

DANMARK I DEN GLOBALE ØKONOMI

Konkurrenceevneredegørelse 2006

DANMARK I DEN GLOBALE ØKONOMI

Konkurrenceevneredegørelse 2006

Danmark i den globale økonomi Konkurrenceevneredegørelse 2006

Udarbejdet af Økonomi- og Erhvervsministeriet i samarbejde med Finansministeriet, Undervisningsministeriet, Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling samt Beskæftigelsesministeriet

Publikationen kan bestilles hos:
Schultz Information
Herstedvang 12
DK-2620 Albertslund

Telefon: 43 63 23 00
E-mail: Schultz@schultz.dk

Publikationen kan hentes på www.oem.dk eller www.konkurrenceevne.dk

Omslag: Datagraf
Oplag: 2.000
Pris: 150,00 inkl. moms
ISSN: 1901-7502
ISBN: Trykt udgave 87-7862-232-8
ISBN: Elektronisk udgave 87-7852-233-6

Redaktionen er afsluttet den 5. juni 2006

Trykt i Danmark, juni 2006 af: Schultz Grafisk

Økonomi- og Erhvervsministeriet
Slotsholmsgade 10-12
DK-1216 København K
Telefon: 33 92 33 50
E-mail: oem@oem.dk
Hjemmeside: www.oem.dk

Forord	7
Sammenfatning	9
Danmarks udgangspunkt	9
Mål og måling	10
Velstand	11
Høj sammenhængskraft	12
Verdens bedste folkeskole	13
Alle unge skal have en ungdomsuddannelse	14
Flere højtuddannede	15
Offentlig forskning og universiteter	16
Virksomhedernes innovation	18
Stærkere konkurrence	19
Stærkt samspil med andre lande og kulturer	20
Flere vækstiværksættere	22
Fleksibelt arbejdsmarked	23
Uddannelse hele livet	24
Effektivt arbejdsudbud	25
Velfungerende finansielle markeder	26
Effektiv offentlig service	27
Sund samfundsøkonomi	28
Bilag til sammenfatning	29
1. Velstand	31
Velstand	32
Produktivitet	34
Produktivitetsvækst	36
Bytteforhold og arbejdsproduktivitet	37
Arbejdsudbud	37
Arbejdsmarkedsdeltagelsen	39
Arbejdstiden	41
Incitament til ekstra arbejdsindsats	43
2. Sammenhængskraft	47
Spredning i løn, ledighed og indkomster	49
Forskelle i ledighed for uddannelsesgrupper	49
Forskelle i løn for uddannelsesgrupper	51
Forskelle i erhvervsdeltagelse for uddannelsesgrupper	52
Indkomstforskelle	54
Personer med relativ lav indkomst og mobilitet ud af lavindkomstgruppen	55
Personer med svag arbejdsmarkedstilknytning	57
Integration på arbejdsmarkedet	57
3. Folkeskolen	59
Faglige færdigheder mv.	61

De "dygtige" elever	61
De "svage" elever	63
Holdning til samarbejde	64
Tilhørsforhold til skolen	64
Fællesskabsfølelse	64
Forældretilfredshed	64
10. klasse	65
Uddannelse efter folkeskolen	65
Mønsterbrud	65
Alder ved skolestart	66
Indsats og rammevilkår	67
Eleverne	67
Lærerne	68
Udgifter	70
4. Ungdomsuddannelser	71
Andel med ungdomsuddannelse	73
Erhvervsrettede ungdomsuddannelser	74
Fuldførelse	74
Praktikpladser	75
Til videregående uddannelse	76
Overgang til beskæftigelse	76
Gymnasiale uddannelser	77
Fuldførelse	77
Til videregående uddannelse	78
Gymnasierestgruppen	79
Indsats og rammevilkår	79
Vejledning	79
Udgifter	80
5. Videregående uddannelser	81
Andel med videregående uddannelse	83
Tilgang til videregående uddannelse	84
Andel der fuldfører	84
Fuldførelsesalder	85
Fordeling på fagområde	88
Beskæftigelse efter uddannelse	89
Indsats og rammevilkår	91
Økonomisk tilskyndelse	91
Indkomst under uddannelse	92
Udgifter til videregående uddannelse	92
6. Offentlig forskning og universiteter	95
Kvalitet af offentlig forskning	97

Nyttiggørelse af offentlig forskning og udvikling	98
Offentlige bevillinger til forskning og udvikling	99
Rammevilkår for offentlig forskning og udvikling	99
Konkurrenceudsatte bevillinger til forskning og udvikling	100
Deltagelse i internationalt forsknings samarbejde	101
Samspil med erhvervslivet	101
Tilgang af forskere	102
7. Virksomhedernes forskning, udvikling og innovation	103
Innovation i virksomhederne	105
Private investeringer i forskning og udvikling	108
Rammevilkår for innovation i virksomhederne	110
Innovative og højtuddannede medarbejdere	110
Samspil med eksterne parter	111
8. Konkurrence	115
Konkurrencesituationen	117
Prisniveauet og brancher med konkurrenceproblemer	117
Avance	118
Koncentration	120
Mobilitet af markedsandele	121
Etablering	122
Konkurrenceudsættelse af offentlige opgaver	122
Rammevilkår for konkurrence	126
Regulering af konkurrencen på private markeder	127
Liberalisering af infrastrukturer	128
Håndhævelse af lovgivning på private markeder	128
Regulering af konkurrence om offentlige opgaver	129
Håndhævelse af lovgivning på markeder for offentlige opgaver	130
9. Åbenhed over for omverdenen	133
Handel med udlandet	135
Internationale investeringer	137
Vandringer over landegrænser	140
Indvandring af højtuddannet arbejdskraft	143
Rammevilkår for international handel og investeringer	147
Rammevilkår for vandringer	150
10. Iværksættere	153
Etablering af virksomheder	154
Overlevelse	155
Vækst i nye virksomheder	156
Vækstiværksættere	157
Rammevilkår for iværksættere	159
Iværksætterkompetencer	159

Venturekapital	160
Administrative byrder	161
Konkurslovgivning	162
11. Fleksibelt arbejdsmarked	165
Mobilitet	167
Voksen- og efteruddannelse	168
Ledighed	170
Rammevilkår for arbejdsmarkedets fleksibilitet	174
Fleksibilitet	174
Incitamentter til at arbejde	175
12. Velfungerende finansielle markeder	179
Investeringsniveauet	180
Det finansielle system	180
Virksomheders finansieringskilder	181
Effektivitet af kapitalformidling	181
Bankmarkedet	182
Realkreditmarkedet	184
Aktiemarkedet	185
Rammevilkår for det finansielle system	187
13. Effektiv offentlig service	191
Good Governance	193
Brugerens tilfredshed	194
Service på dagpasnings-, skole- og ældreområdet	194
Sundhedsområdet	195
Sagsbehandlingstider	196
Administrative byrder	197
Digital forvaltning	199
Digital infrastruktur	201
14. Sund samfundsøkonomi	203
Samlet vurdering af samfundsøkonomien	204
Offentligt overskud og offentlig gæld	205
Inflation, renter og valutakurs	206
Betalingsbalance og udlandsgæld	209
Ledighed og erhvervsfrekvens	209
Appendiks Målemetode	211

Forord

Danmark skal være blandt de lande i verden, hvor det er bedst at bo, leve og arbejde - også om 10 og om 20 år. Vi skal være et land, hvor alle har de bedste forudsætninger for at udfolde deres evner og skabe fremgang for sig selv og for andre. Et land, hvor vi har globalt udsyn og spiller en aktiv rolle i verdenssamfundet. Et land, hvor alle er med i fornyelsen og får del i fremgang og trykthed.

Udgangspunktet er godt. Danmark er et af verdens mest velstående samfund og et samfund uden store skel. Vi har en sund samfundsøkonomi og en stærk tradition for samarbejde og demokrati. Men det er ikke en selvfølge, at Danmark kan fastholde sin position.

Globaliseringen giver nye muligheder for at udbygge velstanden og skabe bedre job, men kalder samtidig på forandring og nytænkning.

I en verden med stigende international konkurrence skal Danmarks konkurrencekraft være i top for at fastholde og udbygge Danmarks position blandt verdens rigeste lande. Samtidig skal vi værne om det danske samfunds sammenhængskraft, og sikre at alle er rustet til at møde kravene på fremtidens arbejdsmarked. For at nå disse mål har regeringen udarbejdet en strategi for Danmark i den globale økonomi.

Det er en omfattende national opgave at nå målene. Det er nødvendigt, at hele det danske samfund står sammen om projektet.

Regeringen vil løbende følge gennemførelsen af strategien og hvert år fremlægge en konkurrenceevneredegørelse, som giver et billede af, om Danmarks position styrkes, og målene nås.

Indsatsområder i strategien for Danmark i den globale økonomi, april 2006

- Verdens bedste folkeskole
- Alle unge skal have en ungdomsuddannelse
- Sammenhæng i uddannelsessystemet og god vejledning
- Mindst halvdelen af alle unge skal have en videregående uddannelse
- Uddannelser med globalt perspektiv
- Korte og mellemlange videregående uddannelser i verdensklasse
- Universiteter i verdensklasse
- Mere konkurrence og bedre kvalitet i den offentlige forskning
- Gode rammer for virksomhedernes forskning, udvikling og innovation
- Stærkere konkurrence og større åbenhed skal styrke innovationen
- Stærkt samspil med andre lande og kulturer
- Flere vækstiværksættere
- Alle skal uddanne sig hele livet
- Partnerskaber skal understøtte globaliseringsstrategien

Konkurrenceevneredegørelse 2006 beskriver udgangspunktet for strategien: Hvordan ligger Danmark i dag i forhold til andre lande på de områder, der er afgørende for Danmarks konkurrencekraft og sammenhængskraft? Hvad er styrker? Hvad er svagheder? Hvor langt er vi fra målene i regeringens globaliseringsstrategi, og er vi på rette spor?

Det er regeringens håb, at vi med denne redegørelse kan nuancere og udbygge vores fælles viden om Danmarks styrker og svagheder.

Regeringen

Danmarks udgangspunkt

Det er regeringens mål, at Danmark skal være verdens mest konkurrencedygtige samfund. Danmark skal have en stærk konkurrencekraft, så vi fortsat hører til blandt de rigeste lande i verden, og Danmark skal have en stærk sammenhængskraft, så vi fortsat har et trygt samfund uden store skel.

Danmark er et af verdens mest velstående lande og et af de samfund i verden, hvor velstanden er mest ligeligt fordelt.

Det er en stor udfordring at fastholde den gode position. Det kræver, at produktiviteten styrkes. Danske virksomheder skal hele tiden være et skridt foran konkurrenterne.

Det kræver uddannelse, viden, iderigdom og arbejdsindsats. Det er nøglen til at sikre høj velstand og samtidig fastholde en stærk sammenhængskraft.

Globaliseringsstrategien fokuserer derfor på rammerne for uddannelse, forskning, iværksætterier og fornyelse. Herunder den åbenhed over for omverdenen og den frie konkurrence, der er afgørende for fornyelsen.

Velfungerende markeder for arbejdskraft og kapital, effektiv offentlig service og en sund samfundsøkonomi er andre forhold af betydning for velstand og sammenhængskraft.

Hvis Danmark skal være verdens mest konkurrencedygtige samfund, skal vi være blandt de fem bedste lande i verden på alle disse områder, og andre lande må ikke gøre os rangen stridig.

På nogle områder er vi allerede blandt de bedste i verden. Den danske samfundsøkonomi er en af verdens stærkeste, arbejdsmarkedet er blandt verdens mest fleksible og effektiviteten i den offentlige sektor overgås kun af få andre lande. Det er dog ingen selvfølge, at Danmark kan fastholde sin gunstige position. Andre lande står ikke stille, og vi

kan se en række udfordringer i horisonten, som skal håndteres.

På andre områder er der langt til målet om at være blandt de fem bedste lande. Det gælder ikke mindst på uddannelsesområdet. Det faglige niveau i folkeskolen er ikke på højde med de fleste andre rige landes, selv om den danske folkeskole er en af verdens dyreste.

Danmark ligger desuden kun i midterfeltet, når vi sammenligner den andel, der fuldfører en ungdomsuddannelse efter folkeskolen.

For de videregående uddannelser har Danmark sat sin tidligere gode placering over styr. Andelen af unge danskere, der tager en videregående uddannelse, ligger kun omkring gennemsnittet i OECD.

Den offentlige forskning i Danmark ligger over gennemsnittet og har på mange områder høj kvalitet. Danske forskere publicerer meget og citeres ofte. Men vi skal gøre det endnu bedre for at rykke op blandt de bedste. Der skal forskes mere, og vi skal blive bedre til at omsætte offentlig forskning til nye teknologier, processer, varer og tjenester. Selv om der er sket en stigning i antallet af patenter, licenser og nye virksomheder med afsæt i offentlig forskning, så ligger Danmark internationalt set endnu på et ret lavt niveau.

Innovationen i de danske virksomheder kan ikke måles direkte, men en række indikatorer tyder på, at vi ligger blandt de bedste lande i Europa. Dansk erhvervsliv ligger i den europæiske top, hvad angår udgifter til forskning og udvikling, varemærker, patenter og den andel af virksomhedernes omsætning, som stammer fra salg af nye varer. Til gengæld er andelen af innovative virksomheder relativt lille.

Konkurrencen i det danske samfund er heller ikke tilstrækkelig til at sikre os en placering blandt de fem bedste lande i verden. Høje priser tyder på utilstrækkelig konkur-

rence i den private sektor, og den offentlige sektor udliciterer mindre end i andre lande.

Åbenhed over for omverdenen er afgørende for at stimulere konkurrence og innovation. Danmark har en stor samhandel med andre lande og mange grænseoverskridende investeringer. Sammenlignet med andre små lande er den danske udenrigshandel imidlertid moderat. Danmark tiltrækker desuden få højtuddannede fra udlandet, og danske studerende tager sjældent ud for at læse.

Væksten i nye virksomheder er et andet område, hvor det kan gøres bedre. Danmark er et af de lande i Europa, hvor der starter flest nye virksomheder, men det kniber med at få iværksætterne ind i et solidt vækstforløb.

Redegørelsens status for Danmarks konkurrencedygtighed er sammenfattet i tabel 1. Tabellen er baseret på målingerne i kapitlerne af samme navn. En placering i top fem dækker over, at mere end halvdelen af de centrale internationale indikatorer ligger i top fem blandt OECD-landene. Under gennemsnittet dækker over, at mere end halv-

delen af de internationale indikatorer ligger under OECD-gennemsnittet. Se de detaljerede tabeller i indledningen til kapitel 1-14, samt Appendiks om *Målemetoden*.

Mål og måling

For at styrke Danmarks velstand og sammenhængskraft har regeringen sat 42 mål og fremlagt 350 konkrete initiativer for Danmark i den globale økonomi. Regeringen vil følge udviklingen tæt og gøre status for fremdriften i den årlige konkurrenceevnerdegørelse.

Redegørelsens internationale sammenligninger suppleres derfor af en række danske indikatorer, der gør det muligt at vurdere, om vi er på rette spor i forhold til regeringens mål og udpege barrierer herfor.

Nedenfor gives en allerførste status for regeringens mål. På nogle områder er det nødvendigt at inddrage en vifte af forskellige indikatorer for at kunne give en status. På andre vil det være nødvendigt at udvikle nye statistikker og målinger. Det er således langt fra alle forhold, der kan belyses i dag.

Tabel 1 Danmarks konkurrencedygtighed

Mål	Under gennemsnittet	Midterfeltet	Top 5
1. Velstand		■	
2. Sammenhængskraft			■
Områder af betydninger herfor			
3. Folkeskolen		■	
4. Ungdomsuddannelser		■	
5. Videregående uddannelser		■	
6. Offentlig forskning og universiteter		■	
7. Virksomhedernes forskning, udvikling og innovation		■	
8. Konkurrence		■	
9. Åbenhed over for omverdenen		■	
10. Iværksættere		■	
11. Fleksibelt arbejdsmarked			■
12. Velfungerende finansielle markeder		■	
13. Effektiv offentlig service			■
14. Sund samfundsøkonomi			■

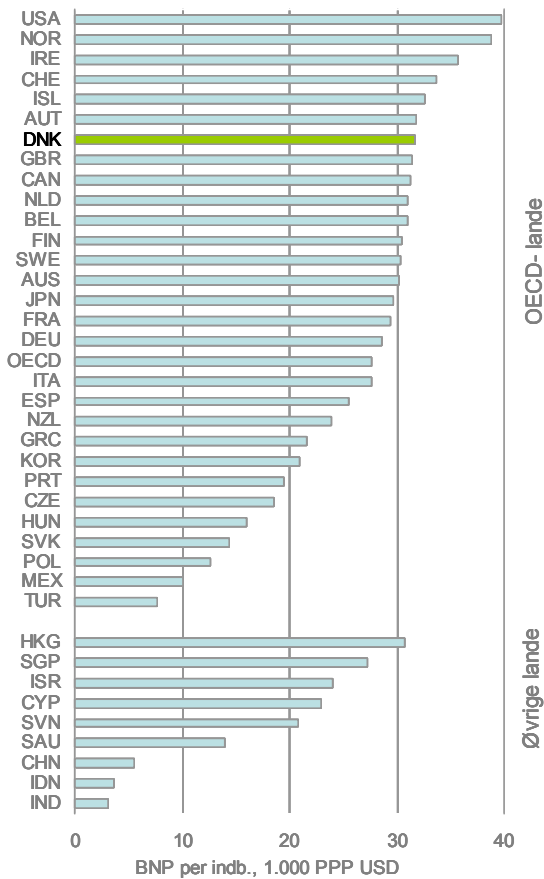
Anm.: Der er for hvert område tale om en samlet vurdering af en række underliggende internationale indikatorer. Top 5 dækker over, at mere end halvdelen af de underliggende internationale indikatorer ligger i top 5. Under gennemsnittet dækker over, at mere end halvdelen af de internationale indikatorer ligger under OECD-gennemsnittet. Se de detaljerede tabeller i indledningen til kapitel 1-14, samt Appendiks om målemetoden.

■ Velstand

Det er regeringens mål, at Danmark skal have en stærk konkurrencekraft, så Danmark fortsat hører til de rigeste lande i verden. Det giver også de bedste muligheder for at sikre offentlig service af høj kvalitet og en høj sammenhængskraft.

Danmark ligger i dag blandt de ti lande, der har den højeste velstand per indbygger. Vi ligger dog under velstandsniveauet i de fem rigeste lande, se figur 1.

Figur 1 BNP per indbygger, 2004

Anm.: Købekraft-korrigeret BNP per indbygger opgjort i 1.000 USD. Velstanden måles som BNP per indbygger. Det er et groft mål. Eksempelvis overvurderes Irlands placering, fordi en relativt stor del af den værditilvækst som skabes i Irland, er udenlandsk ejet. Men billedet af Danmark som et af de rigeste lande – lidt efter de bedste – bekræftes af andre indikatorer.

Kilde: OECD og IMF, World Development Indicators, 2005.

Det er ikke en selvfølge, at velstanden kan fastholdes i forhold til andre lande. Der er lande, som engang var blandt de rigeste, men som nu ligger et stykke nede i feltet.

I de seneste mange årtier har befolkningsudviklingen ydet et væsentligt positivt bidrag til vækst og velstand. Sådan vil det ikke være fremover, hvor der bliver færre i de erhvervsaktive aldre. Den demografiske udvikling skærper således kravene til befolkningens arbejdsindsats og produktivitetssudviklingen.

Det danske produktivetsniveau er højt, men der er lande, der ligger højere. Produktivetsvæksten i Danmark har været moderat i de senere år både set i forhold til andre lande og i et historisk dansk perspektiv.

At skabe værdi er ikke kun et spørgsmål om at være effektiv i produktionen. Det er også et spørgsmål om at udvikle produkter, som kunderne verden over er villige til at betale meget for. Den afdæmpede danske produktivetsvækst er kun delvis blevet opvejet af en gunstig prisudvikling på danske produkter på eksportmarkederne.

Der ligger en lang række forhold bag udviklingen i velstand og sammenhængskraft, se figur 2.

Figur 2 Kilder til velstand og sammenhængskraft

■ Høj sammenhængskraft

Det er regeringens mål at fastholde det danske samfunds høje sammenhængskraft, så vi fortsat har et trykt samfund uden store skel.

En stærk tilknytning til arbejdsmarkedet er afgørende for den enkeltes tryghed og tilhørsforhold til samfundet. Arbejde har desuden betydning for den enkeltes livskvalitet og evne til at forsørge sig selv.

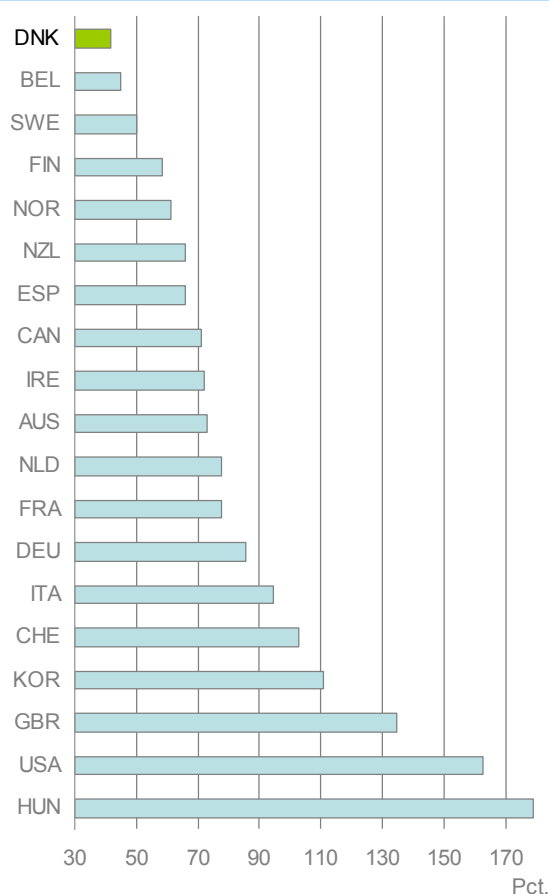
I nogle lande har globaliseringen og den teknologiske udvikling betydet, at de kortuddannede har fået sværere ved at finde beskæftigelse eller har måttet acceptere en lavere lønudvikling end andre grupper. Sådan er det ikke i Danmark.

I Danmark er merledigheden blandt de kortuddannede relativt lille, og forskellen i lønningerne for kortuddannede og personer med en længerevarende uddannelse er beskeden sammenlignet med de øvrige lande i OECD, se figur 3.

Danmark er desuden et af de få lande, hvor de kortuddannedes lønninger ikke er sakket agterud i forhold til lønningerne for personer med videregående uddannelse. Det skal blandt andet ses i lyset af det gradvise løft i uddannelsesniveaut og den - i internationalt perspektiv - forholdsvis omfattende voksen- og efteruddannelsesindsats i Danmark.

Hvis bestemte grupper mere permanent mister fodfæstet på arbejdsmarkedet, vil det påvirke indkomstfordelingen og øge risikoen for en permanent lavindkomstgruppe. I dag er Danmark dog et af de lande, der har den mest lige indkomstfordeling. Samtidig er risikoen for vedvarende lav indkomst mindst.

Figur 3 Lønforstel, 2002

Anm.: Forskellen mellem langt- og kortuddannedes løn målt i pct. af kortuddannedes lønniveau. Som hovedregel opgjort i 2002.

Kilde: OECD Education at a glance 2005.

Utilstrækkelig integration af indvandrere er en af de største udfordringer for sammenhængskraften i det danske samfund. Sammenlignet med mange andre lande er integrationen af indvandrere på arbejdsmarkedet relativt svag i Danmark. Det kan hænge sammen med, at sammensætningen af indvandrerbefolkningen er anderledes i Danmark end i mange andre lande. Indvandrere fra ikke-vestlige lande har dog i stigende grad vundet fodfæste på det danske arbejdsmarked.

Læs mere i kapitel 2.

■ Verdens bedste folkeskole

Folkeskolen lægger fundamentet for vores uddannelse og for udviklingen i det danske samfund. Det er regeringens mål, at

- Danmark skal have verdens bedste folkeskole. Folkeskolen skal give eleverne faglige kundskaber og færdigheder, fremme kreativitet og selvstændighed samt forberede til videre uddannelse.
- Eleverne i folkeskolen skal være blandt verdens bedste inden for de fire grundlæggende fagområder: Læsning, matematik, naturfag og engelsk.
- Alle elever skal have gode faglige færdigheder. De dygtigste skal være på niveau med de bedste i andre lande. Og niveauet hos de svageste elever skal hæves.
- Folkeskolen skal sikre, at alle unge får kundskaber og færdigheder, der kvalificerer dem til at deltage aktivt i en globaliseret verden.

I dag kan ca. 80 pct. af en ungdomsårgang forventes at gennemføre yderligere uddannelse efter folkeskolen.

Læsning, matematik, naturfag og engelsk er nøglen til at lære andre fag og til at klare sig i den videre uddannelse og på arbejdsmarkedet. Selv om den danske folkeskole er en af verdens dyreste, ligger danske elevers færdigheder i læsning på linje med gennemsnittet i OECD. I matematik er færdighederne noget over gennemsnittet, mens der kun er tre lande, der ligger lavere end Danmark i naturfagene, se tabel 2.

Engelsk indgår ikke i PISA-undersøgelsen, men en undersøgelse blandt otte europæiske lande viser, at de danske elevers engelsk-kundskaber ligger i midterfeltet. Der foreligger ikke oplysninger om elevernes kreativitet, selvstændighed eller kvalifikationer til at deltage aktivt i en globaliseret verden. Danske elever ligger til gengæld i toppen, hvad angår holdning til samarbejde, fællesskabsfølelse og tilhørsforhold til skolen.

Tabel 2 Elevernes faglige færdigheder

Læsning	Matematik	Naturfagene
Finland	Finland	Finland
Korea	Korea	Japan
Canada	Holland	Korea
Australien	Japan	Australien
New Zealand	Canada	Holland
Irland	Belgien	Tjekkiet
Sverige	Schweiz	New Zealand
Holland	Australien	Canada
Belgien	New Zealand	Schweiz
Norge	Tjekkiet	Frankrig
Schweiz	Island	Belgien
Japan	Danmark	Sverige
Polen	Frankrig	Irland
Frankrig	Sverige	Ungarn
USA	Østrig	Tyskland
OECD	Tyskland	OECD
Danmark	Irland	Polen
Island	OECD	Slovakiet
Tyskland	Slovakiet	Island
Østrig	Norge	USA
Tjekkiet	Polen	Østrig
Ungarn	Ungarn	Spanien
Spanien	Spanien	Italien
Portugal	USA	Norge
Italien	Portugal	Grækenland
Grækenland	Italien	Danmark
Slovakiet	Grækenland	Portugal
Tyrkiet	Tyrkiet	Tyrkiet
Mexico	Mexico	Mexico

Kilde: OECD, PISA 2003.

De dygtigste danske elever er i dag ikke på niveau med de bedste i andre lande ifølge PISA-undersøgelsen. I læsning og naturfagene er der langt til toppen. Kun inden for matematik er de bedste danske elever i nærheden af en placering i top fem.

Danmark har flere svage læsere end de bedst placerede lande. Omkring hvert sjette barn læser så dårligt, når de går ud af folkeskolen, at OECD vurderer, at en betydelig del af disse elever vil have svært ved at gennemføre yderligere uddannelse. De svageste elever i Danmark har dog i international sammenligning et relativt højt niveau i læsning og matematik.

Resultaterne skal ses på baggrund af den indsats, der gøres i skolen. Der er relativt få elever per lærer i Danmark, men antallet af undervisningstimer ligger i den lave ende. 18 pct. af danskundervisningen og 30 pct. af matematikundervisningen foretages af lærere uden linjefags-kompetence.

Læs mere i kapitel 3.

■ Alle unge skal have en ungdomsuddannelse

Unge, der gennemfører en ungdomsuddannelse, står bedre rustet til arbejdsmarkedet og videre uddannelse. Alle unge skal derfor have en uddannelse efter folkeskolen. Regeringens mål er, at

- Mindst 85 pct. af alle unge skal gennemføre en ungdomsuddannelse i 2010 og mindst 95 pct. i 2015.
- Ungdomsuddannelserne skal være attraktive, og kvaliteten skal være i top.
- Erhvervsuddannelserne skal udfordre de dygtigste elever og give dem muligheder for videre uddannelse. Samtidig skal erhvervsuddannelserne rumme realistiske uddannelses tilbud til elever med svage faglige forudsætninger.
- De gymnasiale uddannelser skal give eleverne gode faglige og almene kompetencer, så flere kan gennemføre en videregående uddannelse.
- Vejledningen skal give de unge et kvalificeret grundlag for at vælge en uddannelse, der stemmer overens med egne ønsker og evner og med samfundets behov for kvalificeret arbejdskraft.
- Der skal være god sammenhæng i uddannelserne fra folkeskole til ungdomsuddannelser og fra ungdomsuddannelser til videregående uddannelser. Vejledningen skal bidrage til smidige overgange.

Med den nuværende adfærd i uddannelses-systemet vil 80 pct. af en ungdomsårgang gennemføre en ungdomsuddannelse. Andelen har ligget stort set konstant i de seneste 10 år, se figur 4.

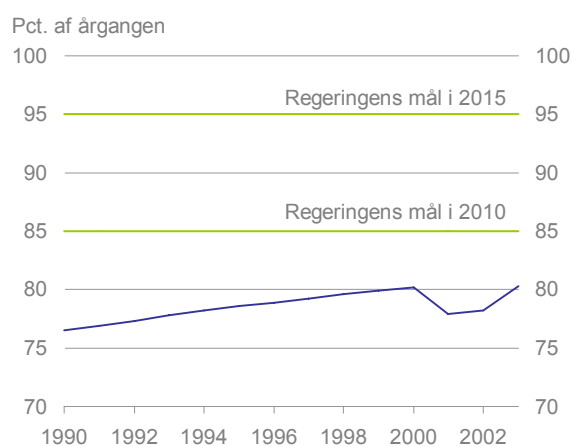
Næsten alle unge starter på en ungdomsuddannelse. Men mange falder fra. Det gælder især på erhvervsuddannelsernes grundforløb, hvor én ud af tre falder fra. På hovedforløbet, hvor eleven typisk skal have en aftale om praktik med en virksomhed, er det to ud af ti, der falder fra. Det svarer stort set til frafaldet på de gymnasiale uddannelser.

Det høje frafald på erhvervsuddannelserne kan afspejle, at uddannelserne ikke er tilstrækkeligt målrettet til de svageste elever. Det er dog ikke muligt at måle mere præcist i dag.

Omkring 12 pct. af de elever, der fuldfører en erhvervsuddannelse, påbegynder efterfølgende en videregående uddannelse.

En stigende andel af de gymnasiale studenter påbegynder en videregående uddannelse. Næsten 75 pct. af de almen-gymnasiale studenter og lidt under 60 pct. af de erhvervs-gymnasiale studenter begynder på en videregående uddannelse.

Figur 4 Hvor mange får en ungdomsuddannelse?

Anm.: Andel af en ungdomsårgang, der ventes at få en ungdomsuddannelse. Der findes ingen data for 1991-94 og 1996-99. Der er derfor interpoleret. Kilde: UNI-C Statistik & Analyse.

Målsætningen om, at mindst 95 pct. af de unge i 2015 skal gennemføre en ungdomsuddannelse, stiller især krav om, at flere gennemfører en erhvervsuddannelse.

Bedre udsigter til at opnå en praktikaftale og bedre vejledning i forbindelse med valg af ungdomsuddannelse har betydning for frafald og omvalg i uddannelsessystemet. Antallet af indgåede aftaler om praktik er vokset fra 26.000 i 2003 til 31.500 i 2005.

Læs mere i kapitel 4.

■ Flere højtuddannede

Danmarks evne til at konkurrere på viden og idéer hænger tæt sammen med, hvor mange der har en videregående uddannelse, og hvor dygtige de er.

Det er regeringens mål, at

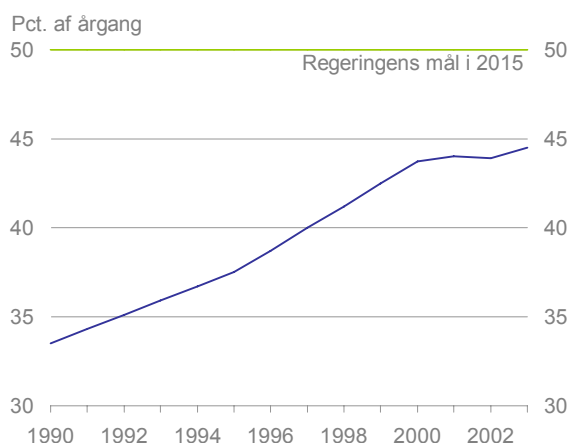
- Mindst 50 pct. af en ungdomsårgang skal gennemføre en videregående uddannelse i 2015.
- Flere unge skal tage en uddannelse inden for teknik, natur og sundhed.
- Unge, der tager en videregående uddannelse, skal på længere sigt som hovedregel være færdige, når de er omkring 25 år.
- Kvaliteten af de korte og mellemlange videregående uddannelser skal kunne måle sig med de bedste i verden.
- De korte og mellemlange videregående uddannelser skal have et indhold, som svarer til samfundets behov.
- Universitetsuddannelserne skal være af høj kvalitet og have et indhold, som dækker samfundets behov for arbejdskraft med en forskningsbaseret uddannelse.

Andre lande kan se frem til vækst i uddannelsesniveaet, fordi nye generationer i større grad fuldfører videregående uddannelse end de ældre generationer. Det kan Danmark kun i mindre grad.

Med den nuværende adfærd i uddannelses-systemet vil 45 pct. få en videregående uddannelse, se figur 5.

Andelen, der tager en uddannelse inden for teknik, natur og sundhed har været stigende siden 2002. Danmark ligger i dag som nr. 17 blandt OECD-landene på niveau med OECD-gennemsnittet.

Figur 5 Hvor mange får en videregående uddannelse?

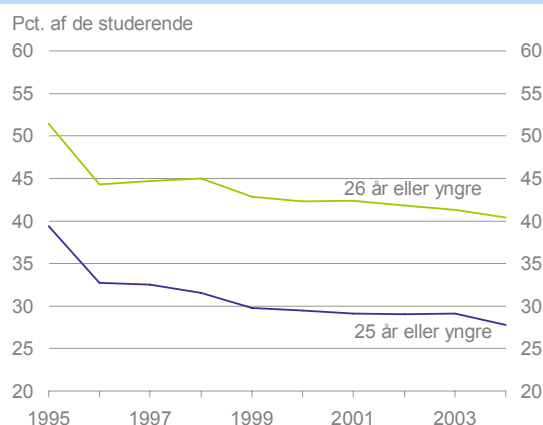
Anm.: Den andel af en ungdomsårgang, der ventes at få en videregående uddannelse. Der findes ingen data for 1991-94 og 1996-99. Der er derfor interpoleret.

Kilde: UNI-C Statistik & Analyse.

Danske studerende bliver senere færdige med deres uddannelse end studerende i andre lande. Den gennemsnitlige forsinkelse i forhold til den mest lige vej er over 4 år. Samtidig er de økonomiske vilkår for danske studerende blandt de bedste i verden.

Det er i dag lidt mere end 40 pct. af de studerende, der afslutter deres uddannelse, når de er 26 år eller yngre, se figur 6.

Figur 6 Hvor mange har en videregående uddannelse, når de er 25 år?

Anm.: Andelen af færdiguddannede, der er hhv. 25 år eller yngre eller 26 år eller yngre, når de fuldfører en videregående uddannelse.

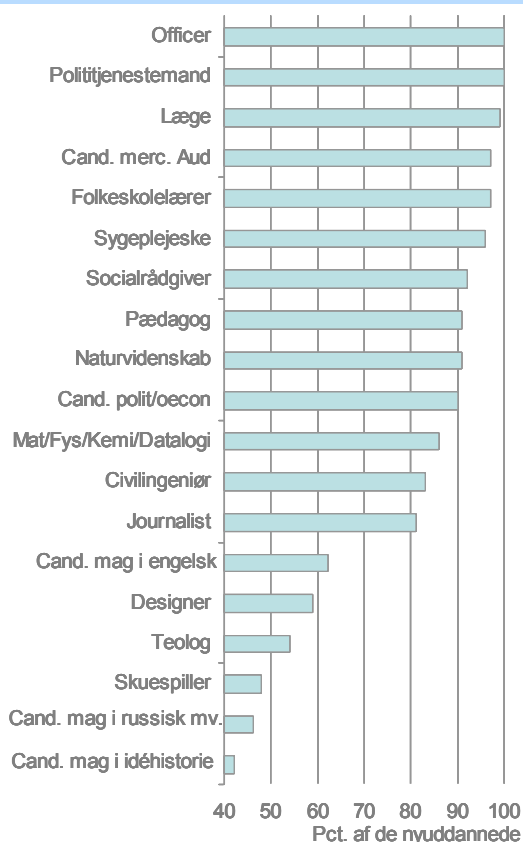
Kilde: UNI-C Statistik & Analyse.

Det er vanskeligt at måle kvaliteten af de videregående uddannelser. De internationale undersøgelser, der findes, er behæftet med betydelig usikkerhed.

Relativ lav beskæftigelse for eksempelvis nyuddannede humanister og høj beskæftigelse for blandt andet nyuddannede officerer, læger og folkeskolelærere tyder på, at uddannelserne ikke er i fuld overensstemmelse med arbejdsmarkedets aktuelle behov for arbejdskraft, se figur 7.

Figur 7 Nyuddannedes beskæftigelse

Anm.: Beskæftigelsen mv. i uge 48 2003 for studerende, der afsluttede deres uddannelse i perioden 1. juni 2002 til 31. maj 2003. Udover beskæftigelse i Danmark, inkluderer tallene også uddannelse på højere niveau og udvandrede.

Kilde: Beregninger af Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling.

Læs mere i kapitel 5.

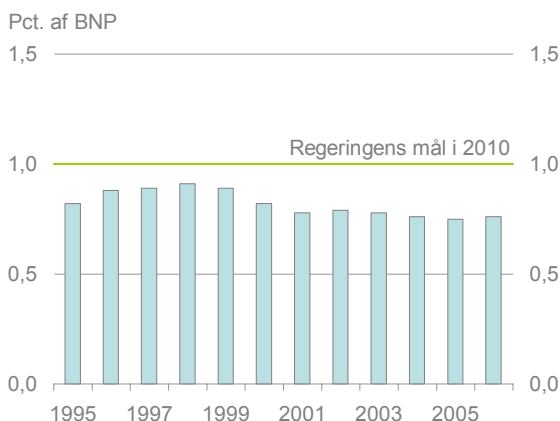
■ Offentlig forskning og universiteter

Offentlig forskning og udvikling er afgørende for at udvikle ny viden og nye idéer på områder, hvor private virksomheder ikke investerer. Universiteternes forskning er desuden en forudsætning for produktion af højtuddannede, som kan danne grundlag for en dynamisk udvikling i virksomhederne og samfundet. Det er regeringens mål, at

- De offentligt finansierede udgifter til forskning og udvikling skal i 2010 nå op på 1 pct. af bruttonationalproduktet. Det offentlige og de private virksomheder skal tilsammen bruge mindst 3 pct. af bruttonationalproduktet til forskning og udvikling i 2010.
- Den offentlige forskning skal være nyskabende, og kvaliteten skal kunne måle sig med den bedste i verden.
- Den offentlige forskning skal være relevant og understøtte høj velstand og velfærd.
- De danske universiteter skal kunne måle sig med de bedste universiteter i verden
- Universiteterne skal skabe forskning i verdensklasse og være blandt de bedste i verden til at omsætte forskningsresultater til nye teknologier, processer, varer og tjenester.
- Universiteterne skal fortsat udvikle og videreudvikle attraktive faglige miljøer, så de kan bidrage til at tiltrække og fastholde højt kvalificeret arbejdskraft og virksomheder i Danmark.

Danmark ligger i det internationale midterfelt, for så vidt angår offentlige bevillinger til forskning og udvikling. De offentlige bevillinger til forskning og udvikling har siden 1995 ligget mellem 0,7 og 0,8 pct. af BNP, se figur 8.

Figur 8 Offentlige bevillinger til forskning og udvikling

Kilde: Finansministeriet.

I Danmark udføres størstedelen af den offentlige forskning på universiteterne.

Dansk forskning er på mange områder i verdensklasse. Danmark ligger højt både med hensyn til antallet af publicerede videnskabelige artikler, og hvor ofte de citeres.

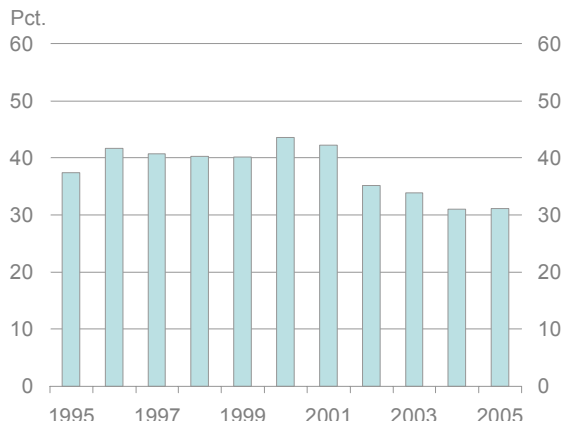
Generelt opnår de danske universiteter også pæne placeringer i internationale undersøgelser. Undersøgelserne er imidlertid så forskellige og behæftet med så betydelig usikkerhed, at der ikke kan konkluderes håndfast på denne baggrund.

Fremover skal der derfor ske en mere systematisk måling og evaluering af dansk forskning. Der skal bl.a. etableres et "kvalitetsbarometer" og foretages en mere systematisk evaluering af forskningen.

Konkurrence om forskningsmidlerne kan sikre, at pengene går til de bedste forskere og de bedste forskningsmiljøer. Det er derfor et centralt element i strategien at øge den andel af de offentlige forskningsmidler, der fordeles i konkurrence. I dag er lidt mere end 30 pct. af forskningsmidlerne konkurrenceudsatte, se figur 9.

Hermed er andelen af konkurrenceudsatte forskningsmidler mindre i Danmark end i Finland og Norge, men større end i Sverige.

Figur 9 Konkurrenceudsatte forskningsmidler i Danmark

Kilde: Statsligt forskningsbudget, 2005.

Uddannelse af højt kvalificerede kandidater og ph.d.'er er en effektiv metode til at sprede viden fra forskningen til erhvervslivet. Antallet af privatansatte med en længerevarende uddannelse har i en årrække været stigende. I dag har knapt hver femte privatansat en videregående uddannelse.

Det er et led i globaliseringsstrategien at fordoble antallet af ph.d.-stipendier og erhvervs-ph.d.'er. I 2004 blev der optaget 1.300 ph.d.-studerende. Det er noget højere end i de forudgående 10 år, hvor antallet af nyoptagne ph.d.-studerende lå mellem 1.100 og 1.200.

Nye forskningsresultater og viden fra forsknings- og uddannelsesinstitutioner spredes også gennem samarbejde mellem virksomheder og de offentlige institutioner.

De danske forskningsinstitutioner er blevet bedre til at omsætte viden til nye teknologier, processer, varer og tjenester. Antallet af patentansøgninger er vokset markant siden 2000. Samtidig har der været en stigning i antallet af indgåede licensaftaler, solgte patenter og nye virksomheder udsprunget fra forskningen. Set under ét er antallet af kommercielle resultater firedoblet fra 2000 til 2004.

Læs mere i kapitel 6.

■ Virksomhedernes innovation

Virksomhedernes innovation er vigtig for den løbende fornyelse af det danske samfund. Gennem succesfuld innovation kan konkurrencekraft og velstand øges, og der kan skabes vellønnede job. Det er regeringens mål, at

- Danske virksomheder skal være blandt de mest innovative i verden.
- Danmark skal fortsat være blandt de lande i verden, hvor de private virksomheder forsker og udvikler mest. Den private sektor skal bruge mindst 2 pct. af bruttonationalproduktet på forskning og udvikling i 2010.
- Danmark skal være blandt de bedste lande til at omsætte nye forskningsresultater og viden fra forsknings- og uddannelsesinstitutioner til nye teknologier, processer, varer og tjenester.

Der findes ikke en enkelt indikator, som sammenfatter virksomhedernes innovation. Den andel af de danske virksomheder, der innoverer, er ikke særligt høj sammenlignet med andre europæiske lande, men en række indikatorer tyder på, at de virksomheder, der innoverer, gør det godt. Dansk erhvervsliv ligger fx i den europæiske top, hvad angår varemærker, patenter og salg af nye varer, se tabel 3.

Tabel 3 Mål for innovation

Innovative virksomheder	Salg af nye varer	Patentansøgninger	EU-varemærker
Irland	Finland	Holland	Østrig
Tyskland	Italien	Finland	Spanien
Belgien	Portugal	Tyskland	Danmark
Østrig	Danmark	Sverige	Irland
Sverige	Spanien	Danmark	Tyskland
Portugal	Holland	Østrig	Sverige
Finland	Tyskland	Frankrig	Holland
Holland	Frankrig	Belgien	UK
Danmark	Belgien	UK	Finland
Frankrig	UK	Irland	Belgien
UK	Grækenl.	Italien	Italien
Italien		Spanien	Frankrig
Spanien		Grækenl.	Portugal
Grækenl.		Portugal	Grækenl.

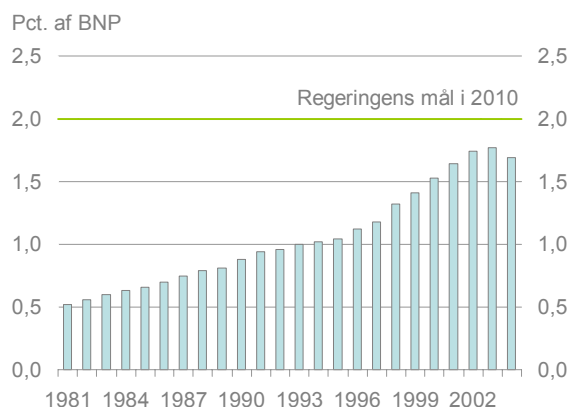
Kilde: Se kapitel 7 tabel 7.3.

Danske virksomheder tillægger samspillet med kunderne større betydning som kilde til innovation end virksomhederne i andre europæiske lande. Anvendelse af den nyeste viden, teknologi og forskningsresultater spiller imidlertid også en vigtig rolle.

I de senere år har den sunde danske økonomi og den lave rente givet gode vilkår for erhvervslivets egen forskning og udvikling.

Der er sket en betydelig vækst i de danske virksomheders udgifter til forskning og udvikling, se figur 10.

Figur 10 Private udgifter til forskning og udvikling

Kilde: OECD, Main Science and Technology Indicators, 2004.

Danmark er i dag et af de otte OECD-lande, hvor virksomhedernes udgifter til forskning og udvikling er højest.

Læs mere i kapitel 7.

■ Stærkere konkurrence

Effektiv konkurrence er en af de væsentligste drivkræfter for innovation i samfundet. Det gælder både i den private og i den offentlige sektor.

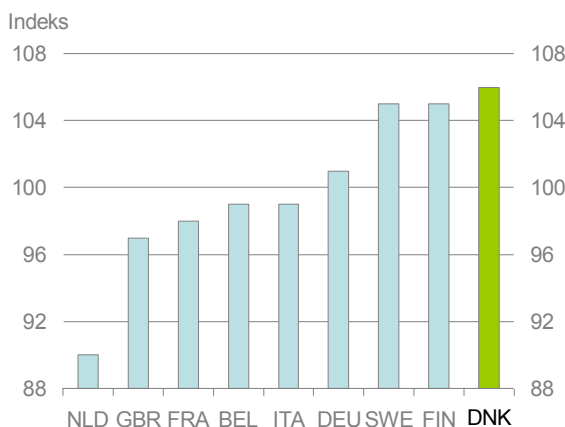
Konkurrence holder virksomheder og offentlige institutioner til ilden og understøtter dermed effektivitet og nytænkning. Det er regeringens mål, at

- I 2010 skal konkurrencen i Danmark være på højde med de bedste OECD-lande, og antallet af brancher med konkurrenceproblemer skal være halveret.

Der findes ikke en enkelt indikator for konkurrencesituationen, men der er tegn på, at konkurrencen i Danmark ikke er på højde med de bedste lande i OECD.

Korrigeret for skatter og afgifter var prisniveauet i Danmark 6 pct. over gennemsnittet for EU-9 i 2003, se figur 11.

Figur 11 Nettopriser i ni EU-lande, 2004

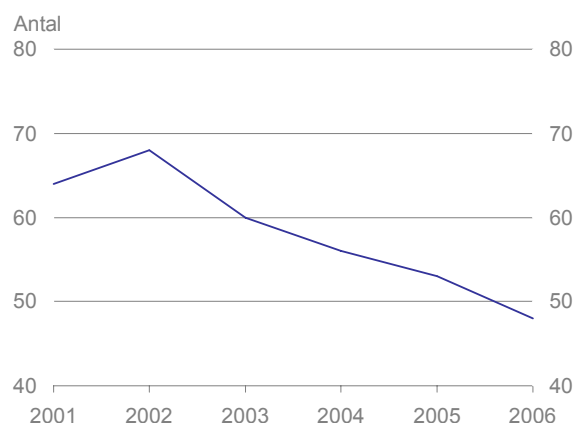

Anm.: EU-9=100. Markedspriser korrigeret for moms og afgifter. Prisniveauet er beregnet som to års glidende gennemsnit (et år bagud).

Kilde: Konkurrencestyrelsen og Eurostats prisdata.

Antallet af brancher med konkurrenceproblemer er faldende, men der vurderes fortsat at være konkurrenceproblemer i 48 ud af ca. 500 brancher, se figur 12.

Figur 12 Antal brancher med konkurrenceproblemer

Kilde: Konkurrencestyrelsen.

Der er bl.a. konkurrenceproblemer på infrastrukturområder som vand-, varme- og elforsyning og med hensyn til togtrafikken.

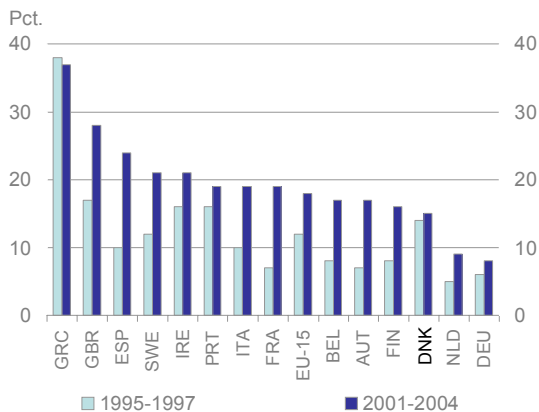
Den offentlige sektor udgør en relativ stor del af økonomien i Danmark. Derfor er det vigtigt, at der også i den offentlige sektor er et konkurrencepres, der kan bidrage til øget effektivitet og innovation.

Konkurrence i den offentlige sektor kan måles ved flere indikatorer, fx brugen af EU-udbud og muligheden for frit leverandørvalg. Danmark var tidligere i front med hensyn til EU-udbud af offentlige opgaver. Men udviklingen er gået i stå, og i dag anvender Danmark EU-udbud mindre end de fleste af de øvrige lande i EU15, se figur 13.

Også inddragelsen af private virksomheder i varetagelsen af offentlige opgaver i Danmark er stagneret. Udliciteringsgraden i stat, amter og kommuner har ligget nogenlunde konstant de seneste 10 år.

Samtidig er mulighederne for frit leverandørvalg på centrale velfærdsområder dog blevet udbygget.

Figur 13 Andel af offentligt indkøb i EU-udbud

Kilde: EU-Kommissionen, Generaldirektoratet for Det indre Marked og Konkurrencestyrelsen (2006), Konkurrenceredegørelse 06.

Med hensyn til rammebetingelserne for konkurrence ligger Danmark på mange områder relativt godt, men typisk lige uden for top 5. På visse områder halter Danmark dog noget efter de bedste lande. Eksempelvis kan næsten alle EU-lande og EU-kommissionen – gennem et såkaldt leniency-program – give bødenedsættelser eller bødefritagelser til virksomheder, som samarbejder med myndigheder om at opklare kartelsager. Denne mulighed har de danske myndigheder ikke.

Hvad angår rammerne for konkurrence om offentlige opgaver, er Danmark i front med hensyn til korrekt og rettidig implementering af EU's udbudsdirektiver. I forhold til en række nabolande (fx Sverige og Norge) har Danmark imidlertid ikke helt så klare rammer for de kontrakter, der er fritaget fra EU-udbud. Endvidere har det vist sig, at mulighederne for håndhævelse af lige konkurrence i fritvalgsordninger, fx på ældreområdet, ikke fungerer optimalt.

Læs mere i kapitel 8.

■ Stærkt samspil med andre lande og kulturer

Åbenhed over for udlandet er med til at skærpe konkurrencen. Og gennem samvirke med andre lande opnår virksomhederne viden om nye teknologier og produktionsmetoder. Ikke mindst for en lille økonomi som den danske er evnen til at opsøge udenlandske fremskridt afgørende.

Danmarks samhandel med andre lande er imidlertid moderat sammenlignet med andre små lande. En del af forklaringen er dog vores geografiske placering.

Udenlandske investeringer er også en vigtig kilde til større effektivitet og international vidensspredning. Danmarks beholdning af indadgående direkte udenlandske investeringer ligger lidt efter de førende lande, men over gennemsnittet for OECD. Der er nogenlunde balance mellem de indadgående og de udadgående investeringer.

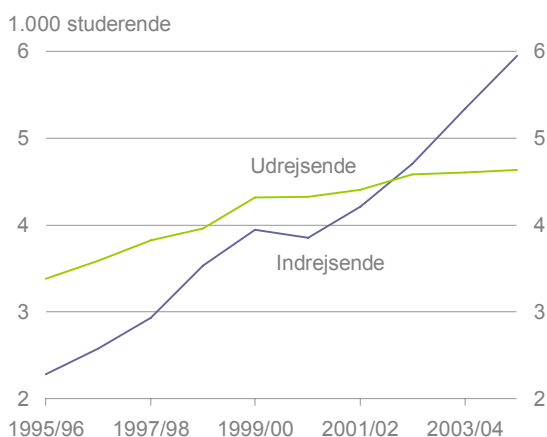
Endelig er det vigtigt, at danske unge kan begå sig internationalt, og at Danmark kan hente inspiration i udlandet. Det er regeringens mål, at

- Alle unge skal have en uddannelse med globalt perspektiv.
- Mange flere danske studerende skal på uddannelsesophold i udlandet, så de kan få international indsigt og større forståelse for andre kulturer.

Antallet af danske studerende, der tager en del af uddannelsen i udlandet er stigende, om end opgangen i de seneste år har været lidt svagere end tidligere, se figur 14.

I samme periode er antallet af udenlandske udvekslingsstuderende i Danmark mere end fordoblet. Især studerende på videregående uddannelser tager på udvekslingsophold.

Figur 14 Udvekslingsstuderende

Anm.: Studieår. Ekskl. udvekslingsophold på sygepleje- og de korte videregående uddannelser.

Kilde: CIRIUS.

Kvalificeret udenlandsk arbejdskraft kan bidrage til at styrke vækstmulighederne i dansk erhvervsliv og øge den danske konkurrencekraft. Det er regeringens mål, at

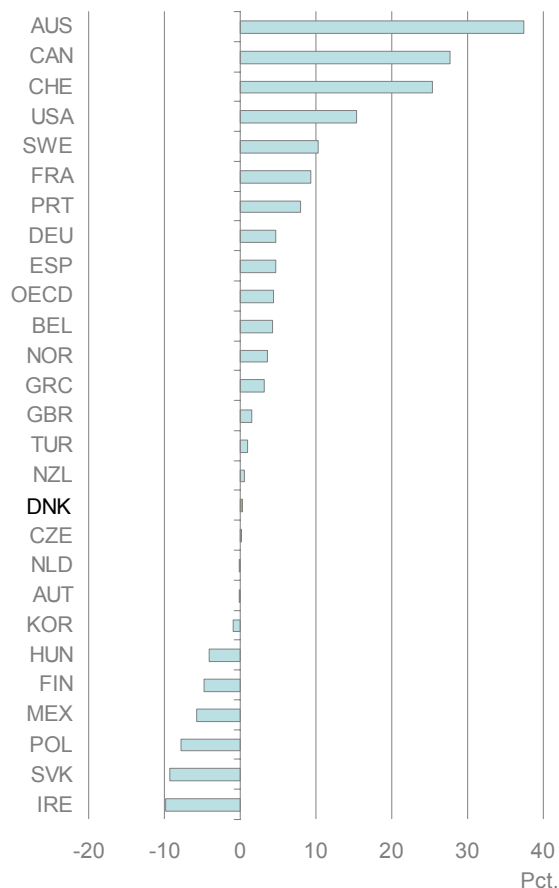
- Det skal være mere attraktivt for højt-kvalificerede udenlandske studerende og undervisere at komme til Danmark.
- Uddannelsesinstitutionerne skal fortsat udvikle og videreudvikle attraktivt faglige miljøer, så de kan bidrage til at tiltrække og fastholde højt-kvalificeret arbejdskraft og virksomheder i Danmark.

Der har i de senere år været en øget interesse blandt udlændinge for stillinger ved danske universiteter. Andelen af udenlandske ansøgere er således vokset. Ses der derimod på ansættelserne, er der sket et lille fald.

Samlet har Danmark stor set balance mellem ind- og udvandring af højtuddannede – og formentlig et moderat underskud, når kvaliteten af uddannelserne tages i betragtning. Både en række engelsktalende lande og de øvrige nordiske lande har en bedre balance mellem ind- og udvandring af højtuddannede, se figur 15.

Som en del af strategien vil regeringen gennemføre en særligt udvidet ordning for opholdstilladelse for kvalificeret arbejdskraft.

Figur 15 Nettoindvandring af højtuddannede

Anm.: I forhold til antallet af egne højtuddannede.

Kilde: OECD (Database on immigrants and expatriates and Trends in International Migration, 2005).

For at styrke samspillet med andre lande og kulturer er det regeringens mål, at

- Danske interesser skal varetages effektivt på den globale scene - politisk, økonomisk, kulturelt og konkret for danske borgere og virksomheder.
- Det danske samfund skal have god indsigt i og forståelse af andre lande og kulturer - også kulturer, der er meget forskellige fra vores.
- Udlandet skal have kvalificeret viden om Danmark og Danmarks særlige kompetencer.

Læs mere i kapitel 9.

Flere vækstiværksættere

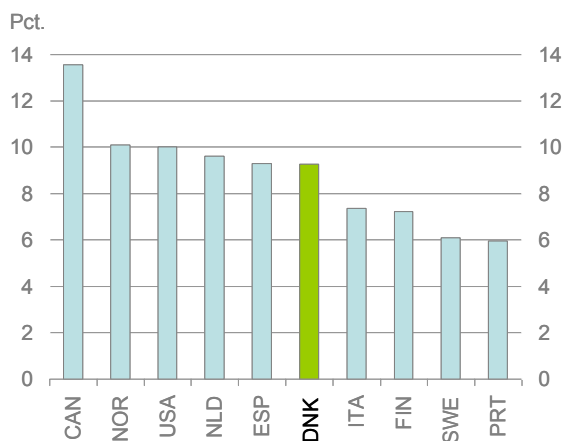
Iværksættere spiller en vigtig rolle for dynamik og vækst. Gennem de nye virksomheder sker der en stadig afprøvning af nye ideer og nye måder at gøre tingene på. Iværksættere udfordrer de eksisterende virksomheder og styrker konkurrencen. Det holder de eksisterende virksomheder til ilden.

Det er derfor regeringens mål, at

- Danmark fortsat skal være blandt de europæiske lande, hvor der hvert år startes flest nye virksomheder.
- Danmark i 2015 skal være blandt de lande i verden, hvor der er flest vækstiværksættere.

Danmark er i dag blandt de lande i Europa, hvor der starter flest nye virksomheder. Nye virksomheder udgør næsten 10 pct. af det samlede antal virksomheder i Danmark. Det er højere end i en række andre europæiske lande som fx Sverige og Finland, se figur 16

Figur 16 Etableringsrater

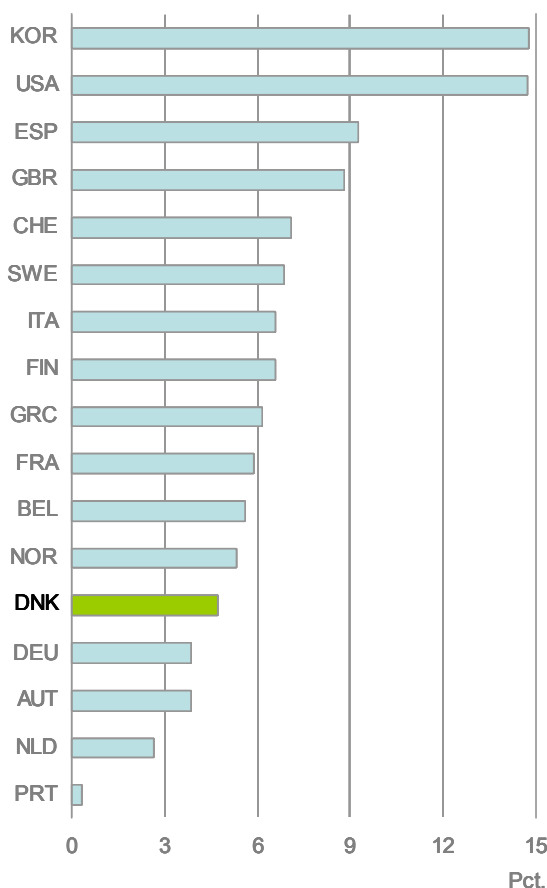

Anm.: 2002. Nye virksomheder ud af samtlige.
Kilde: OECD.

I Danmark er det dog få af de nye virksomheder, som kommer ind i et solidt vækstforløb.

Danmark ligger i dag blandt andet efter lande som Sverige, Finland og Norge, se figur 17.

Figur 17 Andel vækstiværksættere

Anm.: Vækstiværksættere ift. samlede antal iværksættere, 2003.

Kilde: Bureau van Dijk og EBST.

Foreløbige indikatorer tyder på en vækst i antallet af vækstiværksættere fra 2000 til 2003.

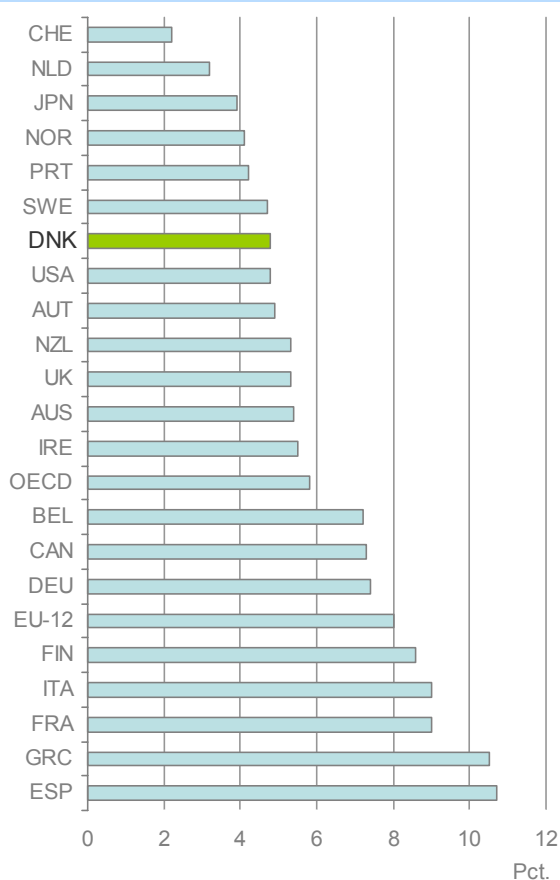
Læs mere i kapitel 10.

■ Fleksibelt arbejdsmarked

Et velfungerende arbejdsmarked er en forudsætning for vækst og velfærd. Samtidig stiller globaliseringen og den teknologiske udvikling store krav til virksomhedernes og dermed arbejdsmarkedets omstillingsevne.

Høj beskæftigelse og lav ledighed er væsentlige succeskriterier for et velfungerende arbejdsmarked. Danmark er blandt den tredjedel af OECD-landene, der har den laveste ledighed, se figur 18.

Figur 18 Strukturel ledighed, 2004

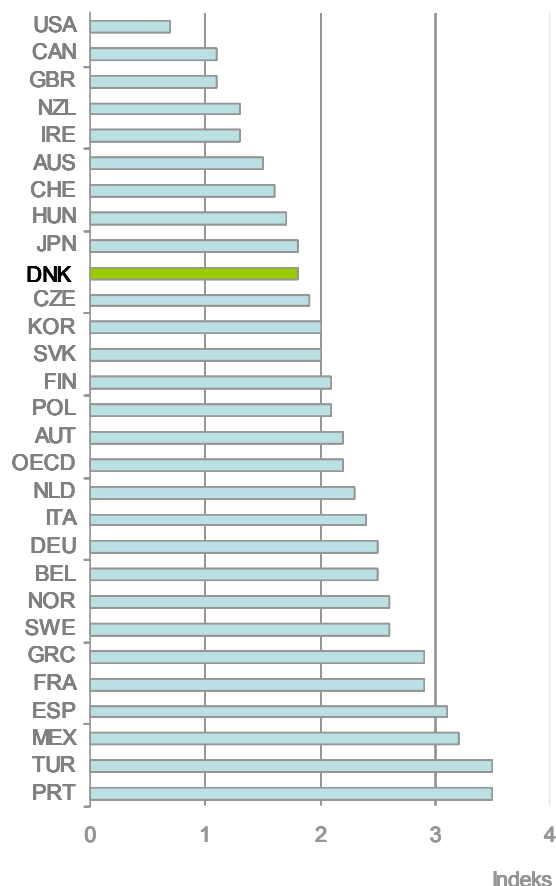
Kilde: OECD (2005), Economic Outlook No. 78.

For unge under 25 år ligger Danmark blandt de fem lande, der har den laveste ledighed. I de senere år er ledigheden desuden faldet mere i Danmark end i OECD og EU-12.

Det danske arbejdsmarked er kendetegnet ved en kombination af fleksibilitet og social tryghed. Virksomhederne kan hurtigt og

uden store omkostninger afskedige og ansætte medarbejdere, se figur 19.

Figur 19 Indeks for jobbeskyttelsesregler, 2003

Anm.: Et lavt indekstal svarer til fleksible regler.
Kilde: OECD Labour Market Statistics Database.

Samtidig er den danske arbejdsstyrke blandt de mest mobile i verden. Selv om virksomhederne dermed har gode muligheder for at omstille produktion og beskæftigelse, så føler de danske beskæftigede en større tryghed i ansættelsen end i de fleste andre lande.

Den danske arbejdsmarkedsmodel er samtidig kendetegnet ved høj og langvarig kompensation ved ledighed - især for personer med lavere lønninger. Til gengæld skal rådighedskrav og en omfattende aktiv arbejdsmarkedspolitik sikre, at ledige står til rådighed for arbejdsmarkedet, og at der sker en opkvalificering af de ledige, der har svært ved at få arbejde på normale vilkår.

Den danske model understøtter et ledighedsniveau, som er under eller på niveau med lande som USA og UK, hvor lave ydelser i højere grad sikrer tilskyndelsen til at søge arbejde. Det danske system understøtter dermed også en mere lige indkomstfordeling, men er til gengæld forbundet med relativt høje omkostninger. Målt i pct. af BNP er omkostningerne blandt de højeste i OECD-landene.

Læs mere i kapitel 11.

■ Uddannelse hele livet

Voksen- og efteruddannelse løfter vores kompetencer og øger dermed produktivitet og velstand - for den enkelte, for virksomhederne og for samfundet som helhed. Løbende voksen- og efteruddannelse er desuden helt afgørende for samfundets omstillingsevne og udvikling.

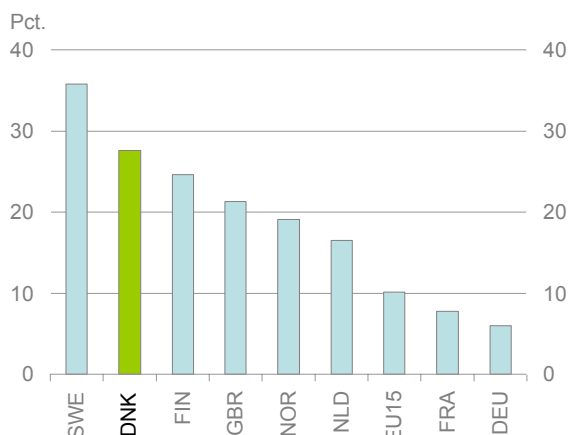
Voksen- og efteruddannelse spiller derfor en særlig rolle, hvis vi skal tackle de udfordringer og udnytte de muligheder, globaliseringen byder på. Løbende efteruddannelse er ikke mindst afgørende for at sikre, at voksne med svage eller snævre kompetencer ikke kommer under pres.

Det er regeringens mål, at

- Alle skal uddanne sig hele livet.
- Voksen og efteruddannelserne skal give mulighed for at løfte kompetencerne for alle - ikke mindst de kortuddannede.
- Voksen og efteruddannelserne skal afspejle ændringer i kvalifikationskrav og behov på arbejdsmarkedet.
- Voksen- og efteruddannelsesindsatsen skal være effektiv og fleksibel og understøtte gode jobmuligheder for den enkelte, en god konkurrenceevne i virksomheden og høj beskæftigelse og velstand i samfundet.

Danmark er allerede i dag et af de lande, hvor flest personer deltager i voksen- og efteruddannelse, se figur 20.

Figur 20 Deltagelse i efteruddannelse

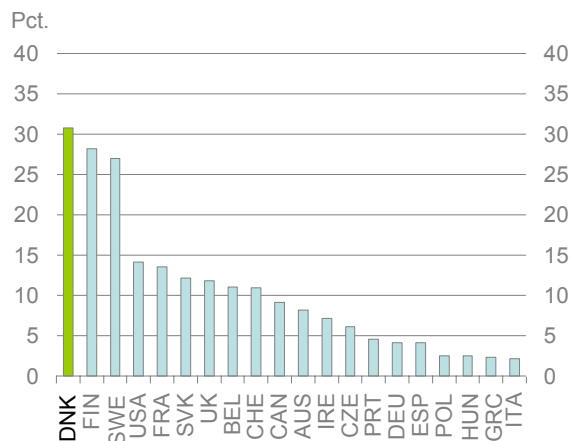

Anm.: Andel af de 25-64-årige, der har deltaget i efteruddannelse i de seneste fire uger.

Kilde: Labour Force Survey, 2004.

Kortuddannede deltager i mindre grad i voksen- og efteruddannelse end andre grupper. Danmark er dog blandt de lande, hvor flest ufaglærte deltager i voksen- og efteruddannelse, se figur 21.

Figur 21 Kortuddannedes deltagelse i voksen- og efteruddannelse, 2003

Anm.: Andel af 25-64-årige i arbejdsstyrken, der har deltaget i kurser ol. inden for det seneste år.

Kilde: OECD (2005), Education at a Glance.

Danmark er desuden blandt de lande, hvor både virksomhederne og det offentlige investerer mest i voksen- og efteruddannelse.

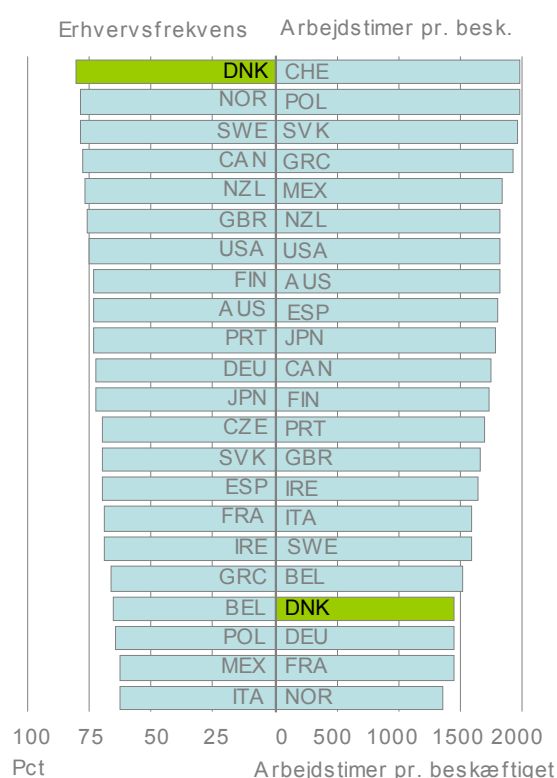
Læs mere i kapitel 11.

■ Effektivt arbejdsudbud

Danskernes høje arbejdsmarkedsdeltagelse er en væsentlig del af årsagen til Danmarks høje velstand og sammenhængskraft.

Til gengæld er den ugentlige arbejdstid kortere og ferien længere, end i de lande vi normalt sammenligner os med. I Danmark arbejder de beskæftigede dermed i relativt få timer, se figur 22.

Figur 22 Erhvervsfrekvens og arbejdstid, 2004

Kilde: OECD Labour market statistics.

Det lave antal arbejdstimer per beskæftiget er i et vist omfang en følge af den høje erhvervsdeltagelse. Men det afspejler formentlig også, at de beskæftigedes økonomiske incitament til at yde en ekstra indsats er relativt lavt i Danmark. Høje skatter gør det således mindre attraktivt at yde en ekstra indsats og at dygtiggøre sig.

Skattesatserne på de tre progressionstrin er reduceret over de senere år. Den marginale indkomstskat på øverste progressionstrin er

dog fortsat blandt de højeste i OECD. Samtidig berører den højeste marginalsat i Danmark en relativt stor andel af de beskæftigede. Det gør det mindre attraktivt for højt-lønnede at yde en ekstra indsats i Danmark end i andre lande, se tabel 4.

Tabel 4 Incitamentet til at arbejde mere (skattesatser), 2004

Lavtlønnede	Gns. lønnede	Højt-lønnede
Mexico	Mexico	Korea
Korea	Korea	Storbritannien
New Zealand	Japan	Mexico
Japan	New Zealand	Canada
Irland	Irland	New Zealand
Schweiz	Canada	Japan
USA	USA	Schweiz
Grækenland	Australien	USA
Canada	Schweiz	Island
Australien	Portugal	Polen
Portugal	Island	Portugal
Island	Storbritannien	Tyrkiet
Storbritannien	Norge	Slovakiet
OECD	Grækenland	Spanien
Danmark	Tyrkiet	Irland
Norge	OECD	OECD
Tyrkiet	Spanien	Tjekkiet
Tjekkiet	Polen	Australien
Polen	Tjekkiet	Holland
Slovakiet	Slovakiet	Frankrig
Spanien	Danmark	Grækenland
Finland	Holland	Norge
Sverige	Sverige	Italien
Italien	Ungarn	Finland
Ungarn	Finland	Østrig
Frankrig	Østrig	Danmark
Holland	Italien	Ungarn
Tyskland	Tyskland	Sverige
Østrig	Belgien	Tyskland
Belgien	Frankrig	Belgien

Anm.: Landene er rangordnet, så det land, der har den laveste marginalbeskatning, ligger højest. Lavtlønnet, gennemsnitligt lønnet og højt-lønnet henviser til personer, der tjener hhv. 67 pct., 100 pct. og 167 pct. af lønnen for en gennemsnitlig industriarbejder i det pågældende land.

Kilde: OECD Tax Database.

Lavtlønnedes tilskyndelse til at yde en ekstra indsats svarer stort set til gennemsnittet for OECD-landene, mens den økonomiske tilskyndelse for en typisk industriarbejder ligger et stykke under gennemsnittet.

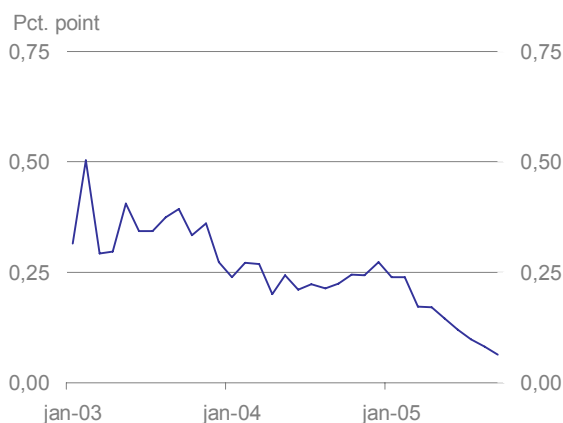
Læs mere i kapitel 1.

■ Velfungerende finansielle markeder

Det er væsentligt, at det finansielle system er effektivt. Det er en forudsætning for, at de mest rentable investeringer realiseres og dermed for vækst og velstand.

Rentemarginalen på udestående udlån fra danske penge- og realkreditinstitutter er faldet gennem de seneste to år og er nu kun en smule større end i euroområdet, se figur 23.

Figur 23 Rentemarginal på virksomhedsudlån, forskel ift. euroområdet

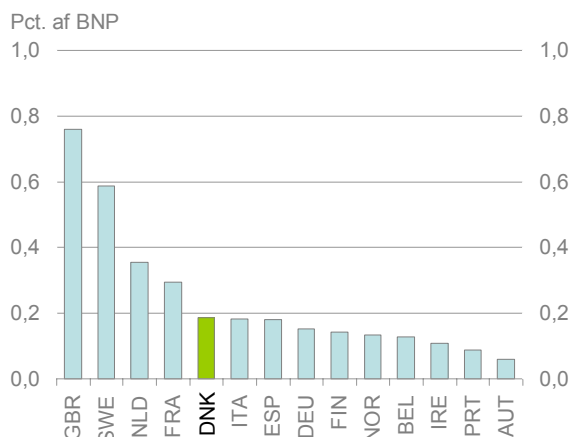
Anm.: Penge- og realkreditinstitutter. Difference mellem rentemarginal i Danmark og euroområdet, hvor rentemarginalen er defineret som udlånsrenten minus 3-måneders CIBOR-rente. Udestående lån er inkl. kassekreditter.

Kilde: MFI-statistik, Nationalbanken og ECB samt egne beregninger.

På nyudlån har rentemarginalen tenderet til at være lavere end i euroområdet i de seneste par år. Rentemarginalen på bankudlån til virksomheder, som optager små lån (mindre end 7,5 mio. kr.), er dog højere end i euroområdet.

Private investorer kan være tilbageholdende med at investere i nystartede virksomheder, da risikoen er høj og investeringshorisonten lang. Markedet for risikovillig kapital er noget mindre i Danmark end i de førende lande, se figur 24.

Figur 24 Risikovillig kapital, investeringer, pct. af BNP

Kilde: SourceOECD.

Rammerne for en effektiv kapitalformidling i Danmark er generelt på niveau med udlandets. Danmark er hurtig til at implementere EU-direktiver på det finansielle område, hvilket stimulerer effektiviteten på det danske finansielle marked.

De lovgivningsmæssige barrierer for konkurrence på bankmarkedet er ikke større end i andre OECD-lande. I forhold til juridisk sikkerhed på værdipapirmarkedet ligger Danmark lidt under middel blandt OECD-landene, om end gennemsnitligt sammenlignet med de europæiske lande.

Læs mere i kapitel 12.

■ Effektiv offentlig service

Den offentlige sektor spiller en nøglerolle i samfundet. De offentlige institutioner afstikker de fælles rammer, som borgere og virksomheder agerer indenfor.

Danmarks gode placering i internationale målinger af landenes konkurrencekraft, hænger blandt andet sammen med, hvordan politiske beslutninger træffes og implementeres i Danmark. Danmark har en effektiv og decentraliseret offentlig sektor, gode demokratiske og retfærdige civile rettigheder samt et lavt niveau af korruption og kriminalitet, se tabel 5.

Den offentlige sektor udgør en forholdsvis stor del af dansk økonomi. Derfor er det afgørende, at produktionen i den offentlige sektor er effektiv og at servicen er tilfredsstillende for borgere og virksomheder.

Det er regeringens mål, at

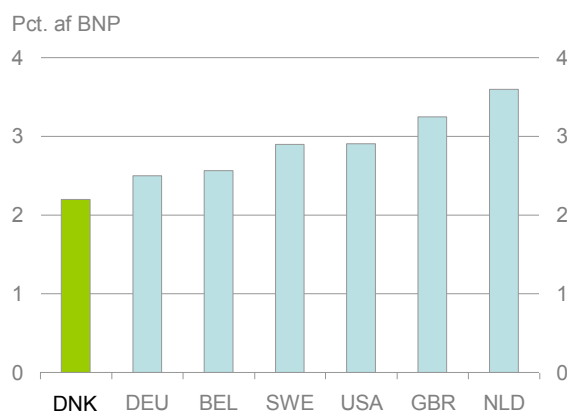
- Danmarks offentlige institutioner skal være blandt de mest innovative i verden. De skal have fokus på at udvikle nye idéer, som kan omsættes til bedre service for borgere og virksomheder.

Da offentlige ydelser typisk ikke købes og sælges som andre serviceydelser, kan det være vanskeligt at måle kvaliteten af den service, der ydes.

Undersøgelser af brugernes tilfredshed viser dog, at der er stor tilfredshed med den offentlige service. Det gælder bl.a. på skole- og ældreområdet samt for sygehusene.

Effektiv offentlig service og regulering har også stor betydning for virksomhederne. Administrative byrder er forbundet med økonomiske omkostninger og kan være en betydelig hæmsko for virksomheders etablering, udvikling og vækst. En række indikatorer tyder på, at Danmark er blandt de lande i OECD, der har færrest administrative byrder, se figur 25.

Figur 25 Administrative omkostninger

Kilde: Erhvervs- og Selskabsstyrelsen, samt diverse nationale kilder, se anmærkning til figur 13.7 i kapitel 13 om effektiv offentlig service.

Læs mere i kapitel 13.

Tabel 5 Effektiv offentlig regulering (Good governance) - top 10

Placering	Medbestemelsesret og ansvarlighed	Politisk stabilitet og fravær af vold	Bureaukratisk effektivitet	Kvalitet i reguleringen	Retssikkerhed	Kontrol med korruption
1	Danmark	Finland	Danmark	Finland	Finland	Finland
2	Norge	Norge	Finland	New Zealand	Norge	Danmark
3	Sverige	New Zealand	New Zealand	Danmark	New Zealand	New Zealand
4	Finland	Sverige	Holland	Holland	Danmark	Sverige
5	Holland	Irland	Norge	Irland	Sverige	Norge
6	New Zealand	Danmark	Canada	Australien	Australien	Østrig
7	Australien	Østrig	Australien	Storbritannien	Holland	Holland
8	Tyskland	Holland	Sverige	Schweiz	Østrig	Storbritannien
9	Canada	Canada	Storbritannien	Sverige	Storbritannien	Australien
10	USA	Portugal	USA	Østrig	Tyskland	Canada

Anm.: Undersøgelsen omfatter Danmark og 18 andre OECD-lande.

Kilde: Verdensbanken 2004.

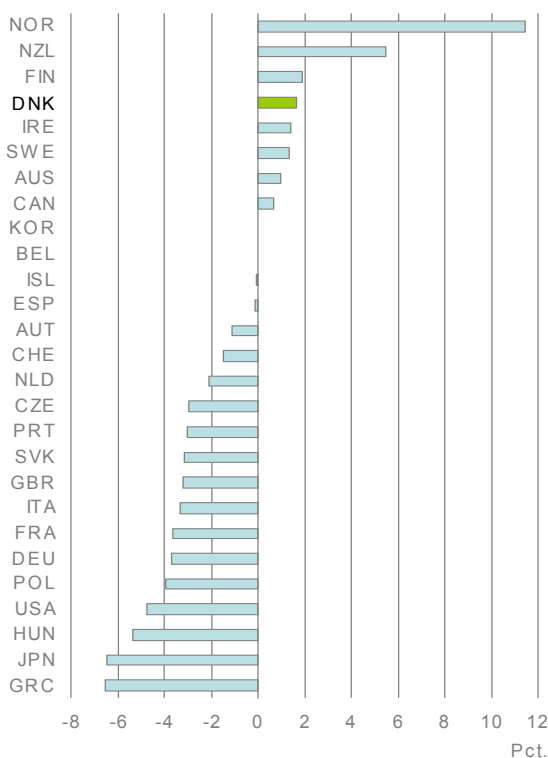
■ Sund samfundsøkonomi

En sund og stabil samfundsøkonomi understøtter holdbar økonomisk vækst. Stabile makroøkonomiske rammevilkår sikrer forudsigelighed for både virksomheder og forbrugere.

Danmark overholder de fem såkaldte konvergenskrav fastlagt i forbindelse med valuta-samarbejdet i EU med en bred margin. De fem krav, som er i overensstemmelse med en sund samfundsøkonomi, vedrører offentligt underskud og gæld, inflation, renter og valutakurs.

Blandt alle OECD-lande havde Danmark i 2004 et af de største overskud på den offentlige saldo, se figur 26.

Figur 26 Offentlig saldo, 2004

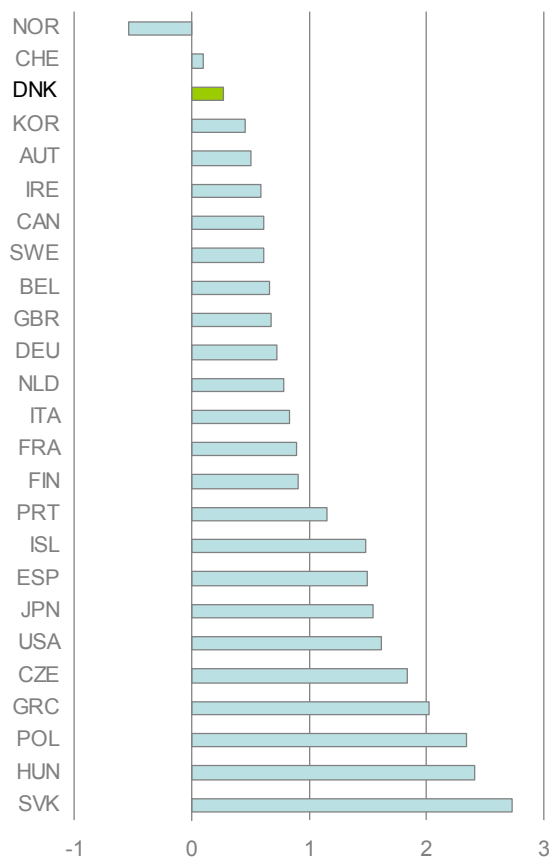
Kilde: OECD – Economic Outlook 78.

Den danske inflation har været afdæmpet og stabil siden starten af 90'erne, navnlig som følge af fastkurspolitikken. Danmark er desuden kendetegnet ved høj beskæftigelse og lav ledighed. Udlandsgælden er løbende blevet

nedbragt, og Danmark er nu gældfrit (netto) for første gang siden anden verdenskrig.

For at give et samlet billede af dansk økonomis tilstand sammenholdt med andre lande er det nødvendigt at se på nøgletallene i sammenhæng. Fx vil en situation med meget lav ledighed være mindre robust, hvis modstykket er høj inflation og/eller underskud på betalingsbalancen. En sammenvejning af nøgletallene for den offentlige saldo, inflationen, inflationsstabilitet, betalingsbalancen og ledigheden placerer Danmark på en tredjeplads blandt OECD-landene, se figur 27.

Figur 27 Samlet vurdering af samfundsøkonomien, vægtet gennemsnit

Anm.: Indeks beregnet som et vægtet gennemsnit af: Ledighed, offentligt underskud, inflationsniveau og -stabilitet og betalingsbalanceunderskud. Se anm. til figur 14.1 i kapitel 14.

Kilde: Beregninger fra Finansministeriet.

Læs mere i kapitel 14.

Sammenhæng mellem redegørelsen og globaliseringsstrategien

Kapitler i redegørelsen	Globaliseringsstrategien
1. Velstand	o Konkurrencekraft
2. Sammenhængskraft	o Sammenhængskraft
Områder af betydning herfor	Indsatsområder
3. Folkeskolen	o Verdens bedste folkeskole
4. Ungdomsuddannelser	o Alle unge skal have en ungdomsuddannelse o Sammenhæng i uddannelsessystemet og god vejledning
5. Videregående uddannelser	o Mindst halvdelen skal have en videregående uddannelse o Korte og mellemlange videregående uddannelser i verdensklasse
6. Offentlig forskning og universiteter	o Mere konkurrence og bedre kvalitet i den offentlige forskning o Universiteter i verdensklasse
7. Virksomhedernes forskning, udvikling og innovation	o Gode rammer for virksomhedernes forskning, udvikling og innovation
8. Konkurrence	o Stærkere konkurrence og større åbenhed
9. Åbenhed over for omverdenen	o Stærkt samspil med andre lande og kulturer o Uddannelser med globalt perspektiv
10. Iværksættere	o Flere vækstiværksættere
11. Fleksibelt arbejdsmarked	o Alle uddanner sig hele livet
12. Velfungerende finansielle markeder	
13. Effektiv offentlig service	
14. Sund samfundsøkonomi	

Anm.: Et enkelt indsatsområde i Globaliseringsstrategien går på tværs af samtlige områder: *Partnerskab skal understøtte globaliseringsstrategien.*

1. VELSTAND

Det er regeringens mål, at

- Danmark skal have en stærk konkurrencekraft, så vi fortsat hører til blandt de rigeste lande i verden.

Danmark har gennem årtier været et af verdens rigeste lande. Vi ligger dog ca. 20 pct. under velstandsniveaet i USA.

Befolkningsudviklingen har ydet et væsentligt positivt bidrag til vækst og velstand. Sådan vil det ikke være fremover, hvor der bliver færre i den erhvervsaktive alder. Det skærper kravene til produktivitetsudviklingen og til befolkningens arbejdsindsats.

Det danske produktivetsniveau er højt. Produktivitetsvæksten i Danmark har dog været moderat i de senere år både set i forhold til andre lande og i et historisk dansk perspektiv.

At skabe værdi er ikke kun et spørgsmål om at være effektiv i produktionen. Det handler også om at udvikle produkter, som kunderne verden over er villige til at betale høje priser for. Den afdæmpede danske produktivitetsudvikling er delvis blevet opvejet af en relativt gunstig prisudvikling på danske produkter på eksportmarkederne, der har forbedret bytteforholdet overfor udlandet.

Danskernes høje arbejdsmarkedsdeltagelse er en væsentlig del af årsagen til Danmarks velstand. Den danske erhvervsfrekvens giver os en placering i den internationale top fem for både mænd og kvinder.

Til gengæld er de beskæftigedes ugentlige arbejdstid kortere og ferien længere end i mange af de lande, vi normalt sammenligner os med. Trods danskernes høje arbejdsmarkedsdeltagelse er det årlige udbud af arbejdstimer per indbygger derfor lavere end i mange andre lande.

Tabel 1.1 Hvordan ligger Danmark i forhold til andre lande?

	Under gennemsnittet	Midterfeltet	Top 5
Produktivitet (BNP per arbejdstime)		← ■	
Samlet arbejdsudbud, timer per indbygger		■	
Erhvervsfrekvens			■
Arbejdstimer per beskæftiget	■		
Samlede vurdering (BNP per indbygger)		■	

Anm.: Top 5 (grøn) dækker over en placering i top fem blandt landene i OECD. Under gennemsnittet (rød) dækker over en placering under OECD-gennemsnittet. Ellers angives en placering i midterfeltet (gul). For den samlede vurdering opnås en placering i top fem, når Danmark ligger i top fem på mere end halvdelen af de viste områder. En pil angiver de seneste års tendens, når en sådan kan fastslås. De opstillede mål refererer til figur 1.6 (Produktivitet), figur 1.12 (Samlet arbejdsudbud, Erhvervsfrekvens og Arbejdstimer per beskæftiget) samt figur 1.1 (BNP per indbygger).

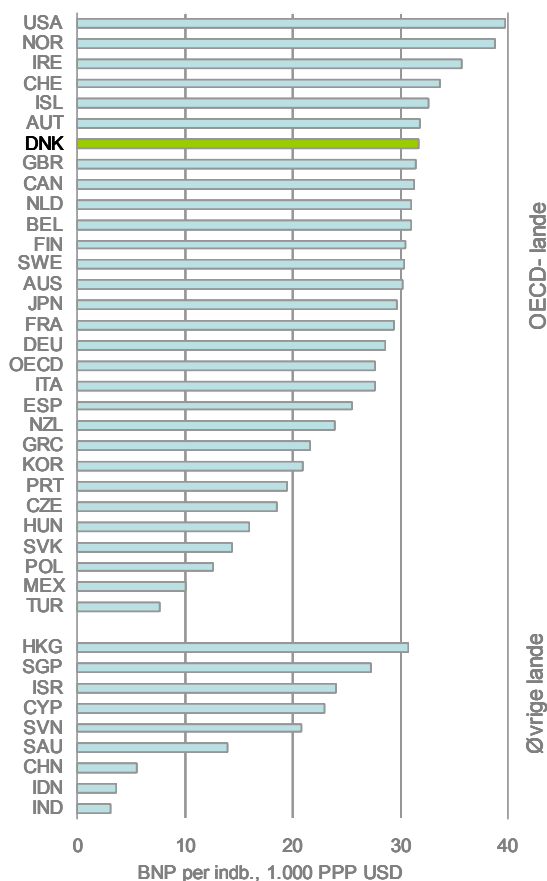

1. VELSTAND

Velstand

Traditionelt måles et lands velstand ved BNP per indbygger. Dette mål afspejler værdiskabelse per indbygger og udtrykker dermed gennemsnitsindkomsten i landet. Målt ved BNP per indbygger er Danmark et af verdens rigeste lande, se figur 1.1.

Figur 1.1 BNP per indbygger, 2004

Anm.: Figuren viser købekraftskorrigeret BNP per indbygger opgjort i 1.000 USD. Ved købekraftskorrektion tages der højde for forskelle i indkomstens købekraft mellem lande som følge af forskelle i valutakurser og prisniveauer. Bemærk, at en del af det irske BNP tilfalder de udenlandske ejere, der ejer en relativt stor andel af Irlands produktion. Korrigeret herfor er den gennemsnitlige indkomst i Irland ca. 15 pct. mindre – og lavere end i Danmark. Kilde: OECD Productivity Database, september 2005 (OECD-lande) og IMF, World Development Indicators, 2005 (øvrige lande).

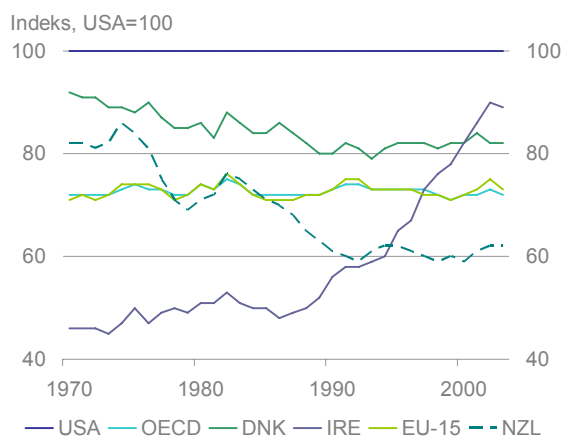
BNP per indbygger er et tilnærmet mål for velstand. Eksempelvis overvurderes Irlands placering, fordi opgørelsen ikke opfanger, at

en relativt stor del af den værditilvækst, som skabes i Irland, er udenlandsk ejet. Men billedet Danmark som et af de rigeste lande – lidt efter de bedste – bekræftes af andre indikatorer som fx bruttonationalindkomsten per indbygger.

Danmark ligger midt i en gruppe af lande, der har omtrent samme velstandsniveau. Selv små forskydninger kan derfor ændre rangordningen. Disse lande er velstående, men ikke blandt de rigeste i verden. Det danske BNP per indbygger er ca. 20 pct. lavere end i USA.

Det er ikke en selvfølge, at Danmark kan bevare sin position blandt verdens rigeste lande. Der er eksempler på lande, der engang var blandt de rigeste, men som nu ligger et stykke nede i feltet. Det gælder fx New Zealand, se figur 1.2.

Figur 1.2 Udvikling i BNP per indbygger

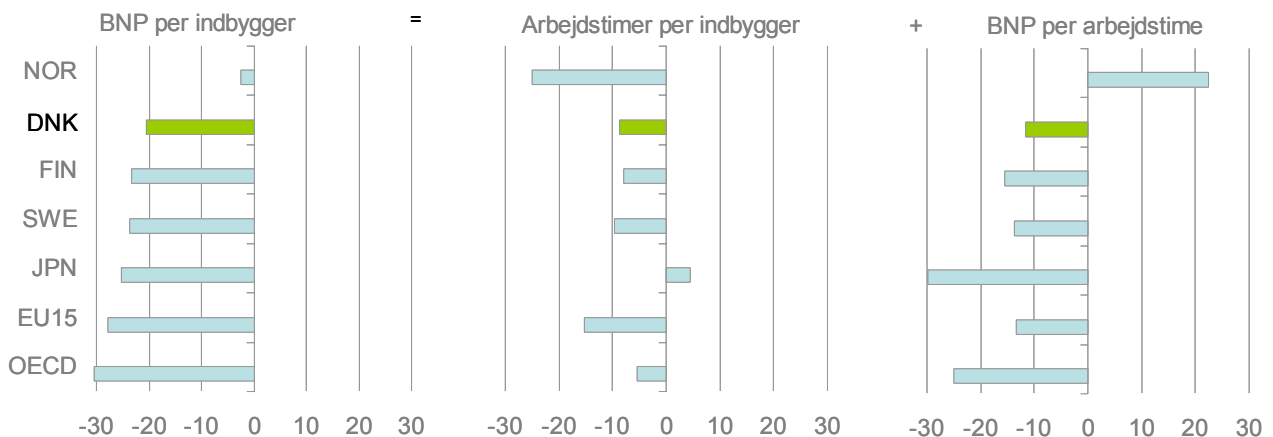
Anm.: Se anmærkning til figur 1.1. Kilde: OECD National Accounts Database.

Et lands velstand kan øges ad to veje, enten ved en forøgelse af produktiviteten (dvs. BNP per arbejdstime) eller ved flere arbejdstimer per indbygger.

Det danske velstandsniveau er som nævnt ca. 20 pct. lavere end i USA. Halvdelen af denne forskel skyldes, at der arbejdes mindre i Danmark. Den anden halvdel skyldes en lavere timeproduktivitet, se figur 1.3.

1. VELSTAND

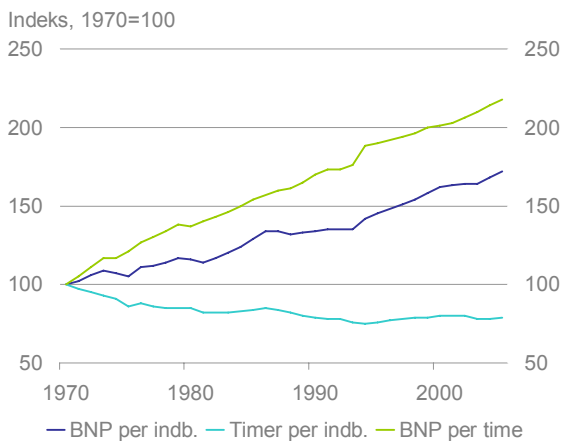
Figur 1.3 BNP per indbygger, BNP per arbejdstime og arbejdstimer per indbygger, 2004

Anm.: USA er valgt som reference. En negativ værdi betyder, at niveauet ligger under det amerikanske.
 Kilde: OECD Productivity Database, september 2005 og egne beregninger.

Fremgangen i Danmarks BNP per indbygger siden 1970 kan henføres til en stigende produktivitet. Den gennemsnitlige arbejdstid per indbygger har derimod været faldende frem til midten af 1990'erne, se figur 1.4

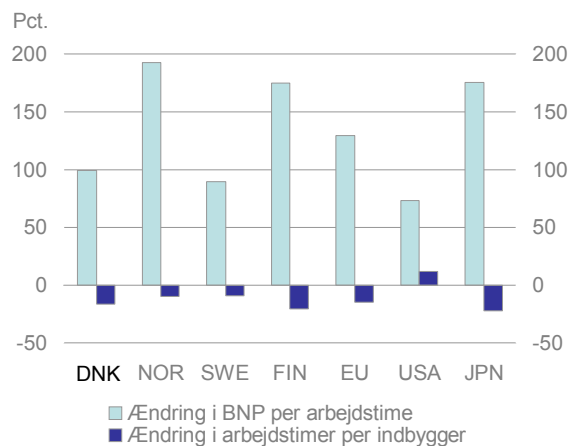
Figur 1.4 Vækst i BNP per indbygger

Anm.: 1970-2004 bygger på Danmarks Statistiks nationalregnskab, mens 2005 er baseret på Finansministeriets konjunkturvurdering fra maj 2005. Se boks i Factbook for yderligere forklaring af data.
 Kilde: Danmarks Statistik og Finansministeriet, Økonomisk redegørelse, maj 2005.

En tilsvarende udvikling kan genfindes i andre lande, men her har væksten i produktiviteten dog typisk været større siden 1970, se figur 1.5.

Figur 1.5 Vækst i produktivitet og arbejdsudbud, 1970-2003

Anm.: EU er EU-15 ekskl. Østrig, Luxembourg, Portugal og Grækenland, da der ikke er data for arbejdstimer for disse lande tilbage til 1970. Norges placering kan være påvirket af landets indtægter fra olieproduktion.
 Kilde: OECD National Accounts Database 2005 og Productivity Database 2005 og egne beregninger.

Produktivitet

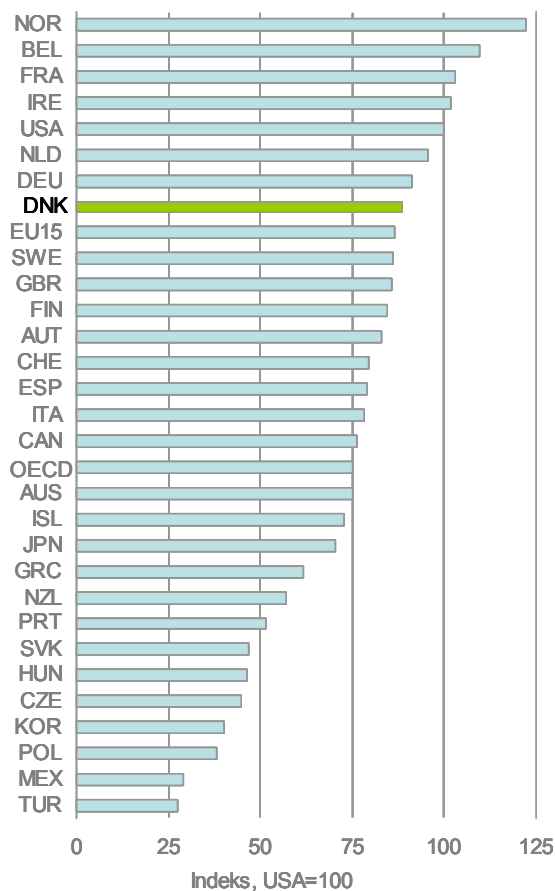
En gunstig produktivtetsudvikling er en betingelse for, at Danmark fortsat kan være et land med mange vellønnede job. Der er således en tæt sammenhæng mellem arbejdsproduktivitet og løn på længere sigt. Det skyldes, at de mest produktive erhverv og lande vedvarende kan oppebære en forholdsvis høj aflønning.

Produktiviteten kan stimuleres på mange måder; fx gennem investeringer i ny teknologi, forskning og innovation og en bedre tilrettelæggelse af arbejdet. Produktiviteten øges desuden, hvis de nye arbejdspladser, der opstår, er mere produktive end dem, der nedlægges.

Produktivtetsudviklingen stimuleres ligeledes gennem åbne og velfungerende markeder, en effektiv offentlig sektor og et fleksibelt arbejdsmarked. En nærmere gennemgang af disse forhold findes i særskilte kapitler.

Det danske produktivtetsniveau var i 2004 blandt de højeste i OECD. Danmark ligger på linje med gennemsnittet i EU15 sammen med lande som Tyskland, Sverige og Storbritannien, se figur 1.6.

Figur 1.6 Arbejdsproduktivitet hele økonomien, 2004

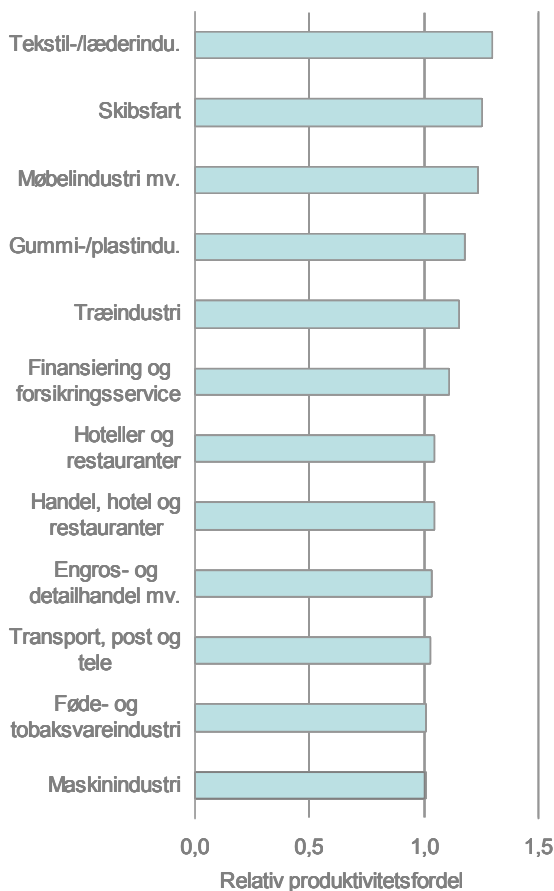

Anm.: Købekraftskorrigeret BNP per arbejdstime. Internationale sammenligninger af produktivtetsniveauer bør foretages med forsigtighed, se boks 1.1. Generelt er internationalt sammenlignelige produktivtetsdata ret usikre, bl.a. fordi de nødvendige data - eksempelvis antallet af arbejdstimer - ikke foreligger i visse landes nationalregnskab.

Kilde: OECD Productivity Database (september 2005) og egne beregninger.

Ligesom det er tilfældet med lande, varierer produktiviteten mellem erhverv. Blandt serviceerhvervene er det især skibsfarten, der trækker op. Produktiviteten er desuden relativt høj i tekstil- og møbelindustrien i Danmark sammenlignet med udlandet, se figur 1.7.

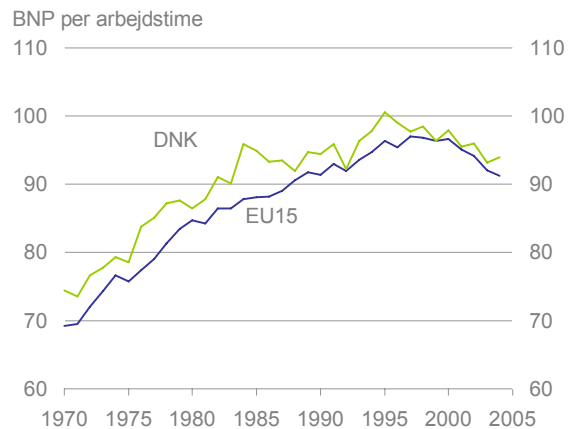
Figur 1.7 Relative produktivetsfordele, 2000

Anm.: Relative produktivetsfordele i erhverv i Danmark sammenlignet med OECD-landene. Værdier over 1 angiver en relativ dansk produktivetsfordel, hvis den relative produktivitet i erhvervet er højere, end det er tilfældet i det tilsvarende erhverv i udlandet. Se Vækstredegørelse 2005, Økonomi- og Erhvervsministeriet, for yderligere beskrivelse og analyse af de danske relative produktivetsfordele. Kilde: OECD STAN Databasen og egne beregninger.

Siden 1970'erne har produktiviteten været stigende i både EU og i Danmark i forhold til USA. Fra midten af 1990'erne er det relative produktivetsniveau dog faldet lidt tilbage både i Danmark og EU, se figur 1.8.

Figur 1.8 Arbejdsproduktivitet ift. USA

Anm.: Indeksberregning, USA=100. Arbejdsproduktiviteten opgøres som købekraftskorrigeret BNP per arbejdstime i 2002 USD. For EU-15 er der databrud i 1989. Figur 1.6 og figur 1.8 kan ikke sammenlignes, da arbejdsproduktiviteten er forskellig i OECD's og Groningen Growth and Development Centre's opgørelser. Forskellig opgørelse af arbejdstimerne er den primære årsag til forskellene i arbejdsproduktiviteten. Kilde: Groningen Growth and Development Centre og egne beregninger.

Boks 1.1 Produktivitet i den offentlige sektor

Arbejdsproduktiviteten opgøres som værditilvæksten per arbejdstime ud fra nationalregnskabsdata. Værditilvæksten er defineret som værdien af produktionen fratrukket værdien af input i produktionen. For den offentlige sektor under et kan produktiviteten reelt ikke måles. Opgørelserne baseres på både produktionsværdien og værdien af input i produktionen, der begge opgøres ud fra omkostningssiden.

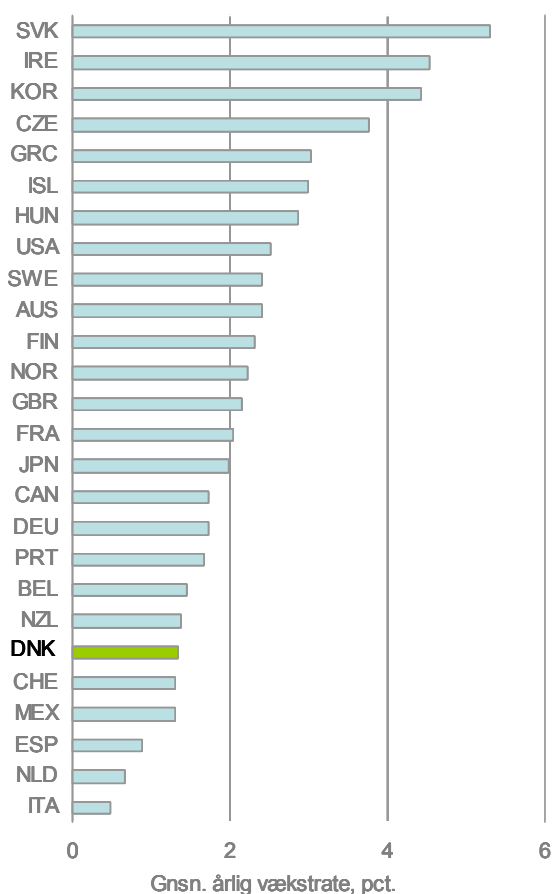
På tværs af lande kan arbejdsproduktiviteten (både målt i niveau og som vækstrater) variere betydeligt afhængig af den offentlige sektors størrelse. Der vil generelt være en tendens til, at produktivetsvæksten måles til at være mindre i hele økonomien under ét end i de private erhverv. Variationer i produktiviteten kan dog også skyldes forskellige opgørelsesmetoder på tværs af lande samt branchesammensætningen i de enkelte lande.

1. VELSTAND

Produktivitetsvækst

I de sidste 10 år har den danske produktivitetsvækst været moderat i forhold til andre lande. I perioden 1995-2004 lå den danske produktivitetsvækst på linje med væksten i Mexico og Schweiz. Kun Spanien, Holland og Italien havde en lavere produktivitetsvækst, se figur 1.9.

Figur 1.9 Arbejdsproduktivitetsvækst, 1995-2004

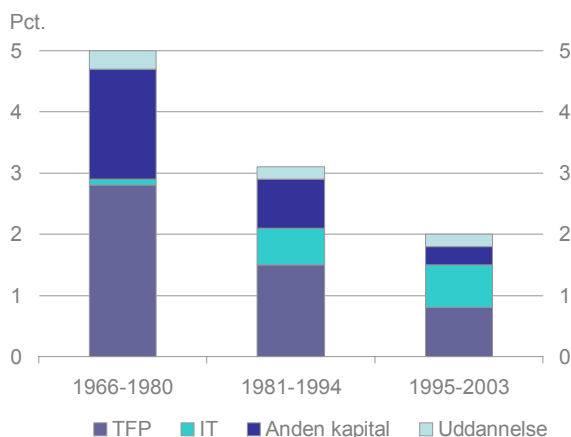

Anm.: Gnsn. årlige vækstrater i BNP per arbejdstime (pct.), 1995-2004. Valget af periode kan have betydning for rangordningen. Den danske produktivitetsvækst er fx højere, hvis man betragter perioden 1994-2004 (gnsn. årlig vækstrate på 1,6 pct.) i stedet for 1995-2004 (gnsn. årlig vækstrate på 1,3 pct.).
Kilde: OECD Productivity Database.

Danmark ligger bedre placeret hvad angår produktivitetsvæksten i den private sektor.

Også i et historisk perspektiv har produktivitetsvæksten i Danmark været forholdsvis beskeden i de senere år, se figur 1.10.

Figur 1.10 Kilder til arbejdsproduktivitetsvækst

Anm.: Gnsn. årlig vækstrate (pct.) i de forskellige perioder, private erhverv. TFP er totalfaktorproduktivitet, mens IT-kapital er PC'ere, software o.l.

Kilde: Danmarks Statistik.

I perioden 1995-2003 var væksten i arbejdsproduktiviteten primært drevet af opbygningen af fysisk kapitalapparat (inklusive IT) og vækst i den såkaldte totalfaktorproduktivitet TFP. TFP afhænger bl.a. af hvor vel fungerende markederne for produkter og arbejdskraft er, de finansielle markeders effektivitet, åbenhed overfor udlandet, forskning og udvikling, innovation samt evnen til at oprette nye højproduktive jobs mv., se boks 1.2.

IT har siden starten af 1980'erne fået gradvist større betydning for produktivitetsvæksten. I de seneste 10 år forklarer væksten i IT-kapitalapparatet ca. 1/3 af væksten i arbejdsproduktiviteten.

Uddannelsesniveautet giver kun et forholdsvis lille (direkte) bidrag til produktivitetsvæksten. Det skal ses i sammenhæng med, at forbedringer af arbejdsstyrkens kvalifikationer sker relativt langsomt i takt med uddannelsesindsatsen og den demografisk betingede udskiftning af arbejdsstyrken.

En del af væksten i totalfaktorproduktiviteten skyldes erhvervslivets evne til at omstille sig og flytte kapital og arbejdskraft til

1. VELSTAND

erhverv med et højere totalfaktorproduktivtetsniveau. Denne omfordeling bidrog med ¼ pct.point om året svarende til knap 1/3 af væksten i totalfaktorproduktiviteten fra 1995-2003, se Factbook.

Boks 1.2 Måling af totalfaktorproduktivitet

Der findes ikke en ensartet opgørelse af totalfaktorproduktiviteten på tværs af lande.

Totalfaktorproduktiviteten opgøres på baggrund af bl.a. nationalregnskabstal. Ud fra nationalregnskabsdata kan man opgøre den samlede vækst i arbejdsproduktiviteten samt den del af produktivetsvæksten, der kan henføres til kapital og arbejdskraft. Den resterende del af væksten i arbejdsproduktiviteten er totalfaktorproduktiviteten.

Måden, som totalfaktorproduktiviteten beregnes på her, betyder altså, at man ikke direkte kan måle, hvor meget en enkelt faktor, som fx innovation, bidrager til totalfaktorproduktiviteten.

Bytteforhold og arbejdsproduktivitet

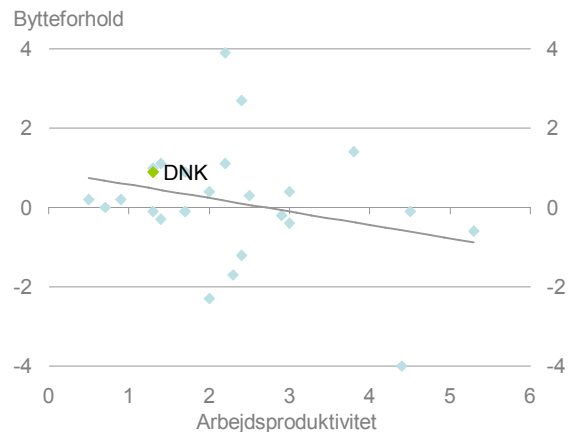
I lande, hvor enkelte brancher med en stærk produktivitsudvikling udgør en stor andel af økonomien, kan produktivitsudviklingen være ledsaget af et forringet bytteforhold (dvs. forholdet mellem eksport- og importpriserne).

En bytteforholdsforringelse reducerer isoleret set velstanden og kan derved opveje en del af gevinsten ved en forøgelse af produktiviteten. Et ringere bytteforhold betyder således, at der skal afsættes flere varer i udlandet for at kunne købe en given mængde udenlandske varer. Omvendt bidrager forbedringer af bytteforholdet til øget velstand.

Sverige og Finland er eksempler på lande, der har oplevet en kraftig produktivitsudvikling drevet af enkelte sektorer kombineret med en forværring af bytteforholdet.

I Danmark er den mere moderate produktivitsfremgang kun delvist blevet opvejet af en forbedring af bytteforholdet på knap 1 pct. per år, se figur 1.11.

Figur 1.11 Bytteforhold og produktivitet, 1995-2004

Anm.: Gennemsnitlige årlige vækstrater (pct.) 1995-2004. Arbejdsproduktiviteten måles ved BNP per arbejdstime på tværs af lande.

Kilde: EU-kommissionens database AMECO, OECD Productivity Database og egne beregninger.

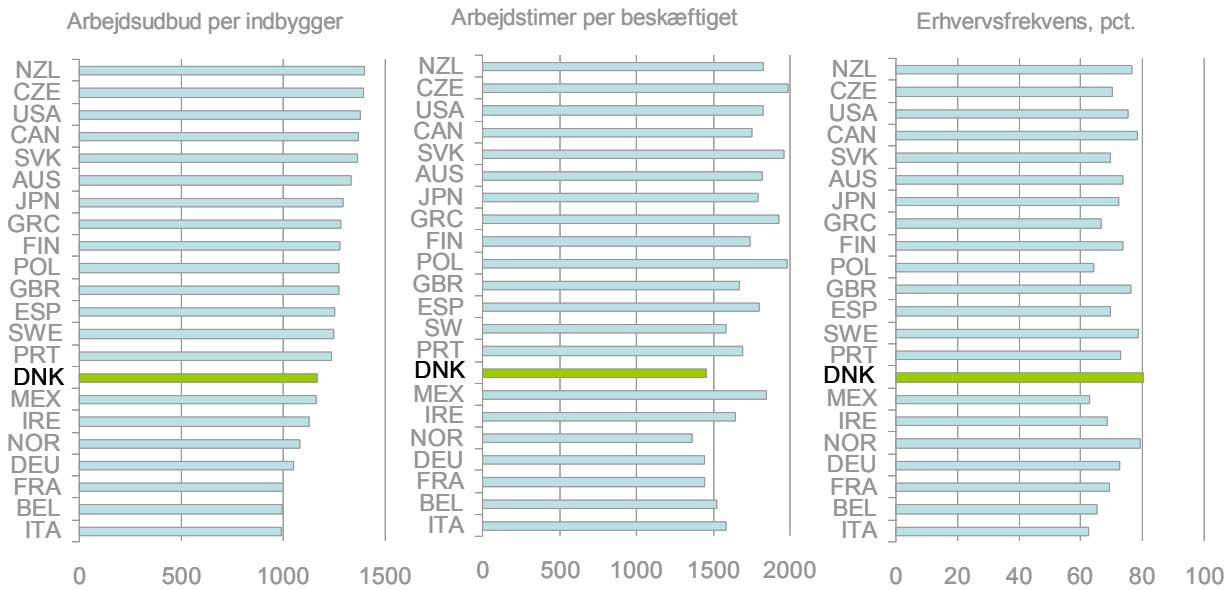
Arbejdsudbud

Befolkningens arbejdsindsats er som nævnt afgørende for velstandsniveauet. Arbejdsudbuddet er bestemt af, hvor mange, der står til rådighed for arbejdsmarkedet, og af antallet af arbejdstimer, som de ønsker at udbyde.

I Danmark er en stor del af befolkningen på arbejdsmarkedet. Men de beskæftigede arbejder færre timer om året end i mange andre lande. Samlet set er arbejdsudbuddet målt i timer per indbygger lavere i Danmark end i mange andre lande, se figur 1.12.

1. VELSTAND

Figur 1.12 Samlet arbejdsudbud, arbejdstimer per beskæftiget og erhvervsfrekvens, 2004

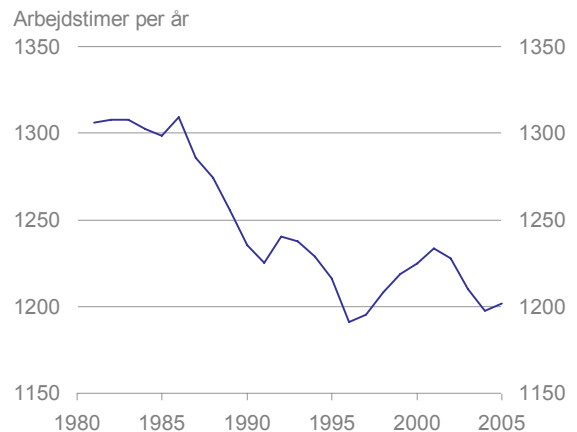
Anm.: Arbejdsudbuddet per indbygger er opgjort i antal arbejdstimer per år per person mellem 15 og 64 år. Arbejdstimer per beskæftiget er det gennemsnitlige faktiske årlige antal arbejdstimer per beskæftiget, der inkluderer såvel ferie som sygdom. Indikatoren for det samlede arbejdsudbud er beregnet som den faktiske årlige arbejdstid per beskæftiget ganget med erhvervsfrekvensen (15-64 år). Dermed fås det potentielle antal årlige arbejdstimer per indbygger i den erhvervsaktive alder. Island og Schweiz, som har højere erhvervsfrekvens end Danmark, vises ikke i figur 1.12 (da der ikke foreligger arbejdstimetal for disse lande).

Kilde: OECD Labour Market Statistics, OECD Economic Surveys, Denmark (Februar 2005) og egne beregninger.

Arbejdsudbuddet i Danmark var jævnt faldende frem til midten af 1990'erne, se figur 1.13. Det skyldes en faldende erhvervsfrekvens, bl.a. som følge af øgede muligheder for orlov, overgangsydelse, øget brug af efterløn og en faldende arbejdstid per beskæftiget.

I perioden 1995-2001 har arbejdsudbuddet været stigende, hvilket må ses i sammenhæng med konjunkturudviklingen samt opstramminger af orlov og overgangsydelse. Under konjunkturtilbagegangen i 2003 og 2004 faldt arbejdsudbuddet igen, navnlig som følge af vigende erhvervsdeltagelse for de yngre og flere feriedage.

Figur 1.13 Arbejdsudbud per indbygger

Anm.: Det antal timer en gennemsnitlig indbygger mellem 16 og 66 år udbyder per år. Beregnet som den faktiske årlige arbejdstid per beskæftiget ganget med erhvervsfrekvensen (16-66 år). Som følge af datarevision er der databrud i tidsserien for arbejdstimer per beskæftiget i 1990. Figur 1.13 kan ikke umiddelbart sammenlignes med figur 1.12.

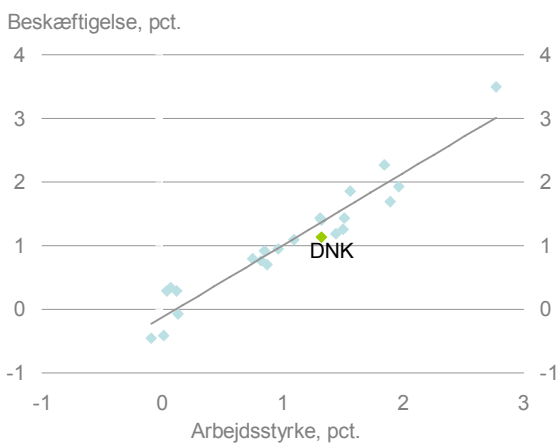
Kilde: Danmarks Statistik (RAS), Finansministeriet (ADAMs databank) og egne beregninger.

1. VELSTAND

Arbejdsmarkedsdeltagelsen

På længere sigt er der en tæt sammenhæng mellem arbejdsstyrkens størrelse og beskæftigelsen. Jo flere, der er på arbejdsmarkedet, desto flere beskæftigede er der. De lande, der har den største vækst i arbejdsstyrken, har som regel også den største fremgang i beskæftigelsen, se figur 1.14.

Figur 1.14 Beskæftigelse og arbejdsstyrke

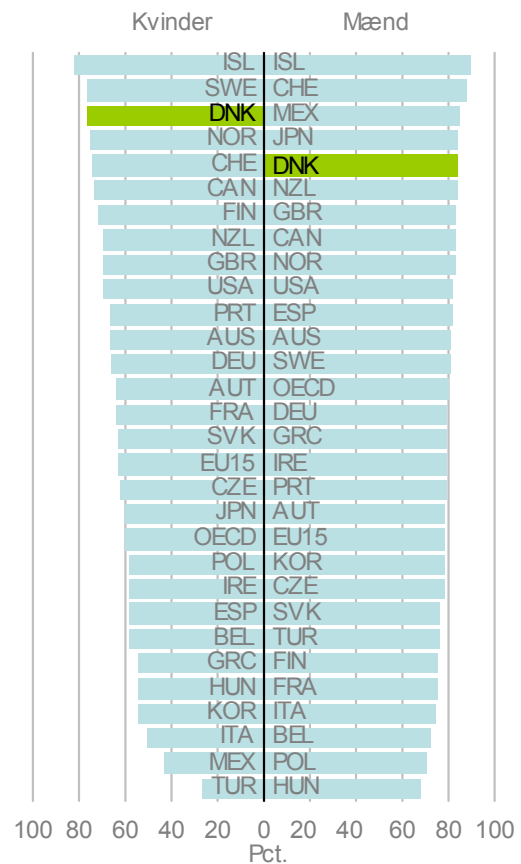

Anm.: Gnsn. årlig vækstrate (pct.) i hhv. beskæftigelse og arbejdsstyrke 1990-2004.

Kilde: OECD Labour Market Statistics og egne beregninger.

Den høje danske erhvervsdeltagelse skyldes navnlig, at danske kvinders erhvervsfrekvens er høj internationalt set, se figur 1.15. Dermed har Danmark ikke de samme muligheder for at øge arbejdsudbuddet ved at forøge kvindernes erhvervsdeltagelse som mange af de europæiske lande. Erhvervsfrekvensen for mænd er ligeledes relativt høj i Danmark, men adskiller sig ikke væsentligt fra andre landes, se figur 1.15.

Figur 1.15 Erhvervsfrekvens, mænd og kvinder, 2004

Anm.: Arbejdsstyrken i pct. af befolkningen opgjort for 15-64-årige mænd og kvinder

Kilde: OECD Labour Market Statistics.

Boks 1.3 Datakilder vedr. arbejdsudbud

De internationale arbejdsstyrkedata fra OECD og Eurostat er baseret på de såkaldte Labour Force Surveys (LFS). Dvs. interview med repræsentative udsnit af befolkningerne.

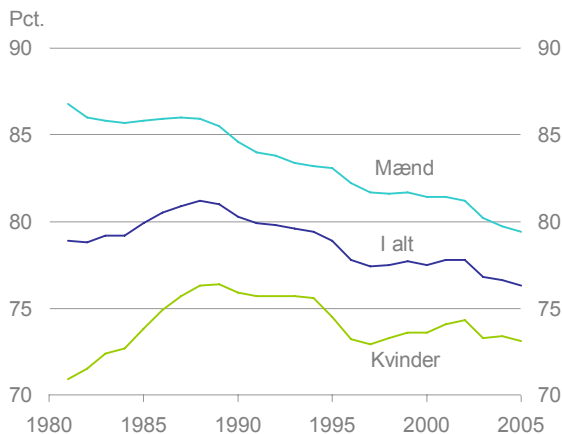
I Danmark har man adgang til detaljerede registerdata i den Registerbaserede Arbejdsstyrkestatistik (RAS). RAS benyttes typisk til analyser for Danmark, da spørgeskemaundersøgelser generelt er mere usikre.

Siden 1980'erne har de danske kvinders erhvervsfrekvens været stigende, mens den har været faldende for mænd, se figur 1.16.

1. VELSTAND

Figur 1.16 Udvikling i erhvervsfrekvensen

Anm.: Udvikling i erhvervsfrekvensen for Danmark for 16-66-årige. Der er databrud i RAS i 2003 pga. ændrede definitioner af, hvornår en person er i beskæftigelse. Som følge heraf falder erhvervsfrekvensen for de 16-59-årige med 0,7 pct.point, mens erhvervsfrekvensen for de 60-66-årige stiger med 2,0 pct.point. Samlet set giver det et fald i erhvervsfrekvensen for 16-66-årige i 2003 på 0,4 pct.point. Figur 1.16 kan ikke sammenlignes med figur 1.12 og figur 1.15, se boks 1.3.

Kilde: Danmarks Statistik (RAS).

Siden 2000 er erhvervsfrekvensen faldet med over 1 pct.point. Især udviklingen for de 16-29 og de 30-49-årige bidrager til faldet, se tabel 1.2.

Tabel 1.2 Fald i erhvervsfrekvensen 2000-2005 (pct.point)

Aldersgruppe	Ændring i erhvervsfrekvens
16-29 år	-4,45
30-49 år	-1,13
50-59 år	2,79
60-66 år	5,68
I alt	-1,24

Anm.: Tabellen viser ændringen i erhvervsfrekvensen for hver aldersgruppe fra 2000 til 2005. Der er databrud i RAS i 2003, se anmærkning til figur 1.16.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af data fra Danmarks Statistik (RAS).

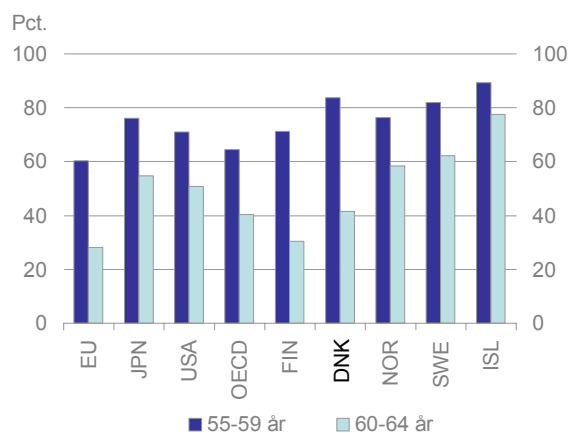
Udviklingen skal ses i lyset af en forøget uddannelsesindsats for de 16-29-årige.

Udviklingen i erhvervsfrekvensen for de 50-59-årige og de 60-66-årige hænger tæt sammen med hhv. reglerne for overgangsydelse og efterlønsordningen. Siden 2000 er erhvervsfrekvensen således steget for begge aldersgrupper i takt med de senere års reformer af hhv. overgangsydelse og efterløn. Det har givet et positivt bidrag til erhvervsfrekvensen.

Ældres erhvervsdeltagelse

I Danmark sker der en betydelig tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet knap 5 år før den formelle pensionsalder. Forskellen mellem erhvervsfrekvensen for de 50-59-årige og de 60-64-årige er således væsentligt større i Danmark end i de fleste andre lande, se figur 1.17.

Figur 1.17 Ældres erhvervsfrekvenser, 2004

Kilde: OECD Labour Market Statistics og egne beregninger.

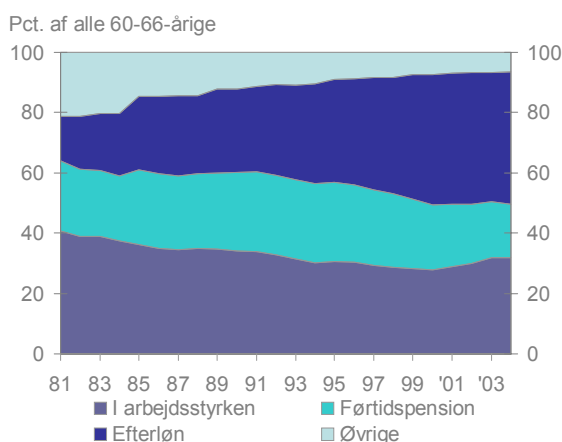
I Danmark er efterlønsordningen hovedforklaringen på den tidlige tilbagetrækningsalder for de 60-66-årige. For de 50-59-årige kan der konstateres en klart positiv effekt på erhvervsfrekvensen af afskaffelsen af overgangsydelsen i 1996, se Factbook.

Frem til efterlønsreformen i 1999 faldt erhvervsdeltagelsen for de 60-66-årige. Samti-

1. VELSTAND

dig voksede andelen af efterlønsmodtagere i aldersgruppen betydeligt. Siden 1999 er erhvervsdeltagelsen for de 60-66-årige steget, hvilket dog primært skyldes et fald i andelen, der modtager førtidspension i kombination med en vis stabilisering i andelen af efterlønsmodtagere, se figur 1.18. Antallet af personer med fleksjob og ledighedsydelse, som indgår i arbejdsstyrken, er til gengæld steget en del de senere år.

Figur 1.18 Erhvervsdeltagelse for 60-66 årige

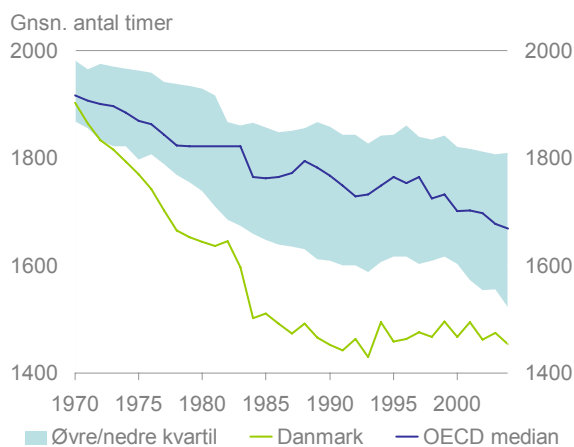
Anm.: "Øvrige" er andelen af de 60-66-årige, der er udenfor arbejdsstyrken uden at være på førtidspension eller efterløn.

Kilde: Danmarks Statistik.

Arbejdstiden

I de seneste årtier har det faktiske årlige antal arbejdstimer per beskæftiget været faldende i mange lande. Men i Danmark er arbejdstiden dog blevet reduceret mere end i OECD-landene generelt. Siden 1990 har arbejdstiden stort set været uændret. Udviklingen har betydet, at Danmark i dag ligger blandt den fjerdedel af landene, der har den korteste arbejdstid per beskæftiget, se figur 1.19.

Figur 1.19 Årlig arbejdstid per beskæftiget, OECD-landene og Danmark

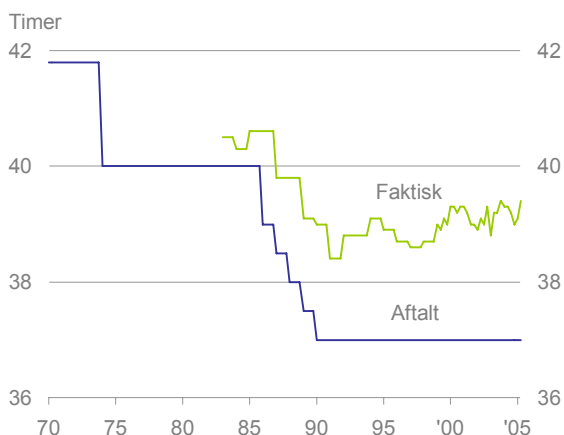
Anm.: Nedre og øvre kvartil samt median er for OECD-landene. Det skraverede område viser midten af de to kvartiler (dvs. halvdelen af OECD-landene ligger indenfor dette interval). OECD er ekskl. Østrig, Tjekkiet, Slovakiet, Polen og Tyrkiet.

Kilde: OECD Economic Surveys, Danmark (February 2005) og egne beregninger.

Nedsættelsen af arbejdstiden er navnlig sket frem til midten af 1980'erne. Forløbet har i den periode været drevet af løbende reduktioner i den aftalte ugentlige arbejdstid og længere ferier. I de senere år har den aftalte ugentlige arbejdstid været fastholdt på 37,5 timer, se figur 1.20.

1. VELSTAND

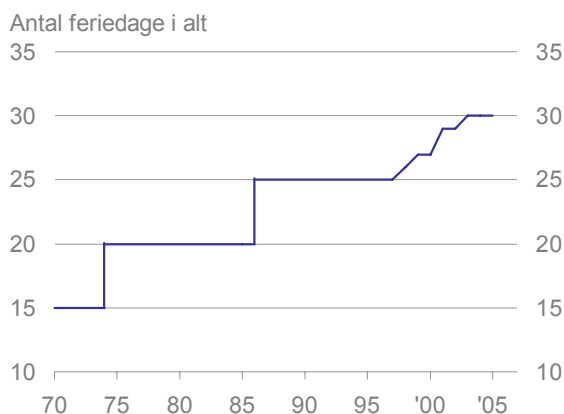
Figur 1.20 Ugentlig arbejdstid, Danmark

Anm.: For faktisk arbejdstid vises det gennemsnitlige antal arbejdstimer for en fuldtidsansat i en normal arbejdsuge.
 Kilde: DA (aftalt ugentlig arbejdstid) og Eurostat (faktisk arbejdstid).

Antallet af feriedage er fordoblet i Danmark siden 1970, hvilket har bidraget væsentligt til den samlede reduktion i arbejdstiden siden 1970, se figur 1.21. Antallet af ferie- og fridage er øget fra 20 dage i 1974 til 30 i 2003.

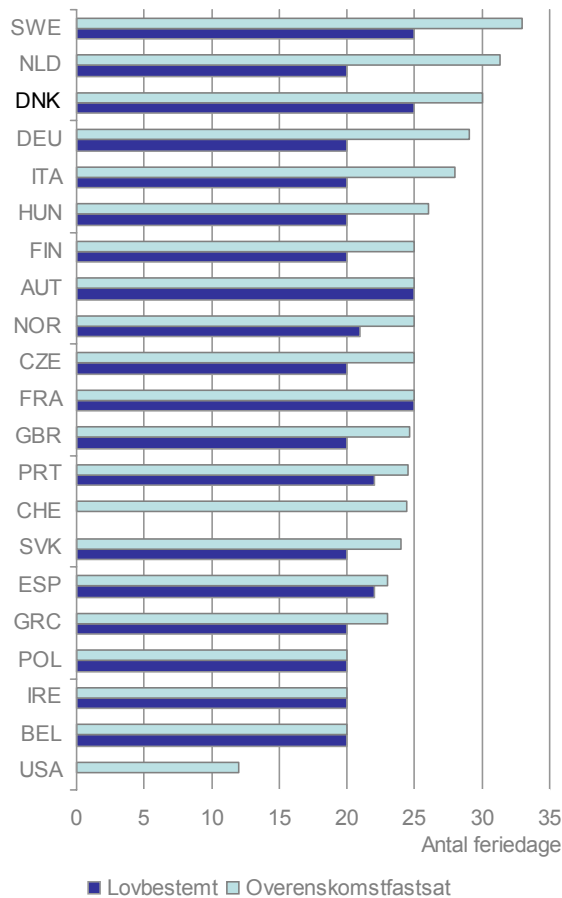
Figur 1.21 Antal feriedage, Danmark

Anm.: Antallet af feriedage beregnes som længden af den overenskomstfastsatte ferie på LO/DA området tillagt antallet af feriefridage fra og med 1998.
 Kilde: DA, Arbejdsmarkedsrapport (2005).

Danmark er i dag blandt de lande, der har flest feriedage. Kun Sverige og Holland har flere overenskomstfastsatte feriedage end Danmark, se figur 1.22.

Figur 1.22 Overenskomstfastsat og lovbestemt ferie, 2004

Anm.: Den overenskomstfastsatte ferie inkluderer også særlige feriedage. Der foreligger ikke data for lovbestemte feriedage i Schweiz og USA.
 Kilde: Bundesvereinigung der Deutschen Arbeitgeberverbände, 2005 og European Industrial Relations Observatory, Working Time Developments 2004.

Incitament til ekstra arbejdsindsats

Mange faktorer påvirker den enkeltes valg af arbejdstid og arbejdsindsats. Særligt for børnefamilier, hvor begge forældre deltager på arbejdsmarkedet, vil pasningsmuligheder fx have stor indflydelse på arbejdsudbudet.

Men også den økonomiske gevinst ved at yde en ekstra indsats har betydning for omfanget af arbejdsindsatsen.¹ Denne gevinst afhænger både af skattesystemet og af indkomstafhængige sociale ydelser.

I Danmark er den samlede skat høj, fordi velfærdsydelse er relativt høje og/eller har en høj dækningsgrad i befolkningen. Det høje niveau for skat og velfærdsydelser bidrager til en lige fordeling af velstanden. Skatten og de indkomstafhængige sociale ydelser har imidlertid også samfundsøkonomiske omkostninger, bl.a. fordi de mindsker tilskyndelsen til at yde en ekstra indsats.

Undersøgelser viser, at en højere marginalbeskatning samlet set mindsker arbejdsindsatsen – fordi den høje beskatning mindsker gevinsten ved at yde en ekstra indsats.² De OECD-lande, der har højere marginalbeskatning af lønindkomst, har da også generelt lavere arbejdstider, se fx Finansredegørelse 2002, kapitel 3.

Marginalskatten påvirker tilskyndelsen til at yde en ekstra indsats, påtage sig større ansvar o.l. på jobbet. Det er dog vanskeligt at kvantificere denne sammenhæng. Men man må forvente, at marginalskatten påvirker lysten til at yde en ekstra indsats på samme vis, uanset om der er tale om ekstra arbejdstimer eller øget arbejds kvalitet og produktivitet i de timer, man er på jobbet.

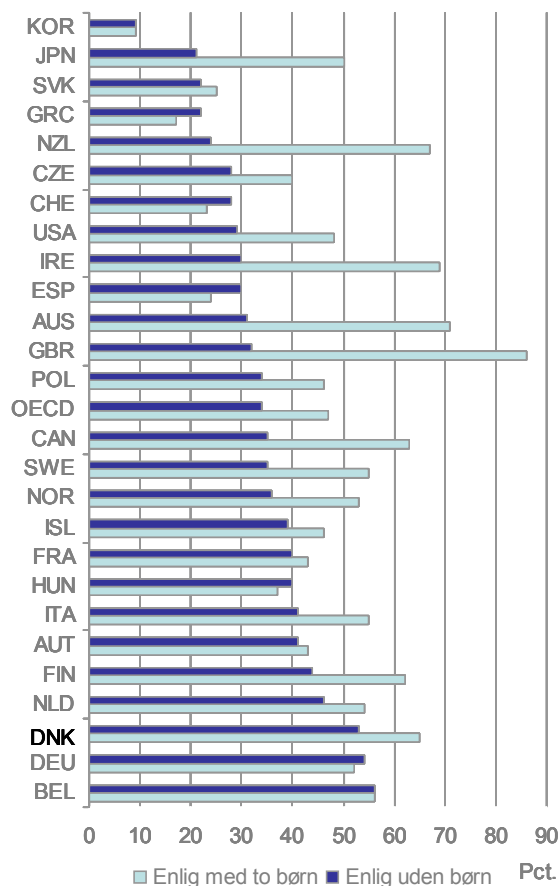
¹ Beslutningen om, hvorvidt man ønsker at deltage på arbejdsmarkedet eller ej, behandles separat i kapitel 11, 'Fleksibelt arbejdsmarked'.

² Se fx Frederiksen, Graversen og Smith (2001), Overtime Work, Dual Job Holding and Taxation, IZA Discussion Paper No. 323 og Nickell (2004), Employment and Taxes, CEP Discussion Paper No. 634.

Den sammensatte marginalskat måler den andel af en marginal indkomstforøgelse, der betales i skat, enten direkte i indkomstskattesystemet eller på grund af aftrapning af supplerende, sociale ydelser eller tilskud.

Hvis indkomsten stiger fra 67 til 100 pct. af en gennemsnitlig industriarbejders løn, vil en enlig *uden* børn i Danmark opleve en sammensat marginalskat på 53 pct., mens en enlig *med* børn vil have en sammensat marginalskat på 65 pct. Det er relativt højt i forhold til andre OECD-lande, se figur 1.23.

Figur 1.23 Sammensat marginalskat ved overgang fra 67 til 100 pct. af en gns. industriarbejders løn, 2002

Anm.: Børnene antages at være 4 og 6 år gamle. Aftrapning af tilskud til børnepasning indgår ikke. Kilde: OECD Benefits and Wages 2004 og egne beregninger på Lovmodellen for Danmark.

Når indkomsten stiger, bortfalder de indkomstafhængige sociale ydelser og tilskud. Forskellen mellem sammensat marginalskat og den rene marginalskat vil derfor indsnævers, efterhånden som indkomsten stiger. Højere lønnes økonomiske incitament til at arbejde mere afhænger derfor alene af den rene marginalskat.

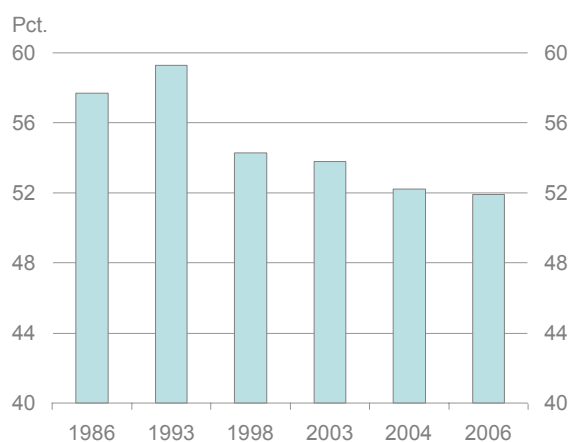
Siden midten af 1980'erne er den marginale indkomstbeskatning i Danmark faldet betydeligt. På højeste progressionstrin er beskatningen faldet 10 pct.point fra 1986 til 2004, på det mellemste over 10 pct.point og 5 pct.point for personer på laveste progressionstrin.³

Nedsættelsen af marginalskatterne har været ledsaget af dels en omlægning fra direkte til indirekte skatter, dels udvidelser af skattegrundlaget og reduktion af fradragenes skattemæssige værdi.

Udvidelser af skattebasen betyder, at en større andel af indkomsten beskattes med den for personen aktuelle marginalskattesats (lav, mellem eller høj). Samtidig medfører ændringen af fradragenes skatteværdi, at en større andel af skatteyderne kommer til at betale skat på et højere progressionstrin.

Disse ændringer har samlet set medført en reduktion af den gennemsnitlige marginalskat. Den gennemsnitlige marginalskat for beskæftigede er faldet omkring 7 pct.point fra 1993 til 2004. Den gennemsnitlige marginalskat for fuldtidsbeskæftigede udgør i dag ca. 52 pct., se figur 1.24.

Figur 1.24 Gennemsnitlig marginalskat på løn for fuldtidsbeskæftigede i Danmark, 1986-2006

Anm.: Opgjort inkl. AM-bidrag. Faldet i den gennemsnitlige marginalskat opfanger både virkningen af ændrede skattebaser og udvidelsen af skattegrundlaget.

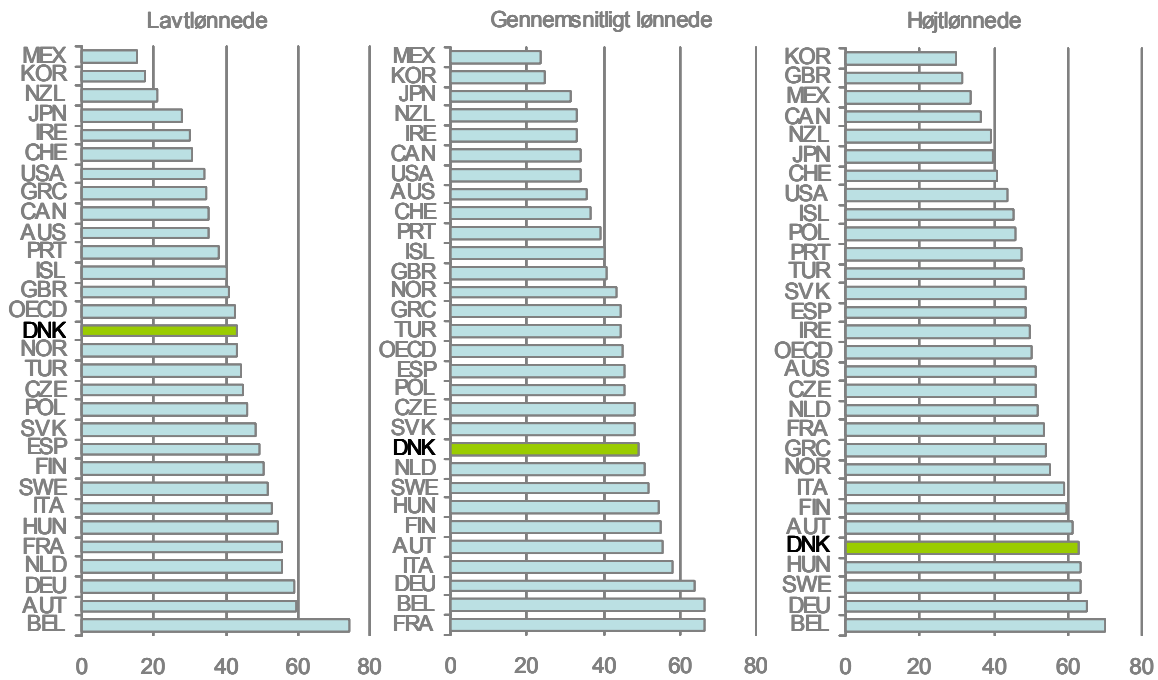
Kilde: Finansministeriet (2004), Fordeling og incitament.

Set i forhold til de øvrige OECD-lande placerer marginalskatten for lavere lønede i Danmark sig i midterfeltet med en marginalskat på knapt 43 pct., se figur 1.25.

³ Se Skatteministeriets hjemmeside, www.skm.dk.

1. VELSTAND

Figur 1.25 Marginalbeskatning af lønindkomst for en enlig uden børn, 2004

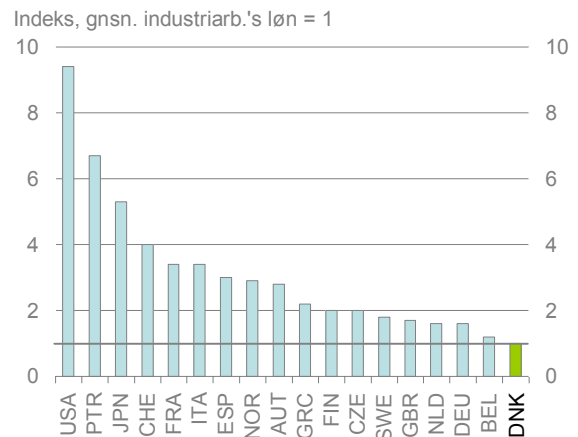
Anm.: Marginalbeskatningen er beregnet for en fuldtidsbeskæftiget, der tjener hhv. 67 pct., 100 pct. og 167 pct. af lønnen for en gennemsnitlig industriarbejder i det pågældende land. For en nærmere beskrivelse af opgørelsen af den gennemsnitlige industriarbejders løn, se OECD (2004), Benefits and Wages.

Kilde: OECD Tax Database.

Tjener man omkring den gennemsnitlige løn for en industriarbejder, stiger den marginale beskatning til knapt 50 pct., hvilket akkurat placerer Danmark blandt den tredjedel af OECD-landene, der har de højeste marginalskatter. Danmark er blandt de fem OECD-lande, der har den højeste marginalskat på lønindkomst for højtlønnede.

Den højeste marginalskat sætter desuden ind ved et lavere indkomstniveau i Danmark end i andre lande. I Danmark svarer grænsen for højeste skattetrin stort set til en gennemsnitlig industriarbejders indkomst, hvilket er lavt set i international sammenhæng, se figur 1.26.

Figur 1.26 Grænse til øverste progressionstrin, 2004

Anm.: For en nærmere beskrivelse af opgørelsen af den gennemsnitlige industriarbejders løn, se OECD (2004), Benefits and Wages.

Kilde: OECD Tax Database.

2. SAMMENHÆNGSKRAFT

Det er regeringens mål, at

- Danmark skal have en stærk sammenhængskraft, så vi fortsat har et trygt samfund uden store skel.

Globaliseringen og den teknologiske udvikling indebærer en risiko for, at det danske samfund bliver mere opsplittet, fordi ikke alle vil være rustede til at møde kravene på fremtidens arbejdsmarked.

Globaliseringen og den teknologiske udvikling har i nogle lande betydet, at lønningerne for kortuddannede er faldet relativt til personer med en videregående uddannelse, og/eller at ledigheden blandt kortuddannede er forøget i forhold til andre grupper.

I Danmark er merledigheden blandt kortuddannede relativt lille. Der er kun tre EU-lande, der har lavere merledighed end Danmark. Sammenlignet med OECD-lande opnår Danmark dog kun en placering i midterfeltet, idet Danmark også overgås af lande som Mexico, Korea og Tyrkiet, der har en noget anden produktionsstruktur.

Forskellen i lønningerne for kortuddannede og personer med en længerevarende uddan-

nelse er desuden beskeden i Danmark sammenlignet med de øvrige lande i OECD.

Det danske arbejdsmarked har hverken vist tegn på stigende forskelle i løn eller ledighed mellem kort og langt uddannede. Det skal blandt andet ses i lyset af det gradvise løft i uddannelsesniveaue og den - i internationalt perspektiv - forholdsvis omfattende voksen- og efteruddannelse i Danmark.

Forholdsvis få har relativ lav indkomst i Danmark sammenlignet med de øvrige OECD-lande og mobiliteten ud af lavindkomstgruppen er stor i Danmark.

Én af udfordringerne for det danske samfund er at sikre en succesfuld integration af indvandrere på arbejdsmarkedet. Her ligger Danmark svagt i international sammenligning, hvilket imidlertid kan hænge sammen med, at sammensætningen af indvandrerbefolkningen er anderledes end i mange andre lande. Indvandrere har i stigende grad vundet fodfæste på det danske arbejdsmarked i løbet af de seneste år. Der er dog stadig stor forskel på arbejdsmarkedsdeltagelsen for indvandrere fra ikke-vestlige lande og den øvrige befolkning.

Tabel 2.1 Hvordan ligger Danmark i forhold til andre lande?

	Under gennemsnittet	Midterfeltet	Top 5
Lav merledighed for kortuddannede		■	
Lille lønforskel mellem uddannelsesgrupper			■
Andel med relativ lav indkomst			■
Mobilitet ud af lavindkomstgruppen*			■
Integration på arbejdsmarkedet	■ →		
Samlet vurdering			■

Anm: Top 5 (grøn) dækker over en placering i top fem blandt landene i OECD. Under gennemsnittet (rød) dækker over en placering under OECD-gennemsnittet. Ellers angives en placering i midterfeltet (gul). For den samlede vurdering opnås en placering i top fem, når Danmark ligger i top fem på mere end halvdelen af de viste områder. En pil angiver de seneste års tendens, når en sådan kan fastslås. * angiver, at sammenligningen alene omfatter lande i EU. De opstillede mål refererer til figur 2.1 (Lav merledighed for kortuddannede), figur 2.4 (Lille lønforskel mellem uddannelsesgrupper), figur 2.12 (Andel med relativ lav indkomst), figur 2.13 (Mobilitet ud af lavindkomstgruppen) og figur 2.18 (Integration på arbejdsmarkedet).

2. SAMMENHÆNGSKRAFT

Den danske sammenhængskraft understøttes af en generelt høj levestandard, en høj erhvervsdeltagelse og et højt uddannelsesniveau.

Uddannelse spiller en vigtig rolle for sammenhængskraften. En god uddannelse er typisk nøglen til gode og vellønnede job og et fast fodfæste på arbejdsmarkedet, se kapitel 3, 4 og 5 om folkeskolen, ungdomsuddannelserne og de videregående uddannelser.

Uddannelse spiller også ind på andre vigtige forhold for sammenhængskraften. Det er forhold som deltagelse i den demokratiske proces, tolerance og respekt for andre personer og kulturer, samt afstandtagen fra diskrimination. I dette kapitel fokuseres der dog alene på den sammenhængskraft, der skabes gennem befolkningens tilknytning til arbejdsmarkedet.

Tabel 2.2 Status for regeringens mål i Globaliseringsstrategien

Regeringens mål

Danmarks skal have en stærk sammenhængskraft, så vi fortsat har et trygt samfund uden store skel.

Måling i redegørelsen

Der er relativt små forskelle i løn og ledighed mellem kort og langt uddannede i Danmark, og der er ikke tegn på stigende forskelle. Danmark er det land i OECD, hvor forskellene i de disponible indkomster er mindst.

Forholdsvis få har en relativ lav indkomst i Danmark og mobiliteten ud af lavindkomstgruppen er relativ stor sammenlignet med de øvrige EU-lande. Mønsteret for afgang ud af lavindkomstgruppen har praktisk taget været konstant siden midten af 1990'erne.

Danmark ligger svagt i international sammenligning, når det gælder integration af indvandrere på arbejdsmarkedet. Det kan dog hænge sammen med, at sammensætningen af indvandrerbefolkningen er anderledes end i mange andre lande. Beskæftigelsesfrekvensen er stigende for indvandrere fra ikke-vestlige lande.

Spredning i løn, ledighed og indkomster

Ny teknologi og øget international arbejdsdeling medfører løbende ændringer af virksomhedernes behov for arbejdskraft. Behovet for veluddannede og kvalificerede medarbejdere er taget til, og efterspørgslen efter kortuddannede (personer, der ikke har uddannelse ud over grundskolen) er svækket.

Hvis ikke udbuddet matcher efterspørgslen efter kvalifikationer, kan det give sig udslag i større spredning i enten ledighed eller lønninger.

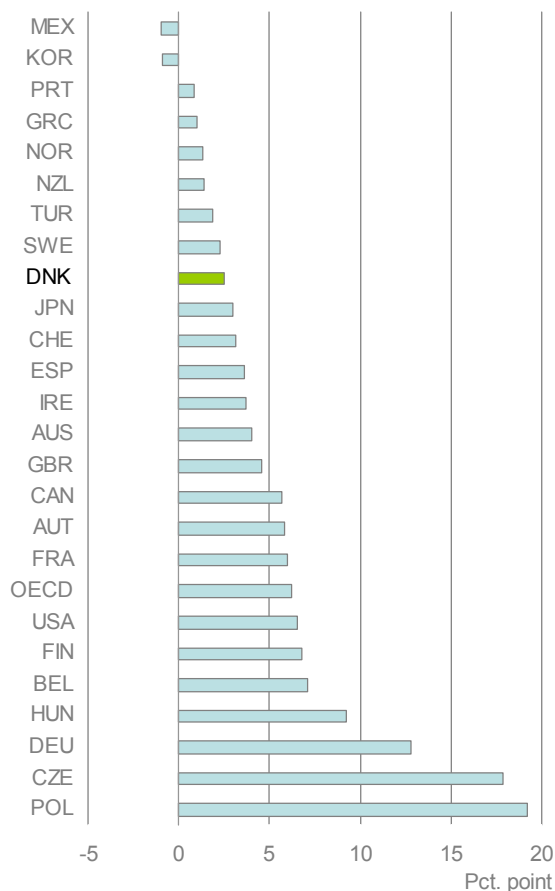
Forskelle i ledighed for uddannelsesgrupper

Som en tommelfingerregel gælder, at jo kortere uddannelse, desto større er risikoen for ledighed.

Kortuddannede har en over gennemsnitlig ledighed, bl.a. fordi de oftere afskediges i forbindelse med hjemsendelsesledighed, sæsonarbejde mv., og fordi det økonomiske incitament til at arbejde typisk er lavere for denne gruppe. Dertil kommer en mulig ”gøgeungeeffekt”, hvor mere kvalificerede kan tage ufaglærte jobs. En effekt, der kan være mere udtalt, når lønforskellen mellem lavt- og højtuddannede er moderat, som det er tilfældet i Danmark, se nedenfor.

Sammenlignet med udlandet er forskellen i ledigheden blandt kortuddannede og personer med en længerevarende uddannelse relativ lille. Blandt EU-landene er kortuddannedes merledighed kun mindre i Portugal, Grækenland og Sverige end i Danmark. I blandt andet Mexico, Korea og Tyrkiet, som har en anden produktionsstruktur end Danmark, er merledigheden blandt de kortuddannede også mindre end i Danmark, se figur 2.1.

Figur 2.1 Kortuddannedes merledighed, 2003

Anm.: Merledigheden er opgjort som forskellen i ledighedsprocenten for personer kun med grundskole og personer med videregående uddannelse.

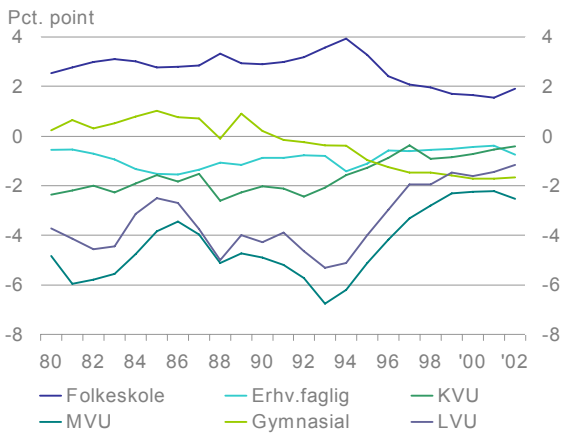
Kilde: OECD, Education at a glance 2005.

I de seneste ca. 10 år er forskellene i ledighed for forskellige uddannelsesgrupper i Danmark indsnævret ganske meget.

Ledigheden for kortuddannede er faldet i takt med den gennemsnitlige ledighed. Udviklingen har blandt andet været understøttet af de gennemførte arbejdsmarkedsreformer. For personer med gymnasial uddannelse har faldet i ledigheden været større end gennemsnittet, mens det har været mindre for personer med en videregående uddannelse, se figur 2.2.

2. SAMMENHÆNGSKRAFT

Figur 2.2 Ledighed for uddannelsesgrupper, afvigelse fra gennemsnit

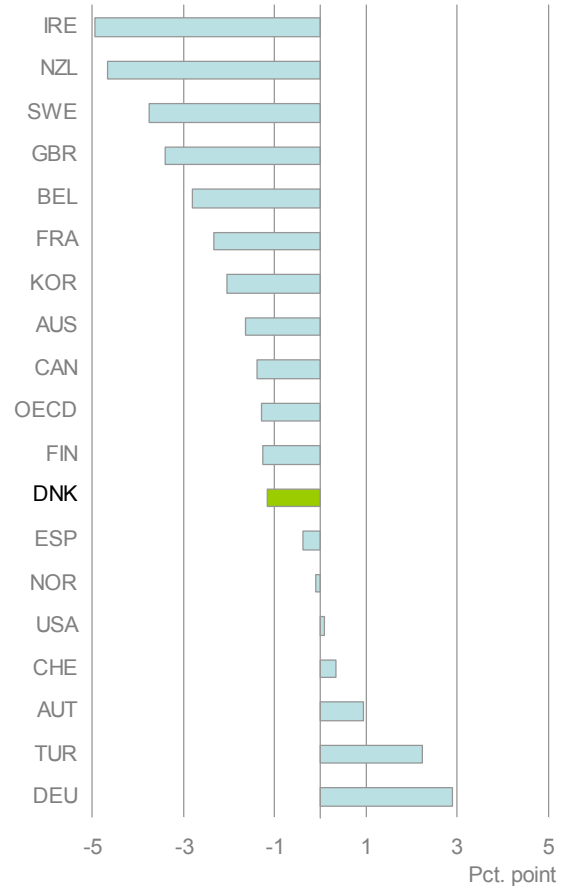

Anm.: Afvigelse ift. gennemsnittet beregnet med faste vægte svarende til hver gruppes andel af arbejdsstyrken i 1980-2002. KVVU, MVU og LVU er henholdsvis kort, mellemlang og lang videregående uddannelse.

Kilde: Danmarks Statistik og Finansministeriets beregninger på IDA.

Flere andre lande har ligesom Danmark oplevet, at ledigheden blandt kortuddannede er faldet i forhold til ledigheden blandt personer med videregående uddannelse. Men der er også lande, som har oplevet voksende relativ ledighed for kortuddannede, se figur 2.3.

Figur 2.3 Ændring i de kortuddannedes merledighed 1998-2003

Anm.: Udvikling i den relative ledighed for personer kun med grundskole ift. personer der har taget en videregående uddannelse. Perioden er for de fleste lande 1998-2003.

Kilde: OECD, Education at a glance 2005.

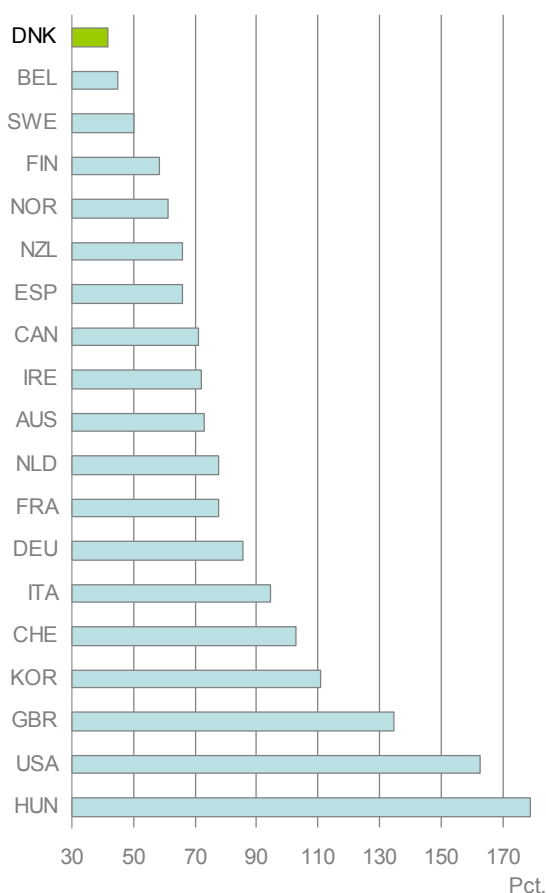
2. SAMMENHÆNGSKRAFT

Forskelle i løn for uddannelsesgrupper

Generelt er lønniveauet stigende med længden af uddannelsen.

Sammenlignet med udlandet er lønforskellen mellem kortuddannede og personer med en længerevarende uddannelse dog relativt beskedne i Danmark, se figur 2.4.

Figur 2.4 Lønforskel mellem kort- og langtuddannede, 2002

Anm.: Forskellen mellem langt- og kortuddannedes løn relativt i forhold til lønniveauet for kortuddannede. Tal fra omkring 2002.

Kilde: OECD, Education at a glance 2005.

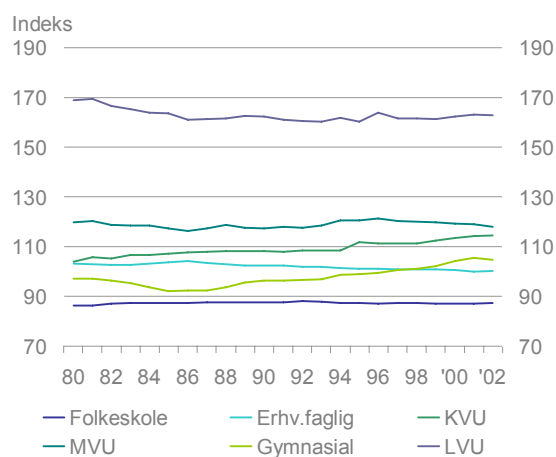
I Danmark er der sket en vis indsnævring af lønforskellen mellem lavt- og højtuddannede i perioden 1980-2002, se figur 2.5.

Gennemsnitslønnen for kortuddannede har ligget ret stabilt omkring 87 pct. af gennemsnitslønnen. De faglærte har oplevet en svag

relativ tilbagegang i den gennemsnitlige årløn og er blevet overhalet af de gymnasieuddannede.

Personer med en kort videregående uddannelse har oplevet en jævn stigning på ca. 10 pct. i forhold til gennemsnittet. For personer med en mellemlang videregående uddannelse har lønningerne ligget forholdsvis konstant. For gruppen med en lang videregående uddannelse har der været et relativt lønfald på knap 5 pct., som hovedsagelig indtrådte før 1990.

Figur 2.5 Udvikling i den relative løn

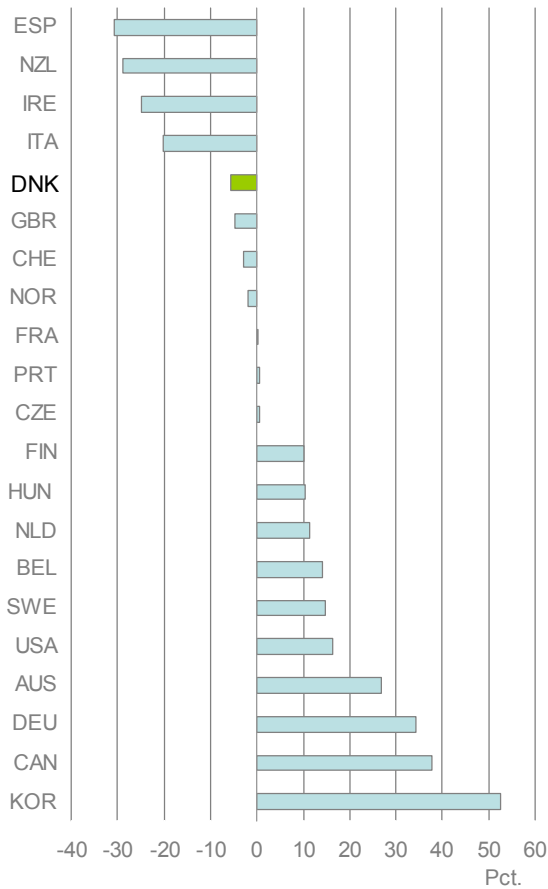
Anm.: Gennemsnitlig årløn. Gennemsnittet lig 100 er beregnet med faste vægte svarende til hver gruppes andel af beskæftigelsen i 1980-2002. Der er ikke korrigeret for, at den årlige arbejdstid generelt er højere for højtuddannede end kortuddannede grupper. Spredningen i timelønningerne er derfor mindre end den viste spredning i årlønninger.

Kilde: Danmarks Statistik og Finansministeriets beregninger på IDA.

Danmark er desuden et af de lande, hvor de kortuddannedes lønninger ikke er sattet bagud i forhold til lønningerne for personer med videregående uddannelse i de seneste år, se figur 2.6.

2. SAMMENHÆNGSKRAFT

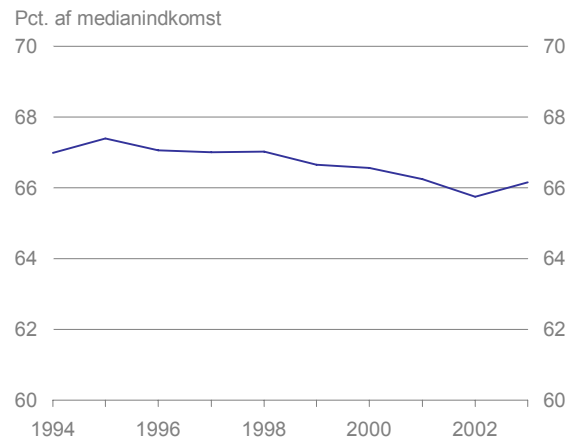
Figur 2.6 Ændring i lønforskellen, 1998-2003

Anm.: Udvikling i lønnen for personer med videregående uddannelse ift. personer med kun grundskole. Perioden er typisk 1998(7)-2002(3). Ændringen er opgjort relativt til lønforskellen i basisåret.
Kilde: OECD, Education at a glance 2005.

Der synes ikke at være et særligt udtalt nedadgående pres på de laveste lønninger i Danmark. For de fem pct. af de beskæftigede, der har den laveste årlige arbejdsindkomst, har indkomsten ligget ret stabilt på 2/3 af medianindkomsten, se figur 2.7.

Figur 2.7 Udviklingen i de laveste arbejdsindkomster

Anm.: Udviklingen i årslønnen for de fem pct. af de 30-64-årige fuldtidsbeskæftigede, der har den laveste årlige arbejdsindkomst.

Kilde: Lovmodellen.

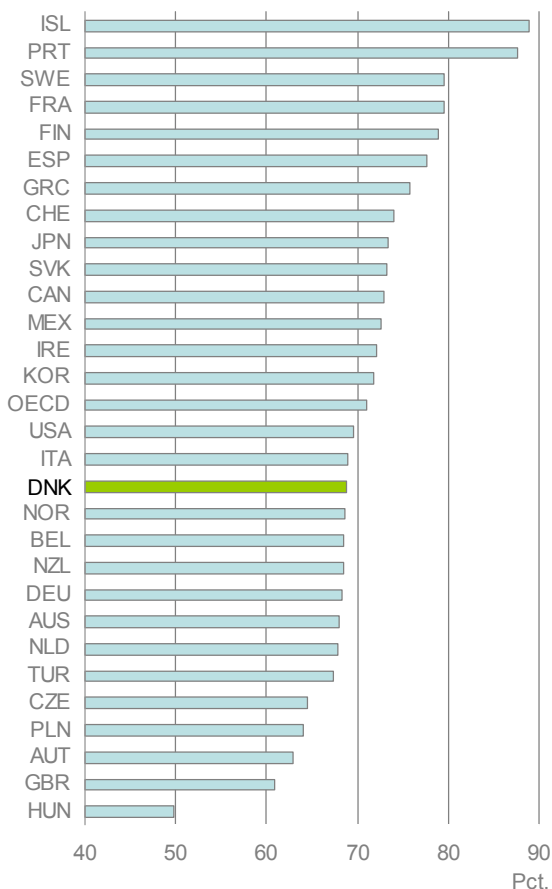
Forskelle i erhvervsdeltagelse for uddannelsesgrupper

Kortuddannedes erhvervsdeltagelse er generelt lavere end for personer med længere uddannelse.

I Danmark ligger erhvervsdeltagelsen blandt kortuddannede nogenlunde på niveau med kortuddannedes erhvervsdeltagelse i lande som USA, Norge, Tyskland og Holland, men noget lavere end i fx Island, Sverige, Frankrig og Finland, se figur 2.8.

2. SAMMENHÆNGSKRAFT

Figur 2.8 Erhvervsfrekvens for kortuddannede, 2003

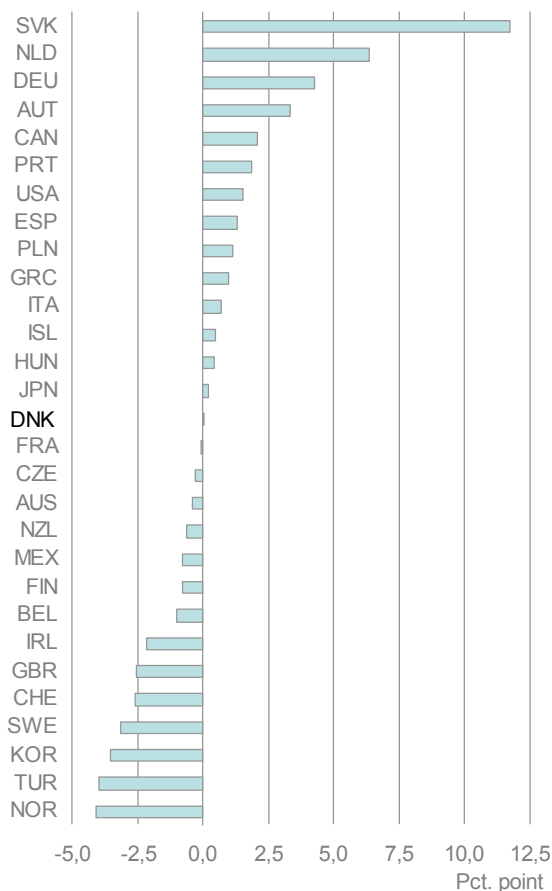

Anm.: Erhvervsfrekvensen for personer med kun grundskole.

Kilde: OECD, Education at a glance 2005.

Der er ikke tegn på, at den relativt gunstige løn- og ledighedsudvikling for kortuddannede i Danmark i de senere år skyldes, at gruppen i stigende grad står uden for arbejdsmarkedet. Erhvervsfrekvensen har været praktisk taget uændret i årene 1998-2003, se figur 2.9.

Figur 2.9 Ændring i kortuddannedes erhvervsfrekvens, 1998-2003

Anm.: Udvikling i erhvervsfrekvensen for personer med grundskole. Perioden er typisk 1998-2003.

Kilde: OECD, Education at a glance 2005.

Samlet set tyder dette på, at det danske arbejdsmarked har været i stand til at imødekomme udfordringerne fra globaliseringen og den teknologiske udvikling. Modsat visse andre lande har der ikke været stigende ledighed og/eller faldende relative lønninger blandt de kortuddannede i forhold til gruppen med videregående uddannelse. Det skal blandt andet ses i sammenhæng med det (relativt) voksende udbud af personer med videregående uddannelse i Danmark og en omfattende voksen- og efteruddannelsesindsats.

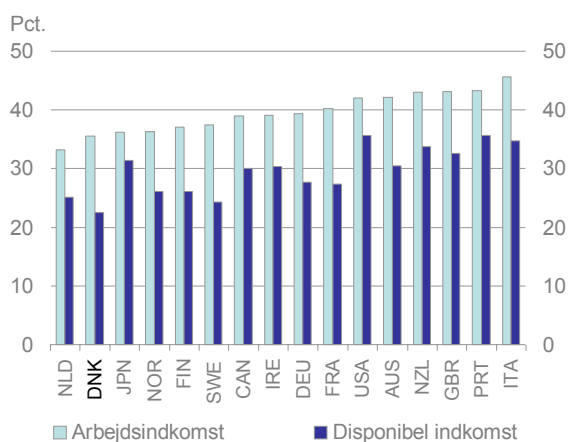
2. SAMMENHÆNGSKRAFT

Indkomstforskelle

Hvis bestemte grupper har vanskeligt ved at vinde fodfæste på arbejdsmarkedet, kan det påvirke indkomstfordelingen og betyde, at nogle personer fastholdes i lavindkomstgruppen.

Danmark har en af de mest lige fordelinger af årsindkomsten blandt de 18-65-årige i OECD-landene. Både mht. arbejdsindkomsten og den disponible indkomst, se figur 2.10.

Figur 2.10 Fordelingen af indkomsten

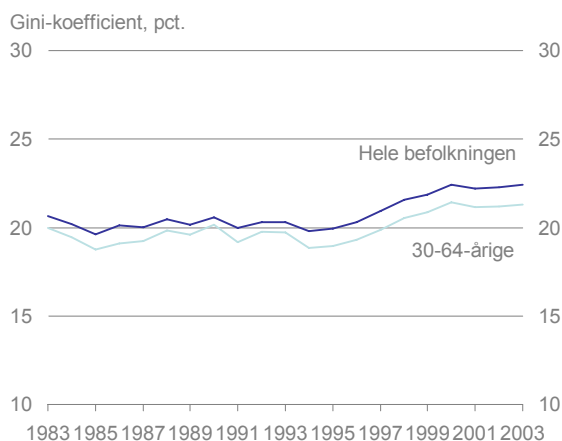
Anm.: Ginikoefficient for fordelingen af hhv. arbejdsindkomst og disponible indkomst (årsindkomst) for 18-65-årige. Gini-koefficienten opsummerer de individuelle indkomstforskelle i ét tal mellem 0 og 1, hvor 0 er udtryk for en helt lige indkomstfordeling, dvs. alle har samme indkomst, mens 1 er udtryk for den mest ulige indkomstfordeling, dvs. hvor én person har al indkomst. Gini-koefficienten er i figuren udtrykt i procent, dvs. som et tal mellem 0 og 100. Indikatorerne belyser ikke velstandsniveauet men kun fordelingen af velstanden. Indikatorerne viser altså samme billede, hvis alle er dobbelt så rige. Tallene er fra omkring år 2000. For Belgien og Spanien dog 1995.

Kilde: OECD 2005. Income distribution and poverty in OECD countries in second half of the 1990s.

Den ret lige fordeling af de disponible indkomster afspejler både relativ lav spredning i arbejdsindkomsten i Danmark, men også omfordeling via beskatning og indkomstoverførsler. Arbejdsindkomsterne er således generelt mere ulige fordelt end de disponible indkomster.

I løbet af de seneste knap 10 år er spredningen i indkomsterne blevet lidt større, primært som følge af udviklingen i anden halvdel af 1990'erne. Det gælder både for befolkningen som helhed og for de 30-64-årige. Forløbet afspejler navnlig udviklingen i boligpriser og aktiekurser. Fra 2000 frem til 2003 har indkomstfordelingen været ret stabil, se figur 2.11.

Figur 2.11 Udvikling i indkomstfordelingen i Danmark

Anm.: Gini-koefficienten er i figuren angivet i pct. Gini-koefficienten er beregnet på baggrund af den disponible indkomst, som er opgjort inkl. den samlede nettokapitalindkomst.

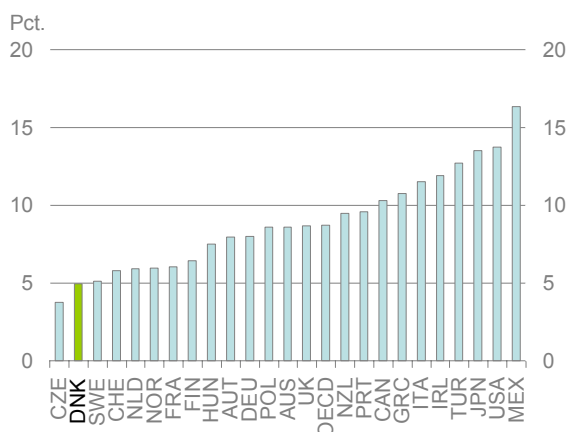
Kilde: Lovmodellen.

2. SAMMENHÆNGSKRAFT

Personer med relativ lav indkomst og mobilitet ud af lavindkomstgruppen

Set i et internationalt perspektiv er lavindkomstgruppen forholdsvis beskedent i Danmark. Blandt de 18-64-årige danskere har knap 5 pct. en indkomst, der ligger under 50 pct. af medianindkomsten. I de fleste andre lande er andelen betydeligt højere, se figur 2.12.

Figur 2.12 Andel med relativ lav indkomst i OECD-landene

Anm.: Opgørelse for ca. 2000. Andel 18-64-årige med disponibel indkomst under 50 pct. af medianindkomsten. Medianindkomsten er defineret ved, at halvdelen af befolkningen har en lavere indkomst.

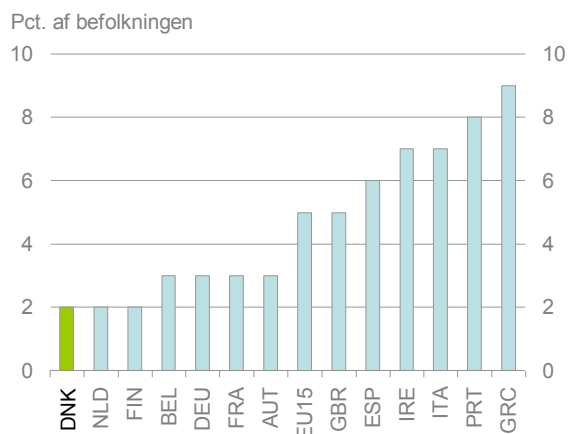
Kilde: OECD 2005 Income distribution and poverty in OECD countries in second half of the 1990s, Social, Employment and Migration Working Paper No. 22, figur 13.

Indikatorerne for indkomstfordelingen tegner alene et øjebliksbillede. Der tages for det første ikke højde for, at en del af de observerede indkomstforskelle i befolkningen må tilskrives resultatet af forskellige frivillige valg. Det gælder fx valget mellem arbejde og fritid. For det andet er der store bevægelser ind i og ud af lavindkomstgruppen.

Mange af de personer, som på et givet tidspunkt er i lavindkomstgruppen, rykker med tiden højere op i indkomstfordelingen. Typisk er det altså ikke de samme personer, der har en lav indkomst år efter år.

Risikoen for vedvarende lav indkomst er mindre i Danmark i forhold til mange andre lande, se figur 2.13.

Figur 2.13 Risiko for vedvarende lav indkomst

Anm.: Risikoen for vedvarende at tilhøre lavindkomstgruppen (mindre end 60 pct. af medianindkomsten) måles ved sandsynligheden for at tilhøre gruppen i et givet år (2001) og i to af de tre forudgående år (1998-2000).

Kilde: Eurostat, Poverty and social exclusion in the EU, Statistics in focus, Population and social conditions 16/2004.

Af de danskere, som er i lavindkomstgruppen i et givet år, er det forholdsvis få, som også har tilhørt gruppen i to af de tre forudgående år. Det gælder, hvad enten lavindkomstgruppen opgøres som den gruppe, der har indkomster under en tærskelværdi på 50 eller 60 pct. af medianindkomsten.

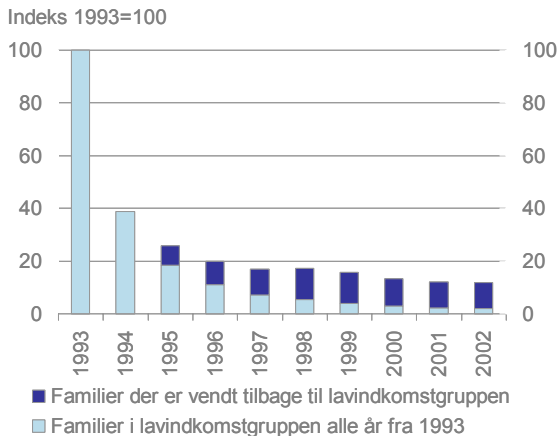
Det hænger sammen med, at personer i lavindkomstgruppen i Danmark forlader gruppen ganske hurtigt. Omkring 60 pct. af de, som var i lavindkomstgruppen i 1993, var ikke i gruppen året efter.

I de følgende år forlader stadig flere gruppen, og kun ca. 2 pct. har haft indkomster under 50 pct. af medianindkomsten i alle årene fra 1993 til 2002, se figur 2.14.

2. SAMMENHÆNGSKRAFT

Figur 2.14 Afgang fra lavindkomstgruppen i 1993

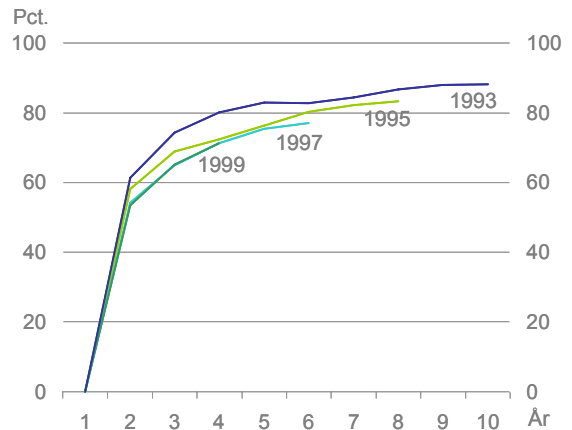
Anm.: 30-64-årige personer i 1993. Lavindkomstgrænsen er 50 pct. af medianindkomsten. En del af mobiliteten ud af lavindkomstgruppen skyldes, at der er en del (14 pct.) uddannelsessøgende i gruppen. De vil typisk opnå væsentligt højere indkomst efter endt uddannelse. En del 30-64-årige personer i lavindkomstgruppen i 1993 bliver gift i løbet af de efterfølgende år. For at tage højde for dette er indkomsten opgjort på familieniveau. Afgang inkluderer afgang til folkepension. Et lignende billede fås for hele befolkningen.

Kilde: Lovmodellen.

Nogle vender dog tilbage til lavindkomstgruppen på ny. I 2002 havde 10 pct. af de oprindelige personer i lavindkomstgruppen i 1993 en indkomst under 50 pct. af medianindkomsten. De resterende 90 pct. var ikke længere i lavindkomstgruppen i 2002.

Op gennem 1990'erne har mobiliteten ud af lavindkomstgruppen praktisk taget været konstant. Personer, der tilhørte gruppen i 1995, 1997 og 1999, har forladt gruppen i stort set samme omfang, men lidt langsommere end de, der var i lavindkomstfamilier i 1993. Det kan hænge sammen med konjunkturbetingede forhold og at flere er under uddannelse i længere tid, se figur 2.15.

Figur 2.15 Afgang fra lavindkomstgruppen i forskellige år

Anm.: 30-64-årige personer i begyndelsesåret (1993, 1995, 1997 og 1999). Inkl. personer, der er vendt tilbage til lavindkomstgruppen i efterfølgende år. Lavindkomstgrænsen er 50 pct. af medianindkomsten. Afgang inkluderer afgang til folkepension.

Kilde: Lovmodellen.

Der er en betydelig mobilitet ud af lavindkomstgruppen for både indvandrere, fuldt ledige, enlige uden børn og selvstændige. Disse grupper er generelt overrepræsenterede i lavindkomstgruppen. Blandt indvandrere med relativ lav indkomst i 1993 er en stor andel dog udvandret i den mellemliggende periode. Det drejer sig hovedsagelig om personer fra Vesteuropa og USA. Blandt de tilbageværende indvandrere, der i højere grad kommer fra ikke-vestlige lande, er indkomstmobiliteten mindre end for andre grupper.¹

¹ Se Fordeling og incitamentet 2004, Finansministeriet.

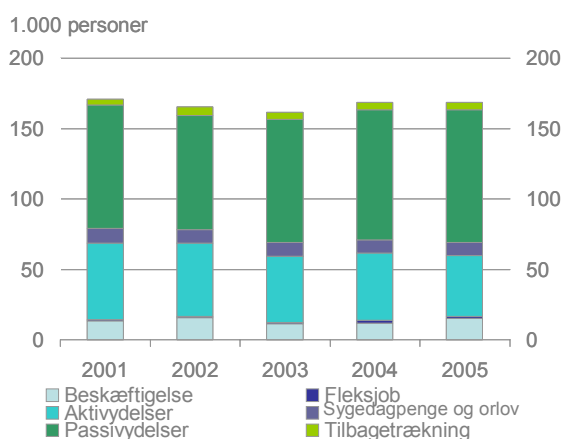
2. SAMMENHÆNGSKRAFT

Personer med svag arbejdsmarkedstilknytning

Tilknytning til arbejdsmarkedet kan have stor betydning for den enkelte. Et aktivt arbejdsliv giver en følelse af at tilhøre samfundet. Den sociale kontakt med kolleger kan også bidrage til en fællesskabsfølelse. For mange er det desuden af betydning at kunne tjene sine egne penge.

Omkring 170.000 danskere i den erhvervsaktive alder kan siges at befinde sig på kanten af arbejdsmarkedet, idet de har modtaget midlertidig overførselsindkomst i mindst 80 pct. af tiden de seneste 3 år, se figur 2.16.

Figur 2.16 Personer på kanten af arbejdsmarkedet

Anm: Modtagere af midlertidig indkomsterstattende ydelser i mindst 80 pct. af tiden i løbet af de seneste tre år. Grupperet efter dominerende ydelse på opgørelsestidspunktet (tredje kvartal).

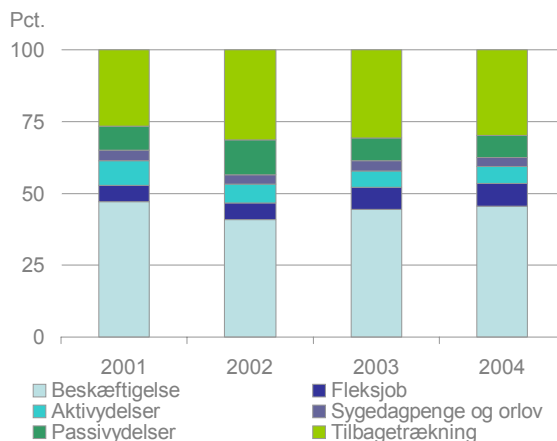
Kilde: Beskæftigelsesministeriets forløbsdatabase, DREAM.

Antallet af personer på kanten af arbejdsmarkedet følger formentlig konjunkturerne med to-tre års forsinkelse. Nedgangen i antallet af personer på kanten af arbejdsmarkedet i 2002 og 2003 kan dermed henføres til de gunstige konjunkturer frem til 2001, mens opgangen i 2004 og 2005 hænger sammen konjunkturtilbageslaget i 2002/2003.

Afgangen fra gruppen af personer på kanten af arbejdsmarkedet ligger ret stabilt. Af de ca. 170.000 personer i gruppen i et givet år,

er det godt ¼, der ikke er i gruppen året efter. Heraf er ca. 45 pct. i beskæftigelse. Yderligere 5 pct. er i fleksjob og endnu 5 pct. modtager aktivydelse, se figur 2.17.

Figur 2.17 Afgang fra gruppen af personer på kanten af arbejdsmarkedet

Anm: Afgang fra gruppen af personer på kanten af arbejdsmarkedet grupperet efter dominerende ydelse et år senere (ca. uge 38).

Kilde: Beskæftigelsesministeriets forløbsdatabase, DREAM.

Integration på arbejdsmarkedet

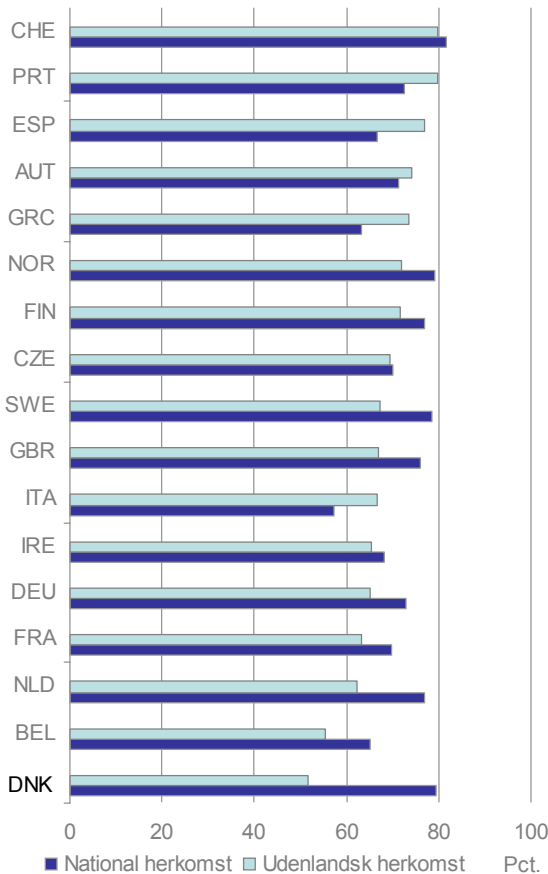
Integration af indvandrere er en af de største udfordringer for helheden i det danske samfund.

Sammenlignet med mange andre lande er integrationen af indvandrere på arbejdsmarkedet relativt svag i Danmark, se figur 2.18.

Danmarks placering kan dog hænge sammen med sammensætningen af indvandrerbefolkningen - herunder især andelen af indvandrere fra ikke-vestlige lande.

2. SAMMENHÆNGSKRAFT

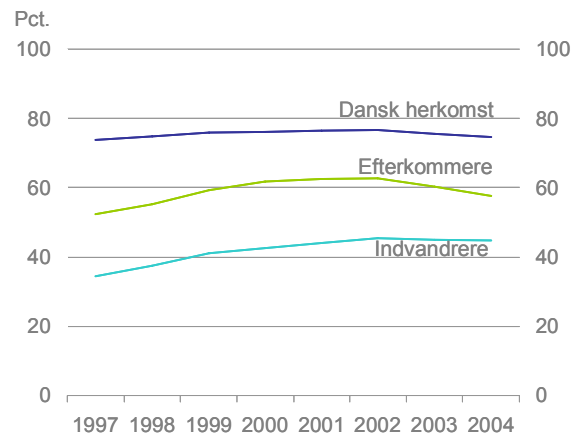
Figur 2.18 Arbejdsmarkedsdeltagelse fordelt på herkomst

Anm.: Tal for 2003, for Italien dog 1995.
Kilde: OECD (2005), Trends in international migration 2004.

Beskæftigelsesfrekvensen blandt indvandrere og efterkommere fra de ikke-vestlige lande er vokset siden slutningen af 1990'erne. Sammenlignet med personer med dansk herkomst er beskæftigelsen dog fortsat relativt lav både for indvandrere og efterkommere, se figur 2.19.

Figur 2.19 Beskæftigelsesfrekvens og herkomst

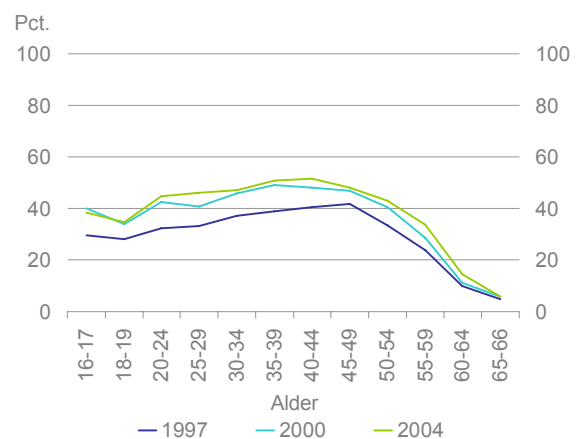

Anm.: 16-66-årige. Indvandrere og efterkommere omfatter her alene personer fra de ikke-vestlige lande.

Kilde: Danmarks Statistik.

Efterkommere har en markant større beskæftigelsesfrekvens end indvandrere. Frekvensen er dog dykket noget på det seneste. Samtidig er beskæftigelsesfrekvensen blandt indvandrere fra ikke-vestlige lande steget og ligger nu højere end i 1997 for alle aldersgrupper, se figur 2.20.

Figur 2.20 Beskæftigelsesfrekvens for indvandrere fra ikke-vestlige lande

Anm.: Aldersfordelte beskæftigelsesfrekvenser.

Kilde: Danmarks Statistik.

3. FOLKESKOLEN

Folkeskolen skal give alle børn de grundlæggende faglige færdigheder, som er afgørende for at få en uddannelse og for at begå sig på arbejdsmarkedet og i samfundet. Og skolen skal medvirke til, at børnene lærer at være kreative, selvstændige og ansvarlige borgere.

Det er regeringens mål, at

- Danmark skal have verdens bedste folkeskole. Folkeskolen skal give eleverne faglige kundskaber og færdigheder, fremme kreativitet og selvstændighed samt forberede til videre uddannelse.
- Eleverne i folkeskolen skal være blandt verdens bedste inden for de fire grundlæggende fagområder: Læsning, matematik, naturfag og engelsk.
- Alle elever skal have gode faglige færdigheder. De dygtigste skal være på niveau med de bedste i andre lande. Og niveauet hos de svageste elever skal hæves.
- Folkeskolen skal sikre, at alle unge får kundskaber og færdigheder, der kvalifi-

cerer dem til at deltage aktivt i en globaliseret verden.

Vi er et stykke fra at opfylde disse mål i dag. Det kniber især med elevernes faglige færdigheder.

Læsning, matematik, naturfag og engelsk er de fire grundlæggende fagområder. Gode læse- og matematikkompetencer er nødvendige for at lære andre fag, og alle fagene er vigtige forudsætninger for videre uddannelse.

I den såkaldte PISA-undersøgelse fra 2003 ligger de danske elevers færdigheder i læsning på linje med gennemsnittet i OECD. I matematik er færdighederne noget over gennemsnittet, men 11 OECD-lande ligger bedre end Danmark. I naturfagene er det kun tre af de 28 OECD-lande, der ligger lavere end Danmark. Færdigheder i engelsk indgår ikke i PISA-undersøgelsen, men en undersøgelse blandt otte europæiske lande viser, at de danske elevers engelskkundskaber ligger fjerde bedst.

Tabel 3.1 Status for regeringens mål i Globaliseringsstrategien

	Under gennemsnittet	Midterfeltet	Top 5
Faglige færdigheder			
Læsning		■	
Matematik		■	
Naturfagene	■		
Holdning til samarbejde			■
Andel dygtige elever	■		
Dygtige elevers færdigheder	■		
Lille andel svage elever		■	
Svage elevers færdigheder			■
Samlet vurdering		■	

Anm.: Top 5 (grøn) dækker over en placering i top fem blandt landene i OECD. Under gennemsnittet (rød) dækker over en placering under OECD-gennemsnittet. Ellers angives en placering i midterfeltet (gul). For den samlede vurdering opnås en placering i top fem, når Danmark ligger i top fem på mere end halvdelen af de viste områder. De opstillede mål refererer til tabel 3.3 (Faglige færdigheder), figur 3.7 (Holdning til samarbejde), figur 3.2 (Andel dygtige elever), figur 3.4 (Dygtige elevers færdigheder), figur 3.5 (Lille andel svage elever) og figur 3.6 (Svage elevers færdigheder).

3. FOLKESKOLEN

De danske elever ligger i den internationale top, hvad angår holdning til samarbejde, fællesskabsfølelse og tilhørsforhold til skolen.

Der er forholdsvis få dygtige elever i Danmark, og de dygtigste elever er ikke på niveau med de bedste i andre lande. I læsning og naturfagene ligger Danmark under gennemsnittet. Kun inden for matematik er de bedste danske elever i nærheden af en placering i top fem.

Danmark har flere svage læsere end de bedst placerede lande. 16,5 pct. af eleverne læser så dårligt, når de går ud af folkeskolen, at OECD vurderer, at en betydelig del af disse elever vil have svært ved at gennemføre yderligere uddannelse. De svageste elever i Danmark har dog internationalt set et relativt højt niveau i læsning og matematik.

Der er behov for at udvikle nye indikatorer for at kunne vurdere opfyldelsen af regeringens mål om fremme af kreativitet og selvstændighed samt til belysning af, om eleverne opnår kundskaber og færdigheder, der kvalificerer dem til at deltage aktivt i en globaliseret verden.

Resultaterne i folkeskolen skal ses på baggrund af den indsats, der gøres i skolen. Der er relativt få elever per lærer i Danmark. Antallet af undervisningstimer ligger i den lave ende og elevernes hjemmearbejde er mindre end i de fleste øvrige lande. De forholdsvis få undervisningstimer modsvarer altså ikke af en større forberedelsestid uden for skoletiden. Til gengæld er den danske folkeskole en af verdens dyreste.

Tabel 3.2 Status for regeringens mål i Globaliseringsstrategien

Regeringens mål

Danmark skal have verdens bedste folkeskole. Folkeskolen skal give eleverne faglige kundskaber og færdigheder, fremme kreativitet og selvstændighed samt forberede til videre uddannelse.

Eleverne i folkeskolen skal være blandt verdens bedste inden for de fire grundlæggende fagområder: Læsning, matematik, naturfag og engelsk.

Alle elever skal have gode faglige færdigheder. De dygtigste skal være på niveau med de bedste i andre lande. Og niveauet hos de svageste elever skal hæves.

Folkeskolen skal sikre, at alle unge får kundskaber og færdigheder, der kvalificerer dem til at deltage aktivt i en globaliseret verden.

Måling i redegørelsen

De faglige kundskaber og færdigheder er ikke på højde med de bedste OECD-lande. Danske elever har en positiv holdning til samarbejde, en stærk fællesskabsfølelse og et stærkt tilhørsforhold til skolen. Der skal udvikles nye indikatorer for at kunne måle kreativitet og selvstændighed.

Ca. 82 pct. af eleverne påbegynder en ungdomsuddannelse direkte efter folkeskolen.

I OECD's PISA-undersøgelse ligger de danske elever nr. 16, 12 og 26 i hhv. læsning, matematik og naturfagene. En undersøgelse blandt otte europæiske lande viser, at de danske elevers engelskkundskaber ligger fjerde bedst.

De dygtigste danske elever er ikke på niveau med de bedste i andre lande. De svageste elever i Danmark har et relativt højt niveau i læsning og matematik sammenlignet med svage elever i udlandet.

Foruden faglige kvalifikationer, herunder kendskab til fremmedsprog, forudsætter dette kendskab til og forståelse for andre landes kulturer. Det er ikke muligt at måle sidstnævnte i dag. Der skal udvikles indikatorer på dette område.

Anm.: I kapitlet anvendes benævnelsen folkeskole synonymt med grundskole; dvs. indikatorerne omfatter de frie grundskoler og efterskoler med mindre andet er nævnt.

3. FOLKESKOLEN

Faglige færdigheder mv.

De 15-åriges faglige færdigheder er lavere i Danmark end i de bedste OECD-lande. I læsning lå Danmark på en 16. plads på niveau med gennemsnittet i OECD i 2003. Færdighederne i matematik lå over gennemsnittet svarende til en 12. plads. De naturfaglige færdigheder lå signifikant under gennemsnittet.

Lande som Finland, Sydkorea, Holland, Australien og Canada lå højere end OECD-gennemsnittet i alle tre fag, se tabel 3.3.

Tabel 3.3 Faglige færdigheder i PISA

Læsning	Matematik	Naturfagene
Finland	Finland	Finland
Korea	Korea	Japan
Canada	Holland	Korea
Australien	Japan	Australien
New Zealand	Canada	Holland
Irland	Belgien	Tjekkiet
Sverige	Schweiz	New Zealand
Holland	Australien	Canada
Belgien	New Zealand	Schweiz
Norge	Tjekkiet	Frankrig
Schweiz	Island	Belgien
Japan	Danmark	Sverige
Polen	Frankrig	Irland
Frankrig	Sverige	Ungarn
USA	Østrig	Tyskland
OECD	Tyskland	OECD
Danmark	Irland	Polen
Island	OECD	Slovakiet
Tyskland	Slovakiet	Island
Østrig	Norge	USA
Tjekkiet	Polen	Østrig
Ungarn	Ungarn	Spanien
Spanien	Spanien	Italien
Portugal	USA	Norge
Italien	Portugal	Grækenland
Grækenland	Italien	Danmark
Slovakiet	Grækenland	Portugal
Tyrkiet	Tyrkiet	Tyrkiet
Mexico	Mexico	Mexico

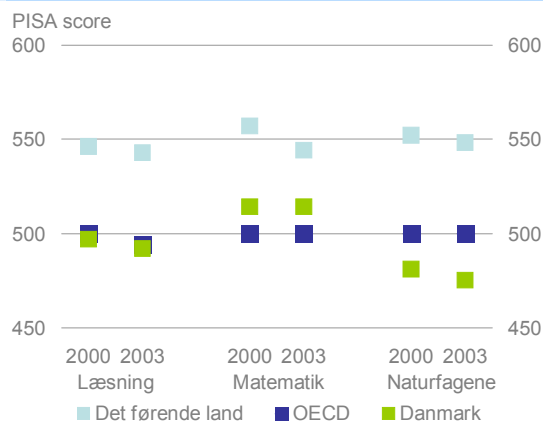
Anm.: Rangordnet efter den gennemsnitlige score. En stikprøve af 15-årige i alle OECD-lande testes med samme test og pointsystem. Testen modsvarer derfor ikke nødvendigvis de nationale mål for folkeskolen. Undersøgelsens metode og resultater er nærmere beskrevet i Factbook.

Kilde: OECD, PISA 2003.

Siden 2000 er afstanden op til det førende land ikke ændret nævneværdigt for læsning og naturfagene. Derimod er Danmark kommet en smule tættere på det førende land i

matematik, fordi scoren for det førende land er faldet, se figur 3.1.

Figur 3.1 Ændring i faglige færdigheder

Anm.: Resultatet fra PISA 2000 og PISA 2003.

Kilde: OECD, PISA 2000 og 2003.

Elevernes færdigheder i engelsk indgår ikke i PISA-undersøgelsen. En undersøgelse af engelskkundskaberne blandt eleverne i otte europæiske lande¹ placerer Danmark på en fjerdeplads blandt de otte lande. Danmark halter dermed lidt efter Sverige, Finland og Norge.

De "dygtige" elever

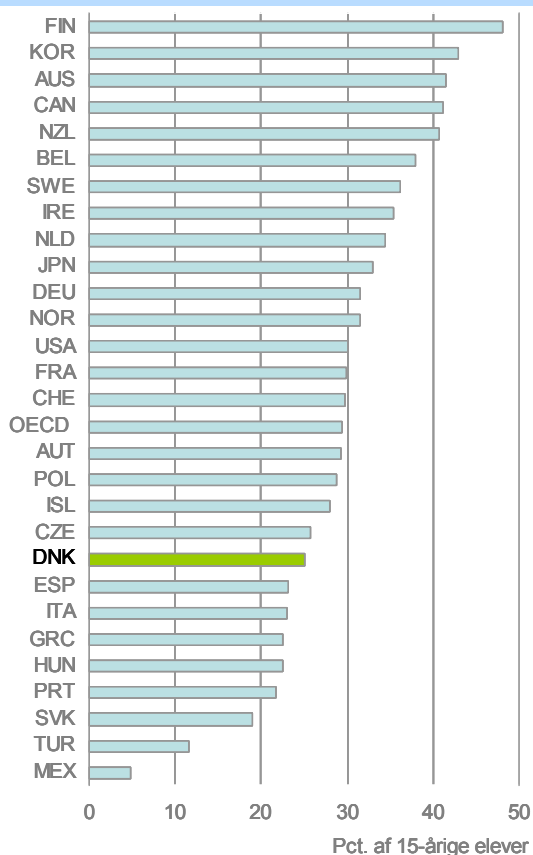
Hvis gruppen af dygtige elever bliver større og bedre, står flere godt rustet til både den videre gang gennem uddannelsessystemet og til arbejdsmarkedet.

I Danmark er andelen af 15-årige med et højt læseniveau mindre end i mange af de lande, vi normalt sammenligner os med, og signifikant under OECD-gennemsnittet, se figur 3.2.

¹ The European Network of policy makers for the evaluation of education systems har i skoleåret 2002/2003 afholdt en undersøgelse af elevernes færdigheder i engelsk i Frankrig, Spanien, Sverige, Holland, Finland, Tyskland, Norge og Danmark. Danmarks Evalueringsinstitut har stået for den danske undersøgelse.

3. FOLKESKOLEN

Figur 3.2 Andel af 15-årige med et højt læseniveau, 2003

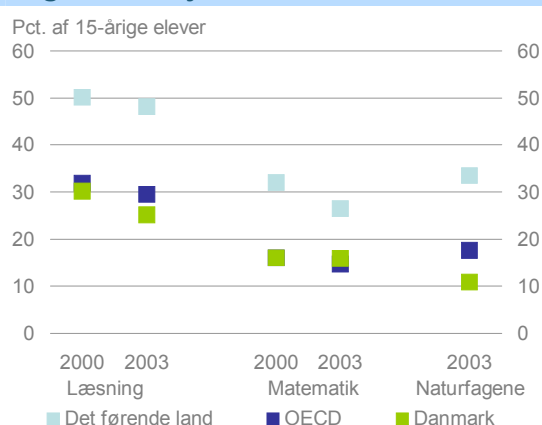
Anm.: Andel af 15-årige på læseniveau 4 eller 5 ud af 5 mulige.

Kilde: OECD, PISA 2003.

Samme billede genfindes for naturfagene. For matematik flugter andelen, som har et højt niveau, med OECD-gennemsnittet, men 11 lande har en større andel, se Factbook.

Andelen af danske elever med højt niveau i læsning og matematik er ikke steget fra 2000 til 2003. I matematik er vi dog kommet tættere på toppen, da det førende land ligger lavere i 2003 end i 2000, se figur 3.3.

Figur 3.3 Ændring i andel af de 15-årige med højt niveau, 2000-03

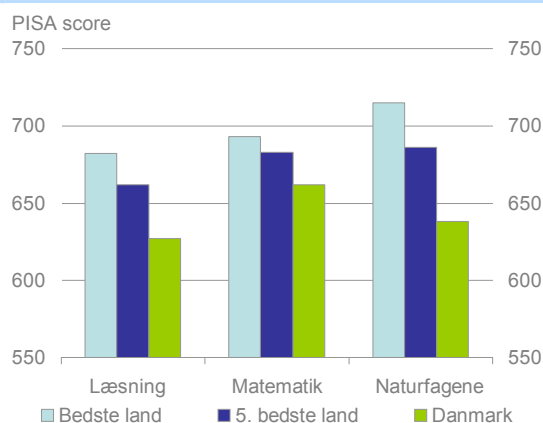

Anm.: Der findes ikke tal for naturfagene i 2000.

Kilde: OECD, PISA 2003.

De bedste danske elever er ikke på niveau med de bedste i andre lande. De 5 pct. bedste danske elever ligger signifikant under OECD-gennemsnittet i læsning og naturfagene. Inden for matematik betyder usikkerheden ved målingen, at en top fem placering ikke umiddelbart kan afvises, selvom gennemsnitsscoren for de bedste danske elever ligger et stykke under toppen i udlandet, se figur 3.4.

Figur 3.4 Dygtige elevers færdigheder, 2003

Anm.: Laveste score for de 5 pct. bedste elever.

Kilde: OECD, PISA 2003.

3. FOLKESKOLEN

Boks 3.1 Landsresultater af de nationale test

Regeringen vil fra og med skoleåret 2006/07 ved lov påbegynde indførelse af nationale, obligatoriske test i læsning, matematik, engelsk og naturfagene. Testene er et pædagogisk værktøj, der sammen med andre elementer anvendes som led i den løbende evaluering bl.a. med henblik på at målrette undervisningen til elevens behov og forudsætninger.

De samlede landsresultater af de nationale test vil blive offentliggjort bl.a. i form af en national præstationsprofil. Den skal vise, hvordan eleverne på landsplan - i de forskellige fag og på de forskellige klassetrin - fordeler sig indelt efter relevante resultat kategorier, der hver især beskriver graden af, hvad eleverne har tilegnet sig i forhold til de aktuelle trinmål. Elevernes testresultater vil blive indplaceret i intervaller, og det er på baggrund heraf, at præstationsprofilen vil blive udarbejdet. Derudover offentliggør undervisningsministeren lands gennemsnittene for de testresultater, der ligger til grund for den nationale præstationsprofil.

Kommunalbestyrelserne og skolelederne vil blive informeret om skolens resultater af testene set i forhold til landsresultaterne, herunder skolens resultater, når de vurderes under hensyntagen til elevernes sociale baggrund. Testresultater på skole- og kommuneniveau vil være fortrolige.

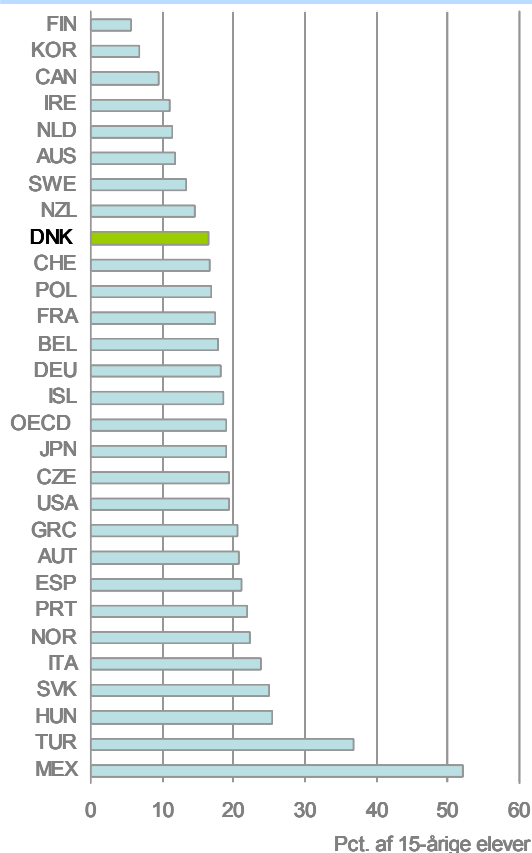
På landsplan kan testresultaterne anvendes til at følge udviklingen over tid i det faglige niveau for hver test.

De "svage" elever

Svage faglige kundskaber udgør en barriere senere i livet, bl.a. i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet.

Danmark har flere svage læsere end de bedst placerede lande. I 2003 kunne 16,5 pct. af eleverne betegnes som svage læsere, se figur 3.5. OECD vurderer, at en betydelig del af disse elever vil have svært ved at gennemføre yderligere uddannelse.

Figur 3.5 Andel af 15-årige med et lavt læseniveau, 2003

Anm.: Andel af 15-årige der højst scorer 407 point svarende til niveau 1 eller derunder ud af fem mulige. Kilde: OECD, PISA 2003.

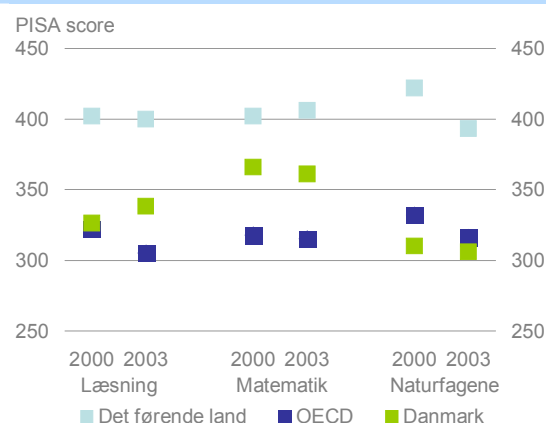
I matematik ligger Danmark blandt de fem til ti bedste lande, men for naturfagene er det kun Mexico, Tyrkiet og Portugal, der har en større andel med et lavt niveau end Danmark, se Factbook.

De svageste elever i Danmark er fra 2000 til 2003 blevet bedre i læsning – også i forhold til de svageste elever i OECD i gennemsnit. I matematik og naturfagene scorer de svageste danske elever i 2003 stort set som i 2000. Da de svage elever i udlandet samtidig er blevet svagere inden for naturfagene, er de svageste danske elever blevet relativt bedre, se figur 3.6.

3. FOLKESKOLEN

Figur 3.6 Svage elevers færdigheder

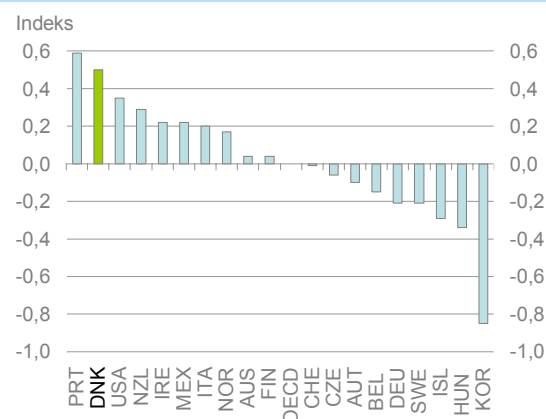
Anm.: Højeste score for de 5 pct. dårligste elever.
Kilde: OECD, PISA 2003.

De svageste elever i Danmark har et relativt højt niveau sammenlignet med de svage i udlandet. Det gælder dog alene for læsning og matematik, og ikke for naturfagene.

Holdning til samarbejde

Lysten til at samarbejde kendetegner den danske folkeskole. Danmark scorede næsthøjest på indekset for indlæring gennem samarbejde i PISA-undersøgelsen. Danske elever lå mærkbart over niveauet i Norge og Sverige, se figur 3.7.

Figur 3.7 Holdning til samarbejde

Anm.: Tal fra 2000. Baseret på elevernes svar på, hvorvidt de kan lide at arbejde sammen med andre, om de kan lide at hjælpe andre, om de lærer mest, når de arbejder sammen med andre og lign. 2000.
Kilde: OECD, PISA 2000.

Tilhørsforhold til skolen

De danske elever har et relativt stærkt tilhørsforhold til skolen. Andelen af de danske skoleelever, som føler en lav grad af tilhørsforhold til skolen, er 21 pct. og dermed signifikant under OECD-gennemsnittet (25 pct.). Hermed ligger Danmark på niveau med Norge og Finland og kun lidt efter Storbritannien, hvor 17 pct. føler en lav grad af tilhørsforhold til skolen, se Factbook.

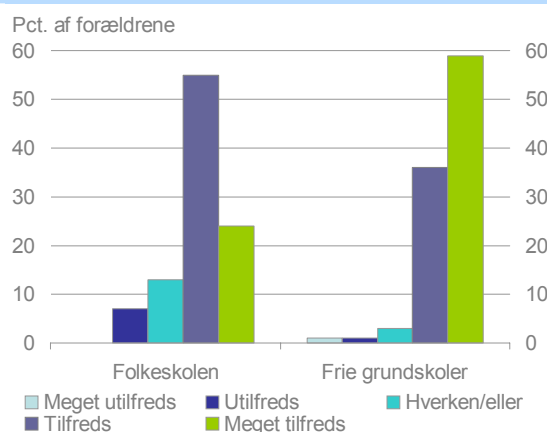
Fællesskabsfølelse

Eleverne i den danske folkeskole har også en relativ stærk fællesskabsfølelse. Her placerer Danmark sig, sammen med bl.a. Sverige, i den bedste syvendedel. Der er dog 5 pct. af de danske elever, der føler sig holdt udenfor, se Factbook.

Forældretilfredshed

Forældrene er generelt tilfredse med de danske skoler. Over 80 pct. af forældrene svarer, at de er tilfredse eller meget tilfredse med skolernes service, se figur 3.8.

Figur 3.8 Forældretilfredshed, 2005

Anm.: Den samlede tilfredshed dækker over forældrenes vurdering af fx lærernes faglige niveau, samarbejdet mellem skole og hjem og de fysiske rammer.
Kilde: Finansministeriet, Det mener Brugerne 2005.

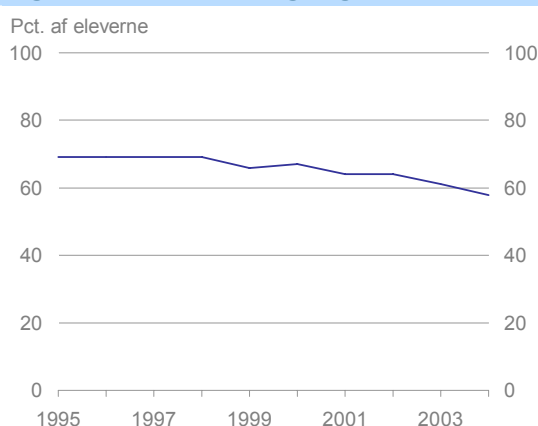
3. FOLKESKOLEN

10. klasse

10. klasse er et tilbud til unge, der efter 9 års skolegang ikke har opnået tilstrækkelige kompetencer til at gennemføre en ungdomsuddannelse, unge der er uafklarede mht. uddannelsesvalg og unge, der har behov for større modenhed inden påbegyndelsen af yderligere uddannelse.

Andelen af en ungdomsårgang, der går i 10. klasse, er faldet fra 69 pct. i 1998 til 58 pct. i 2004, se figur 3.9.

Figur 3.9 Andel af årgang i 10. klasse

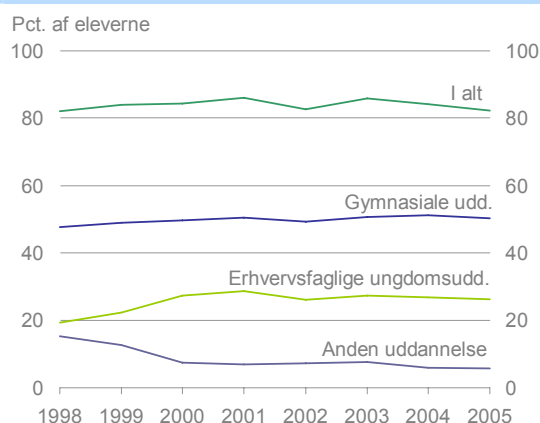

Anm.: *Andelen af årgang* er beregnet som den andel, bestanden af elever i 10. klasse udgør af bestanden af elever i 9. klasse året før, målt per 1. okt. Tallene for 2004 er foreløbige, da der kan forekomme manglende eller forkerte indberetninger fra institutionerne.
Kilde: UNI-C Statistik & Analyse.

Uddannelse efter folkeskolen

82 pct. af eleverne går i gang med en uddannelse direkte efter folkeskolen (95 pct. af en ungdomsårgang påbegynder en ungdomsuddannelse). Andelen, der går i gang direkte efter folkeskolen, har ligget mellem 82 og 86 pct. siden 1998, se figur 3.10.

Figur 3.10 Overgang fra folkeskolen

Anm.: Status lige efter sommerferien for den samlede overgang fra 9. og 10. klasse. For 2005 er fremskrevet med overgangsfrekvenserne fra 2004. Anden uddannelse omfatter Fri ungdomsuddannelse (er nedlagt), produktionsskoler, egu, konservatorier mv.
Kilde: UNI-C Statistik & Analyse.

Nogle af de elever, der påbegynder en ungdomsuddannelse, fuldfører den aldrig. Det er i dag 80 pct. af en årgang, der afslutter en ungdomsuddannelse, se kapitel 4.

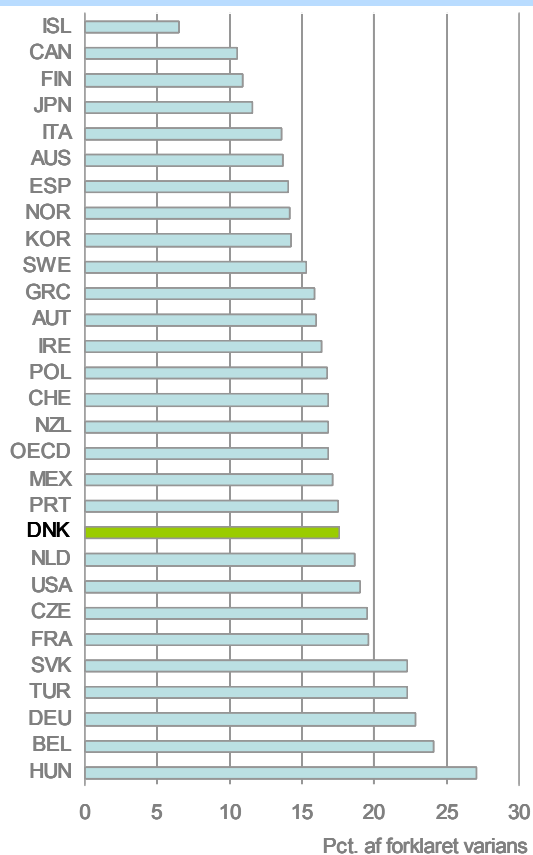
Mønsterbrud

Uddannelsessystemet er et vigtigt redskab til at bryde negative socialt betingede mønstre. Folkeskolen har en vigtig rolle at løfte mht. at bryde den negative sociale arv og dermed give den enkelte bedre mulighed for at realisere sit potentiale uanset økonomisk, social eller kulturel baggrund.

Den danske folkeskoles evne til at bryde ”den sociale arv” ligger næsten på linje med skolerne i Sverige og Norge, men signifikant under Finland og Island. Næsten 18 pct. af spredningen i de danske elevers præstation i matematik kan forklares af økonomiske og sociale forhold i elevens hjem, se figur 3.11.

3. FOLKESKOLEN

Figur 3.11 Social baggrund og score i matematik

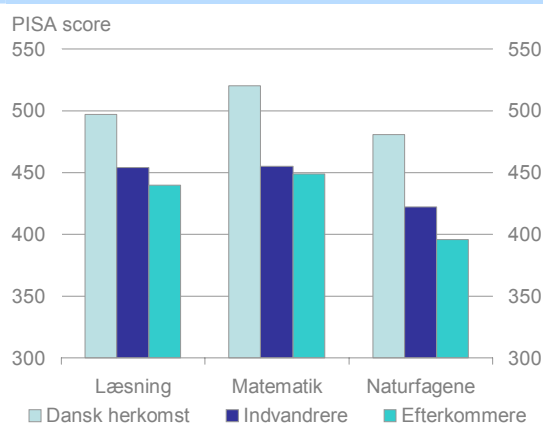

Anm.: Andel af varians i matematik score, der kan forklares ved det såkaldte ESCS-indeks for social baggrund, som kombinerer aspekter af økonomiske og sociale forhold i elevens hjem.

Kilde: OECD, PISA 2003.

Antallet af tosprogede elever i folkeskolen er stigende, og denne udvikling vil fortsætte fremover. Indvandrere og efterkommere scorer generelt lavere end elever med dansk herkomst i PISA-undersøgelsen i både læsning, matematik og naturfagene. Endvidere synes efterkommere at klare sig dårligere end indvandrere, se figur 3.12.

Figur 3.12 Betydning af herkomst

Anm.: Indvandrere er defineret ved, at både personen selv og forældrene er født i udlandet. Efterkommere er personer født i Danmark, mens forældrene er født i udlandet. Elever med dansk herkomst er født i Danmark, og mindst én af forældrene er født i Danmark.

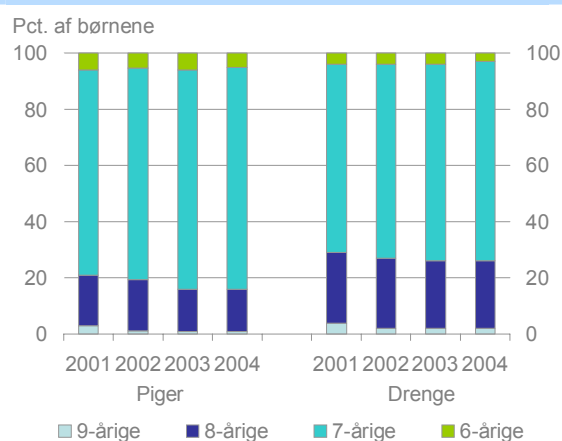
Kilde: OECD, PISA 2003.

Alder ved skolestart

Børnenes alder ved skolestart har betydning for, hvor gamle de er, når de afslutter deres endelige uddannelse.

Danske børn starter sent i skole. I 2004 var over 25 pct. af drengene i 1. klasse 8 år eller derover. For pigerne var andelen 16 pct. Der har dog været tale om et svagt fald siden 2001, se figur 3.13

Figur 3.13 Alder ved skolestart

Anm.: Opgjort per 1. januar i 1. klasse. 2004 angiver skoleåret 2004/05 og tilsvarende for de øvrige år. Tallene for 2002/03 er ekskl. de frie grundskoler.

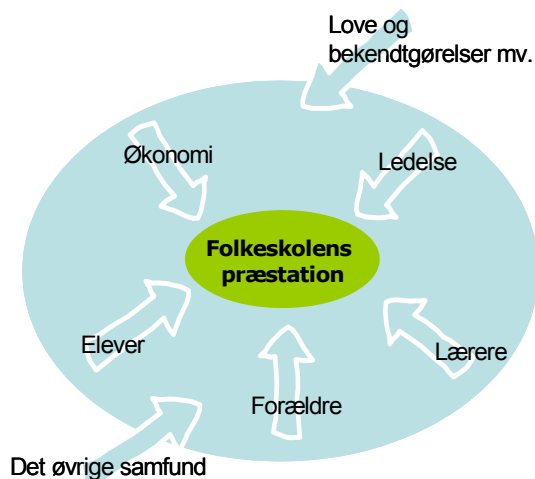
Kilde: UNI-C Statistik & Analyse.

3. FOLKESKOLEN

Indsats og rammevilkår

Folkeskolens præstation bygger på de rammevilkår, der er for indlæring mv. i skolen, herunder indsatsen fra elever, lærere, ledelse og forældre samt de økonomiske ressourcer. En række overordnede rammevilkår regulerer denne indsats. Det gælder fx folkeskoleloven, se figur 3.14.

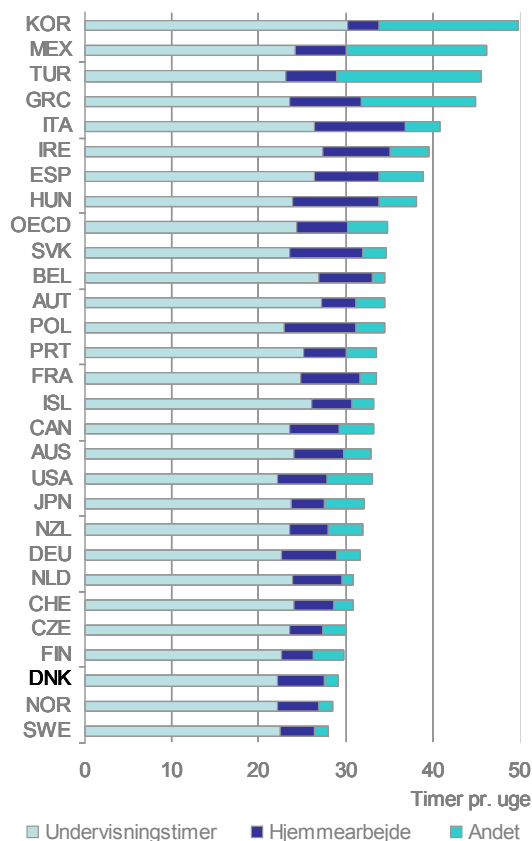
Figur 3.14 Rammevilkår

Eleverne

De 15-årige danske elevers tidsforbrug på skolearbejde ligger blandt OECD-landenes laveste. De danske unge bruger ca. 22 timer om ugen på undervisning og godt 5 timer på hjemmearbejde, se figur 3.15.

Figur 3.15 Elevernes timeindsats, 2003

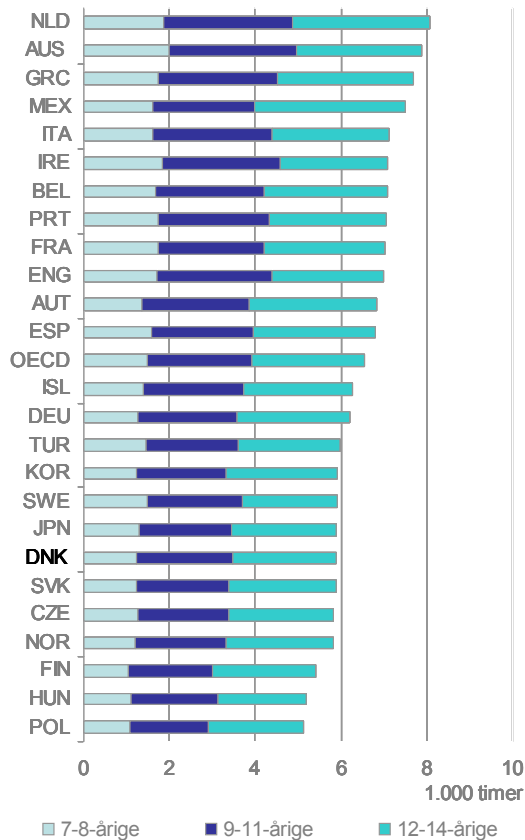

Anm.: Klokketimer (60 minutter). *Andet* omfatter fx lektiehjælp. Tallene er baseret på elevernes egne indberetninger og omfatter kun de 15-årige elever. Kilde: OECD, PISA 2003.

Den obligatoriske undervisningstid i Danmark er blandt de laveste i OECD-landene. I Danmark skal en elev i folkeskolen i alt modtage 6.000 timers undervisning fra det 7. til det 14. år. For OECD ligger gennemsnittet på godt 6.500 timer, se figur 3.16.

3. FOLKESKOLEN

Figur 3.16 Obligatorisk undervisning

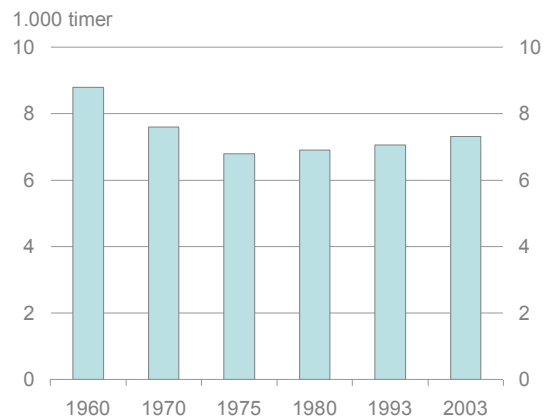
Anm.: Antal obligatoriske undervisningstimer for hhv. 7-8-årige, 9-11-årige og 12-14-årige. Offentlige institutioner. Klokketimer (60 minutter). Tal for 2003 (for England 2002).

Kilde: OECD, Education at a glance, 2005.

En høj obligatorisk undervisningstid giver sig ikke nødvendigvis udslag i elevernes faglige færdigheder. Eksempelvis anvendes kortere tid i Finland, som alligevel scorer meget højt i PISA-undersøgelsen.

I de seneste 10-15 år er den obligatoriske undervisningstid i Danmark blevet øget, se figur 3.17.

Figur 3.17 Udvikling i timetallet

Anm.: 1.-9. klassetrin. Der blev først indført 9 års undervisningspligt i 1972. Klokketimer (60 min.). Tal afviger fra figur 3.16, da de inkluderer undervisning over hele skoleforløbet, mens figur 3.16 kun inkluderer undervisning for de 7-14-årige.

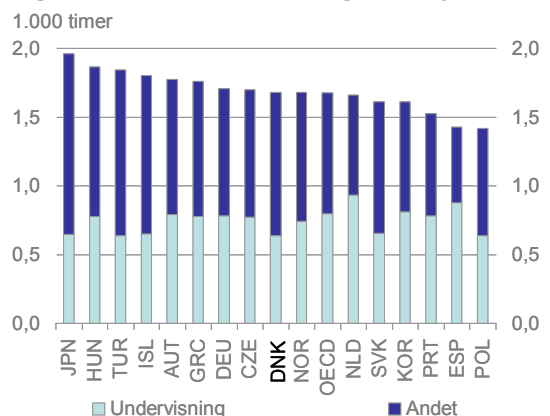
Kilde: Beregninger af Undervisningsministeriet.

I 1993 blev der tilført flere timer til fagene natur/teknik, engelsk og musik. Fornyelsen af Folkeskoleloven i 2003 øgede bl.a. antallet af timer i dansk og matematik på begyndertrinnet. Samtidig blev engelsk indført tidligere i skoleforløbet.

Lærerne

Danske lærere bruger en relativt lille andel af deres arbejdstid på undervisning. Ud af ca. 1.700 arbejdstimer årligt benyttes godt 600 timer på undervisning, se figur 3.18.

Figur 3.18 Lærernes årlige arbejdstid

Anm.: 1.-6. klasse, 2003.

Kilde: OECD, Education at a glance, 2005.

3. FOLKESKOLEN

Der var i undervisningsåret 2001/02 en større andel af lærerne, der underviste i deres linjefag (eller har lignende kompetencer) end i 1990/91. Det gælder undervisningen i dansk og matematik på samtlige klassetrin i folkeskolen. Generelt er andelen af lærere, der underviser i deres linjefag, højest i de ældre klasser. Selv her er der dog stadig over en fjerdedel, der ikke underviser i deres linjefagsuddannelse (eller har lignende kompetencer), se tabel 3.4.

Tabel 3.4 Undervisning i linjefag

Pct.	Dansk		Matematik	
	1990/91	2001/02	1990/91	2001/02
Klas-				
setrin				
1.	16	58	27	40
2.	28	54	27	42
3.	33	55	30	41
4.	20	54	16	44
5.	25	52	33	48
6.	13	59	25	53
7.	28	62	33	62
8.	52	68	48	77
9.	46	67	43	77
10.	27	73	56	76

Anm.: Andel af lærerne, der underviser i fag, hvor de har en linjefagsuddannelse eller lignende kompetencer, fordelt på klassetrin.

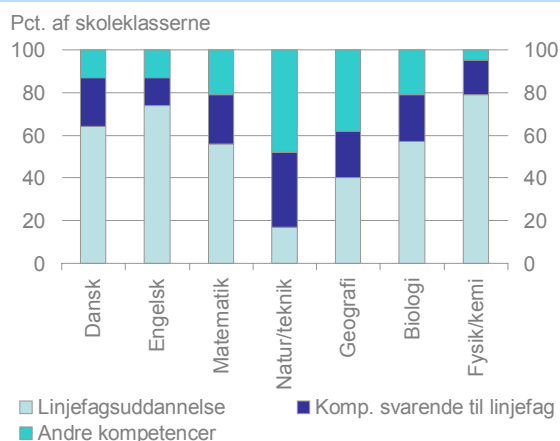
Kilde: UNI-C Statistik & Analyse.

En ny undersøgelse² foretaget i 2006 tyder på, at andelen af lærere, der underviser i deres linjefag eller har lignende kompetencer, er vokset yderligere. Målt gennemsnitlig for samtlige klassetrin er det 82 pct. af lærerne, der underviser i dansk, som har en linjefagsuddannelse eller lignende kompetencer i dansk. Tilsvarende gælder for 70 pct. af lærerne, der underviser i matematik, se Factbook.

² UNI-C Statistik & Analyse (2006), Undersøgelse af lærernes linjefagskompetencer i folkeskolen. Tallene er baseret på indberetninger fra 372 skoler.

Måler man i stedet på andelen af skoleklasser, der bliver undervist af lærere med en linjefagsuddannelse eller lignende kompetencer, er det hhv. 87 og 79 pct. i dansk og matematik. I fysik/kemi gælder det for 95 pct. af skoleklasserne. I natur/teknik er det under halvdelen af skoleklasserne, se figur 3.19.

Figur 3.19 Linjefagskompetencer, 2006

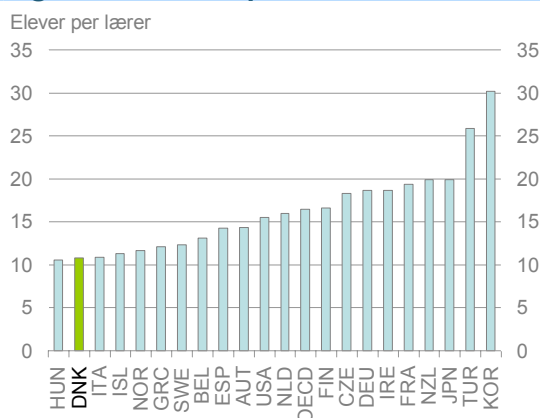

Anm.: Andel af skoleklasser, der bliver undervist af lærer med linjefagsuddannelse, kompetencer svarende til linjefag eller andre kompetencer i de viste fag.

Kilde: UNI-C Statistik & Analyse.

Antallet af elever per lærer er lavt i Danmark i forhold til de øvrige OECD-lande. I 2003 var der 11 elever per lærer i 1.-6. klasse, se figur 3.20.

Figur 3.20 Elever per lærer, 2003

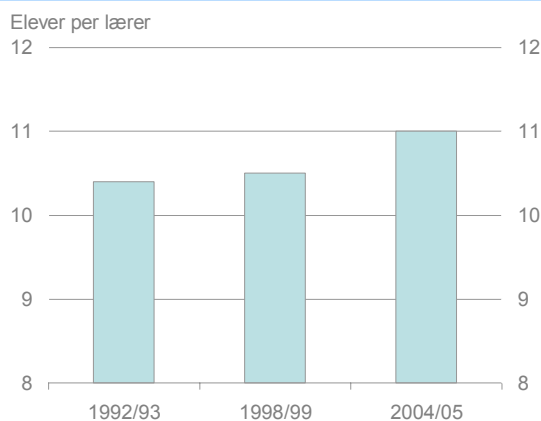
Anm.: 1.-6. klasse.

Kilde: OECD, Education at a glance 2005.

3. FOLKESKOLEN

Antallet af elever har været stigende målt i forhold til antallet af lærere i den danske folkeskole siden skoleåret 1992/93, se figur 3.21. Antallet af elever per lærer er vokset med lidt under 6 pct. Antallet af børn i den skolepligtige alder (7-16 år) er i samme periode vokset med over 17 pct.

Figur 3.21 Udvikling i elever per lærer

Kilde: UNI-C Statistik & Analyse.

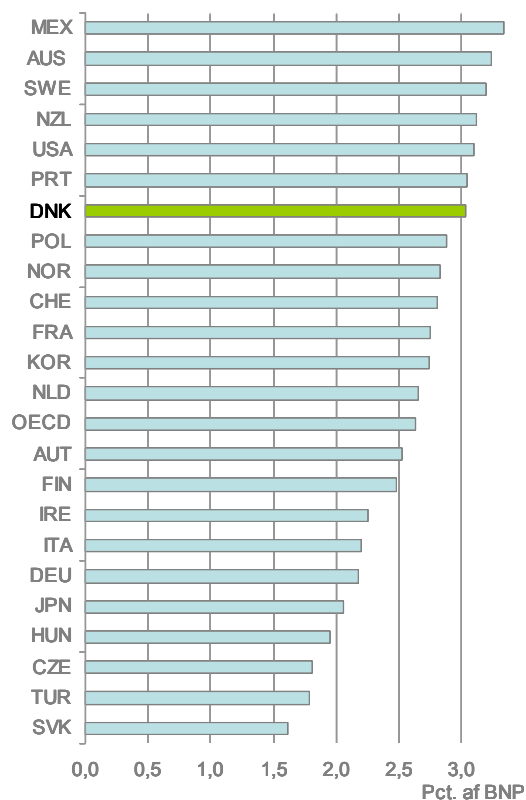
Det lave antal elever per lærer afspejler sig ikke i en tilsvarende lav klassekvotient. I Danmark er der knap 20 elever per klasse. Klassekvotienten er lavest i Luxembourg med 16 elever per klasse. I Korea er der gennemsnitlig 35 elever i hver klasse, se Factbook.

Der er altså lande med færre elever i klassen end i Danmark, selvom antallet af elever per lærer er lavere i Danmark. Det kan bl.a. skyldes, at specialundervisning anvendes relativt hyppigt i Danmark.

Udgifter

Danmark bruger, hvad der svarer til 3 pct. af BNP på udgifter til folkeskolen. Blandt de nordiske lande er det kun Sverige, der bruger en større andel, se figur 3.22.

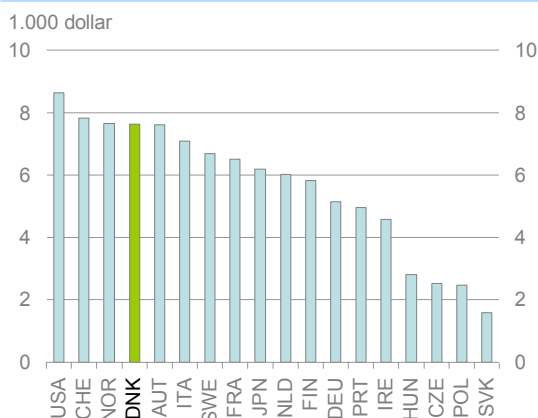
Figur 3.22 Udgifter til folkeskolen

Anm.: Private og offentlige udgifter til folkeskolen i pct. af BNP, 2002. Grækenland, United Kingdom og Belgien har kun et samlet tal for udgifter til folkeskole og ungdomsuddannelse, og er derfor ikke vist.
Kilde: OECD, Education at a glance, 2005.

Målt i udgifter per elev ligger Danmark også i den høje ende, se figur 3.23.

Figur 3.23 Udgifter per elev, 2002

Anm.: 1.-10. klasse. Tallene er PPP-korrigeret, se anm. til figur 3.22.
Kilde: OECD, Education at a glance, 2005 samt Eurostat.

4. UNGDOMSUDDANNELSER

Unge, der gennemfører en ungdomsuddannelse, står bedre rustet til arbejdsmarkedet og videre uddannelse.

De erhvervsrettede ungdomsuddannelser forbereder direkte til job. Uddannelserne skal give solide erhvervsfaglige kvalifikationer og personlige kompetencer, der formelt og reelt anerkendes og efterspørges på arbejdsmarkedet. De erhvervsrettede ungdomsuddannelser på tre år og derover skal endvidere være en tydelig adgangsvej til de korte videregående uddannelser.

De gymnasiale uddannelser har som fælles mål at være både studieforberevende og almindendannende, men giver ikke formel erhvervskompetence.

Det er regeringens mål, at

- Mindst 85 pct. af alle unge skal gennemføre en ungdomsuddannelse i 2010 og mindst 95 pct. i 2015.
- Ungdomsuddannelserne skal være attraktive, og kvaliteten skal være i top.
- Erhvervsuddannelserne skal udfordre de dygtigste elever og give dem muligheder for videre uddannelse. Samtidigt skal erhvervsuddannelserne rumme realistiske uddannelses tilbud til elever med svage faglige forudsætninger.
- De gymnasiale uddannelser skal give eleverne gode faglige og almene kompetencer, så flere kan gennemføre en videregående uddannelse.
- Der skal være god sammenhæng i uddannelserne fra folkeskole til ungdoms-

uddannelser og fra ungdomsuddannelser til videregående uddannelser. Vejledningen skal bidrage til smidige overgange.

- Vejledningen skal give de unge et kvalificeret grundlag for at vælge en uddannelse, der stemmer overens med egne ønsker og evner og med samfundets behov for kvalificeret arbejdskraft.

Danmark ligger i det internationale midterfelt mht. andelen af 25-29-årige, der fuldfører en ungdomsuddannelse. Med den nuværende adfærd i uddannelsessystemet vil ca. 80 pct. af en ungdomsårgang fuldføre en ungdomsuddannelse. Denne andel har været stort set uændret de seneste 10 år.

Næsten alle påbegynder en ungdomsuddannelse, men mange gennemfører ikke. Det gælder især på erhvervsuddannelsernes grundforløb, hvor én ud af tre ikke gennemfører. På det efterfølgende hovedforløb, hvor eleven typisk skal have en aftale om praktik med en virksomhed, er det to ud af ti, der ikke gennemfører. Det svarer stort set til frafaldet på de gymnasiale uddannelser.

Det høje frafald på erhvervsuddannelserne kan bl.a. skyldes, at der ikke er tilstrækkeligt målrettede tilbud til de svageste elever. Kvaliteten af ungdomsuddannelserne kan bl.a. vurderes ved beskæftigelsesfrekvenserne. Der er høj beskæftigelse for personer med en erhvervsrettet ungdomsuddannelse. Beskæftigelsesfrekvensen svinger med konjunkturerne, og har de seneste år ligget mellem 85 og 90 pct. for de 25-29-årige med en erhvervsrettet ungdomsuddannelse.

Tabel 4.1 Hvordan ligger Danmark i forhold til andre lande?

	Under gennemsnittet	Midterfeltet	Top 5
Andel 25-29-årige med en ungdomsuddannelse		■	
Samlet vurdering		■	

Anm.: Top 5 (grøn) dækker over en placering i top fem blandt landene i OECD. Under gennemsnittet (rød) dækker over en placering under OECD-gennemsnittet. Ellers angives en placering i midterfeltet (gul). Det opstillede mål refererer til figur 4.1.

4. UNGDOMSUDDANNELSER

Ca. 12 pct. af de elever, der fuldfører en erhvervsuddannelse, påbegynder efterfølgende en videregående uddannelse. Ca. 60 pct. af de erhvervsgymnasiale og lidt under 75 pct. af de almengymnasiale studenter påbegynder en videregående uddannelse.

En kvalificeret vejledning har betydning for frafald og omvalg i uddannelsessystemet. Lidt under 20 pct. af de erhvervsgymnasiale og 10 pct. af de almengymnasiale studenter påbegynder en anden ungdomsuddannelse umiddelbart efter eksamen. Der skal udvikles flere indikatorer på kvaliteten af vejledningen.

Tabel 4.2 Status for regeringens mål i Globaliseringsstrategien

Regeringens mål

Mindst 85 pct. af alle unge skal gennemføre en ungdomsuddannelse i 2010 og mindst 95 pct. i 2015.

Ungdomsuddannelserne skal være attraktive, og kvaliteten skal være i top.

Erhvervsuddannelserne skal udfordre de dygtigste elever og give dem muligheder for videre uddannelse. Samtidigt skal erhvervsuddannelserne rumme realistiske uddannelses tilbud til elever med svage faglige forudsætninger.

De gymnasiale uddannelser skal give eleverne gode faglige og almene kompetencer, så flere kan gennemføre en videregående uddannelse.

Der skal være god sammenhæng i uddannelserne fra folkeskole til ungdomsuddannelser og fra ungdomsuddannelser til videregående uddannelser. Vejledningen skal bidrage til smidige overgange.

Vejledningen skal give de unge et kvalificeret grundlag for at vælge en uddannelse, der stemmer overens med egne ønsker og evner og med samfundets behov for kvalificeret arbejdskraft.

Måling i redegørelsen

Med den nuværende adfærd i uddannelsessystemet vil ca. 80 pct. fuldføre en ungdomsuddannelse.

Høj tilgang til ungdomsuddannelserne, gode beskæftigelsesmuligheder og overgang til videregående uddannelse, tyder på høj kvalitet. Omvendt kan relativt lave fuldførelsesprocenter - især på erhvervsuddannelsernes grundforløb - være tegn på det modsatte.

Ca. 12 pct. af de elever, der fuldfører en erhvervsuddannelse, påbegynder efterfølgende en videregående uddannelse.

Der findes i dag kun begrænsede målinger for, om erhvervsuddannelserne udfordrer de dygtigste elever eller om de rummer realistiske uddannelses tilbud til elever med svage faglige forudsætninger. Der skal udvikles yderligere indikatorer på dette område, herunder mål for benyttelsen af erhvervsgrunduddannelsen (egu).

Lidt under 60 pct. af de erhvervsgymnasiale og 75 pct. af de almengymnasiale studenter påbegynder en videregående uddannelse, og andelen af en ungdomsårgang, der vil fuldføre en videregående uddannelse, er stigende (se kapitel 5).

God sammenhæng i uddannelsessystemet vil betyde stigende overgangsfrekvenser til videre uddannelse, lavere frafald, færre omvalg og højere fuldførelsesprocenter på ungdomsuddannelser og videregående uddannelser. Herudover skal der udvikles nye indikatorer, bl.a. om vejledernes uddannelse.

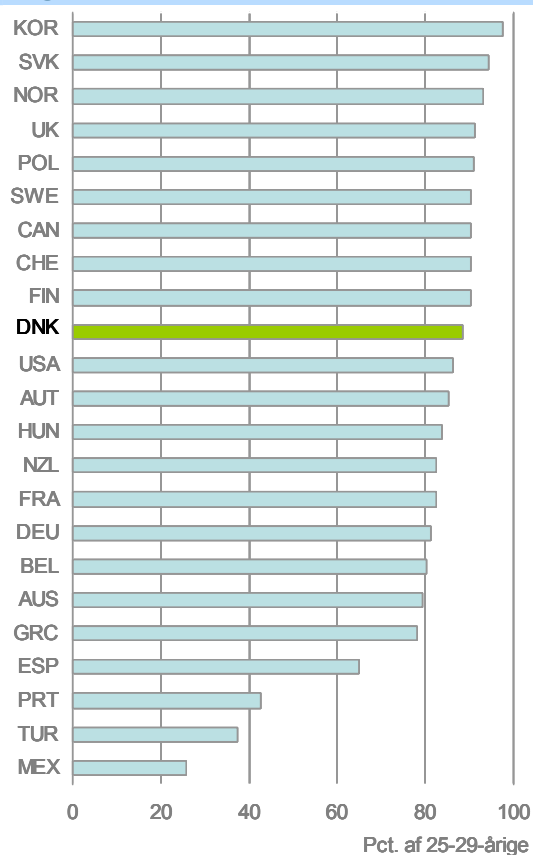
Højt frafald kan tyde på manglende sammenhæng mellem de unges evner og valg af uddannelse. Der er behov for at udvikle indikatorer, der måler, om de unges uddannelsesvalg svarer til samfundets behov for kvalificeret arbejdskraft.

4. UNGDOMSUDDANNELSER

Andel med ungdomsuddannelser

Danmark ligger internationalt set i midterfeltet, hvad angår andelen af de unge, der får en ungdomsuddannelse, se figur 4.1.

Figur 4.1 25-29-årige med mindst en ungdomsuddannelse

Anm.: Andel af de 25-29-årige i befolkningen, der fuldfører en ungdomsuddannelse (2003), se boks 4.1. I forbindelse med et udvalgsarbejde under Undervisningsministeriet har Norge tilkendegivet, at andelen er mindre end angivet i figuren.

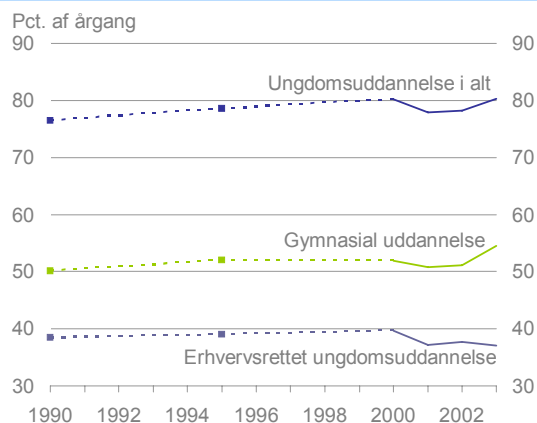
Kilde: OECD, Labour Force Survey.

Boks 4.1 International sammenligning

De internationale sammenligninger af uddannelsesniveauer er baseret på OECD's Labour Force Survey (Arbejdskraftundersøgelsen). Da denne statistik er baseret på interview, kan tallene ikke direkte sammenlignes med de danske registerbaserede oplysninger. Der er således en tendens til, at interviewbaserede undersøgelser overvurderer befolkningens uddannelsesniveau. Dette kan også påvirke rangordningen af landene.

Med den nuværende adfærd i uddannelsessystemet vil ca. 80 pct. af en årgang afslutte en ungdomsuddannelse. Andelen har ligget ret stabilt på dette niveau siden 1990. I de seneste år har der været en stigning i andelen, der vil fuldføre en gymnasial uddannelse og et lille fald i andelen, der vil fuldføre en erhvervsrettet ungdomsuddannelse, se figur 4.2.

Figur 4.2 Andel af en årgang, der vil fuldføre en ungdomsuddannelse

Anm.: Data er baseret på 25-års profilmodellen (se boks 4.2). Profiltal fra før 2000 er kun beregnet for 1990 og 1995. De mellemliggende år er beregnet ved hjælp af lineær interpolation. De gymnasiale og erhvervsrettede ungdomsuddannelser summerer ikke til ungdomsuddannelse i alt, da mere end 10 pct. af eleverne gennemfører både en gymnasial og en erhvervsrettet ungdomsuddannelse.

Kilde: UNI·C Statistik & Analyse.

4. UNGDOMSUDDANNELSER

Boks 4.2 Profilmodellen

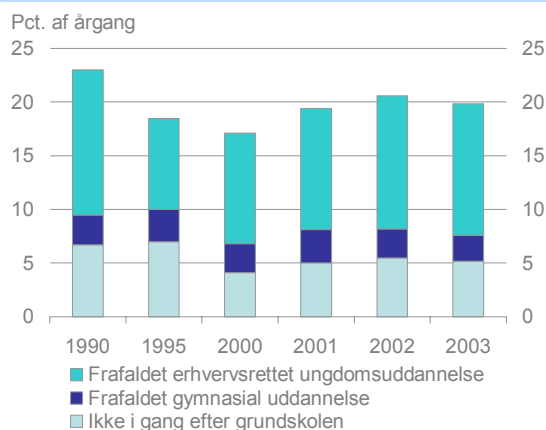
I profilmodellen fremskrives en ungdomsårgangs samlede uddannelsesstatus fra de går i 8. klasse og 25 år frem. Beregningerne foretages under den antagelse, at de enkelte 8.-klasseårge på deres vej gennem uddannelsessystemet vil have samme adfærd (fx fuldførelsesprocenter og overgangssandsynligheder mellem de forskellige uddannelser), som de 25 forudgående årge havde i året. Dermed medtages også personer, der i en relativ høj alder tager en ungdomsuddannelse.

Modellen tager ikke højde for ændringer i befolkningssammensætningen eller ændringer i uddannelsessystemet i løbet af de 25 år.

Indvandrere og efterkommere har generelt et andet uddannelsesmønster (fx lavere fuldførelsesprocenter) end personer med dansk herkomst. Det har betydning for præcisionen af modellens forudsigelser, da indvandrere og efterkommere fremover vil udgøre en stigende andel af de unge.

Af en ungdomsårgang påbegynder ca. 95 pct. en ungdomsuddannelse. Mange falder imidlertid fra undervejs. Der er således 15 pct. af en årgang, der påbegynder, men aldrig fuldfører, en ungdomsuddannelse. Frafaldet er størst på de erhvervsrettede ungdomsuddannelser, se figur 4.3

Figur 4.3 Andel af en årgang, der ikke får en ungdomsuddannelse

Anm.: Baseret på 25-års profilmodellen (se boks 4.2).

Kilde: UNI·C Statistik & Analyse.

Erhvervsrettede ungdomsuddannelser

Som nævnt er det ca. 95 pct. af en ungdomsårgang, der påbegynder en ungdomsuddannelse. Heraf påbegynder 4 ud af 10 en erhvervsrettet ungdomsuddannelse.

De erhvervsrettede ungdomsuddannelser omfatter de merkantile og tekniske erhvervsuddannelser (eud), de grundlæggende social- og sundhedsuddannelser (sosu), den pædagogisk grunduddannelse (pgu) samt uddannelser inden for landbrug og søfart mv. De erhvervsrettede ungdomsuddannelser er alle erhvervskompetencegivende uddannelser.

Andelen af en 8. klasse, der forventes at fuldføre en erhvervsrettet ungdomsuddannelse, har været svagt faldende siden 2000. For 8.-klasseeleverne i 2003 forventes det, at 37 pct. fuldfører en erhvervsrettet ungdomsuddannelse. I 1990'erne lå andelen på 39 pct.

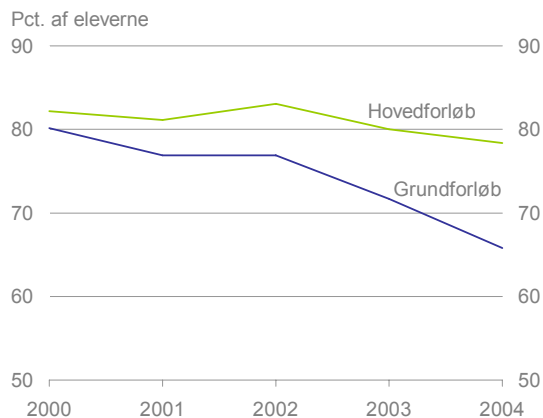
Fuldførelse

De erhvervsrettede ungdomsuddannelser består af et indledende grundforløb og et efterfølgende hovedforløb. Grundforløbet foregår normalt på skole. Hovedforløbet veksler mellem praktikophold og undervisning på skole.

Fuldførelsen er større på hovedforløbet end på grundforløbet. På grundforløbet forventes 66 pct. af eleverne at gennemføre. På hovedforløbet er tallet 78 pct. Fuldførelsesprocenten har været aftagende de seneste år. Det gælder dog især på grundforløbet, se figur 4.4.

4. UNGDOMSUDDANNELSER

Figur 4.4 Fuldførelsesprocenter

Anm.: Procent af eleverne, der forventes at fuldføre den påbegyndte uddannelse. Tallene omfatter fuldførelse på de merkantile og tekniske erhvervsuddannelser samt SOSU, landbrugsuddannelserne og pgu. Kilde: UNI-C Statistik & Analyse.

På grundforløbet er fuldførelsesprocenterne særligt lave for de unge, der kommer fra et hjem, hvor ingen af forældrene har en uddannelse udover grundskolen, se Factbook.

Med den nuværende adfærd på erhvervsuddannelserne vil ca. 18 pct. af de elever, der afbrød et grundforløb i 2004, påbegynde et grundforløb på ny. Andelen af elever, der ikke påbegynder en form for uddannelse inden for 10 år efter afbrudt grundforløb, er faldet fra 44 pct. i 1995 til 34 pct. i 2004, se Factbook.

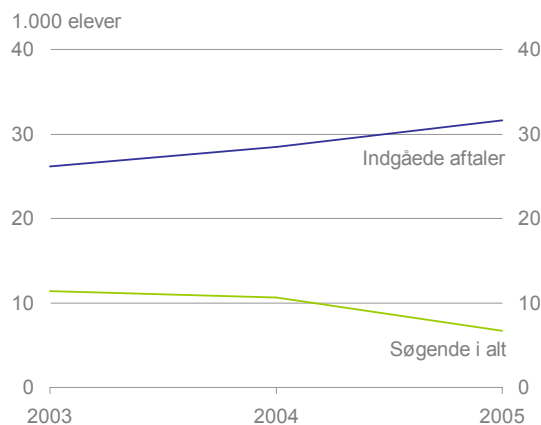
Praktikpladser

For eleverne på erhvervsuddannelserne kræver påbegyndelse på hovedforløbet en praktikaftale med en virksomhed. På visse uddannelser med gode beskæftigelsesmuligheder er der dog alternativt mulighed for at komme i skolepraktik for dem, der ikke kan få en praktikaftale.¹ De unge har dermed mulighed for at opnå en erhvervsfaglig uddannelse, selvom de ikke finder en praktikplads.

¹ Det gælder i dag på 40 ud af ca. 120 uddannelsesretninger (af varierende størrelse).

Antallet af indgåede aftaler om praktik er steget fra 26.000 i 2003 til 31.500 aftaler i 2005. I samme periode er antallet af praktikpladssøgende elever i eller uden for skolepraktik faldet med næsten 5.000 til 6.700 personer, se figur 4.5.

Figur 4.5 Indgåede praktikaftaler og praktikpladssøgende

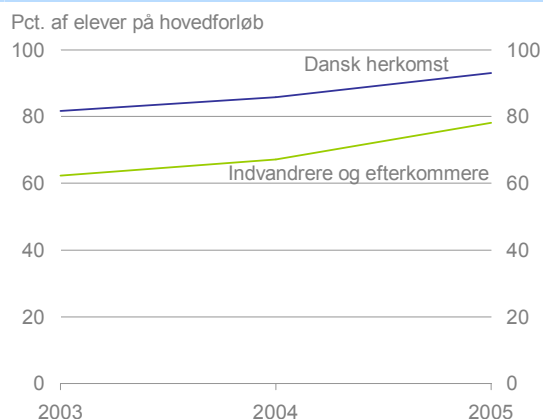

Anm.: *Indgåede aftaler* er antallet af praktikaftaler, der er indgået i løbet af perioden. *Søgende i alt* inkluderer elever i skolepraktik (opgjort ultimo perioden) og angiver de søgende elever, der står uden praktikplads. Grundet ændringer i opgørelsen af praktikpladssøgende per 1. april 2005, er en del af faldet fra 2004 til 2005 teknisk begrundet. Ekskl. SOSU, landbrugsuddannelserne og pgu. Kilde: UNI-C Statistik & Analyse.

Især indvandrere og efterkommere opnår i stigende grad praktikaftaler i stedet for skolepraktik. I 2003 havde ca. 60 pct. af indvandrere og efterkommerne, der påbegyndte et hovedforløb en aftale om praktik. I 2005 var denne andel steget til 80 pct. Indvandrere er dog fortsat oftere i skolepraktik end elever af dansk herkomst. For elever med dansk baggrund er det mere end 90 pct. af eleverne, der påbegynder deres hovedforløb med en praktikaftale, se figur 4.6.

4. UNGDOMSUDDANNELSER

Figur 4.6 Elever på hovedforløb, der har en praktikaftale

Anm.: Antal indgåede praktikaftaler i procent af antal elever på hovedforløb. Ekskl. SOSU, landbrugsuddannelserne og pgu.

Kilde: UNI·C Statistik & Analyse.

Bygge- og anlægsbranchen indgår flest aftaler om praktik målt i forhold til antallet af beskæftigede. Her indgås 25 praktikaftaler per 1.000 beskæftigede. I den finansielle sektor og industrien er det tilsvarende tal 5. I den offentlige sektor indgås der 15 aftaler per 1.000 beskæftigede, se Factbook.

Til videregående uddannelse

Andelen af elever, som påbegynder en videregående uddannelse efter at have fuldført hovedforløbet, har ligget stabilt på ca. 12 pct. siden 1995.² En stigende andel af disse påbegynder en mellemlang videregående uddannelse. I 2004 påbegyndte 8 pct. en mellemlang videregående uddannelse, mens 4 pct. påbegyndte en kort videregående uddannelse, se Factbook.

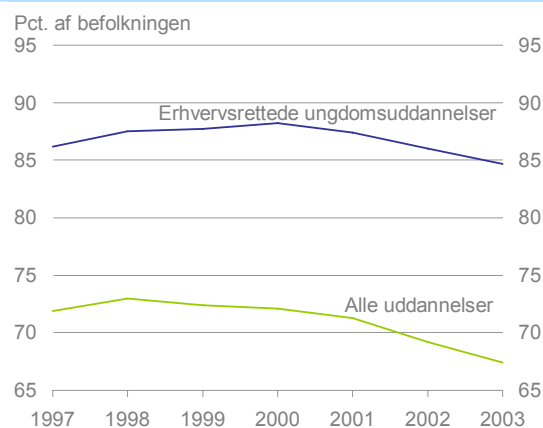
Overgang til beskæftigelse

Der er generel høj beskæftigelse for personer med en erhvervsrettet ungdomsuddannelse som højeste fuldførte uddannelse. Be-

² For langt de fleste videregående uddannelser er der krav om supplerende studiekompetencer (fx matematik). En del af disse unge kan være blevet optaget på baggrund af en gymnasial uddannelse, som de har taget inden deres erhvervsrettede ungdomsuddannelse.

skæftigelsesfrekvenserne for de 25-29-årige med en erhvervsrettet ungdomsuddannelse er ca. 18 pct. større end for de 25-29-årige generelt. Beskæftigelsesfrekvenserne er dog faldet 3½ pct.point fra 2000 til 85 pct. i 2003, hvilket skal ses i lyset af den generelle konjunkturafmatning, se figur 4.7

Figur 4.7 Beskæftigelsesfrekvenser, 25-29-årige

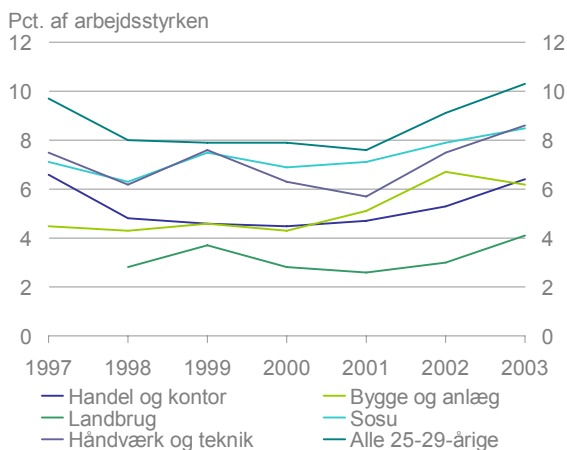
Anm.: Beskæftigelsesfrekvenser for 25-29-årige med en erhvervsrettet ungdomsuddannelse som højest fuldførte uddannelse per 1. oktober. Ekskl. aktive, inkl. studerende, der arbejder mere end 28 timer per uge. Arbejdsmarkedsstatus i uge 48.

Kilde: UNI·C Statistik & Analyse

Der er lavere ledighed for de unge med en erhvervsrettet ungdomsuddannelse end for de 25-29-årige generelt. Ledigheden er steget fra 2001 til 2003 for stort set alle de viste uddannelser. Ledigheden for de 25-29-årige med et bestået hovedforløb inden for bygge og anlæg er dog faldet ½ pct. fra 2002 til 2003, se figur 4.8

4. UNGDOMSUDDANNELSER

Figur 4.8 Ledighed, 25-29-årige

Anm.: Ledighedsprocenter for 25-29-årige med de viste uddannelser som højest fuldførte uddannelse per 1. okt. Arbejdsstyrken er inkl. studerende, der arbejder mere end 28 timer per uge. Arbejdsmarkedsstatus i uge 48. Sosu er social- og sundhedshjælper.
Kilde: UNI-C Statistik & Analyse.

Gymnasiale uddannelser

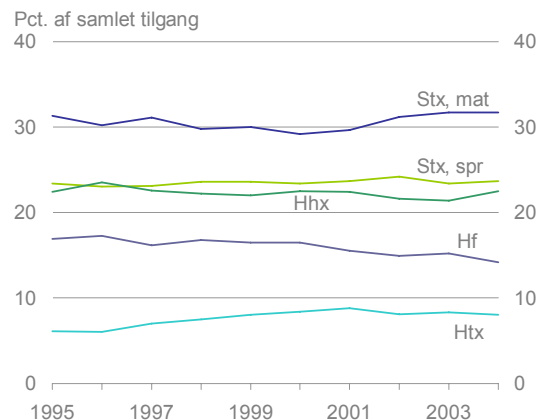
Ud af de 95 pct. af en ungdomsårgang, der påbegynder en ungdomsuddannelse, begynder seks ud af ti på en gymnasial uddannelse.

De gymnasiale uddannelser består af de almengymnasiale og de erhvervsgymnasiale uddannelser. De almengymnasiale uddannelser omfatter studentereksamen (stx) og højere forberedelseksamen (hf). De erhvervsgymnasiale uddannelser omfatter højere handelseksamen (hhx)³ og højere teknisk eksamen (htx). De fire typer gymnasiale uddannelser er alle studiekompetencegivende uddannelser.

Siden 2000 har en større andel af de elever, der påbegynder en gymnasial uddannelse, valgt stx, mens en mindre andel har valgt hf, se figur 4.9.

³ Unge, der i forvejen har en studentereksamen, kunne tidligere tage en 1-årig hhx, men denne uddannelse blev nedlagt med virkning fra 1. august 2005.

Figur 4.9 Tilgang

Anm.: Andelen af den samlede tilgang til de gymnasiale uddannelser.

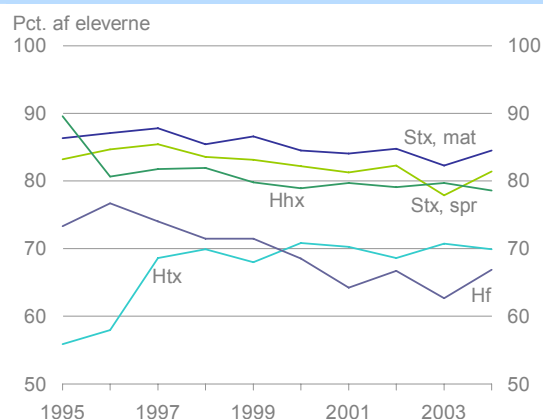
Kilde: UNI-C Statistik & Analyse.

Med den nuværende adfærd i uddannelses-systemet vil 55 pct. af en ungdomsårgang fuldføre en gymnasial uddannelse. Andelen af en årgang, der forventes at afslutte en gymnasial uddannelse, er 5 pct. point højere i 2003 end i 1990.

Fuldførelse

Fuldførelsesprocenterne for de gymnasiale uddannelser ligger i dag på nogenlunde samme niveau som i 2000. Fuldførelsesprocenten er højest blandt de matematiske studenter (ca. 85 pct. i 2004). På hf fuldfører kun to ud af tre, se figur 4.10.

Figur 4.10 Fuldførelsesprocenter

Anm.: Procent af alle påbegyndte elever på uddannelsen, der forventes at fuldføre uddannelsen.

Kilde: UNI-C Statistik & Analyse.

4. UNGDOMSUDDANNELSER

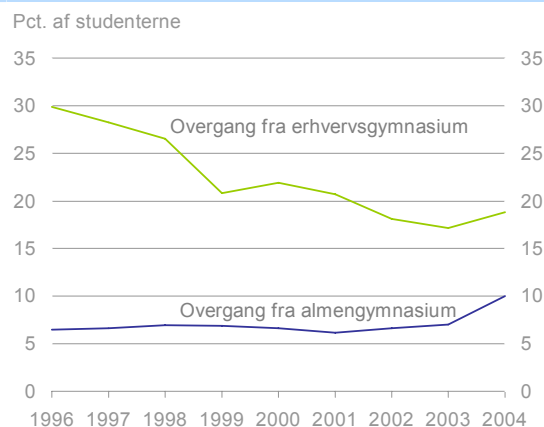
Andelen af eleverne, der fuldfører den valgte gymnasieuddannelse, er større på de almengymnasiale uddannelser (82 pct. i 2004) end på de erhvervsgymnasiale uddannelser (76 pct. i 2004), se Factbook.

Andelen af elever, der afbryder en gymnasial uddannelse og ikke kommer i gang igen med en uddannelse inden for 10 år, er 13-18 pct., se Factbook.

For eleverne på de gymnasiale uddannelser er fuldførelsesprocenterne voksende med forældrenes uddannelsesniveau. Jo højere uddannelse forældrene har, jo større er sandsynligheden for at gennemføre en ungdomsuddannelse, se Factbook.

Lidt under 20 pct. af de erhvervsgymnasiale studenter påbegynder en anden ungdomsuddannelse umiddelbart efter eksamen. Det samme gælder for 10 pct. af de almene studenter, se figur 4.11

Figur 4.11 Overgang til anden ungdomsuddannelse

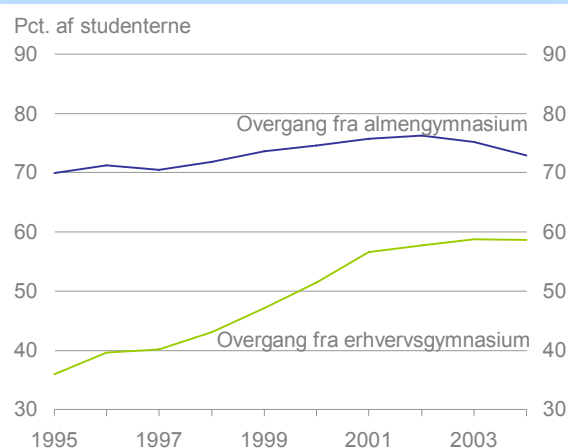
Anm.: Andelen af studenterne, der påbegynder en ny ungdomsuddannelse umiddelbart efter eksamen.
Kilde: Danmarks Statistik.

Til videregående uddannelse

De gymnasiale uddannelser er studieforberegende og giver ikke formel erhvervskompetence. Lidt under 75 pct. af eleverne, der fuldfører det almene gymnasium, påbegynder en videregående uddannelse. Andelen af de erhvervsgymnasiale studenter, der vil

påbegynde en videregående uddannelse, er steget ca. 20 pct.point siden 1995. Næsten 60 pct. af de erhvervsgymnasiale studenter fra 2004 vil påbegynde en videregående uddannelse, se figur 4.12.

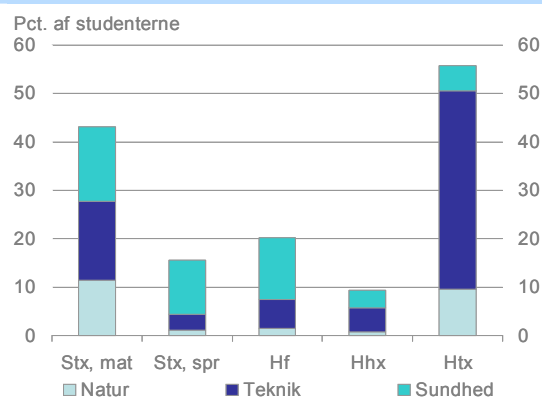
Figur 4.12 Overgang til videregående uddannelse

Anm.: Andelen af studenterne, der påbegynder en videregående uddannelse inden for 10 år efter eksamen.
Kilde: UNI·C Statistik & Analyse.

Det er ikke overraskende blandt studenterne fra htx, man finder den største andel, der fortsætter på en uddannelse inden for teknik, natur eller sundhed. I 2003 var andelen ca. 55 pct., se figur 4.13.

Figur 4.13 Overgang til uddannelse inden for teknik, natur og sundhed

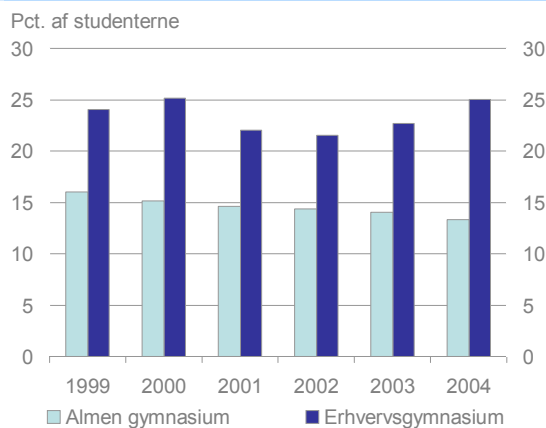
Anm.: Andelen af studenterne fra 2003, der vil overgå til en uddannelse inden for teknik, natur eller sundhed inden for 10 år efter endt ungdomsuddannelse.
Kilde: UNI·C Statistik & Analyse.

4. UNGDOMSUDDANNELSER

Gymnasierestgruppen

Ca. 13 pct. af de almengymnasiale og 25 pct. af de erhvervsgymnasiale studenter har 10 år efter deres studentereksamen ikke påbegyndt en erhvervskompetencegivende uddannelse eller har afbrudt en uddannelse og ikke påbegyndt en ny. For de almengymnasiale studenter er tendensen aftagende, hvorimod en stigende andel af de erhvervsgymnasiale studenter står uden erhvervskompetencegivende uddannelse 10 år efter deres studentereksamen, se figur 4.14

Figur 4.14 Uden uddannelse 10 år efter studentereksamen

Anm.: Tal fra fx 2004 angiver studenterårgangen fra 1994, der 10 år senere (i 2004) ikke har påbegyndt en uddannelse eller har afbrudt en uddannelse og ikke påbegyndt en ny. Studenten kan have fuldført en anden ikke-erhvervskompetencegivende uddannelse. Kilde: Danmarks Statistik.

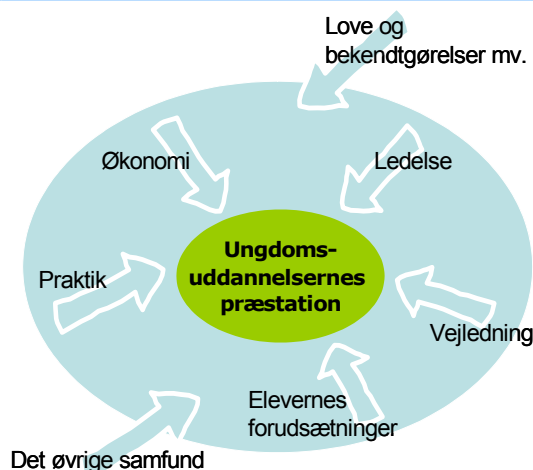
Indsats og rammevilkår

Ungdomsuddannelsernes præstation bygger på en række forudsætninger. En af de vigtigste er de forudsætninger, eleverne har med sig fra folkeskolen. Disse forudsætninger er beskrevet i kapitel 3.

For de erhvervsrettede ungdomsuddannelser har de unges muligheder for at få en praktikaftale endvidere betydning for fuldførelsen.

Hertil kommer indsatsen fra elever, lærere og ledelse, herunder den vejledning de unge får. Endelig kan de økonomiske rammer og styring have en vis betydning, se figur 4.15.

Figur 4.15 Rammevilkår

Vejledning

Når de unge skal vælge uddannelse, kan en kvalificeret vejledning hjælpe de unge til at træffe det rigtige valg første gang, så de undgår uddannelsesvalg, der senere viser sig ikke at leve op til forventningerne.

Vejledning er nødvendig på flere niveauer i uddannelsessystemet, både ved overgangen fra folkeskole til ungdomsuddannelse og senere når der skal træffes valg om videregående uddannelse. Desuden kan en god vejledning hjælpe de unge til at tage en uddannelse med gode beskæftigelsesmuligheder.

4. UNGDOMSUDDANNELSER

Boks 4.3 Ny styrket vejledning

Ansvar for vejledning om ungdomsuddannelse og erhverv blev med vejledningsreformen i august 2004 flyttet fra folkeskolerne, kommunernes ungdomsvejledning og ungdomsuddannelsesinstitutionerne og er blevet samlet i Ungdommens Uddannelsesvejledning (UU).

UU skal være opsøgende i forhold til unge under 19 år, der ikke er i tilfredsstillende uddannelse, beskæftigelse eller vejledningsforløb. 19-25-årige kan selv henvende sig til UU og få vejledning, der retter sig mod ungdomsuddannelse og mod at få et job.

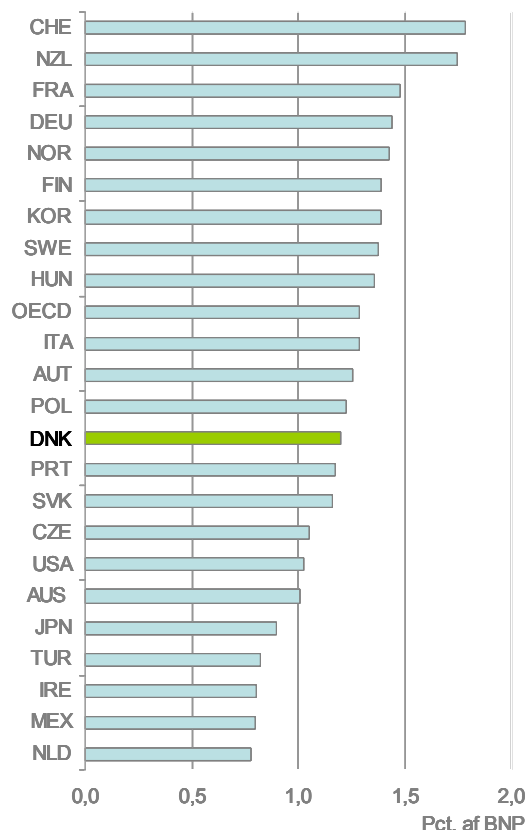
Opfølgningen på UU'ernes arbejde sker dels gennem ad hoc undersøgelser og efterfølgende opfølgingsplaner og dels gennem en løbende dokumentation af effekten af arbejdet opgjort som overgangsfrekvenserne fra grundskolen til ungdomsuddannelse eller beskæftigelse. Dette måles efter 0, 1, 2 og 3 år.

En god sammenhæng i uddannelsessystemet vil betyde stigende overgangsfrekvenser til videre uddannelse, lavere frafald, færre omvalg og højere fuldførelsesprocenter på ungdomsuddannelser og videregående uddannelser. Herudover skal der udvikles nye indikatorer, bl.a. om vejledernes uddannelse.

Udgifter

Internationalt set ligger Danmarks udgifter til ungdomsuddannelserne på niveau med OECD-gennemsnittet, se figur 4.16

Figur 4.16 Udgifter til ungdomsuddannelserne, 2002

Anm.: Summen af private og offentlige udgifter til uddannelse i pct. af BNP (ekskl. studiestøtte), 2002. Grækenland, United Kingdom og Belgien har kun et samlet tal for udgifter til folkeskole og ungdomsuddannelse, og er derfor ikke vist i figuren.

Kilde: OECD, Education at a glance, 2005.

Den internationale sammenligning skal dog tolkes med stor forsigtighed, da indhold og opbygning af ungdomsuddannelserne varierer betydeligt på tværs af landene. Der er fx ikke en ensartet praksis med hensyn til, hvordan virksomhedernes lønudgifter i praktikperioderne indregnes i udgifterne til ungdomsuddannelserne.

5. VIDEREGÅENDE UDDANNELSER

Højtuddannet arbejdskraft spiller en afgørende rolle for vækst og velstand. Derfor er det vigtigt, at flere unge får en videregående uddannelse, og at de bliver tidligere færdige med deres uddannelse.

For den enkelte giver uddannelse udsigt til en højere indkomst, bl.a. fordi mulighederne for beskæftigelse forbedres. Fuldførelsesalderen har også betydning. Unge færdiguddannede har en højere indkomst end ældre med samme kandidatanciennitet – hvert år over hele livet.

Det er regeringens mål, at

- Mindst 50 pct. af en ungdomsårgang skal gennemføre en videregående uddannelse i 2015.
- Flere unge skal tage en uddannelse inden for teknik, natur og sundhed.
- Unge, der tager en videregående uddannelse, skal på længere sigt som hovedregel være færdige, når de er omkring 25 år.
- Kvaliteten af de korte og mellemlange videregående uddannelser skal kunne måle sig med de bedste i verden.

- De korte og mellemlange videregående uddannelser skal have et indhold, som svarer til samfundets behov.
- Universitetsuddannelserne skal være af høj kvalitet og have et indhold, som dækker samfundets behov for arbejdskraft med en forskningsbaseret uddannelse.

Med den nuværende adfærd i uddannelses-systemet vil 45 pct. af en ungdomsårgang gennemføre en videregående uddannelse. Andre lande kan se frem til vækst i uddannelsesniveaet, fordi nye generationer i større grad fuldfører videregående uddannelse end de ældre generationer. Det kan Danmark kun i mindre grad.

Andelen af de nyuddannede, der har fuldført en uddannelse inden for teknik, natur eller sundhed har været stigende siden 2002. I 2004 fuldførte ca. 15, 7 og 13 pct. af de nyuddannede en uddannelse inden for hhv. teknik, natur og sundhed. Internationalt set ligger Danmark på niveau med OECD-gennemsnittet inden for alle tre fagområder.

Tabel 5.1 Hvordan ligger Danmark i forhold til andre lande?

	Under gennemsnittet	Midterfeltet	Top 5
Andel 25-34 årige med en videregående uddannelse		■	
Andel med uddannelse inden for		■	
• Teknik		■	
• Natur		■	
• Sundhed		■	
Lav fuldførelsesalder	■	■	
Samlet vurdering		■	

Anm.: Top 5 (grøn) dækker over en placering i top fem blandt landene i OECD. Under gennemsnittet (rød) dækker over en placering under OECD-gennemsnittet. Ellers angives en placering i midterfeltet (gul). For den samlede vurdering opnås en placering i top fem, når Danmark ligger i top fem på mere end halvdelen af de viste områder. De opstillede mål refererer til figur 5.2 (Andel 25-34-årige med en videregående uddannelse), figur 5.14 (Uddannede inden for natur, teknik eller sundhed) og figur 5.6 (Lav fuldførelsesalder på videregående uddannelse).

5. VIDEREGÅENDE UDDANNELSER

Sammenlignet med de øvrige OECD-lande begynder de danske unge på de videregående uddannelser i en sen alder. Kombineret med afbrud og forsinkelser i studieforløbet betyder det, at de færdiguddannede i Danmark træder senere ind på arbejdsmarkedet end i andre lande. Næsten 60 pct. af de studerende er over 26 år, når de fuldfører deres uddannelse.

Det er vanskeligt at måle kvaliteten af de videregående uddannelser. De internationale undersøgelser, der findes, er behæftet med betydelig usikkerhed. Der er derfor behov for at udvikle en indikator til belysning af kvaliteten af uddannelserne.

Relativt lav beskæftigelse blandt fx nyuddannede humanister og designere samt høj beskæftigelse for bl.a. læger og folkeskolelærere, tyder på, at uddannelserne ikke er i fuld overensstemmelse med arbejdsmarkedets aktuelle behov for arbejdskraft.

Internationalt set ligger Danmark højt mht. udgifter per studerende på de videregående uddannelser. En stor del af udgifterne går til SU. Afkastet af videregående uddannelse for danske studerende svarer til niveauet i sammenlignelige lande. Den pæne placering skyldes primært den offentlige uddannelsesstøtte.

Tabel 5.2 Status for regeringens mål i Globaliseringsstrategien

Regeringens mål

Mindst 50 pct. af en ungdomsårgang skal gennemføre en videregående uddannelse i 2015.

Flere unge skal tage en uddannelse inden for teknik, natur og sundhed.

Unge, der tager en videregående uddannelse, skal på længere sigt som hovedregel være færdige, når de er omkring 25 år.

Kvaliteten af de korte og mellemlange videregående uddannelser skal kunne måle sig med de bedste i verden.

De korte og mellemlange videregående uddannelser skal have et indhold, som svarer til samfundets behov.

Universitetsuddannelserne skal være af høj kvalitet og have et indhold, som dækker samfundets behov for arbejdskraft med en forskningsbaseret uddannelse.

Måling i redegørelsen

Med den nuværende adfærd i uddannelsessystemet vil 45 pct. af en ungdomsårgang gennemføre en videregående uddannelse.

Andelen af de nyuddannede, der fuldfører en videregående uddannelse inden for natur, teknik eller sundhed har været stigende siden 2002. I 2004 fuldførte ca. 7, 15 og 13 pct. af de nyuddannede en uddannelse inden for hhv. natur, teknik og sundhed.

Danske unge er gennemsnitlig ældre ved afslutningen af deres uddannelse end unge i de fleste andre lande. Lidt over 40 pct. af de studerende, der fuldførte en videregående uddannelse i 2004 var 26 år eller yngre. 28 pct. er 25 år eller yngre.

Der er behov for at udvikle indikatorer til belysning af kvaliteten af uddannelserne.

Der er høj beskæftigelse blandt nyuddannede sygeplejersker og folkeskolelærere. Beskæftigelsen er lav blandt nyuddannede designere, datamatikere og journalister.

Der er behov for at udvikle indikatorer til belysning af kvaliteten af universitetsuddannelserne.

Der er høj beskæftigelse blandt nyuddannede inden for bl.a. læge- og samfundsvidenskab. Beskæftigelse er relativt lav blandt fx nyuddannede humanister.

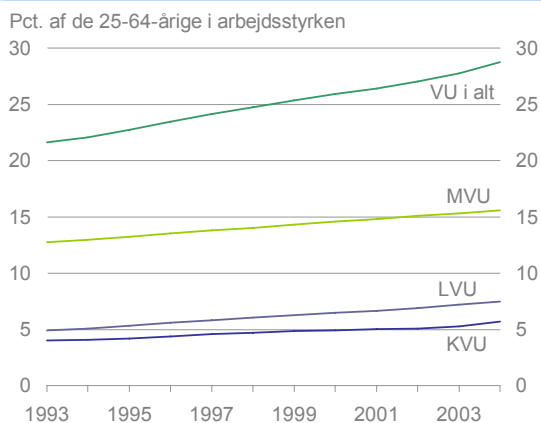
5. VIDEREGÅENDE UDDANNELSER

Andel med videregående uddannelse

Den uddannelsesmæssige sammensætning af den danske arbejdsstyrke har ændret sig en del de seneste år; en stigende andel af arbejdsstyrken får bedre uddannelsesmæssige kvalifikationer.

I 1997 havde ca. 22 pct. af arbejdsstyrken en videregående uddannelse. I 2003 var dette tal steget til ca. 29 pct. fordelt med hhv. 6, 16 og 7 pct. på de korte, mellemlange og lange videregående uddannelser, se figur 5.1.

Figur 5.1 Andel af arbejdsstyrken med en videregående uddannelse

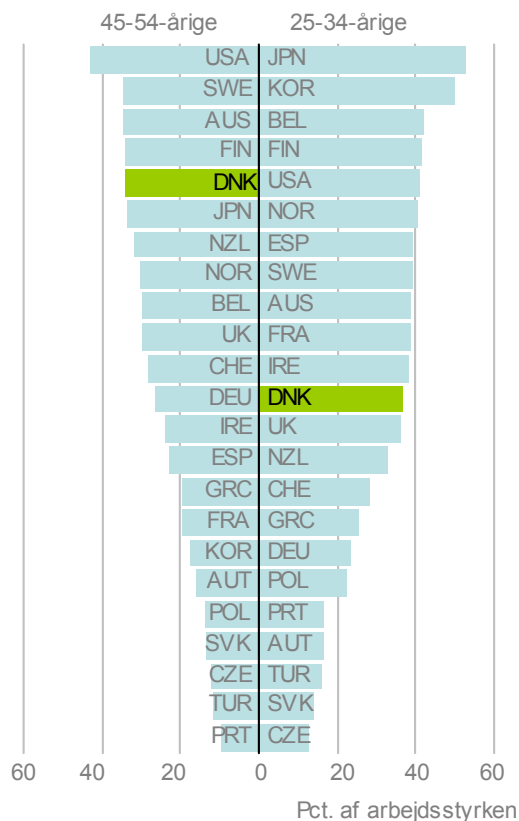

Anm.: Højest fuldførte uddannelse. Andelen af arbejdsstyrken (25-64-årige) med en videregående uddannelse. *MVU* omfatter professionsbachelor og øvrige mellemlange videregående uddannelser. Arbejdsstyrken er målt i uge 48. Inkl. uddannelsessøgende, der arbejder over 28 timer om ugen.
Kilde: Registerdata fra Danmarks Statistik.

Andre lande kan se frem til vækst i uddannelsesniveaut, fordi nye generationer i større grad fuldfører videregående uddannelse end de ældre generationer. Det kan Danmark kun i mindre grad. Blandt de 25-34-årige i Danmark har 36 pct. gennemført en videregående uddannelse. Blandt de 45-54-årige er det 34 pct. Det er en udfordring, vi deler med andre lande som fx USA og Sverige, der dog har et højere uddannelsesniveau blandt de unge.

Det er særligt i lande som Japan og Korea, men også i sammenlignelige lande som Norge og Belgien, at uddannelsesniveaut blandt de unge er væsentlig højere end blandt de ældre. I Japan og Korea har halvdelen af de 25-34-årige i arbejdsstyrken en videregående uddannelse, se figur 5.2.

Figur 5.2 Generationsforskelle, 2003

Anm.: Andelen af arbejdsstyrken med en videregående uddannelse for de to aldersgrupper, se boks 4.1 i kapitel om ungdomsuddannelser.

Kilde: OECD's Labour Force Survey.

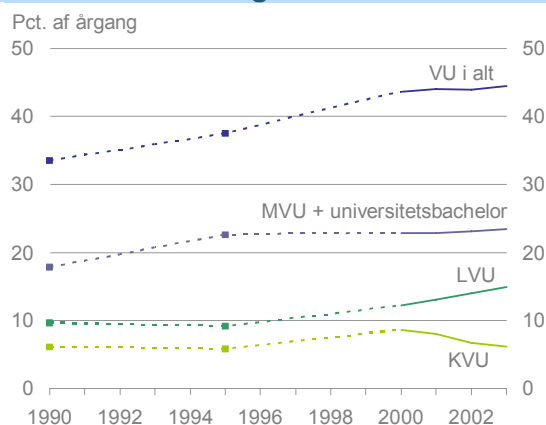
Danske studerendes relativt høje alder ved afslutning af uddannelsen kan have betydning for Danmarks placering for de 25-34-årige.

Der er dog tegn på, at Danmark vil opleve et løft i andelen af unge, som opnår en videregående uddannelse. Med den nuværende adfærd i uddannelsessystemet vil 45 pct. af en ungdomsårgang afslutte en videregående

5. VIDEREGÅENDE UDDANNELSER

uddannelse. I 1990 var den tilsvarende andel 34 pct., se figur 5.3.

Figur 5.3 Andel af en årgang, der vil fuldføre en videregående uddannelse

Anm.: Baseret på 25-års profiltal, se boks 4.2 i kapitel om ungdomsuddannelser. Profiltal fra før 2000 er kun beregnet for 1990 og 1995. De mellemliggende år er beregnet ved hjælp af lineær interpolation. LVU er ekskl. ph.d.

Kilde: UNI-C Statistik & Analyse.

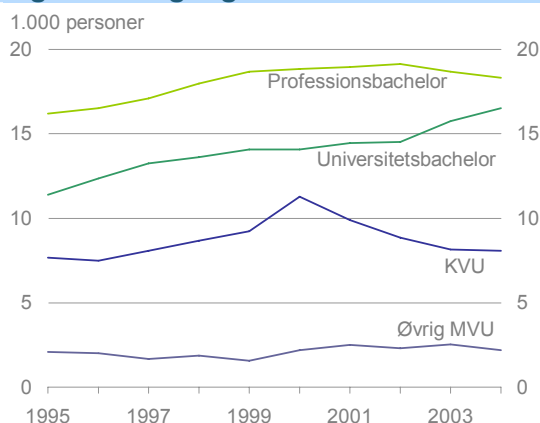
Andre OECD-lande vil ligeledes opleve et yderligere løft i uddannelsesniveaet i forhold til de nuværende 25-34-årige.

Tilgang til videregående uddannelse

Mere end halvdelen af den danske befolkning vil på et tidspunkt i livet påbegynde en mellemlang eller en lang videregående uddannelse. Det er på niveau med OECD-gennemsnittet, se Factbook.

Danmark har oplevet en stigende tilgang til de mellemlange videregående uddannelser siden 1995, se figur 5.4. Langt de fleste studerende, der fuldfører en universitetsbachelor, forsætter på en kandidatuddannelse. Den stigende tilgang til især universitetsbacheloruddannelserne er derfor en del af forklaringen på den større andel, der som tidligere nævnt forventes at fuldføre en videregående uddannelse, se figur 5.3.

Figur 5.4 Tilgang

Anm.: Tilgang til de lange videregående uddannelser forudsætter i de fleste tilfælde begyndelse på en bacheloruddannelse og er derfor ikke taget med i figuren. Dermed er det ikke muligt at se tilgangen for dem, der begynder på en uddelt kandidatuddannelse.

Kilde: UNI-C Statistik & Analyse.

Tilgangen til de korte videregående uddannelser er aftaget siden 2000. Tilmeldingstallene fra 2005 viser dog tegn på, at udviklingen er ved at vende.

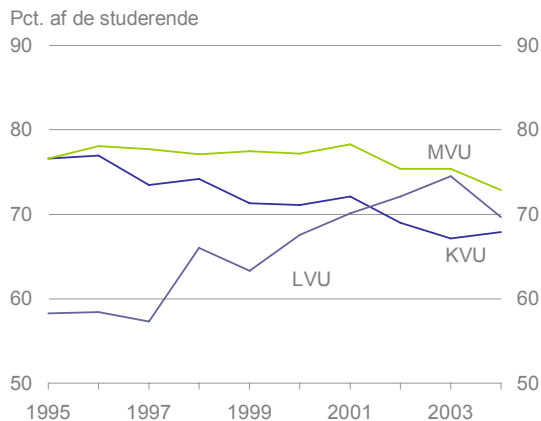
Andel der fuldfører

Ikke alle fuldfører den uddannelse, de har påbegyndt. En del unge fortryder deres uddannelsesvalg og påbegynder en ny uddannelse eller dropper helt ud af uddannelsessystemet.

Fuldførelsesprocenten er højest på de mellemlange videregående uddannelser som fx sygeplejersker. Siden 1995 er fuldførelsesprocenten faldet på de korte og mellemlange videregående uddannelser, mens den er steget på de lange videregående uddannelser, se figur 5.5.

5. VIDEREGÅENDE UDDANNELSER

Figur 5.5 Fuldførelsesprocenter

Anm.: Procent af de studerende, der forventes at fuldføre en kort videregående uddannelse (KVV), hvis de er startet på en KVV. Tilsvarende for mellem-lange (MVU) og lange videregående uddannelser (LVU). Det kan således i nogle tilfælde være en anden KVV, der fuldføres end den, der påbegyndes, men der er ikke skiftet mellem uddannelsesniveauer. Det sidste år er specielt følsomme over for indberetningsfejl, og udviklingen fra 2003 til 2004 bør derfor fortolkes med stor varsomhed. Universiteternes nøgletalsgruppe har defineret et mål for fuldførelse på kandidatniveau. Udviklingen peger på et stabilt fuldførelsesniveau fra 2003 til 2004. Oplysningerne findes bl.a. på rektorkollegiets hjemmeside. En række uddannelser er i perioden blevet omstruktureret, hvorfor tallene bør tolkes med forsigtighed. *LVU* er ekskl. Ph.d.

Kilde UNI-C Statistik & Analyse.

80 pct. af de studerende, der har påbegyndt en videregående uddannelse, ender med at gennemføre en videregående uddannelse. Dog ikke nødvendigvis den samme som først påbegyndt, se Factbook.

Fuldførelsesalder

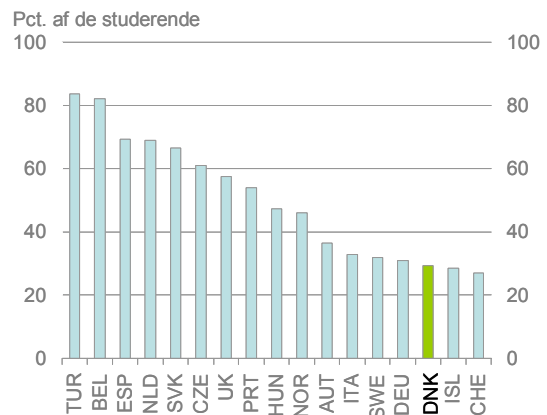
Danske unge er gennemsnitlig ældre ved afslutningen af deres uddannelse end unge i de fleste andre lande.

En lavere alder ved afslutning af uddannelse kan medføre væsentlige gevinster i form af en øget arbejdsstyrke og øgede skatteindtægter samt frigørelse af ressourcer.

En undersøgelse fra Rockwool Fondens Forskningsenhed¹ viser endvidere, at der også for den studerende selv, er store gevinster forbundet med at komme tidligt ud på arbejdsmarkedet. Unge færdiguddannede har en højere indkomst end ældre med samme kandidatanciennitet – hvert år over hele livet. Dermed lader det ikke til, at arbejdsgivere foretrækker kandidater, der har fraveget den lige vej gennem uddannelses-systemet for at indhente mere erfaring og blive modnet til arbejdslivet.

Mindre end 30 pct. af de danske studerende er 25 år eller yngre, når de fuldfører deres uddannelse. Dermed er det relativt få, som færdiggør deres videregående uddannelse i en ung alder i Danmark sammenlignet med udlandet, se figur 5.6.

Figur 5.6 25 år eller yngre ved fuldførelse, 2003

Anm.: Andel af studerende, der er 25 år eller yngre, når de fuldfører en videregående uddannelse. Visse korte videregående uddannelser er ikke inkluderet.

Kilde: Eurostat.

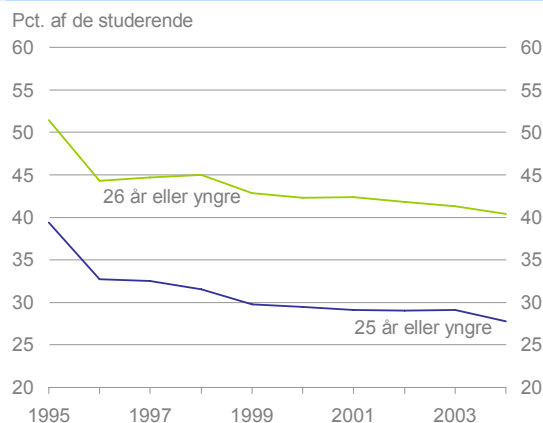
Andelen af de studerende, der er 25 år eller yngre, når de fuldfører deres videregående uddannelse, har været aftagende siden midten af 1990'erne. Et lignende billede ses, hvis de 26-årige inkluderes. I 2004 var lidt over 40 pct. af de studerende 26 år eller yngre

¹ Rockwool Fondens Forskningsenhed (2006), Unge kandidater tjener bedst – resten af livet.

5. VIDEREGÅENDE UDDANNELSER

ved fuldførelsen af uddannelsen, se figur 5.7.

Figur 5.7 Aldersfordeling ved fuldførelse af videregående uddannelse

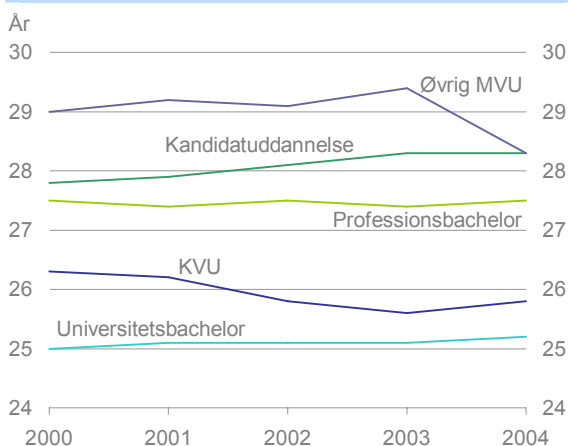

Anm.: Universitetsuddannelserne inkluderer kun kandidatuddannelserne og ikke personer, der ender med en universitetsbachelor som højest fuldførte. Tallene fra 2004 er foreløbige og bør tolkes med forsigtighed.

Kilde: UNI·C Statistik & Analyse.

Den typiske alder ved fuldførelse af en kort videregående uddannelse er faldet siden 2000, mens alderen ved fuldførelse af en kandidatuddannelse er steget $\frac{1}{2}$ år, se figur 5.8.

Figur 5.8 Medianalder ved fuldførelse

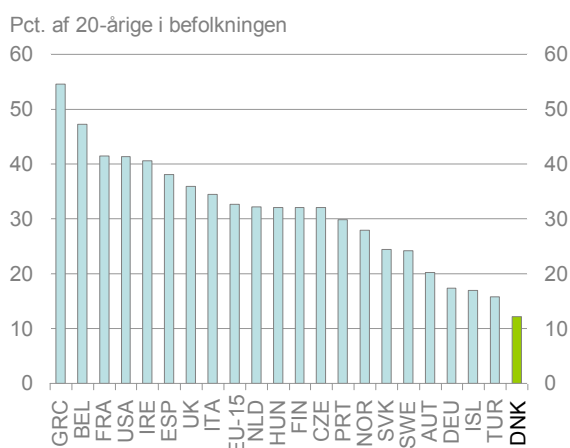

Anm.: Medianen er den midterste værdi i fordelingen (halvdelen er yngre og halvdelen er ældre). Medianen er i modsætning til gennemsnittet forholdsvis upåvirket af ekstreme værdier, som fx ”evighedsstuderende”. Øvrige MVU indeholder få studerende og kan derfor svinge fra år til år.

Kilde: UNI·C Statistik & Analyse.

Den høje alder ved fuldførelse af en videregående uddannelse skyldes især, at mange tilbringer forholdsvis lang tid uden for uddannelsessystemet, inden de begynder på en videregående uddannelse. Af de 20-årige i Danmark har ca. 12 pct. påbegyndt en videregående uddannelse. Det er den laveste andel blandt OECD-landene, se figur 5.9.

Figur 5.9 Andel af 20-årige under videregående uddannelse, 2003

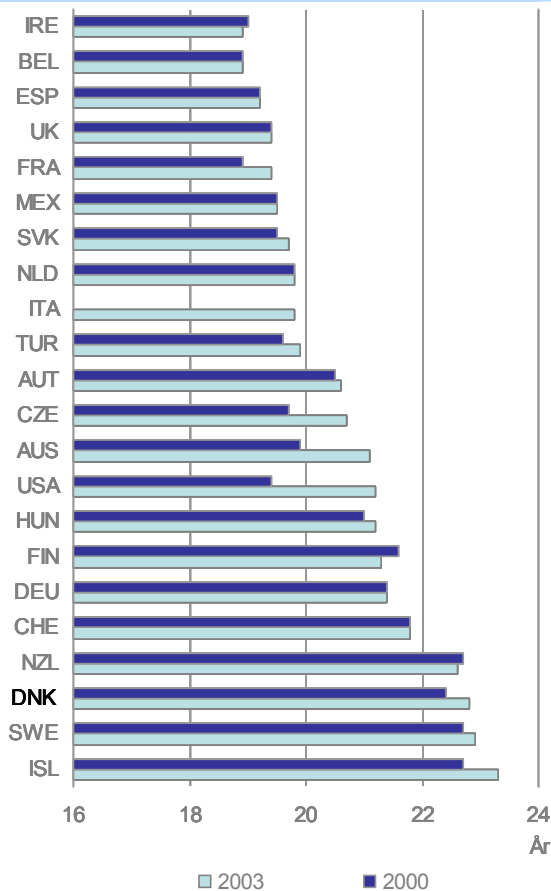
Anm.: Andel af 20-årige i befolkningen, der er i gang med en videregående uddannelse. De igangværende fuldfører ikke nødvendigvis deres påbegyndte uddannelse.

Kilde: Eurostat.

Medianalderen for unge, der påbegynder en videregående uddannelse i Danmark, var næsten 23 år i 2003. Kun Island og Sverige har en højere medianalder ved tilgang til de videregående uddannelser, se figur 5.10.

5. VIDEREGÅENDE UDDANNELSER

Figur 5.10 Medialder ved tilgang

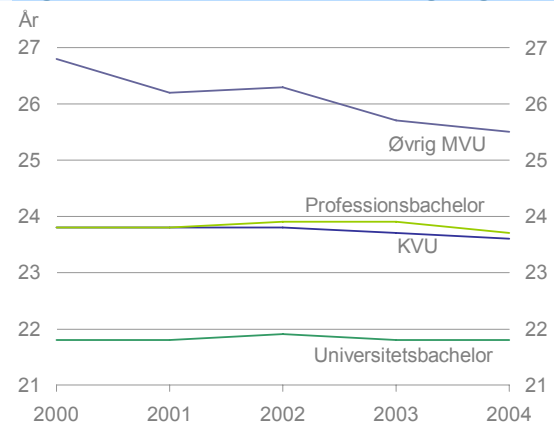

Anm.: Aldersfordelingen omfatter studerende, der begynder på en mellemlang eller lang videregående uddannelse for første gang.

Kilde: OECD, Education at a Glance, 2002 og 2005.

Medialderen ved påbegyndelse af en professionsbachelor, universitetsbachelor eller kort videregående uddannelse har ligget forholdsvis konstant fra 2000 til 2004, se figur 5.11.

Figur 5.11 Medialder ved tilgang

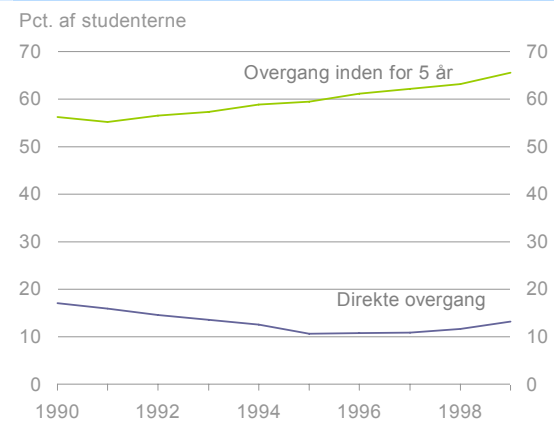

Anm.: Alder ved tilgang til udelte kandidatuddannelser fremgår ikke af figuren. Øvrige MVU indeholder forholdsvis få studerende og kan derfor svinge fra år til år.

Kilde: UNI-C Statistik & Analyse.

Omkring 13 pct. af de unge, der afsluttede en gymnasial uddannelse i 1999, begyndte på en videregående uddannelse umiddelbart efter deres eksamen. Inden for 5 år efter eksamen havde 65 pct. påbegyndt en videregående uddannelse, se figur 5.12.

Figur 5.12 Overgang til videregående uddannelse

Anm.: Andelen af de gymnasiale studenter, der påbegynder en videregående uddannelse umiddelbart efter studentereksamen eller påbegynder inden for 5 år. Årstal er år for fuldførelse af studentereksamen.

Kilde: Danmarks Statistik.

Efter 9. klasse bruger de unge, der tager en videregående uddannelse, over 4 år ekstra på at komme igennem uddannelsessystemet

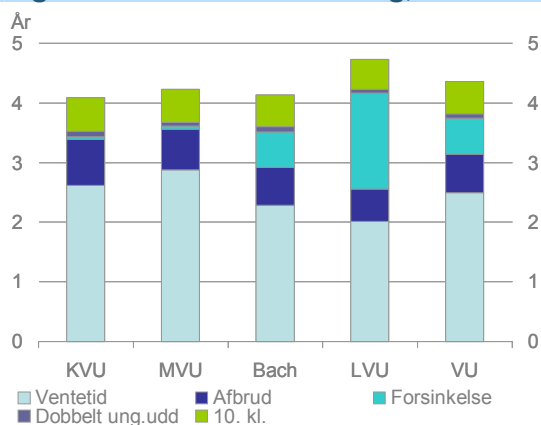

5. VIDEREGÅENDE UDDANNELSER

i forhold til den hurtigste vej uden forsinkelser.

Venteperioderne (dvs. den tid, de unge er uden for uddannelsessystemet) udgør den væsentligste andel af det ekstra tidsforbrug, se figur 5.13.

Figur 5.13 Ekstra tidsforbrug, 2003

Anm.: Gennemsnitlig ekstra tidsforbrug for at opnå højeste videregående uddannelse (EUD er fraregnet). *Ventetid* angiver tid uden for uddannelsessystemet samt tid brugt på at vente på ny studiestart i tilfælde af studieskift midt i et semester/studieår (ekskl. sen skolestart i folkeskolen, der isoleret set vil øge ventetiden med 0,2 år). *Afbrud* angiver tid anvendt på en uddannelse, som de unge senere falder fra. *Forsinkelse* angiver forskellen mellem det lige forløb i uddannelsessystemet efter grundskolen og den tid, som faktisk er anvendt på den gennemførte uddannelse.

Kilde: UNI-C Statistik & Analyse.

Dertil kommer, at en del unge falder fra og begynder på en ny uddannelse eller er længere tid om at gennemføre, end uddannelsen er normeret til. I 2003 forlængede de færdiguddannede gennemsnitlig deres uddannelse med mere end et år på grund af afbrud og forsinkelser. På de lange videregående uddannelser udgør forsinkelse mere end 1½ år af det ekstra tidsforbrug.

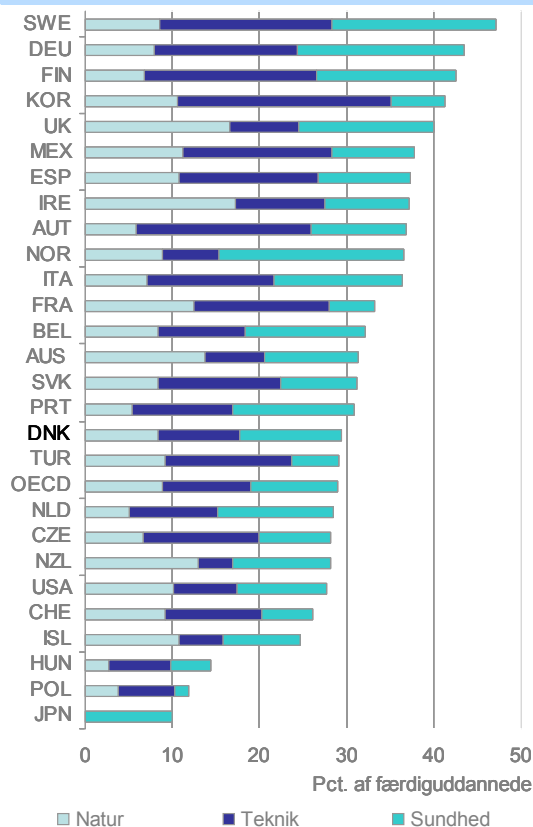
Hvis alle gik den direkte vej gennem uddannelsessystemet, ville arbejdsstyrken alt andet lige kunne øges med 118.000 personer, når der tages højde for, at en del unge er på

arbejdsmarkedet undervejs,² se Factbook. Studieskift, dobbeltuddannelse og lign. betyder desuden øgede udgifter i uddannelsessystemet.

Fordeling på fagområde

I Danmark får lidt under 30 pct. af de færdiguddannede en videregående uddannelse inden for natur, teknik eller sundhed. Danmark ligger på niveau med OECD-gennemsnittet inden for både natur, teknik og sundhed, men et stykke under Sverige, der har den største andel af nyuddannede inden for de tre fagområder, se figur 5.14.

Figur 5.14 De færdiguddannedes fordeling på fagområder, 2003

Anm.: Uddannelser kategoriseres ikke helt ens i fagområder i nationale og internationale opgørelser. Tallene afviger derfor fra tallene i figur 5.15.

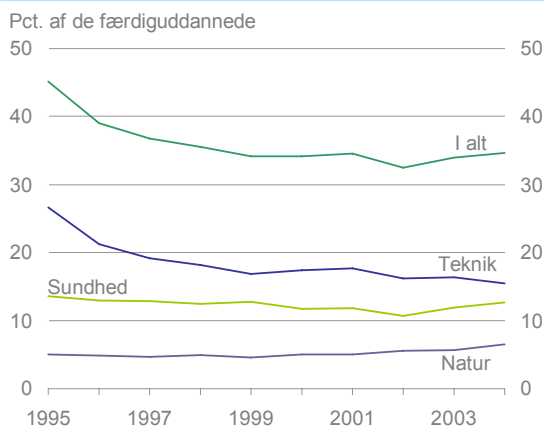
Kilde: OECD, Education database.

² Nettoeffekten af, at arbejdsstyrken med erhvervskompetence øges med 205.000 personer, og at arbejdsstyrken uden reduceres med 87.000, idet færre arbejder som ufaglærte inden og under uddannelsen.

5. VIDEREGÅENDE UDDANNELSER

Andelen af de færdiguddannede, der fuldfører en uddannelse inden for natur, teknik eller sundhed faldt fra 1995 til 2002. Siden har andelen været stigende, hvilket hovedsageligt skyldes en større andel færdiguddannede inden for natur og sundhed. I 2004 havde ca. 15, 7 og 13 pct. af de færdiguddannede en uddannelse inden for hhv. teknik, natur og sundhed, se figur 5.15.

Figur 5.15 Færdiguddannede inden for teknik, natur og sundhed

Anm.: Andelen af de færdiguddannede, der fuldfører en videregående uddannelse inden for teknik, natur eller sundhed. Ekskl. ph.d.

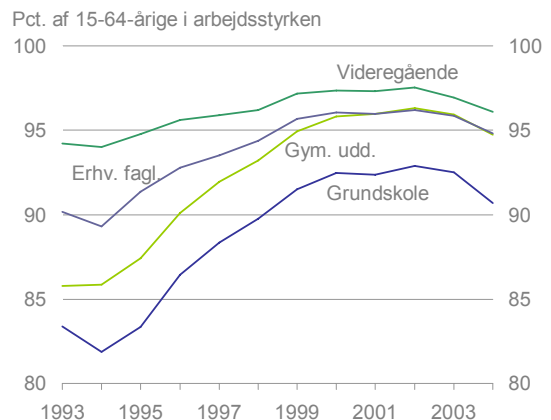
Kilde UNI-C Statistik & Analyse.

Beskæftigelse efter uddannelse?

Personer med en videregående uddannelse har i gennemsnit en stærkere tilknytning til arbejdsmarkedet end personer uden uddannelse.³

Blandt de 15-64-årige i arbejdsstyrken med en videregående uddannelse var 96 pct. beskæftiget i 2004, mens det var tilfældet for 91 pct. af arbejdsstyrken uden yderligere uddannelse end grundskolen, se figur 5.16.

Figur 5.16 Beskæftigelse

Anm.: Andel af de 15-64-årige i arbejdsstyrken, der er i beskæftigelse, primo året. Grundskole inkluderer uoplyste. Beskæftigelsen er her opgjort ekskl. de aktiverede og inkl. uddannelsessøgende, der arbejder over 28 timer om ugen.

Kilde: Danmarks Statistik.

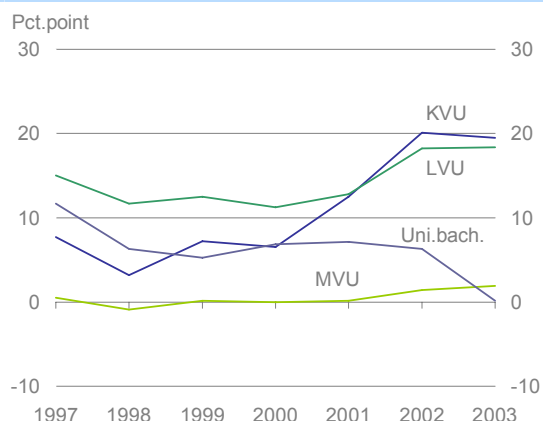
Beskæftigelsesmulighederne svinger med konjunkturerne, men også under højkonjunktur vil en del af de nyuddannede opleve ledighed i kortere eller længere perioder.

I 2003 var ledigheden blandt de nyuddannede med en kort videregående uddannelse 20 pct.point større end ledigheden for hele arbejdsstyrken under ét. For de nyuddannede med en lang videregående uddannelse var merledigheden 18 pct.point, se figur 5.17.

³ Det er dog ikke uden betydning, hvad man uddanner sig til.

5. VIDEREGÅENDE UDDANNELSER

Figur 5.17 Merledighed for nyuddannede

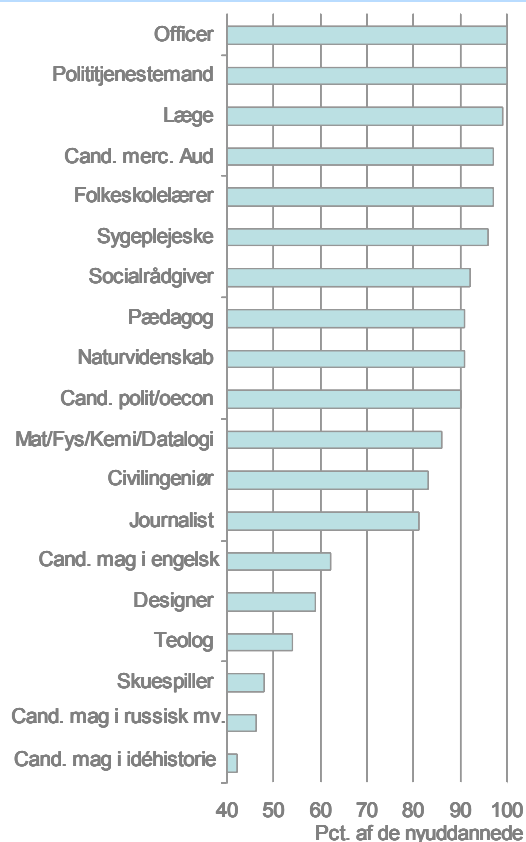
Anm.: Ledigheden for de nyuddannede fordelt på uddannelsesstype fratrukket den gennemsnitlige ledighed for hele arbejdsstyrken. Tallene er opgjort i uge 48. Nyuddannede defineres som dem, der op til et år efter deres højeste fuldførte uddannede befandt sig i arbejdsstyrken enten som ledige eller beskæftigede. MVU er professionsbachelorer. LVU er ekskl. ph.d.

Kilde UNI-C Statistik & Analyse.

Beskæftigelsen blandt de nyuddannede giver en indikation af, om produktionen på de videregående uddannelser afspejler arbejdsmarkedets umiddelbare behov for arbejdskraft.

Der er blandt andet høj beskæftigelse blandt nyuddannede officerer, polititjenestemænd og læger efter fuldførelse af uddannelsen. Blandt kandidaterne i humanistiske fag som idéhistorie og russisk er det derimod mindre end halvdelen, der hurtigt kommer i beskæftigelse, se figur 5.18.

Figur 5.18 Nyuddannedes beskæftigelse

Anm.: Beskæftigelsen mv. i uge 48 2003 for studerende, der afsluttede deres uddannelse i perioden 1. juni 2002 til 31. maj 2003. Udover beskæftigelse i Danmark, inkluderer tallene også videre uddannelse på højere niveau og udvandrede, se Factbook. Kilde: Beregninger af Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling.

5. VIDEREGÅENDE UDDANNELSER

Indsats og rammevilkår

De videregående uddannelsers præstation bygger på de rammer, der er for indlæring m.v. i uddannelsessystemet, herunder indsatsen fra uddannelsesinstitutionerne, de økonomiske ressourcer og reguleringen gennem love og bekendtgørelser, se figur 5.19.

Figur 5.19 Rammevilkår

Økonomisk tilskyndelse

Valget af uddannelse afhænger af en lang række forhold som fx interesser, familie-mæssig og social baggrund, netværk og adgang til information samt indkomst- og beskæftigelsesmuligheder.

Uddannelse kan have såkaldte ikke-økonomiske afkast, fx i form af flere valgmuligheder og større livsglæde som følge af bedre muligheder for at få et arbejde med høj jobtilfredshed.

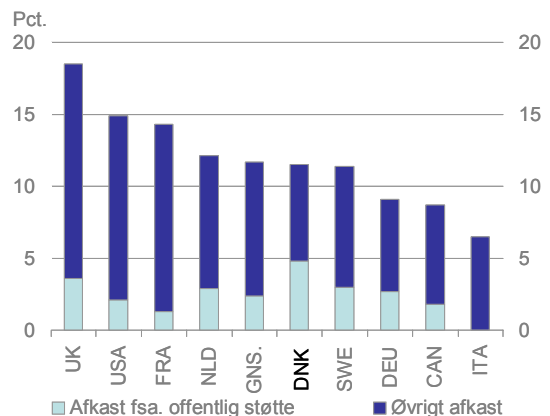
Uddannelse har typisk også et økonomisk afkast. Afkastet af uddannelse kan opgøres på samme måde som for andre typer af investeringer: Der afholdes først en udgift, der på et senere tidspunkt giver anledning til en gevinst.

For den enkelte skal omkostningerne ved at tage en uddannelse (indkomstab under uddannelse, udgifter til bøger, materialer

m.m.) gerne modsvarer af en større livsindkomst.

Det privatøkonomiske afkast ved at tage en videregående uddannelse i Danmark svarer til niveauet i andre OECD-lande. Denne placering skyldes dog primært den offentlige støtte under uddannelse, se figur 5.20.

Figur 5.20 Privatøkonomiske afkast af videregående uddannelse, 1999-2000

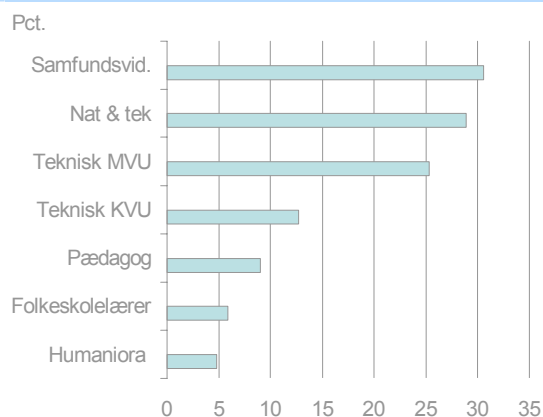
Anm.: Afkastet inkluderer udover den offentlig støtte også bruttoindkomst, skatter, risiko for ledighed og undervisningsgebyrer.

Kilde: Blöndal m.fl. (2002), Investment in Human Capital through Upper-Secondary Tertiary Education, OECD Economic Studies No. 34.1.

Afkastet er generelt størst på de samfundsvidenskabelige, naturvidenskabelige og tekniske uddannelser, se figur 5.21.

5. VIDEREGÅENDE UDDANNELSER

Figur 5.21 Nettogevinst, 2000

Anm.: Den procentvise stigning i livsindkomsten ved en uddannelse sammenlignet med et alternativt livsforløb uden formel uddannelse, men hvor der tages højde for, at personer med forskellige karakteristika har forskellig gennemsnitlig indkomst.

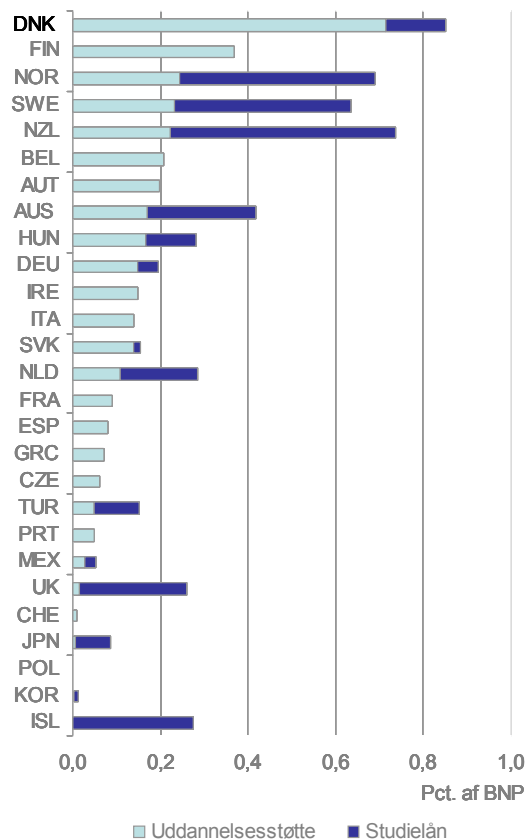
Kilde: Det Økonomiske Råd, Dansk økonomi E2003.

Indkomst under uddannelse

I Danmark er der ingen studieafgift på de videregående uddannelser.⁴ Det gælder også for en række andre europæiske lande. I både England og Holland er der dog betydelige studieafgifter, se Factbook.

Den danske stat giver desuden subsidier til uddannelse i form af studiestøtte og -lån til den enkelte. Målt i pct. af BNP ligger de danske udgifter til SU og studier i den internationale top, se figur 5.22.

Figur 5.22 Uddannelsesstøtte og studielån, 2002

Anm.: Andel af BNP, der bruges på SU og studielån.

Kilde: OECD, Education at a Glance, 2005.

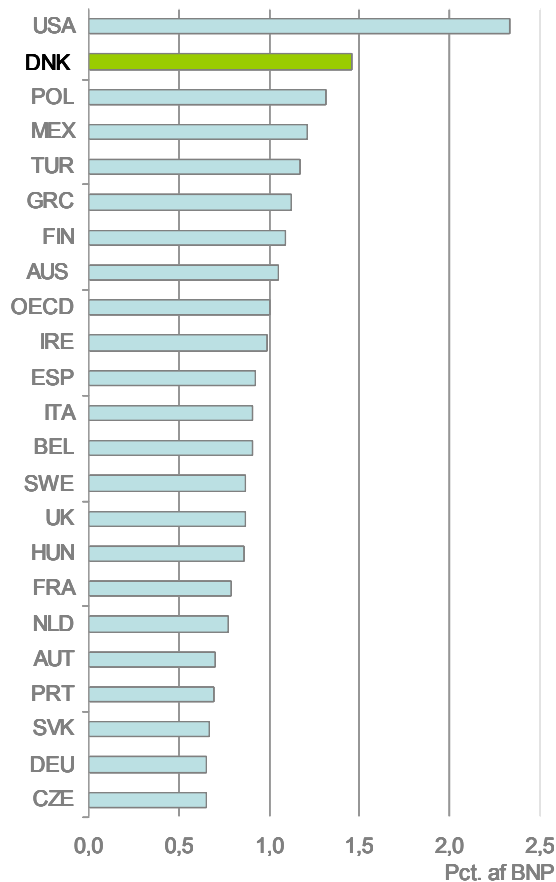
Udgifter til videregående uddannelse

Danmark er et af de lande i verden, som samlet set bruger flest ressourcer på videregående uddannelse. Kun USA bruger en større andel af BNP end Danmark, se figur 5.23.

⁴ Fra 1. september 2006 vil der blive opkrævet fuld betaling for den uddannelse, studerende fra lande udenfor EU/EØS-landene tager i Danmark. Samtidig etableres en friplads- og stipendieordning, så de dygtigste udenlandske studerende fortsat kan læse gratis på et dansk universitet.

5. VIDEREGÅENDE UDDANNELSER

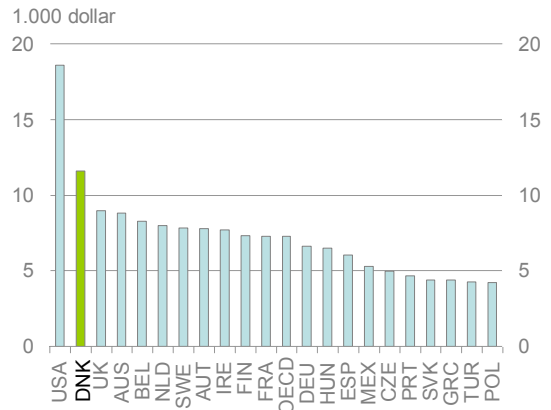
Figur 5.23 Udgifter til videregående uddannelse, 2002

Anm.: Summen af private og offentlige udgifter i pct. af BNP (ekskl. udgifter til studiestøtte og forskning).
Kilde: OECD, Education at a glance, 2005.

Danmarks placering afspejler, at vi bruger relativt mange ressourcer per studerende. Udgifterne til de videregående uddannelser ligger i Danmark på knap 12.000 dollar per studerende. Dette er mere end 4.000 dollar over OECD-gennemsnittet. Danmark ligger også over Finland og Sverige, der begge bruger ca. 7.500 dollar per studerende på de videregående uddannelser, se figur 5.24.

Figur 5.24 Udgifter til videregående uddannelse per studerende, 2002

Anm.: Udgifter til videregående uddannelse (eksklusiv studiestøtte og udgifter til forskning). Tallene er angivet i US dollar, korrigeret vha. PPP.

Kilde: OECD, Education at a Glance, 2005.

6. OFFENTLIG FORSKNING OG UNIVERSITETER

Den offentlige forskning har stor betydning for samfundets velstand og udvikling. Offentlig forskning er afgørende for at udvikle ny viden og nye ideer på områder, hvor private virksomheder ikke investerer.

Universiteterne spiller en central rolle. Universiteterne skal uddanne kandidater, der kan opfylde den stigende efterspørgsel efter højtuddannede. Og de skal producere banebrydende forskning, der kan danne grundlag for en dynamisk udvikling i virksomhederne og i samfundet.

Der er regeringens mål, at

- Den offentlige forskning skal være ny-skabende, og kvaliteten skal kunne måle sig med det bedste i verden.
- Den offentlige forskning skal være relevant og understøtte høj velstand og velfærd.
- De danske universiteter skal kunne måle sig med de bedste universiteter i verden.
- Universiteterne skal skabe forskning i verdensklasse og være blandt de bedste i verden til at omsætte forskningsresultater til nye teknologier, processer, varer og tjenester.
- Universiteterne skal fortsat udvikle og videreudvikle attraktive faglige miljøer, så de kan bidrage til at tiltrække og fastholde højt kvalificeret arbejdskraft og virksomheder i Danmark.

- De offentligt finansierede udgifter til forskning og udvikling skal i 2010 nå op på 1 pct. af bruttonationalproduktet. Det offentlige og de private virksomheder skal tilsammen bruge mindst 3 pct. af bruttonationalproduktet til forskning og udvikling i 2010.

I Danmark udføres størstedelen af den offentlige forskning og udvikling på universiteterne og sektorforskningsinstitutionerne. Men også bl.a. de Godkendte Teknologiske Serviceinstitutter samt sygehusene udfører offentligt finansieret forskning og udvikling.

De foreliggende indikatorer tyder på, at den danske forsknings- og udviklingsindsats generelt holder en høj kvalitet. Danmark er således blandt de lande i verden, hvor der produceres flest videnskabelige publikationer per indbygger, og danske forskere citeres også relativt ofte af andre forskere.

For at skabe viden om, hvorvidt danske universiteter har en tilstrækkelig international kvalitet, er der behov for at udvikle et bedre sammenligningsgrundlag end i dag. Der findes i dag ingen bredt anerkendte danske eller internationale metoder til at sammenligne kvaliteten af universiteter. Det er desuden kun sparsomt belyst, i hvor høj grad den offentlige forskning og udvikling er relevant og understøtter høj velstand og velfærd.

Tabel 6.1 Hvordan ligger Danmark i forhold til andre lande?

	Under gennemsnittet	Midterfeltet	Top 5
Videnskabelige publikationer			■
Videnskabelige citationer			■
Nyttiggørelse af offentlig forskning		■	
Statslige bevillinger til FoU, pct. af BNP		■	
Samlet vurdering		■	

Anm.: Top 5 (grøn) dækker over en placering i top fem blandt landene i OECD. Under gennemsnittet (rød) dækker over en placering under OECD-gennemsnittet. Ellers angives en placering i midterfeltet (gul). For den samlede vurdering opnås en placering i top fem, når Danmark ligger i top fem på mere end halvdelen af de viste områder. De opstillede mål refererer til figur 6.1 (Videnskabelige publikationer), figur 6.2 (Videnskabelige citationer), figur 6.3 (Nyttiggørelse af offentlig forskning) og figur 6.6 (Statslige bevillinger til forskning og udvikling, pct. af BNP).

6. OFFENTLIG FORSKNING OG UNIVERSITETER

De danske universiteter synes at være blevet bedre til at udnytte forskningsresultaterne. Der er sket en stigning i antallet af licensaftaler og solgte patenter, ligesom der er skabt flere nye virksomheder med afsæt i offentlig forskning de seneste fem år. Danmark ligger dog internationalt set endnu på et ret lavt niveau.

Universiteterne har i de senere år oplevet en stigning i andelen af udlændinge i ansøgerfeltet, herunder i andelen af kvalificerede udlændinge.

Nettoindvandringen af højtuddannede til Danmark ligger dog både under gennemsnittet for OECD og de øvrige nordiske lande. Se kapitel 9.

Danmark ligger i det internationale midterfelt for så vidt angår offentlige bevillinger til forskning og udvikling. I 2006 udgør de samlede offentlige bevillinger til forskning og udvikling knap 0,8 pct. af bruttonationalproduktet. I 2004 brugte det offentlige og de private virksomheder tilsammen, hvad der svarer til 2,5 pct. af bruttonationalproduktet til forskning og udvikling.

Tabel 6.2 Status for regeringens mål i Globaliseringsstrategien

Regeringens mål

Den offentlige forskning skal være nyskabende, og kvaliteten skal kunne måle sig med den bedste i verden.

Den offentlige forskning skal være relevant og understøtte høj velstand og velfærd.

De danske universiteter skal kunne måle sig med de bedste universiteter i verden.

Universiteterne skal skabe forskning i verdensklasse og være blandt de bedste i verden til at omsætte forskningsresultater til nye teknologier, processer, varer og tjenester.

Universiteterne skal fortsat udvikle og videreudvikle attraktive faglige miljøer, så de kan bidrage til at tiltrække og fastholde højt kvalificeret arbejdskraft og virksomheder i Danmark.

De offentligt finansierede udgifter til forskning og udvikling skal i 2010 nå op på 1 pct. af bruttonationalproduktet. Det offentlige og de private virksomheder skal tilsammen bruge mindst 3 pct. af bruttonationalproduktet til forskning og udvikling i 2010.

Måling i redegørelsen

Danmark er blandt de lande i verden, hvor der produceres flest videnskabelige publikationer per indbygger, og danske forskere citeres relativt ofte af andre forskere. Med henblik på at få en mere detaljeret belysning af dette vil der blive udviklet et "kvalitetsbarometer".

Antallet af solgte patenter og licenser samt antallet af nye virksomheder med afsæt i offentlig forskning er vokset de seneste fem år. Der er behov for løbende at kunne måle resultaterne af den offentlige forskning og udvikling.

Der er behov for at udvikle et bedre sammenligningsgrundlag end i dag.

Antallet af solgte patenter og licenser, og af nye virksomheder med afsæt i offentlig forskning, er vokset de seneste fem år. Det nævnte "kvalitetsbarometer" for dansk forskning bidrager også til belysningen af målet.

Universiteterne har oplevet en stigning i andelen af udlændinge i ansøgerfeltet, herunder i andelen af kvalificerede ansøgere. Nettoindvandringen af højtuddannede til Danmark ligger dog både under gennemsnittet for OECD og de øvrige nordiske lande.

I 2006 udgør de samlede offentlige bevillinger til forskning og udvikling knap 0,8 pct. af BNP. Det offentlige og de private virksomheder udførte tilsammen forskning og udvikling for et beløb, som svarer til 2,5 pct. af BNP i 2004.

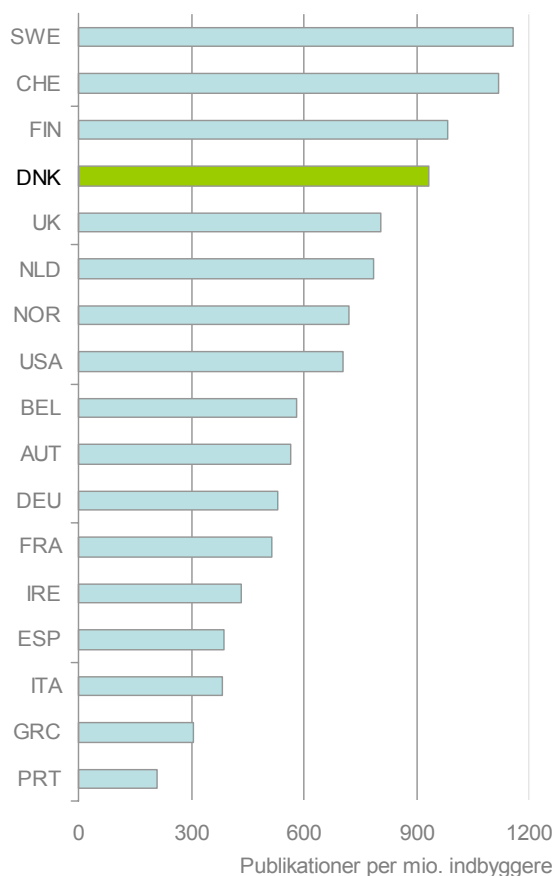
6. OFFENTLIG FORSKNING OG UNIVERSITETER

Kvalitet af offentlig forskning

Der findes ikke et entydigt og bredt accepteret mål for kvaliteten af den offentlige forsknings- og udviklingsindsats i Danmark. Ofte anvendes data, som angiver i hvor stort omfang forskere publicerer i internationale tidsskrifter, og i hvor stort omfang de citeres af andre.

Danmark er et af de lande i verden, som producerer flest videnskabelige publikationer per mio. indbyggere, se figur 6.1.

Figur 6.1 Videnskabelige publikationer

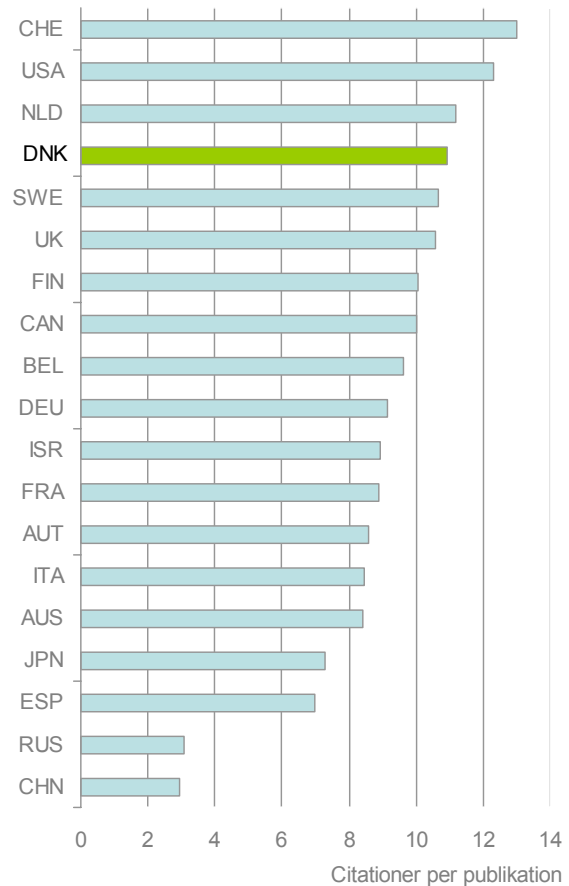

Anm.: Videnskabelige publikationer per mio. indbyggere i 2001. Omfatter EU-15 samt USA, Schweiz og Norge. Omfatter publicering i den offentlige såvel som private sektor.

Kilde: OECD, Science and Technology Indicators, 2004.

Dette skal ses i sammenhæng med, at danske forskeres videnskabelige publikationer ofte citeres af andre forskere, se figur 6.2.

Figur 6.2 Videnskabelige citationer

Anm.: Antallet af citationer per videnskabelig publikation. Citationsgraden er angivet for de mest forskningsproducerende lande, ud af de 144 lande som indgår i ISI Essential Science Indicators. Opgørelsen omfatter perioden januar 1994 - august 2004. Omfatter publicering i den offentlige såvel som private sektor.

Kilde: "ISI Essential Science Indicators, Web based product from the November 1, 2004".

Boks 6.1 Måling af forskningskvalitet

Der er en række metodiske forbehold forbundet med internationale sammenligninger af forskningskvalitet ved brug af videnskabelig publicering og citering:

- De internationale sammenligninger af publikationshyppighed er i høj grad baseret på engelsksprogede tidsskrifter.
- Det er udelukkende artikler i videnskabelige tidsskrifter, der tælles med i opgørelserne over publiceringshyppighed.
- Der er store forskelle på, hvor hyppigt man citerer andre forskeres værker inden for forskellige fagområder.

Dette betyder bl.a., at de tekniske, sundhedsvidenskabelige og naturvidenskabelige områder fylder mere i opgørelserne end de samfundsvidenskabelige og humanistiske områder.

Mens der således findes visse muligheder for at sammenligne kvaliteten af den offentlige forsknings- og udviklingsindsats, er mulighederne for at måle kvaliteten af universiteterne begrænset. Der er gjort en række forsøg på at gennemføre sådanne målinger, men de er alle forbundet med så betydelige metodiske vanskeligheder, at resultaterne ikke gengives her, se boks 6.2

Boks 6.2 Internationale målinger af kvaliteten af universiteterne

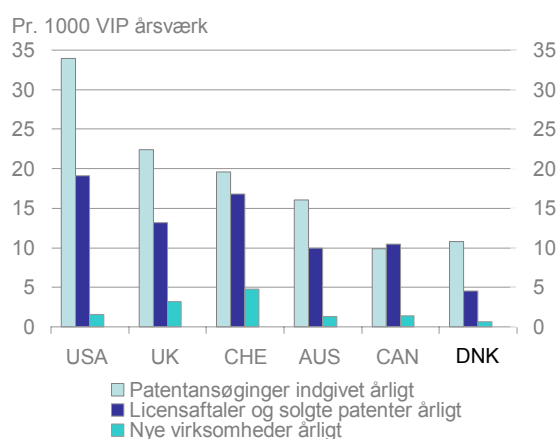
Der offentliggøres med jævne mellemrum internationale rangordninger af universiteter. Fx Times Higher Education Supplement og Shanghai Jiao Tong University. Universiteterne vurderes i disse undersøgelser bl.a. på baggrund af en række forskeres subjektive vurderinger af universitetet, universitetsforskernes publiceringsfrekvens og citationer, andel udenlandske studerende samt antallet af nobelpriser, der er vundet af forskere fra universitetet. Sådanne undersøgelser kan give et fingerpeg i forhold til universiteternes kvalitet. Men det er nødvendigt at være opmærksom på de metodiske begrænsninger i undersøgelserne.

Nyttiggørelse af offentlig forskning og udvikling

Nyttiggørelsen af den offentlige forskning og udvikling i samfundet og i erhvervslivet sker på mange måder, bl.a. via uddannelsen af højtuddannede, se kapitel 5, og via samspil med virksomheder, se kapitel 7.

Forskningsinstitutionernes udtag af patenter og licenser samt etablering af nye virksomheder er et andet mål for nyttiggørelse af offentlig forskning og udvikling. I international sammenligning ligger både antallet af patentansøgninger, licensaftaler og nye virksomheder udsprunget af offentlig forskning på et lavere niveau i Danmark end i udlandet, se figur 6.3.

Figur 6.3 Nyttiggørelse af offentlig forskning

Anm.: Kommercialiseringsdata for DNK vedrører 2004, for USA og Canada 2003, og for UK, CHE og AUS 2002. Data for VIP årsværk (videnskabeligt personales årsværk) vedrører senest tilgængelige opgørelsesår i de respektive lande.

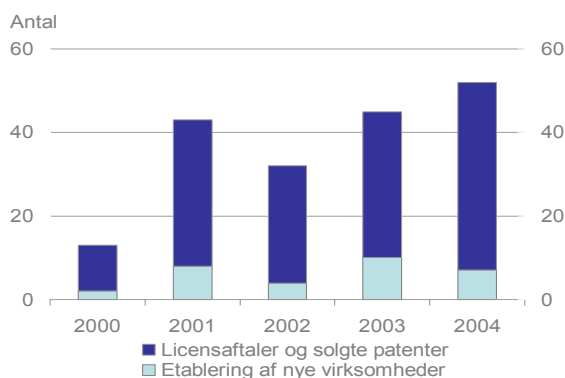
Kilde: Nationale licensing surveys samt OECD Main Science and Technology Indicators 2005/I.

Der har siden 2000 været en kraftig vækst i antallet af patentansøgninger indgivet af danske forskningsinstitutioner. Der er således sket en fordobling fra 2000 til 2004. Samtidig har der været en stigning i antallet af indgåede licensaftaler, solgte patenter og nye virksomheder udsprunget fra offentlig forskningsinstitutioner. Set under ét er antal-

6. OFFENTLIG FORSKNING OG UNIVERSITETER

let af kommercielle resultater firedoblet over perioden, se figur 6.4.

Figur 6.4 Kommercielle resultater

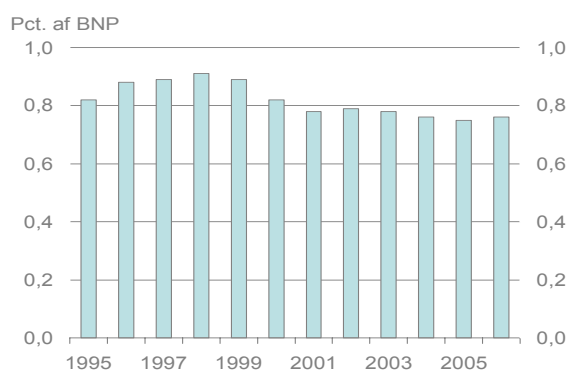

Kilde: Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling, det Nationale Netværk for Teknologioverførsel.

Offentlige bevillinger til forskning og udvikling

De samlede offentlige bevillinger til forskning og udvikling lå fra 1996 til 1999 på omkring 0,9 pct. af bruttonationalproduktet, efterfulgt af et fald fra 1999 til 2001. Siden har niveauet ligget på knapt 0,8 pct. af bruttonationalproduktet, se figur 6.5.

Figur 6.5 Udvikling i samlede offentlige bevillinger til forskning og udvikling

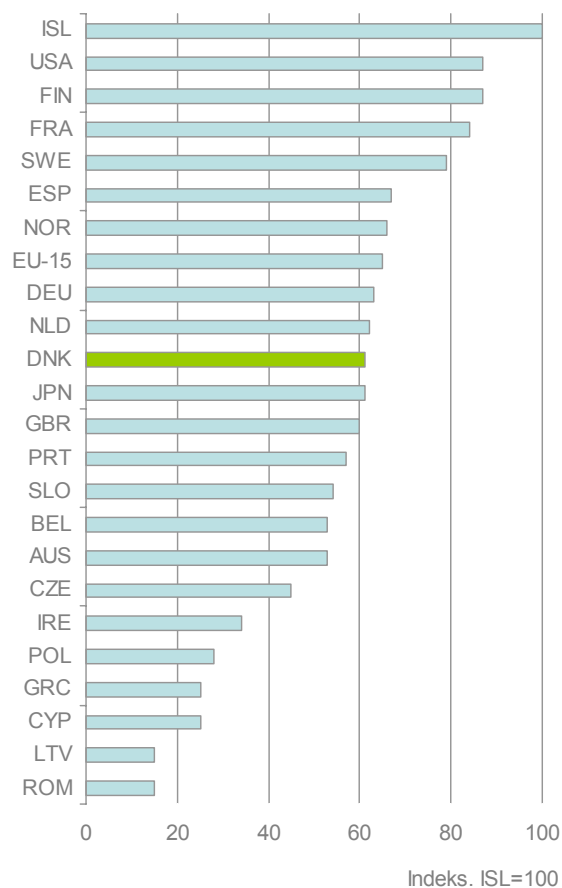

Anm.: Ændringer i opgørelsesmetoden forringer sammenligneligheden før og efter 1999. I opgørelsen medregnes bevillinger på finansloven (herunder midler fra højteknologifonden), provenutab pga. 150 pct.-fradragsordningen, midler fra grundforskningsfonden, midler fra amter og kommuner samt midler som modtages fra EU og Nordisk Ministerråd.

Kilde: Finansministeriet.

Hvad angår de statslige bevillinger til forskning og udvikling, lå Danmark i 2004 omkring gennemsnittet i EU-15; men noget under niveauet i Island, USA, Finland, Frankrig og Sverige, se figur 6.6.

Figur 6.6 Statslige bevillinger til forskning og udvikling, pct. af BNP

Anm.: For 2004. Data er opgjort som procent af BNP. Data for Island er sat til indeks 100. Data for EU-15 er baseret på Eurostats skøn. Opgørelsen svarer ikke fuldt til den opgørelsesmetode, som anvendes i Danmark. Data er således opgjort eksklusiv forskningsbevillinger fra EU og Nordisk Ministerråd. Kilde: Eurostat, Statistics in focus – Science and Technology 5/2006

Rammevilkår for offentlig forskning og udvikling

Forskningskvalitet og –nyttiggørelse afhænger af rammevilkårene, herunder antallet af forskere og deres kompetencer, tilførte forskningsmidler, og samspillet med private og offentlige forskere i ind- og udland. Kon-

6. OFFENTLIG FORSKNING OG UNIVERSITETER

kurrenceudsættelse af forskningsmidlerne er en vej til at sikre en høj forskningskvalitet, se figur 6.7.

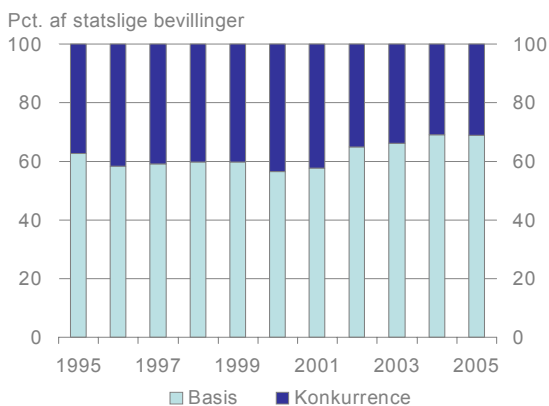
Figur 6.7 Rammer for forskningskvalitet og -nyttiggørelse

Konkurrenceudsatte bevillinger til forskning og udvikling

En del af de offentlige forskningsmidler uddeles i åben konkurrence, dvs. ved at forskere og forskningsmiljøer konkurrerer om midlerne. I 2004 og 2005 udgjorde de konkurrenceudsatte statslige bevillinger til forskning og udvikling 31 pct. af de samlede bevillinger, hvilket er lidt lavere end i tidligere år, se figur 6.8.

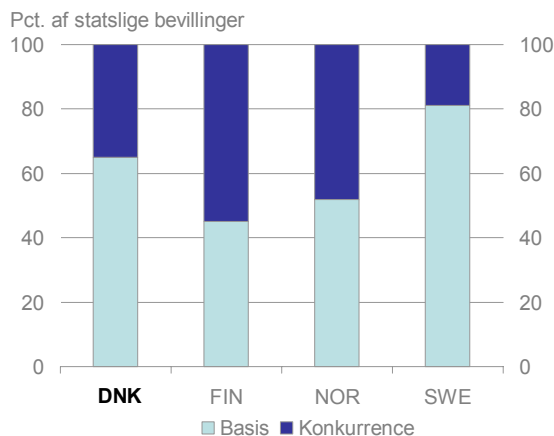
Figur 6.8 Konkurrenceudsatte statslige bevillinger til forskning og udvikling

Kilde: Finansministeriet: Statsligt forskningsbudget 2005.

Den andel af de statslige bevillinger til forskning og udvikling, som er konkurrenceudsatte, er lavere i Danmark end i Finland og Norge, men højere end i Sverige, se figur 6.9.

Figur 6.9 Konkurrenceudsatte statslige bevillinger til forskning og udvikling

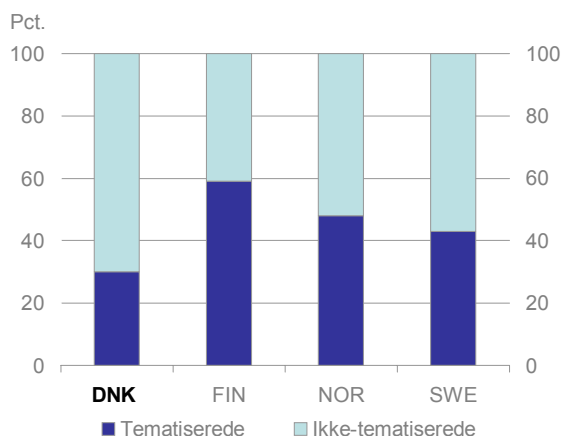
Anm.: En fjerdedel af de svenske basismidler består af bevillinger til forsvarsmyndighederne. Bevillinger til forskning og udvikling inden for forsvar er langt mindre i de øvrige nordiske lande.

Kilde: Nordisk Ministerråd, Statslige bevillinger til forskning og udvikling i de nordiske landene, 2005.

I Danmark fordeles de konkurrenceudsatte midler via hhv. forskningsrådenes frie midler, en række strategiske programmer udmøntet via forskningsrådssystemet, ved hjælp af Grundforskningsfonden, Højteknologifonden samt via sektorministerierne.

En del af de offentlige forskningsmidler målrettes bestemte områder. Det gælder fx forskning inden for områder, som kan være drivkraft i den fortsatte velstandsudvikling eller løse væsentlige samfundsproblemer. I 2005 var 30 pct. af de statslige bevillinger til forskning og udvikling tematiseret. Det er en lavere andel end i de øvrige nordiske lande, se figur 6.10.

Figur 6.10 Tematiserede statslige bevillinger til forskning og udvikling

Anm.: Angiver den andel af de statslige bevillinger til forskning og udvikling, som er tematiseret, hhv. ikke-tematiseret.

Kilde: Nordisk Ministerråd, Statslige bevillinger til forskning og udvikling i de nordiske lande, 2005.

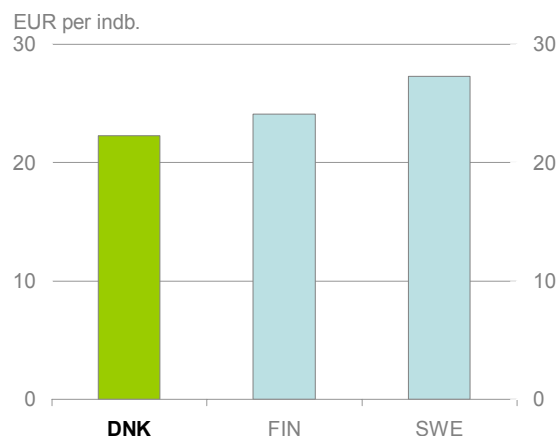
Deltagelse i internationalt forskningssamarbejde

Danske forskeres deltagelse i internationalt forskningssamarbejde er med til at kvalificere den danske forsknings- og udviklingsindsats.

Bl.a. EU's rammeprogrammer giver danske forskere mulighed for at deltage i internationalt forskningssamarbejde. Imidlertid har Danmarks andel af midlerne i EU's rammeprogrammer været faldende fra det fjerde til det sjette rammeprogram. Danmarks andel af bevillingerne i EU's nuværende sjette rammeprogram (2003-06) er 2,1 pct.

Målt i forhold til indbyggertallet er Danmarks andel af bevillingerne i EU's sjette rammeprogram en smule lavere end i Finland og lavere end i Sverige, se figur 6.11.

Figur 6.11 Bevillinger per indbygger i EU's 6. rammeprogram (2003-06)

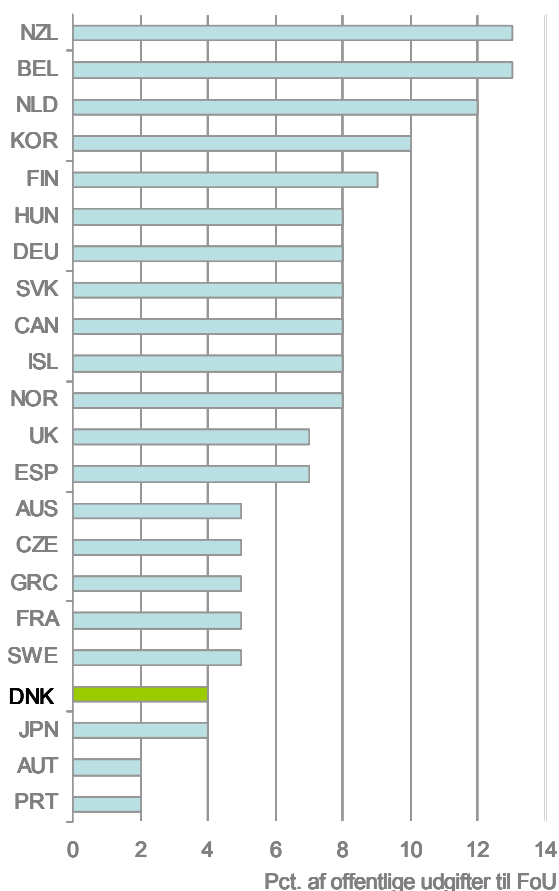
Kilde: Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling, 2005.

Samspil med erhvervslivet

I sammenligning med andre lande finansierer dansk erhvervsliv kun en relativt lille del af den offentlige forsknings- og udviklingsindsats. Kun Japan, Østrig og Portugal ligger lavere, se figur 6.12. Det kan indikere en lav grad af samarbejde mellem dansk erhvervsliv og danske forskningsinstitutioner, se også kapitel 7.

6. OFFENTLIG FORSKNING OG UNIVERSITETER

Figur 6.12 Erhvervslivets medfinansiering af offentlig forskning og udvikling

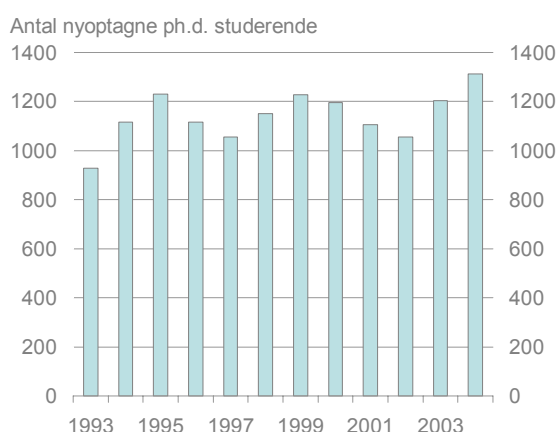
Anm.: Angivet for senest tilgængelige år. Typisk 2001, 2002 eller 2004, dog 1998 for Østrig. Data for Danmark er fra 2002. Data baseret på regnskabstal.
Kilde: OECD Research and Development Statistics.

Tilgang af forskere

Højt kvalificerede forskere er en vigtig forudsætning for at skabe forskningsresultater på højt internationalt niveau.

I Danmark sker uddannelsen som forsker typisk gennem erhvervelsen af en ph.d.-grad. I 2004 blev der optaget 1.300 ph.d.-studerende. Det er noget højere end i de forudgående 10 år, hvor antallet af nyoptagne ph.d.-studerende lå mellem 1.100 og 1.200, se figur 6.13.

Figur 6.13 Nyoptagne ph.d.-studerende

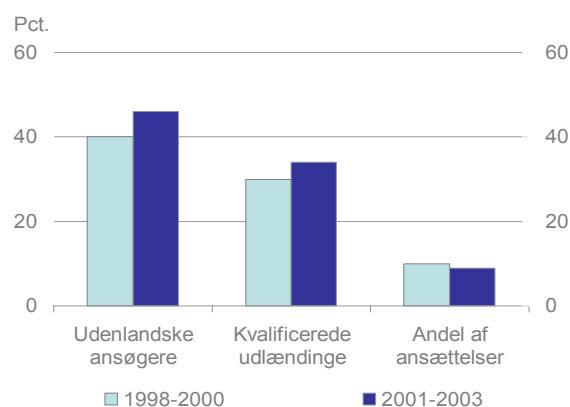

Kilde: Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling, ph.d.-registret.

En variant af ph.d.-uddannelsen er den såkaldte ErhvervsPhD, der sigter på udviklingsprojekter i private virksomheder. Optaget på ErhvervsPhD har ligget på ca. 50 i årene 2000-2002. I de seneste år er antallet steget, og i 2005 er 83 studerende optaget.

Der har i de senere år været en fremgang i interessen blandt udlændinge for stillinger ved danske universiteter. Andelen af udlændinge i ansøgerfeltet, herunder andelen af kvalificerede ansøgere, er således vokset fra 1998-2000 til 2001-2003. Ses der på ansættelserne, er der sket et lille fald, se figur 6.14

Figur 6.14 Udlændinge i ansøgerfeltet og blandt ansatte på universiteterne

Kilde: Bertel Ståhle, Forskere søges – ansøgere mangler. En forskerstab i forandring, 2004.

7. VIRKSOMHEDERNES FORSKNING, UDVIKLING OG INNOVATION

Dansk erhvervsliv konkurrerer i høj grad på viden. Spredning og anvendelse af forskning og ny viden spiller en stadig større rolle for vækst og fornyelse i samfundet.

Derfor er det vigtigt, at virksomhederne forsker meget og udvikler nye produkter og ydelser. Og det er vigtigt, at den viden, som skabes i offentlige forskningsinstitutioner, kommer ud og skaber grundlag for innovation i virksomhederne og i det øvrige samfund.

Det er regeringens mål, at

- Danske virksomheder skal være blandt de mest innovative i verden.
- Danmark skal fortsat være blandt de lande i verden, hvor de private virksomheder forsker og udvikler mest. Den private sektor skal bruge mindst 2 pct. af bruttonationalproduktet på forskning og udvikling i 2010.
- Danmark skal være blandt de bedste lande til at omsætte nye forskningsresultater og viden fra forsknings- og uddannelsesinstitutionerne til nye teknologier, processer, varer og tjenester.

De typisk anvendte indikatorer for virksomhedernes innovation viser, at danske virksomheder er ganske innovative, uden dog at være de mest innovative i verden.

Målt på patentering per mio. indbyggere ligger Danmark godt og over gennemsnittet i EU-15. Sammenlignet med landene i EU-15 ligger Danmark højt placeret med hensyn til nye varers andel af omsætningen, men lave-re placeret for så vidt angår nye tjenesteydelsers andel af omsætningen. Danmark ligger i midterfeltet i EU-15, for så vidt angår andelen af virksomheder, som er innovative.

Private virksomheders forsknings- og udviklingsindsats er en vigtig forudsætning for innovation. Danmark er blandt de otte OECD-lande, hvor investeringsniveauet er højest. Den private sektor brugte i 2004, hvad der svarer til 1,7 pct. af bruttonationalproduktet på forskning og udvikling.

Tabel 7.1 Hvordan ligger Danmark i forhold til andre lande?

	Under gennemsnittet	Midterfeltet	Top 5
Patentering		■	
Andel af innovative virksomheder*		■	
Omsætning fra nye varer*			■
Omsætning fra nye tjenesteydelser*		■	
Privat forskning og udvikling, pct. af BNP		■	
Samspil med kunder*			■
Samspil med universiteter*		■	
Samlet vurdering		■	

Anm.: Top 5 (grøn) dækker over en placering i top fem blandt landene i OECD. Under gennemsnittet (rød) dækker over en placering under OECD-gennemsnittet. Ellers angives en placering i midterfeltet (gul). For den samlede vurdering opnås en placering i top fem, når Danmark ligger i top fem på mere end halvdelen af de viste områder. * angiver, at sammenligningen alene omfatter landene i EU-15. De opstillede mål refererer til figur 7.4 og figur 7.5 (Patentering), figur 7.3 (Omsætning fra nye varer og tjenesteydelser), figur 7.7 (Privat forskning og udvikling, pct. af BNP), figur 7.16 (Samspil med kunder) og figur 7.20 (Samspil med universiteter).

7. VIRKSOMHEDERNES FORSKNING, UDVIKLING OG INNOVATION

Innovative og højt kvalificerede medarbejdere er en vigtig forudsætning for virksomhedernes omsætning af forskningsresultater og viden til innovation. I Danmark har antallet af privatansatte med en videregående uddannelse i en årrække været stigende. I dag har knapt hver femte privatansatte en videregående uddannelse.

Samspelet mellem virksomheder og eksterne parter såsom kunder og leverandører, rådgivere og forsknings- og uddannelsesinstitutioner er også en vigtig kilde til innovation.

Danske virksomheder tillægger samspelet med kunderne større betydning end virksomhederne i de fleste af de øvrige lande i EU-15. De danske virksomheders vurdering af betydningen af samspelet mellem virksomheder og universiteter placerer os til gengæld kun i midterfeltet i EU-15.

Antallet af licensaftaler og solgte patenter fra danske forskningsinstitutioner kan også benyttes som indikator for omsætningen af forskningsresultater og viden til innovation. Antallet af licensaftaler og solgte patenter er øget de seneste år. Dette fremgår af kapitel 6, hvor den offentlige forsknings- og udviklingsindsats er nærmere belyst.

Der er behov for at udvikle mere præcise indikatorer for at kunne måle Danmarks evne til at omsætte forskningsresultater og viden til nye teknologier, processer, varer og tjenester. De foreliggende indikatorer muliggør desuden primært en sammenligning med landene i EU-15.

Tabel 7.2 Status for regeringens mål i Globaliseringsstrategien

Regeringens mål

Danske virksomheder skal være blandt de mest innovative i verden.

Danmark skal fortsat være blandt de lande i verden, hvor de private virksomheder forsker og udvikler mest. Den private sektor skal bruge mindst 2 pct. af bruttonationalproduktet på forskning og udvikling i 2010.

Danmark skal være blandt de bedste lande til at omsætte nye forskningsresultater og viden fra forsknings- og uddannelsesinstitutionerne til nye teknologier, processer, varer og tjenester.

Måling i redegørelsen

Danske virksomheder er meget innovative uden dog at være de mest innovative i verden.

Danmark er blandt de otte OECD-lande, hvor investeringsniveauet er højest. De private investeringer i forskning og udvikling udgjorde 1,7 pct. af bruttonationalproduktet i 2004.

Antallet af privatansatte med en videregående uddannelse er steget de senere år. Også antallet af licensaftaler og solgte patenter fra forskningsinstitutioner er øget (se kapitel 6). Danske virksomheders vurdering af betydningen af samspelet med universiteter placerer os i midterfeltet i EU-15. Til gengæld tillægger danske virksomheder samspelet med kunder større betydning end virksomhederne i de fleste af de øvrige lande i EU-15. Der er generelt et behov for at udvikle mere præcise indikatorer på dette område.

7. VIRKSOMHEDERNES FORSKNING, UDVIKLING OG INNOVATION

Innovation i virksomhederne

Virksomhedernes innovation handler om at omsætte nytænkning til kommerciel værdi, bl.a. ved at udvikle nye varer og tjenesteydelser, nye processer, nye former for markedsføring og nye organisationsformer.

Der findes ikke ét samlet mål for et lands innovative præstationer. De typiske mål for innovation placerer Danmark lidt under de bedste lande i EU-15, se tabel 7.3. De enkelte mål præsenteres nærmere i det efterfølgende.

Tabel 7.3 Mål for innovation, EU-15

Andel af innovative virksomheder	Salg af nye varer som andel af omsætning	Patentansøgninger per mio. indbyggere	EU-varemærker per mio. indbyggere
Irland	Finland	Holland	Østrig
Tyskland	Italien	Finland	Spanien
Belgien	Portugal	Tyskland	Danmark
Østrig	Danmark	Sverige	Irland
Sverige	Spanien	Danmark	Tyskland
Portugal	Holland	Østrig	Sverige
Finland	Tyskland	Frankrig	Holland
Holland	Frankrig	Belgien	Storbritan.
Danmark	Belgien	Storbritan.	Finland
Frankrig	Storbritan.	Irland	Belgien
Storbritan.	Grækenland	Italien	Italien
Italien		Spanien	Frankrig
Spanien		Grækenland	Portugal
Grækenland		Portugal	Grækenland

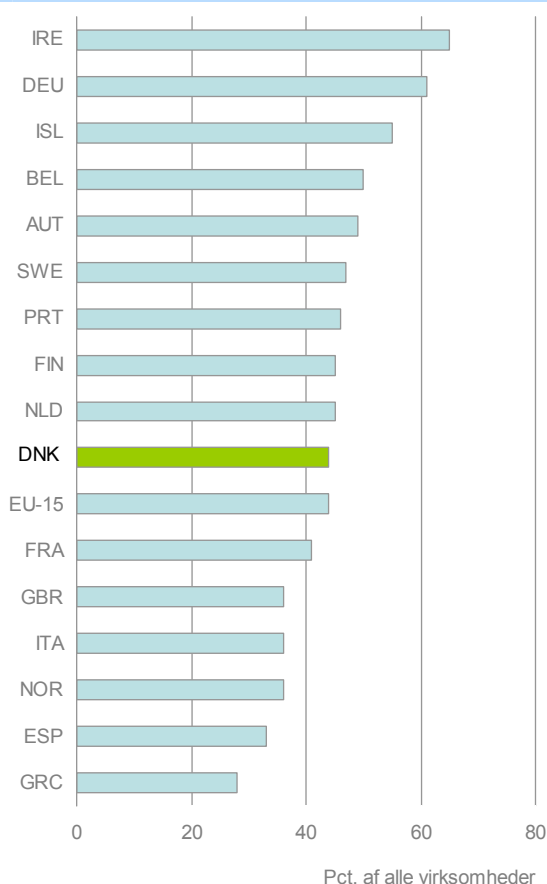
Anm.: For så vidt angår patentansøgninger per mio. indbyggere, rangordnes alene landene i EU-15. En rangordning af landene i OECD på samme indikator er vist i figur 7.5.

Kilde: Se figur 7.1, figur 7.3, figur 7.5 og figur 7.6.

Andel innovative virksomheder

Danmark ligger i det europæiske midterfelt, hvad angår andelen af virksomheder, der er innovative mht. udviklingen af nye varer og tjenesteydelser og/eller mht. at gennemføre procesinnovationer, se figur 7.1.

Figur 7.1 Proces- og produktinnovation

Anm.: Andelen af virksomheder som er enten produkt- eller procesinnovative, herunder virksomheder med igangværende eller afbrudte aktiviteter. Data vedrører 1998-2000. Se også boks 7.1.

Kilde: European Commission: "Innovation in Europe. Results for the EU, Iceland and Norway", 2004.

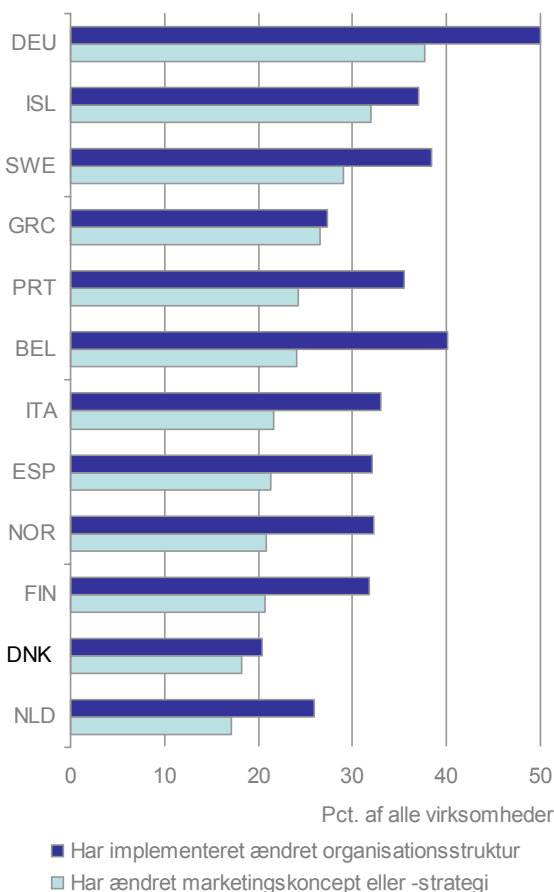
Boks 7.1 EU's Innovationsundersøgelse

EU's innovationsundersøgelse, "European Community Innovation Survey" (CIS3) er den mest omfattende analyse af europæiske virksomheders innovationsaktiviteter. Undersøgelsen er baseret på en spørgeskemaundersøgelse i EU-landene for et repræsentativt udsnit af virksomheder. Undersøgelsens kvalitet svækkes dog af, at oplysningerne alene baseres på virksomhedernes oplysninger (og ikke på konstaterede innovationer). Dertil kommer, at der i nogle lande er meget lave svarprocenter.

7. VIRKSOMHEDERNES FORSKNING, UDVIKLING OG INNOVATION

Med hensyn til marketingsinnovationer og organisatoriske innovationer synes danske virksomheder mindre aktive end virksomheder i andre lande. Særligt tyske virksomheder synes mere aktive med hensyn til at ændre organisering og marketing, se figur 7.2.

Figur 7.2 Marketinginnovation og organisatorisk innovation

Anm.: Andelen af virksomheder, som har ændret marketingtingkoncept og -strategi, eller som har ændret organisationsstruktur. Data vedrører 1998-2000. Se også boks 7.1.

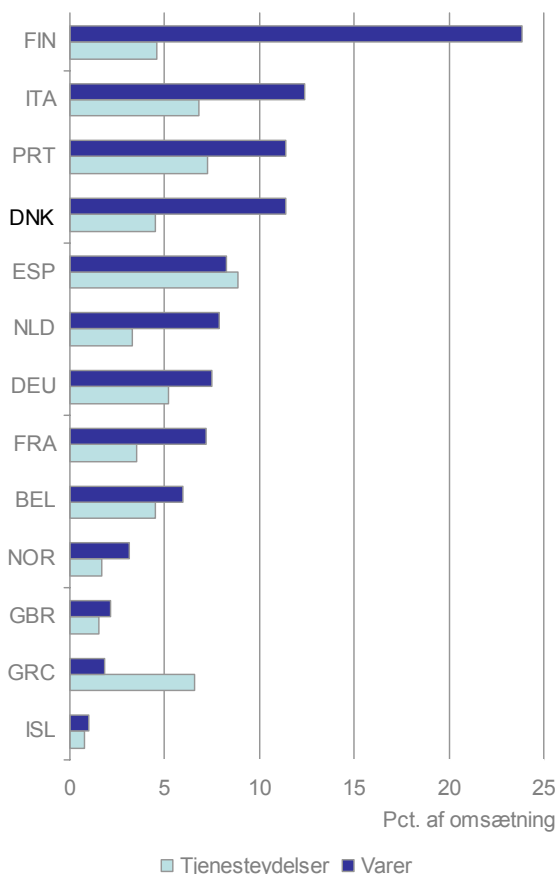
Kilde: Eurostat, Den Europæiske innovationsundersøgelse (CIS3).

Omsætning af nye varer og tjenester

Virksomhedernes salg af varer og tjenesteydelser, der er nye for branchen, bruges også ofte som et økonomisk mål for innovation.

Danmark ligger højt placeret med hensyn til nye varers andel af omsætningen, men lavede placeret for så vidt angår nye tjenesteydelsers andel af omsætningen, se figur 7.3.

Figur 7.3 Omsætning fra nye varer og tjenesteydelser

Anm.: Data vedrører 1998-2000. Se boks 7.1 vedrørende datagrundlaget.

Kilde: Eurostat, Den Europæiske innovationsundersøgelse (CIS3).

Patenter

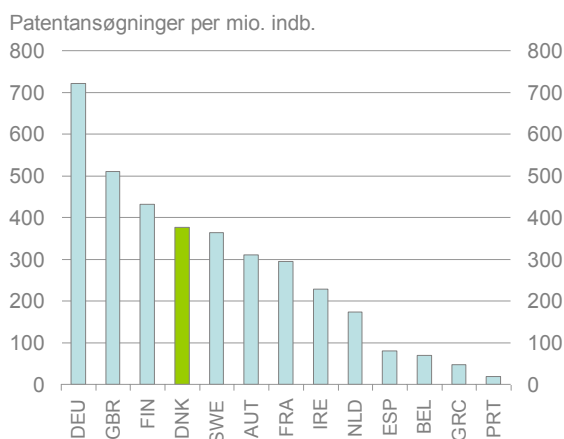
Patentering er en anden hyppigt anvendt indikator for omfanget af innovation. Formålet med at ansøge om et patent er at beskytte værdien af en teknologisk innovation på et givent marked. Innovationer af ikke-teknologisk karakter kan ikke patenteres.

For mange iværksættere og mindre virksomheder vil det ofte være tilstrækkeligt at have et patent, der er gyldigt i Danmark og på det umiddelbare nærmarked.

7. VIRKSOMHEDERNES FORSKNING, UDVIKLING OG INNOVATION

Målt på antallet af nationale patentansøgninger per mio. indbyggere ligger Danmark på en fjerdeplads blandt EU-15-landene men noget efter det førende land Tyskland, se figur 7.4.

Figur 7.4 Nationale patentansøgninger

Anm.: Data for lande i EU-15 for 2004. Der findes ikke data for Italien. Data for Belgien er for 2003.

Kilde: Patent og Varemærkestyrelsen samt www.wipo.org

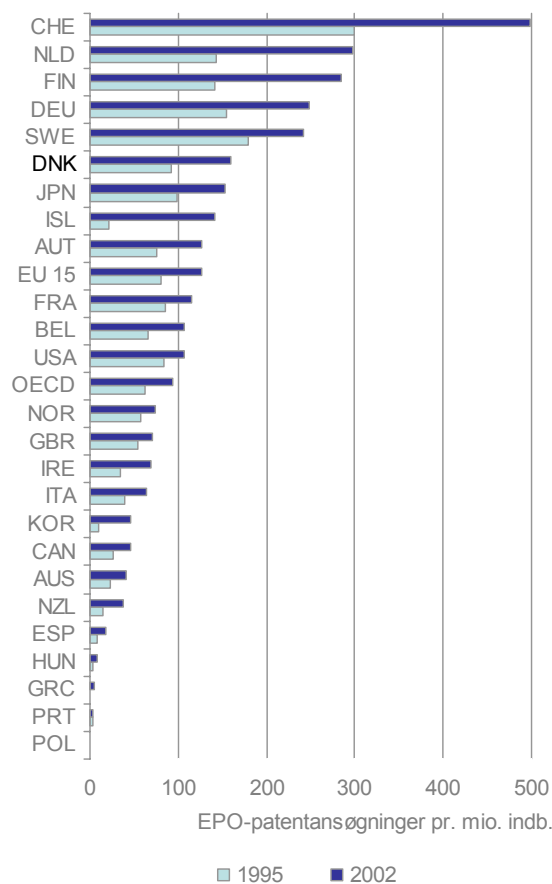
Det er ofte billigere at udtage et nationalt patent og derefter videreføre det i de relevante lande, end at udtage et europæisk patent.

For virksomheder, der opererer i (typisk de fleste af) EU-landene kan det være en fordel at beskytte deres teknologiske innovationer gennem et såkaldt EPO-patent.

Danmark lå i 2002 over gennemsnittet i EU-15, hvad angår antallet af EPO-patentansøgninger per mio. indbyggere, men markant under lande som bl.a. Schweiz, Holland, Finland, Tyskland og Sverige, se figur 7.5.

Fra 1995 til 2002 har Danmark øget antallet af patentansøgninger per mio. indbyggere mere end gennemsnittet for EU-15.

Figur 7.5 EPO-patentansøgninger

Anm.: Opgjort efter ansøgeres nationalitet. Per januar 2006 mangler enkelte ansøgninger fra 2002. EPO er navnet på den europæiske patentorganisation.

Kilde: OECDs patentdatabase, januar 2006 og befolkningstal fra OECD's Main Science and Technology Indicators.

Verdensomspændende koncerner vil typisk vælge at beskytte deres mest banebrydende innovationer på flere markeder via de såkaldte triadepatenter. Disse patenter gælder i både Japan, Europa og USA. Danmark lå i 1999 omkring gennemsnittet af OECD-landene og EU-15, men efter lande som Schweiz, Japan, Sverige, Holland, Finland, Tyskland og USA, se Factbook.

De viste mål for patentering kan indikere, at den teknologiske innovation i dansk erhvervsliv ikke helt er på højde med europæiske lande som bl.a. Schweiz, Tyskland,

7. VIRKSOMHEDERNES FORSKNING, UDVIKLING OG INNOVATION

Finland og til dels Sverige¹. Men det kan også indikere, at danske virksomheder ikke i samme omfang prioriterer at patentere.

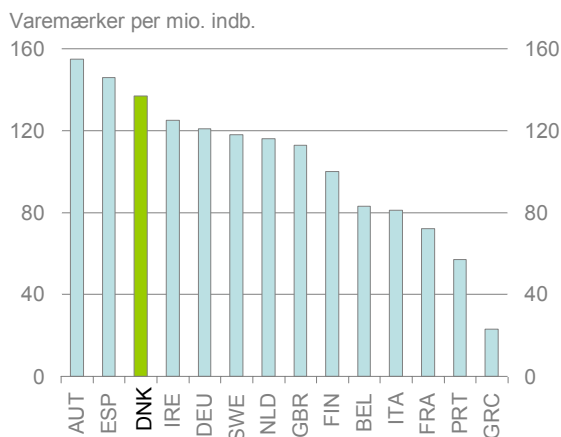
Boks 7.2 Det danske patentsystem

Internationale undersøgelser tyder på, at det danske patentsystem generelt er velfungerende. Fx er sagsbehandlingstiden i Danmark relativt kort i forhold til de store udenlandske patentmyndigheder. I Danmark foretages den første nyhedsundersøgelse og vurdering af patentbarheden umiddelbart efter 6 måneder. På EU-niveau, i USA og i Japan går der i gennemsnit 20 måneder før ansøgningen realbehandles.

EU-varemærker

Virksomhedernes brug af varemærker er et ikke-teknologisk mål for innovation. Varemærker kan således fx give signaler om, at en ny vare har en bestemt kvalitet, image eller oprindelse. Danske virksomheder gør i stort omfang brug af mulighederne i varemærker, og Danmark er blandt de lande, hvor der udtages flest EU-varemærker per mio. indbyggere, se figur 7.6.

Figur 7.6 EU-varemærker

Anm.: Data vedrører 2005. Der findes kun data for EU-15-lande.

Kilde: OHIM hjemmeside (www.oami.eu.int).

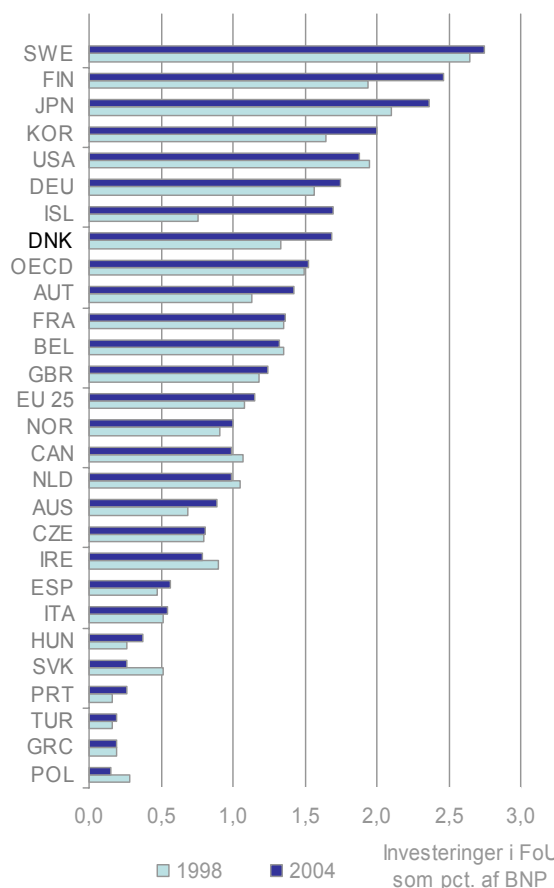
¹ Sammenligning af Danmark med lande uden for Europa, som bl.a. USA og Japan, er vanskelig på baggrund af det foreliggende datagrundlag.

Private investeringer i forskning og udvikling

Private investeringer i forskning og udvikling er en vigtig forudsætning for innovationen i virksomhederne.

Danmark er blandt de otte OECD-lande, hvor investeringsniveauet er højest. Investeringsniveauet er dog stadig markant højere i Sverige og Finland, og også i Japan og Sydkorea er niveauet noget højere. Investeringsniveauet er kun lidt højere i USA, Tyskland og Island, se figur 7.7.

Figur 7.7 Private investeringer i forskning og udvikling, pct. af BNP

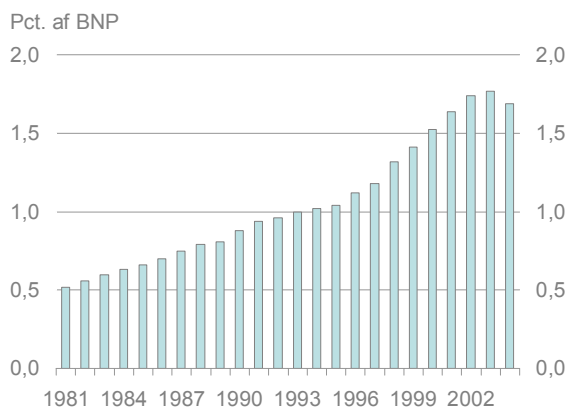
Anm.: I de tilfælde hvor 2004-tal ikke findes, er anvendt 2003-tal, og i enkelte tilfælde 2002-tal, se Factbook. 2004-tallene for Danmark er baseret på national statistik.

Kilde: OECD, Main Science and Technology Indicators, 2004 og 2005, Eurostat samt Center for Forskningsanalyse.

7. VIRKSOMHEDERNES FORSKNING, UDVIKLING OG INNOVATION

Dansk erhvervsliv har over en årrække øget investeringerne i forskning og udvikling. Dog er der fra 2003 til 2004 sket et mindre fald i erhvervslivets investeringer. Således udgjorde erhvervslivets investeringer 1,7 pct. af bruttonationalproduktet i 2004, hvor tallet i 2003 var 1,8 pct., se figur 7.8.

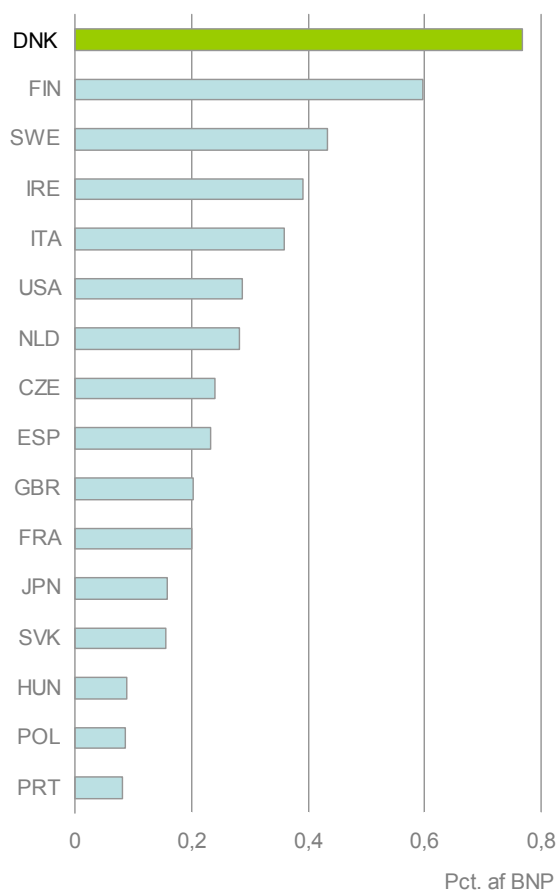
Figur 7.8 Private investeringer i forskning og udvikling

Kilde: OECD, Main Science and Technology Indicators samt Center for Forskningsanalyse

De små og mellemstore virksomheders investeringer i forskning og udvikling spiller en stor rolle i Danmark sammenlignet med udlandet. Opgør man små og mellemstore virksomheders investeringer som andel af bruttonationalproduktet, er Danmark bedst placeret, jf. figur 7.9.

Figur 7.9 Små og mellemstore virksomheders investeringer i forskning og udvikling

Anm.: Små og mellemstore virksomheder er virksomheder med 50-249 ansatte, i Japan dog virksomheder med mindre end 300 ansatte. Opgørelsen vedrører 2002.

Kilde: Key Figures (EU), OECD: Main Science and Technology Indicators.

Rammevilkår for innovation i virksomhederne

En række forhold spiller en væsentlig rolle for virksomhedernes innovation. Blandt de vigtigste er de private virksomheders adgang til innovative og højtuddannede medarbejdere. Hertil kommer virksomhedernes løbende samspil med kunder og leverandører, rådgivere og videninstitutioner samt virksomhedernes egne investeringer i forskning og udvikling. Endelig er den offentlige forskning og udvikling med til at skabe grundlag for innovationen i virksomhederne. Dette er behandlet i kapitel 6.

Figur 7.10 Kilder til innovation

Innovative og højtuddannede medarbejdere

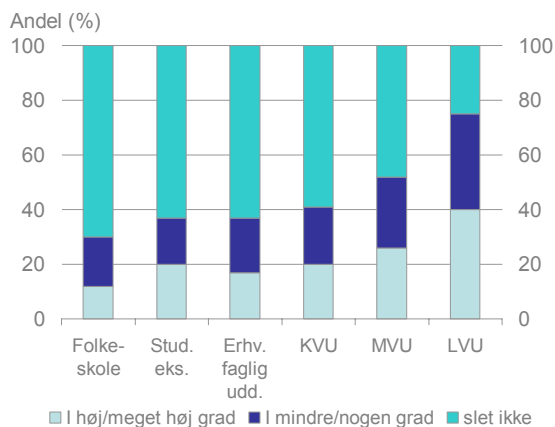
Muligheden for at rekruttere innovative og højtuddannede medarbejdere er en af de vigtigste rammer for innovationen i virksomhederne. Medarbejderne er en forudsætning for, at virksomhederne selv kan forske og udvikle. Og de sætter virksomhederne i stand til løbende at tilegne sig ny viden og omsætte den til innovation.

Innovative medarbejdere

Alle medarbejdere kan deltage i innovation. Den generelle tendens er dog, at jo længere uddannelse medarbejderne har, jo mere deltager de. Tre ud af ti med folkeskolen som højeste uddannelse angiver, at de deltager i innovation, mens knapt otte ud af ti med en

lang videregående uddannelse deltager, se figur 7.11.

Figur 7.11 Medarbejdere som deltager i innovation

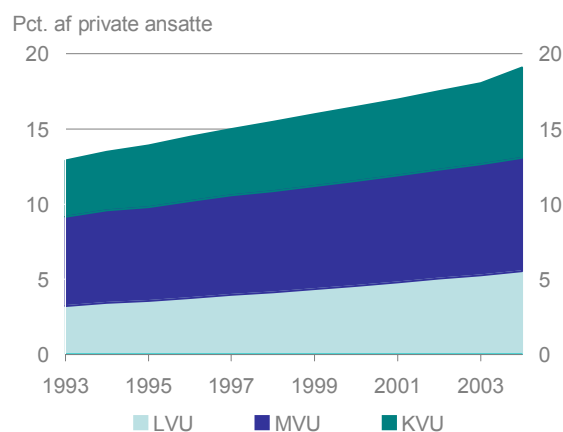

Anm.: Undersøgelsen omfatter 4432 personer, beskæftiget i den offentlige såvel som private sektor. KVVU, MVU og LVU står for hhv. korte, mellemlange og lange videregående uddannelser. Der er i undersøgelsen spurgt til deltagelse i produkt- og serviceudvikling. Undersøgelsen er gennemført i 2003-2004.

Kilde: Undervisningsministeriet: Det Nationale Kompetenceregnskab, 2004.

I det seneste årti har erhvervslivet fået bedre forudsætninger for at være innovative, idet andelen af de privatansatte med en videregående uddannelse er steget, figur 7.12.

Figur 7.12 Privatansatte med en videregående uddannelse

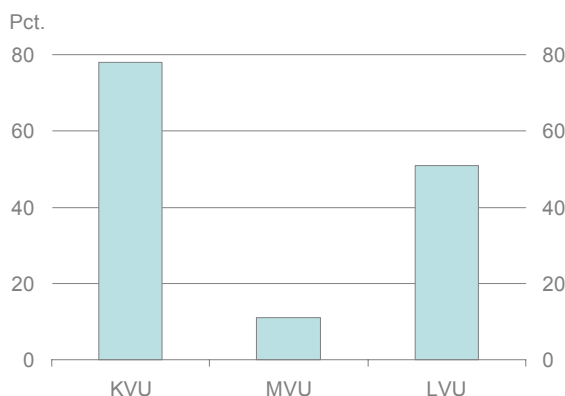
Anm.: KVVU, MVU og LVU står for hhv. korte, mellemlange og lange videregående uddannelser.

Kilde: Danmarks Statistikbank.

Tilgang af nyuddannede

Ansættelse af nyuddannede med en videregående uddannelse bidrager til, at virksomhederne får adgang til den nyeste viden fra forsknings- og uddannelsesinstitutionerne. Størstedelen af de nyuddannede med en kort videregående uddannelse og godt halvdelen med en lang videregående uddannelse finder privat beskæftigelse. De nyuddannede med en mellemlang videregående uddannelse finder næsten udelukkende beskæftigelse i den offentlige sektor, se figur 7.13.

Figur 7.13 Nyuddannede som får ansættelse i erhvervslivet

Anm.: Opgjort for 2002. KVVU, MVU og LVU står for hhv. korte, mellemlange og lange videregående uddannelser. MVU omfatter her professionsbachelorne. Se også boks 7.3.

Kilde: Danmarks Statistik, Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling og Undervisningsministeriet.

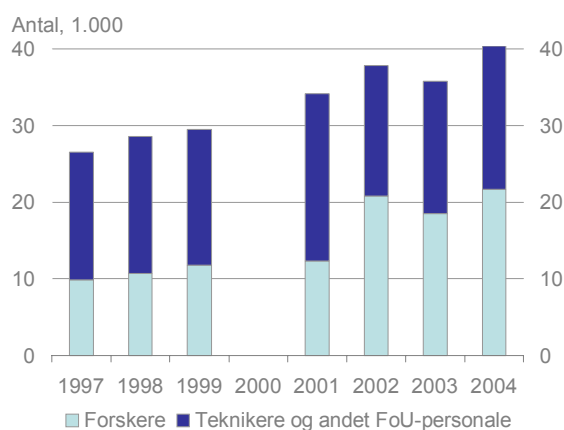
Boks 7.3 Videregående uddannelser

De lange videregående uddannelser (LVU) udbydes på universiteter, mens de korte og mellemlange videregående uddannelser (KVVU og MVU) udbydes på erhvervsskoler og på Centre for Videregående Uddannelser (CVU). De korte videregående uddannelser er typisk rettet mod det private arbejdsmarked. Eksempler er datamatiker og markedsføringsøkonom. De mellemlange videregående uddannelser (professionsbacheloruddannelserne) har traditionelt uddannet til det offentlige arbejdsmarked. En væsentlig undtagelse er diplomingeniører, der typisk får privat ansættelse. De lange videregående uddannelser omfatter uddannelser, som fx civilingeniør og økonom.

Tilgang af forskere

Tilgangen af forskere er en forudsætning for, at virksomhederne selv kan forske og udvikle. I 2004 var lidt over 40.000 personer beskæftiget med forsknings- og udviklingsarbejde i erhvervslivet. Det er en stigning i forhold til 1997, hvor tallet var ca. 26.500 personer, se figur 7.14

Figur 7.14 Personer beskæftiget med forskning og udvikling i erhvervslivet

Anm.: Der skelnes mellem forskere samt teknikere og andet forsknings- og udviklingspersonale. Der findes ikke data for 2000.

Kilde: Center for Forskningsanalyse

Kun en mindre del af de personer, som er beskæftiget med forskning og udvikling, har i dag en egentlig forskeruddannelse (ph.d.).

I Danmark blev der i 2003 tildelt knap 1000 ph.d.-grader. Knap hver tredje ph.d.er får efter endt uddannelse ansættelse i erhvervslivet. For de såkaldte erhvervs-PhDere er andelen dog noget højere, idet fire-femtedele her får privat ansættelse.

Samspil med eksterne parter

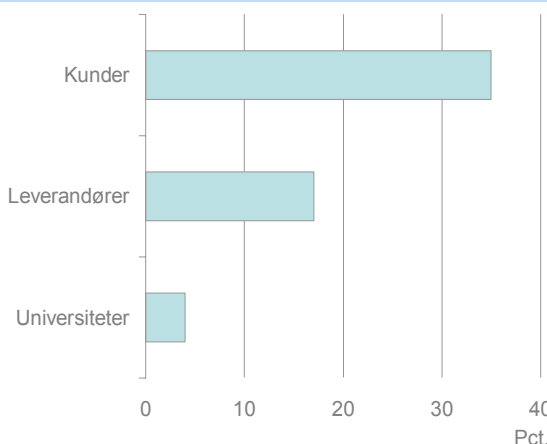
Samspillet mellem virksomheder, kunder og leverandører, rådgivere og forsknings- og uddannelsesinstitutioner, bidrager til, at forskning og viden omsættes til innovation.

De fleste virksomheder angiver samspillet med kunderne som vigtigt, men også samspillet med leverandører og universiteter mv. har betydning, se figur 7.15.

7. VIRKSOMHEDERNES FORSKNING, UDVIKLING OG INNOVATION

Figur 7.15 Samspil med eksterne parter som kilde til innovation

Anm.: Figuren viser for 1998-2000 andelen af danske innovative virksomheder, som angiver hhv. kunder, leverandører samt universiteter mv. som en meget vigtig kilde til innovation. Se også boks 7.1.
Kilde: European Commission: "Innovation in Europe. Results for the EU, Iceland and Norway", 2004.

Samspil med kunder

Danmark er blandt de lande i EU-15, hvor samspillet med kunderne tillægges størst betydning som kilde til innovation, se figur 7.16.

Boks 7.4 Brugerdreven innovation

Innovation, baseret på systematisk arbejde med at afdække kunders og brugeres ikke-erkendte behov, kaldes ofte for brugerdreven innovation.

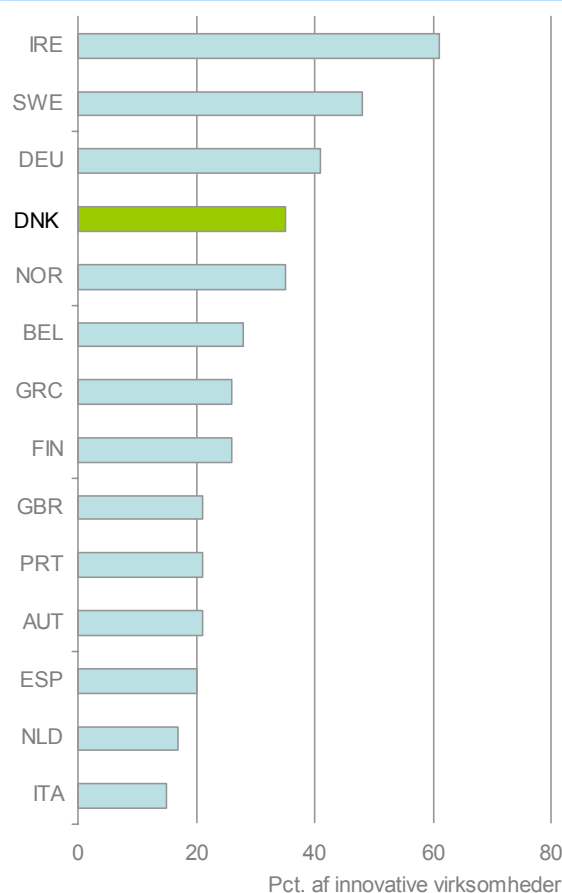
World Economic Forum spørger i en survey til virksomhedsledere, opinionsdannere og eksperter til en vurdering af "degree of customer orientation". Danmark lå i 2004-05 som nummer 9. World Economic Forums data bliver dog kritiseret for, at resultaterne i for høj grad afspejler de adspurgtes subjektive holdning, og resultatet skal derfor tages med forbehold.

EU-kommissionen spørger i sit årlige Inno-barometer, der er en rundspørge til europæiske virksomhedsledere som supplement til den europæiske innovationsundersøgelse, hvilket forhold som er stærkest i forhold til innovation. Her angiver 46 pct. af danske virksomhedsledere imødekommenhed af kunderne som stærkeste incitament. Kun tyske virksomhedsledere tillægger i denne supplerende undersø-

gelse kunderne større betydning.

Der er herudover i Danmark lavet en række branchespecifikke studier af brugerdreven innovation, bl.a. inden for medico, elektronik, mode og byggeri.

Figur 7.16 Kunder som kilde til innovation

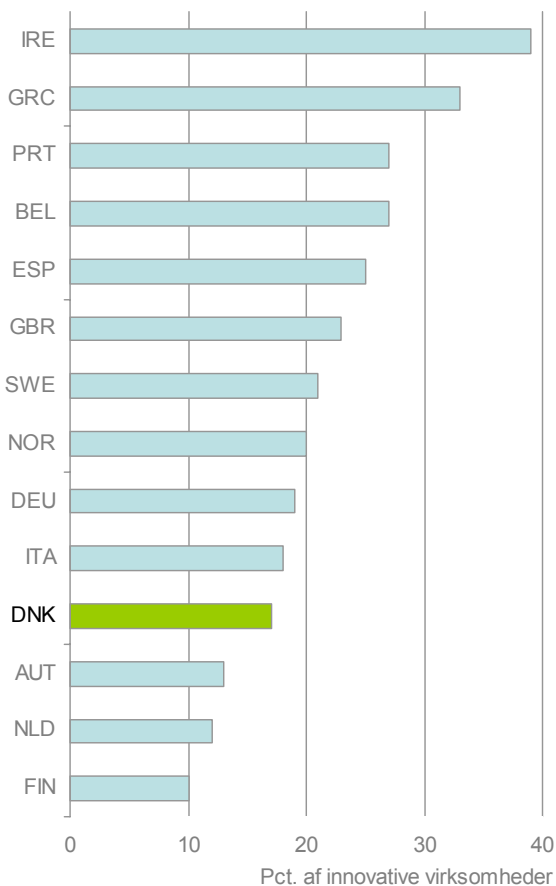
Anm.: Figuren viser for 1998-2000 andelen af innovative virksomheder, som angiver kunder som meget vigtig kilde til innovation. Se også boks 7.1.
Kilde: European Commission: "Innovation in Europe. Results for the EU, Iceland and Norway", 2004.

Samspil med leverandører

I Danmark angiver 17 pct. af de innovative virksomheder leverandører som en meget vigtig kilde til innovation, hvilket er lavt sammenlignet med EU-15-landene, se figur 7.17.

7. VIRKSOMHEDERNES FORSKNING, UDVIKLING OG INNOVATION

Figur 7.17 Leverandører som kilde til innovation

Anm.: Figuren viser for 1998-2000 andelen af innovative virksomheder, som angiver leverandører som en meget vigtig kilde til innovation. Se boks 7.1.

Kilde: European Commission: "Innovation in Europe. Results for the EU, Iceland and Norway", 2004.

Samspil med rådgivere

Der findes i Danmark en række private og offentlige rådgivere, som bidrager til, at viden spredes til virksomhederne.

De såkaldte Godkendte Teknologiske Serviceinstitutter (GTS) er en af de vigtige aktører. GTSerne er en del af den offentlige indsats, der sigter på omsætning af viden og forskning til innovation. GTSerne sælger bl.a. viden, rådgivning og testning mv.

En af GTSernes vigtigste roller er at skabe bro mellem vidensinstitutioner og virksomheder, og her især de små og mellemstore virksomheder.

GTSerne oplevede fra 2000 til 2004 et fald i antallet af virksomhedskunder i Danmark, men fra 2004 til 2005 er antallet af kunder igen steget, se figur 7.18.

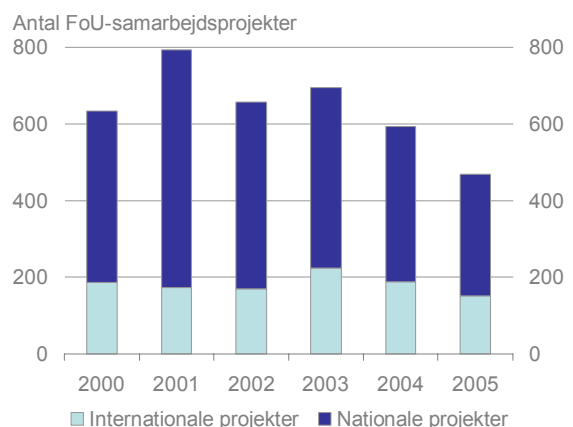
Figur 7.18 GTSernes virksomhedskunder i Danmark

Kilde: GTS Performance-regnskab, 2004 og 2005.

Med henblik på videnopbygning og -spredning deltager GTSerne i forsknings- og udviklingssamarbejde med vidensinstitutioner i ind- og udland. Der har fra 2001 til 2005 været et fald i antallet af sådanne projekter, se figur 7.19.

Figur 7.19 GTSernes forsknings- og udviklingssamarbejde

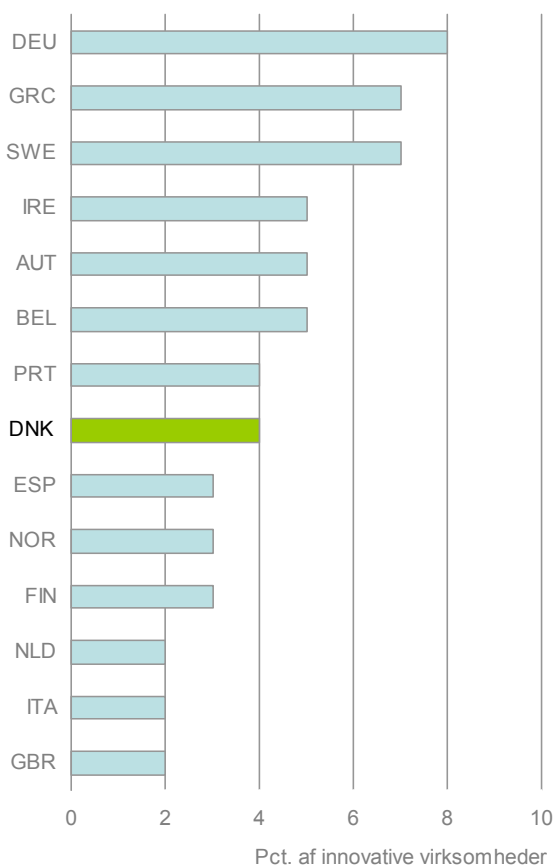
Kilde: GTS Performanceregnskab, 2004 og 2005.

7. VIRKSOMHEDERNES FORSKNING, UDVIKLING OG INNOVATION

Samspil med videninstitutioner

I Danmark angiver 4 pct. af de innovative virksomheder, at universiteter og højere læreanstalter er en meget vigtig kilde til innovation. Det placerer Danmark omtrent midt i feltet af EU-15-lande, se figur 7.20.

Figur 7.20 Universiteter og højere læreanstalter som kilde til innovation

Anm.: Figuren viser for 1998-2000 andelen af innovative virksomheder, som angiver universiteter og højere læreanstalter som en meget vigtig kilde til innovation. Se også boks 7.1.

Kilde: European Commission: "Innovation in Europe. Results for the EU, Iceland and Norway", 2004.

En undersøgelse gennemført af Center for Forskningsanalyse har vist, at 29 pct. af de store virksomheder og 7 pct. af de små og mellemstore virksomheder samarbejder med universiteterne.

Der findes ikke tilsvarende data for samarbejdet med andre typer videninstitutioner, som fx Centre for Videregående Uddannelse

og erhvervsskolerne. En undersøgelse gennemført i 2004 af Gallup for Økonomi- og Erhvervsministeriet har dog vist, at seks ud af ti virksomheder gerne vil arbejde sammen med de erhvervs- og praksisorienterede uddannelsesinstitutioner.

8. KONKURRENCE

Effektiv konkurrence er en af de væsentligste drivkræfter til at skabe fornyelse i samfundet. Det gælder både i den private og i den offentlige sektor. Konkurrence holder virksomheder og offentlige institutioner til ilden og understøtter dermed effektivitet og nytænkning.

Regeringens mål er, at

- konkurrencen i Danmark i 2010 skal være på højde med de bedste OECD-lande, og antallet af brancher med konkurrenceproblemer skal være halveret.

Antallet af brancher med konkurrenceproblemer har været faldende i de seneste år. I 2006 var der konkurrenceproblemer i 48 ud af ca. 500 brancher. I 2002 var det 68.

Der findes ikke en enkelt indikator for konkurrencesituationen, men der er tegn på, at konkurrencen i Danmark ikke er på højde med de bedste lande i OECD.

En indikation herfor er, at prisniveauet (korrigeret for skatter og afgifter) er relativt højt i Danmark sammenlignet med andre lande i EU. I de seneste år er prisspændet til udlandet vokset noget, blandt andet som følge af en højere lønudvikling end i udlandet.

Avancerne er en anden indikator for konkurrencesituationen. For fremstillingserhvervene ligger avancerne i Danmark i den lave ende blandt sammenligningslandene, mens de samlet set for serviceerhvervene mv. ligger nogenlunde som i OECD under ét. Især inden for forsyningsvirksomhed (el, gas og vand) ligger avancerne forholdsvist højt.

Den offentlige sektor udgør en relativ stor del af økonomien i Danmark. Derfor er det vigtigt, at der også i den offentlige sektor er et konkurrencepres, der kan bidrage til øget effektivitet og innovation. Konkurrence i den offentlige sektor kan måles ved flere indikatorer, fx brugen af EU-udbud og muligheden for frit leverandørvalg.

Tabel 8.1 Hvordan ligger Danmark i forhold til andre lande?

	Under gennemsnittet	Midterfeltet	Top 5
Lavt prisniveau*		← ■	
Lave avancer		■	
EU-udbud af offentlige opgaver*	■		
Frit leverandørvalg på velfærdsområderne*		■	
Markedsregulering		■	
Håndhævelse	■		
Samlede vurdering		■	

Anm.: Top 5 (grøn) dækker over en placering i top fem blandt landene i OECD. Under gennemsnittet (rød) dækker over en placering under gennemsnittet i OECD. Ellers angives en placering i midterfeltet (gul). For den samlede vurdering opnås en placering i top fem, når Danmark ligger i top fem på mere end halvdelen af de viste områder. * angiver, at sammenligningen alene omfatter lande i EU. En pil angiver de seneste års tendens, når en sådan kan fastslås. De opstillede mål refererer til figur 8.1 (Lavt prisniveau), figur 8.4 og figur 8.5 (Lave avancer), figur 8.11 (EU-udbud af offentlige opgaver), figur 8.14 (Frit leverandørvalg på velfærdsområderne), figur 8.18 (Markedsregulering) og tabel 8.4 (Håndhævelse).

8. KONKURRENCE

Danmark lå tidligere i front med hensyn til EU-udbud af offentlige opgaver. Men udviklingen er gået i stå, og Danmark halter nu efter de fleste andre lande.

Også inddragelsen af private virksomheder i varetagelsen af offentlige opgaver er stagneret i Danmark. Udliciteringsgraden i stat, amter og kommuner har ligget nogenlunde konstant de seneste 10 år. Samtidig er mulighederne for frit leverandørvalg på centrale velfærdsområder dog blevet udbygget.

Med hensyn til rammebetingelserne for konkurrence ligger Danmark på mange områder relativt godt, men typisk lige uden for top 5. Fx ligger omfanget af konkurrencebegrænsende offentlig regulering i Danmark i den bedste tredjedel blandt landene i OECD. På visse områder halter Danmark dog noget efter de bedste lande. Eksempelvis har de danske myndigheder ikke de samme værktøjer til rådighed til opklaring af konkurrenceovertrædelser, som størstedelen af EU-

landene. Næsten alle EU-lande og EU-kommissionen kan – gennem et såkaldt leniency-program – give bødenedsættelser eller bødefritagelser til virksomheder, som samarbejder med myndigheder om at opklare kartelsager. Denne mulighed har de danske myndigheder ikke.

Hvad angår rammerne for konkurrence om offentlige opgaver er Danmark i front med hensyn til korrekt og rettidig implementering af EU's udbudsdirektiver. I forhold til en række nabolande (fx Sverige og Norge) har Danmark imidlertid ikke helt så klare rammer for de kontrakter, der er fritaget fra EU-udbud.

Endvidere har det vist sig, at mulighederne for håndhævelse af lige konkurrence i fritvalgsordninger, fx på ældreområdet, ikke fungerer optimalt.

Tabel 8.2 Regeringens mål i Globaliseringsstrategien

Mål

I 2010 skal konkurrencen i Danmark være på højde med de bedste OECD-lande, og antallet af brancher med konkurrenceproblemer skal være halveret.

Status

Der findes ikke et præcist mål for konkurrencesituationen. Priseniveauet (korrigeret for skatter og afgifter) i Danmark er 6 pct. højere end i EU-9. Der er utilstrækkelig konkurrence i godt 50 ud af ca. 500 brancher i Danmark. Udbuddet af offentlige opgaver er lavere i Danmark end i de fleste lande i EU-15. Der er behov for at udvikle mere dækkende indikatorer for konkurrencen om offentlige opgaver.

8. KONKURRENCE

Konkurrencесituationen

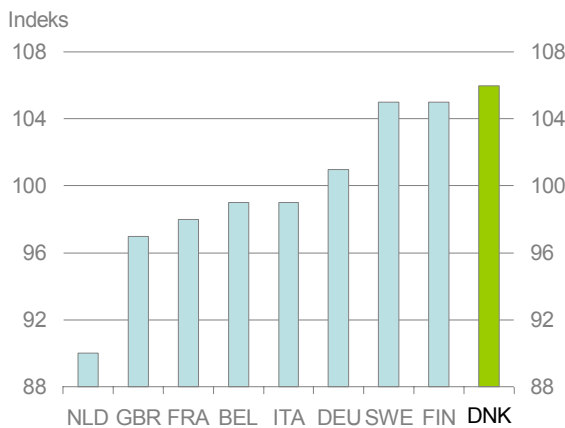
Der findes ikke et enkelt mål for konkurrence. Derfor belyses konkurrencесituationen i Danmark gennem en række indikatorer.

Prisniveauet og brancher med konkurrenceproblemer

Priserne er en vigtig indikator for konkurrencen. En svag konkurrence vil isoleret set øge prisniveauet.

Korrigeret for skatter og afgifter lå det gennemsnitlige prisniveau i Danmark 6 pct. over gennemsnittet for EU-9 i 2004, se figur 8.1.

Figur 8.1 Nettopriser i ni EU-lande

Anm.: EU-9=100. 2004. Markedspriser korrigeret for moms og afgifter. Prisniveauet er beregnet som to års glidende gennemsnit (et år bagud).

Kilde: Konkurrencestyrelsen og Eurostats prisdata.

For at få et mere klart billede af konkurrencесituationen kan der desuden korrigeres for de forhold, som ikke er (direkte) relateret til produktmarkederne, fx forskelle i lønniveau (der ikke er produktivitetsbestemte) og lønspredning.

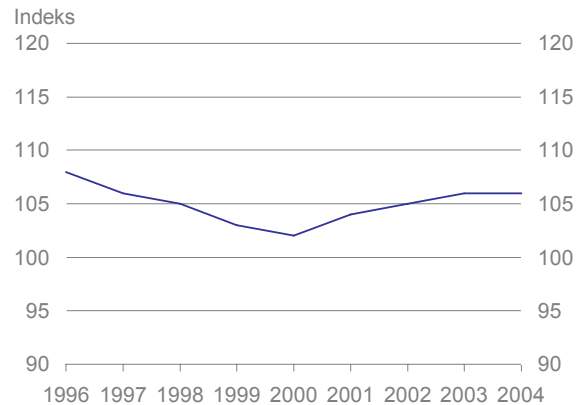
Analysen fra Konkurrencestyrelsen viser, at de relative høje lønomkostninger i de danske serviceerhverv kan forklare en del af merprisen i forhold til EU-9¹. Trods dette er der fortsat en vis prisforskel, som formentlig

¹ Se Konkurrenceredegørelse '06, Konkurrencestyrelsen 2006.

skyldes, at konkurrencen fortsat er svagere i Danmark end i udlandet.

Analysen indikerer desuden, at en relativ kraftig lønudvikling i Danmark kan være en medvirkende årsag til, at prisspændet til EU-9 er vokset de senere år, se figur 8.2.

Figur 8.2 Udviklingen i nettopriserne ift. EU-9

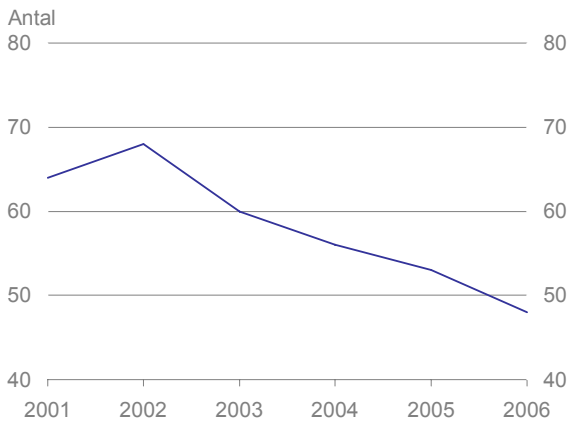
Anm.: EU-9=100. Markedspriser korrigeret for moms og afgifter. Prisniveauet er beregnet som to års glidende gennemsnit (et år bagud).

Kilde: Konkurrencestyrelsen og Eurostats prisdata.

Stigningen i nettopriserne er sket samtidig med, at antallet af brancher med konkurrenceproblemer er faldet. I 2006 var der konkurrenceproblemer i 48 ud af ca. 500 brancher. I 2002 var det 68, se figur 8.3.

8. KONKURRENCE

Figur 8.3 Antal brancher med konkurrenceproblemer

Anm.: Vurderingen foretages af Konkurrencestyrelsen på baggrund af en række indikatorer for hver branche, fx koncentration, mobilitet af markedsandele og prisniveau.

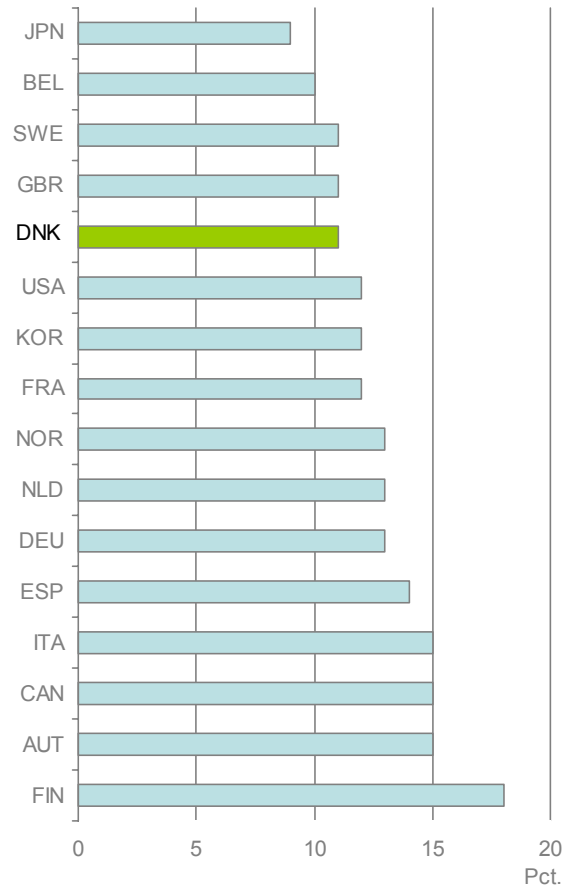
Kilde: Konkurrencestyrelsen.

Avance

Det afgørende problem ved manglende konkurrence er, at der tages en for høj pris for varer og ydelser. Derfor er virksomhedernes avancer også et relevant mål for (størrelsen af) et eventuelt konkurrenceproblem, se boks 8.1.

For fremstillingserhvervene under ét tyder avanceprocenten på, at konkurrencen er relativ intens i Danmark sammenlignet med mange andre lande, se figur 8.4.

Figur 8.4 Avancer i fremstillingserhvervene

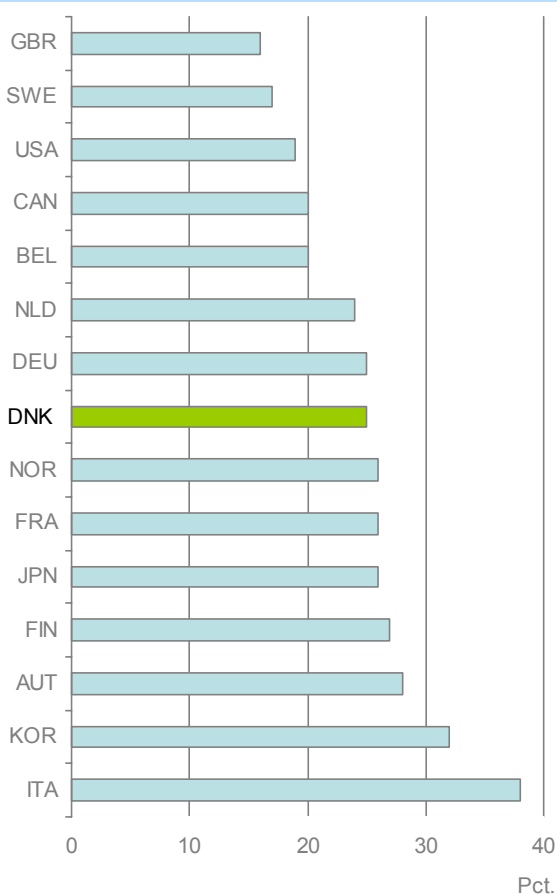
Anm.: Gennemsnit for 1975-2002.

Kilde: Product market competition in OECD countries: A synthesis, OECD 2005.

For de øvrige erhverv, som omfatter forsyningsvirksomheder (el-, gas- og vandforsyning) og en række serviceerhverv, synes konkurrencen i Danmark at være svagere. I flere lande er avancerne mindre end i Danmark. For Danmark er det især el-, gas- og vandforsyning, der trækker op. Det er en generel tendens på tværs af lande, at avancerne i forsynings- og serviceerhvervene er større end i fremstillingserhvervene, se figur 8.4 og figur 8.5.

8. KONKURRENCE

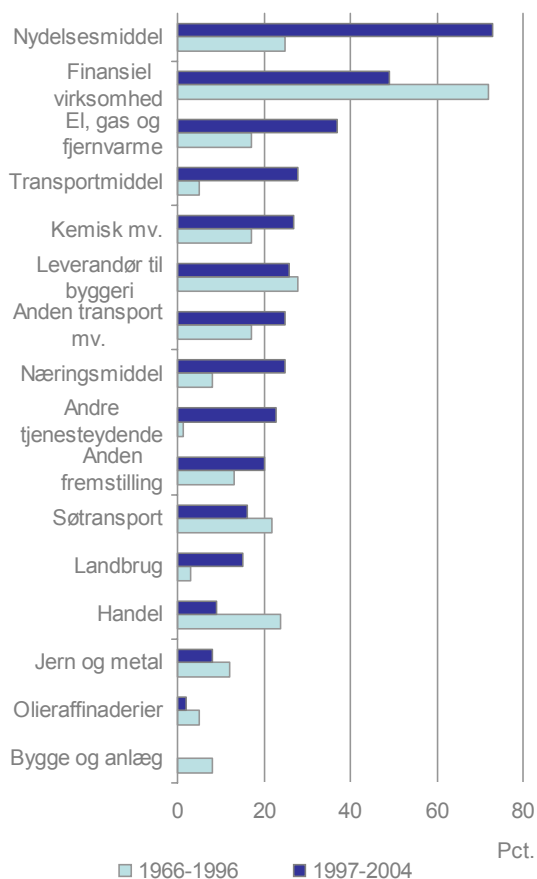
Figur 8.5 Avancer i forsynings- og serviceerhvervene

Anm.: Gennemsnit for 1975-2002. El-, gas- og vandforsyning samt handel, transport, post og telekommunikation, finansielle virksomheder og forretningsservice. Bygge og anlægsvirksomhed, ejendomshandel mv. og personlige tjenester er ikke medtaget.
Kilde: Product market competition in OECD countries: A synthesis, OECD2005.

Sammenlignes perioden 1966-1996 og 1997-2004 har der tilsyneladende været en stigning i avancerne i nærings- og nydelsesmiddelindustriene, mens der tilsyneladende har været et fald inden for handel og finansiell virksomhed. For de øvrige erhverv er der tale om statistisk set ubetydelige ændringer i avancen, se figur 8.6.

Figur 8.6 Avancer i hovederhverv

Anm.: Avancer i 16 ADAM-erhverv. Tallene er behæftet med betydelig usikkerhed, se boks 8.1.
Kilde: Det Økonomiske Råd, Dansk Økonomi, efterår 2005.

Boks 8.1 Avance som indikator

En lav avance er ikke nødvendigvis et udtryk for, at der ikke er konkurrenceproblemer i de forskellige brancher. Eksempelvis kan en mangelfuld konkurrence føre til ineffektivitet i produktionen eller til højere lønninger. Det øger omkostningerne, hvilket reducerer avancen.

Det er endvidere vanskeligt at afgrænse/opgøre omkostningerne i forbindelse med produktionsapparatet. Et væsentligt usikkerhedsmoment er knyttet til renten. Renteniveauet kan svinge fra år til år, og set over en længere årrække er Renteniveauet faldet betydeligt. For især den finansielle sektor er det problematisk, at finansielle aktiver ikke indgår.

8. KONKURRENCE

Koncentration

Brancher med svag konkurrence kan være karakteriseret ved en høj koncentration, fordi der er få (betydende) konkurrenter. Der er dog ikke nødvendigvis en entydig sammenhæng mellem koncentration og konkurrence på brancheniveau, se boks 8.2.

I bygge- og anlægssektoren er der relativt mange små firmaer, så koncentrationen er forholdsvis lav.² I fremstillingssektoren er koncentrationen noget større, hvilket formentlig skyldes stordriftsfordele i mange industrier.

Boks 8.2 Koncentration som indikator

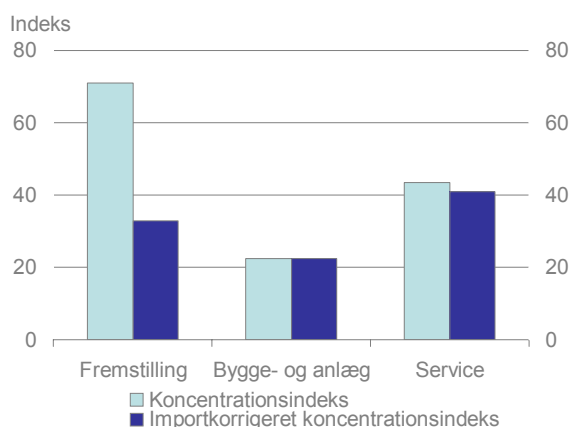
Få virksomheder kan være i skarp konkurrence - ligesom konkurrencen kan være svag, selvom der er mange virksomheder på markedet, fx hvis der er et kartel.

I nogle brancher er det samfundsøkonomisk fordelagtigt med en høj koncentrationsgrad på trods af de mulige konkurrenceproblemer, fx fordi der er store stordriftsfordele.

Ikke mindst for en lille relativ åben økonomi som den danske er udenlandske virksomheder en væsentlig kilde til konkurrence. En høj koncentration betyder med andre ord ikke nødvendigvis, at de danske virksomheder indtager en dominerende position på det samlede marked i Danmark.

For fremstillingssektoren mere end halveres koncentrationsindekset, når der korrigeres for import. Således falder de store virksomheders andel af omsætningen fra ca. 70 pct. til 30-35 pct. i 2004,³ se figur 8.7.

Figur 8.7 Koncentration i 2004

Anm.: Se anm. til figur 8.8.

Kilde: Specialkørsler fra Danmarks Statistik og Konkurrencestyrelsens egne beregninger.

For serviceerhvervene og bygge- og anlægssektoren synes udenlandske leverandører ikke at spille en væsentlig rolle. Den importkorrigerede koncentration er således omtrent identisk med den ukorrigerede koncentration.

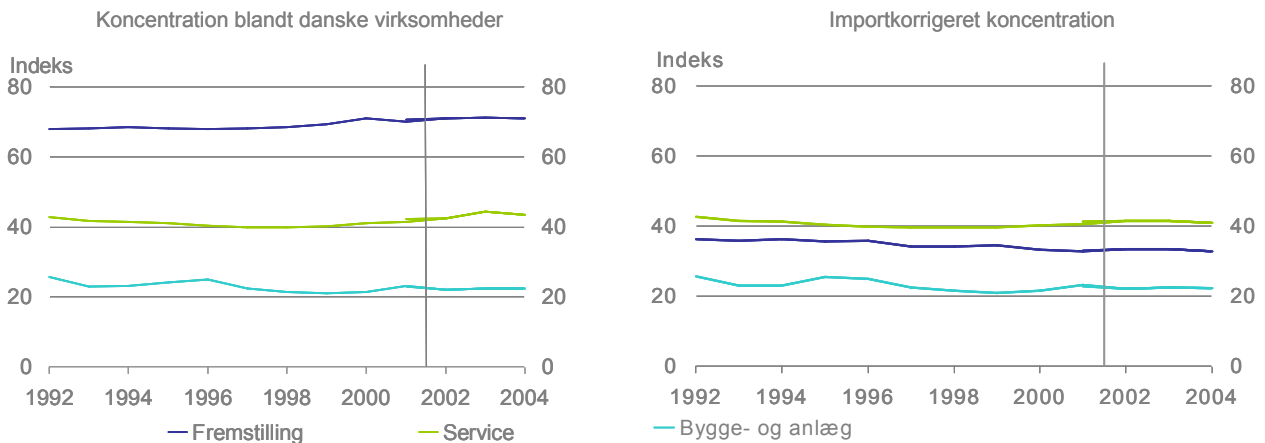
Generelt kan det konstateres, at koncentrationen for fremstillingssektoren, bygge- og anlægssektoren og servicesektoren har været stort set uændret siden 1992, uanset om der korrigeres for import eller ej, se figur 8.8.

² I selve byggeriet er koncentrationen lav. For leverandører til byggeriet er koncentrationen høj.

³ Den importkorrigerede koncentration kan undervurdere den faktiske koncentration i det omfang, at importen stammer fra moder- eller datterselskaber i udlandet.

8. KONKURRENCE

Figur 8.8 Koncentration og importkorrigeret koncentration for hovedsektorer i Danmark

Anm.: Baseret på de fire største virksomheders markedsandel i pct. af hhv. den samlede omsætning i en branche (figuren til venstre) og den samlede tilgang af varer til Danmark (figuren til højre) beregnet vha. nationalregnskabs importkvoter for de 130 nationalregnskabsbrancher. En del brancher er derfor blevet tildelt den samme importkvote. Der kan opstå en vis usikkerhed ved denne metode. Uvejet gennemsnit af koncentrationen i underbrancher. Databrud med 2001 som overlappende år.

Kilde: Specialkørsler fra Danmarks Statistik og Konkurrencestyrelsens egne beregninger.

Mobilitet af markedsandele

Skiftende markedsandele kan være udtryk for en stærk konkurrence mellem virksomhederne.

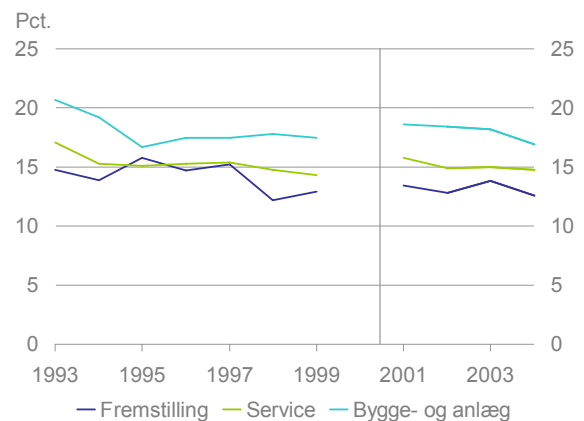
Bortset fra i midten af 1990'erne har mobiliteten i markedsandelene i Danmark været relativt konstant inden for både fremstilling, bygge og anlæg og servicesektoren, se figur 8.9.

Boks 8.3 Mobilitet af markedsandele som indikator

En høj mobilitet betyder, at virksomhederne tager markedsandele fra hinanden, fx fordi der etableres nye virksomheder. Det kan indikere, at der er hård konkurrence. Mobiliteten kan imidlertid også stige, hvis der er strukturændringer i form af virksomhedslukninger, virksomhedsopkøb, fusioner mv.

Lav mobilitet tyder på, at virksomhederne ikke konkurrerer hårdt om markedsandelene. Lav mobilitet kan imidlertid også skyldes, at virksomhederne er i stand til at holde hinanden "i skak" gennem hård konkurrence.

Figur 8.9 Mobilitet af markedsandele

Anm.: Pga. databrud mangler der data for 2000. Tallene før og efter 2000 er ikke direkte sammenlignelige. Se i øvrigt boks 8.3.

Kilde: Specialkørsler fra Danmarks Statistik og Konkurrencestyrelsens egne beregninger.

Mobilitetsmålet tager ikke højde for udenlandsk import. En del sektorer med en meget lav mobilitet er imidlertid kendetegnet ved få indenlandske producenter og mange konkurrerende udenlandske produkter på markedet. I disse tilfælde er lav mobilitet ikke nødvendigvis udtryk for et konkurrenceproblem.

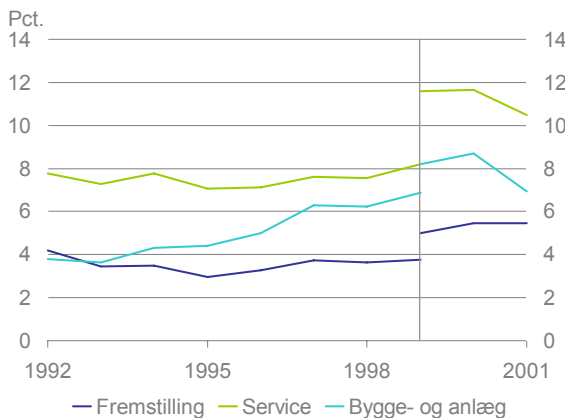
8. KONKURRENCE

Etablering

Nye virksomheder kan være en kilde til øget konkurrence.

Fra midten af 1990'erne til 2001 er tilgangen af virksomheder generelt steget svagt inden for de tre hovedsektorer, se figur 8.10.

Figur 8.10 Tilgang af virksomheder

Anm.: Nettotilgang, dvs. antal nyetablerede virksomheder fratrukket antallet af lukkede virksomheder. Databrud med 1999 som overlappende år. Databrudet skyldes indførelse af en ny metode til at opgøre de reelt aktive firmaer hos Danmarks Statistik.

Kilde: Specialkørsler hos Danmarks Statistik og Konkurrencestyrelsens beregninger.

Udviklingen i tilgangen af virksomheder - som skal ses på baggrund af den generelt gunstige konjunktursituation i perioden - har tilsyneladende ikke haft nævneværdig indflydelse på (den importkorrigerede) koncentration i brancherne, se figur 8.8.

Boks 8.4 Etablering som indikator

Barrierer, der forhindrer nye virksomheder i at etablere sig, kan udgøre en væsentlig hindring for konkurrencen.

En lille tilgang af nye virksomheder kan være tegn på adgangsbarrierer, fx i form af offentlig regulering, kontrakter med lang løbetid, mærkevederbyrder og store krav til indskud af kapital eller viden. En lille tilgang kan dog også skyldes, at branchen er i stagnation, fordi efterspørgslen er faldende, eller at konkurrencen er hård, således at der ikke er udsigt til en passende forrentning ved at investere i branchen.

Konkurrenceudsættelse af offentlige opgaver

Konkurrence om at udføre de offentlige opgaver samt offentlig-privat samarbejde (OPS) er centrale midler til at øge nytænkning og innovation og til at sikre en effektiv udnyttelse af samfundets ressourcer.

Offentlig-privat samarbejde kan give det offentlige mulighed for at trække på private virksomheders erfaringer og kompetencer. Samtidig åbnes nye markeder for konkurrence, hvilket i sig selv kan føre til større dynamik. Dermed bliver der skabt bedre rammer for udvikling af den offentlige service, ligesom private virksomheder får mulighed for at anvende de nye erfaringer til udvikling af nye produkter - fx til eksport.⁴ Desuden kan private leverandører medvirke til, at borgerne får bedre mulighed for at vælge mere fleksible løsninger.

Der findes en række forskellige former for offentlig-private samarbejdsrelationer, fx udlicitering, Offentlig-Private Partnerskaber (OPP) og fritvalgsordninger. Hvordan et konkret offentlig-privat samarbejde bør organiseres, afhænger af karakteren af den enkelte opgave. Men grundlæggende kan man skelne mellem, om konkurrencepresset kommer fra det offentliges efterspørgsel (i form af udbud) eller via borgerens efterspørgsel (fx ved fritvalgsordninger). Disse områder gennemgås i det følgende.

EU-udbud og udlicitering

En indikator for konkurrencen om offentlige opgaver er anvendelsen af udbud.

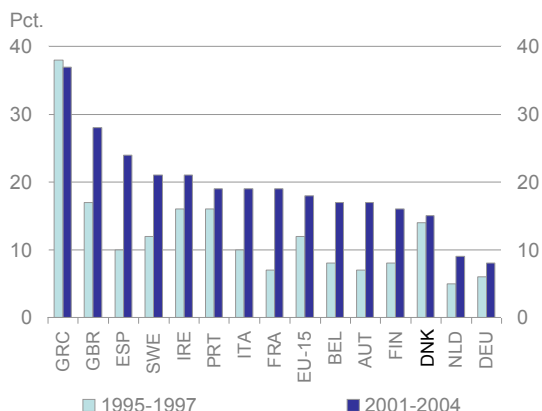
Anvendelsen af EU-udbud i Danmark har været nogenlunde konstant i perioden 1995-2004, mens udbudsandelen er steget i stort set alle andre EU15-lande. Danmark er der-

⁴ I Sverige er der flere eksempler på, at private velfærdsvirksomheder har udnyttet den opnåede ekspertise i forbindelse med eksport - fx af hospitalsydelser og hjemmehjælpsydelser. Det gælder for virksomheder som fx Capio AB og Attendo.

8. KONKURRENCE

for faldet fra en 5. til en 12. plads, hvad angår andelen af offentlige indkøb i EU-udbud, se figur 8.11.

Figur 8.11 Andel af offentligt indkøb i EU-udbud

Kilde: EU-Kommissionen, Generaldirektoratet for Det indre Marked. Se også Konkurrencestyrelsen (2005): Konkurrence- og velfærdsgennemgang 05, kapitel 4.

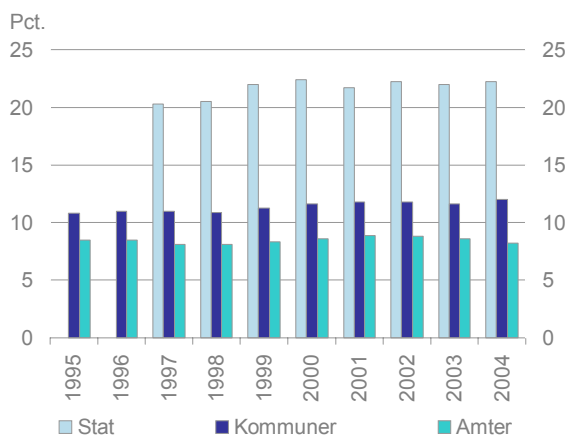
Boks 8.5 EU-udbud som indikatorer

Anvendelsen af EU-udbud er ingen perfekt indikator for konkurrencen om offentlige opgaver. Årsagen er, at ikke alle offentlige opgaver er omfattet af reglerne om EU-udbud, ligesom der findes andre former for konkurrenceudsættelse, fx fritvalgsordninger, der ikke afspejles i tallene for EU-udbud.

På nationalt plan bliver udliciteringsgraden typisk brugt som indikator på, hvor meget private virksomheder inddrages i varetagelsen af offentlige opgaver i Danmark. Udliciteringsgraden i stat, amter og kommuner har ligget nogenlunde konstant de seneste 5 år.

Kommunerne udliciterer årligt for mere end 20 mia. kr., hvilket i 2004 gav en gennemsnitlig udliciteringsgrad på ca. 12 pct. Det tilsvarende tal for amterne var ca. 8 pct., se figur 8.12.

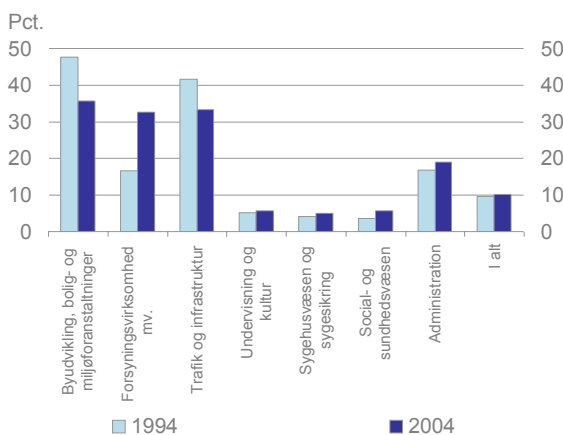
Figur 8.12 Udliciteringsgrad for driftsopgaver i stat, amt og kommune

Anm.: Der foreligger ikke tal for staten før 1997. København, Frederiksberg og Bornholm kommune er inkluderet i tallene for amterne. Se boks 8.6. Kilde: Konkurrencestyrelsen (2005): Konkurrence- og velfærdsgennemgang 05, baseret på Udliciteringsrådet, samt de kommunale regnskaber.

Udliciteringsgraden varierer dog betydeligt fra område til område. Udliciteringen er højest på de tekniske områder og lavest på velfærdsområderne, se figur 8.13.

Figur 8.13 Køb af fremmede tjenester i pct. af driftsudgifter for amter og kommuner, 1994 og 2004

Anm.: HS og HUR indgår ikke i tallene. Med hensyn til byudvikling mv. viser figuren et fald, men dette dækker over en ændret opgørelsespraksis fra 2001 til 2002 i forhold til området forsyningsvirksomhed. Se i øvrigt boks 8.6.

Kilde: De kommunale regnskaber og egne beregninger.

8. KONKURRENCE

Der er også stor spredning i udliciteringsgraden mellem kommunerne. Udliciteringsgraden inden for teknik og miljø - hvor der generelt må forventes at findes potentielle private leverandører - varierer eksempelvis fra ca. 12 pct. i Sydals til ca. 90 pct. i Samsø kommune.⁵

Boks 8.6 Udliciteringsgraden som indikator

Udliciteringsgraden opgøres på baggrund af kontering af køb af fremmede tjenesteydelser i de kommunale regnskaber. Kun køb hos momsregistrerede leverandører er med i opgørelsen. Købet af fremmede tjenester kan således reelt være større end angivet, fordi moms-fritagne områder (fx sygehusbehandling, undervisning og social forsyning til børn og ældre) ikke medregnes. Dermed er fx private leverandører i fritvalgsordninger på fx sygehus- og ældreområdet ikke medregnet. Derimod indgår udgifter i forbindelse med leverancer fra kommunens egne forsyningsvirksomheder, hvilket gør udliciteringsgraden større. Udliciteringsgraden siger i øvrigt ikke noget om, hvorvidt en ydelse reelt har været konkurrenceudsat, men evt. er blevet vundet af et internt offentligt bud.

Frit valg

Borgernes mulighed for frit at kunne vælge leverandør af offentlige velfærdsydelser er med til at sikre en sund konkurrence.

Der er i dag indført frit valg på en række af de store velfærdsområder. Det drejer sig om:⁶

- Personlig og praktisk hjemmehjælp
- Grundskoler
- Børnepasning
- Sygehuse

Konkurrencestyrelsen har undersøgt muligheden for og anvendelsen af frit valg i 12 europæiske lande. Undersøgelsen indikerer,⁷ at borgere i Danmark på de fleste områder har større grad af valgmulighed end i EU generelt. Det er dog ikke alle, der vælger at udnytte muligheden. Danmark ligger på 8 ud af 9 områder over EU-gennemsnittet, hvad angår *muligheden* for frit valg. Hvad angår *brugen* af frit valg, ligger Danmark imidlertid på de fleste områder under EU-gennemsnittet. Særligt på de nye fritvalgs-

⁶ Det frie valg er i nogle tilfælde underlagt særlige betingelser. På grundskole- og børnepasningsområdet er det fx en forudsætning for det frie valg, at der er ledig kapacitet, mens det på sygehusområdet er en forudsætning for valg af privat leverandør, at der er ventetid i det offentlige.

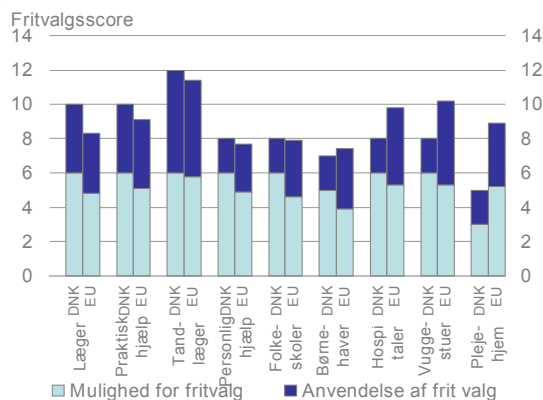
⁷ Sammenligningen skal ses med visse forbehold. Resultaterne bygger på pointgivning baseret på de enkelte landes egen vurdering af status for frit valg. Derudover skal der tages forbehold for organiserings- og finansieringsformen. I lande, hvor ydelserne helt eller delvist finansieres på markedsvilkår, afspejles det frie valg direkte i den pris, den enkelte skal betale for ydelsen. Derimod er der ikke tilsvarende sammenhæng mellem betaling og ydelse i de lande, hvor ydelserne finansieres af det offentlige. Øget forbrug eller valg af dyrere ydelse afspejles dermed ikke i øget betaling for den enkelte. Af hensyn til styringen af de offentlige udgifter lægges der typisk restriktioner på det frie valg, fx visitation og udbudsstyring. Dette vanskeliggør en direkte sammenligning.

⁵ I forhold til anlægsopgaver (byggeri mv.) var den gennemsnitlige kommunale udliciteringsgrad i 2003 81 pct. Det dækker over en variation i de gennemsnitlige udliciteringsgrader på de kommunale områder på mellem 63 pct. inden for ”byudvikling, bolig- og miljøforanstaltninger” og 91 pct. inden for ”undervisning og kultur”.

8. KONKURRENCE

områder ligger Danmark mindre godt. Det er dog vigtigt at have for øje, at mange af de nyere frit valgs initiativer først er blevet introduceret fra 2003 og frem, se figur 8.14.

Figur 8.14 Indikator for mulighed for og brug af frit valg

Anm.: Bygger på en spørgeskemaundersøgelse. Tallene omfatter både situationer med frit valg mellem offentlige og private leverandører samt frit valg alene mellem offentlige leverandører.

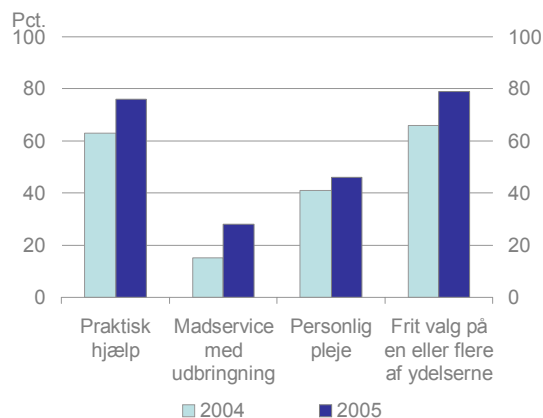
Kilde: Konkurrencestyrelsen (2005): Konkurrenceregulering 05, kapitel 4.

Boks 8.7 Frit valg som indikator

Som anført i forrige afsnit er udbud og udlicitering ikke perfekte indikatorer for konkurrence om offentlige opgaver. Der er således andre måder at sikre konkurrence, fx ved at etablere frit leverandørvalg. Der er derfor grund til også at følge udbredelsen af frit valg som indikator for konkurrence om offentlige opgaver. Det er imidlertid vanskeligt at fastsætte præcise indikatorer for omfanget af det frie valg. Der kan fx skelnes mellem, om der måles på borgernes mulighed for frit valg mellem offentlige og private leverandører, eller på muligheden for frit valg mellem offentlige leverandører. Dertil kommer, at det kan være relevant at se på den konkrete anvendelse af det frie valg. Det afgørende er dog, at alene muligheden for frit valg styrker konkurrencen.

På ældreområdet tilbyder 79 pct. af landets kommuner frit valg mellem to eller flere leverandører inden for mindst én af hovedydelseerne personlig pleje, praktisk hjælp og madservice, se figur 8.15.

Figur 8.15 Andel kommuner med frit valg på ældreområdet

Kilde: Frit valg i ældreplejen - landsdækkende brugerundersøgelse, Ankestyrelsen 2005.

Fra 2004 til 2005 er andelen af kommuner, der kan tilbyde frit leverandørvalg, steget fra 66 pct. til 79 pct. af kommunerne.

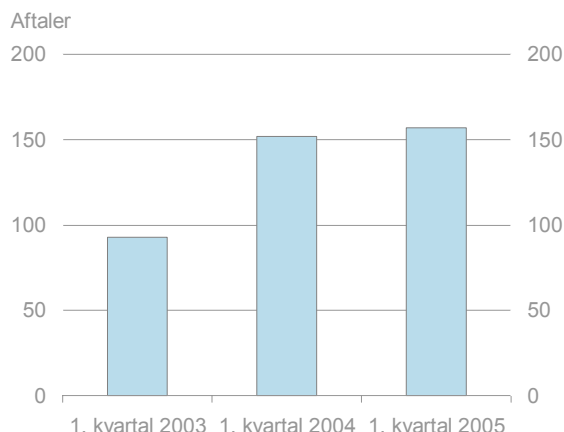
Samlet har omtrent 90 pct. af landets brugere over 65 år mulighed for at vælge mellem forskellige leverandører til én eller flere af de nævnte hovedydelser.

Andelen af ældre borgere, der har mulighed for at vælge en privat leverandør, er således højere end andelen af kommuner, der kan tilbyde frit valg. Det skyldes, at kommuner uden valgmuligheder typisk er at finde blandt kommuner med et relativt lille befolkningsgrundlag, hvor det bl.a. kan være sværere at tiltrække private leverandører.

Fra 2004 til 2005 er antallet af godkendte private leverandører af praktisk hjælp vokset fra 142 til 176. Det er en stigning på knap 20 pct. Samme tendens gør sig gældende på sundhedsområdet, hvor de offentlige myndigheder i perioden 2003-2005 i stigende grad har indgået aftaler med private og udenlandske sygehuse og klinikker, se figur 8.16.

8. KONKURRENCE

Figur 8.16 Aftaler med private og udenlandske sygehuse og klinikker

Kilde: Amtsrådsforeningen og Indenrigs- og Sundhedsministeriet.

På skoleområdet har forældre fået en udvidet ret til at vælge en offentlig skole uden for skoledistriktet eller kommunen. I 2003 kunne 75 pct. af kommunerne tilbyde frit skolevalg inden for kommunegrænsen, mens 60 pct. kunne tilbyde frit skolevalg på tværs af kommunegrænserne. I dag har alle kommuner pligt til at give forældrene frit skolevalg både inden for og på tværs af kommunegrænserne. Det frie valg forudsætter dog, at der er plads på den skole, forældrene ønsker.

En stor andel af kommunerne kan også tilbyde forældre muligheder for frit valg på dagpasningsområdet. Fra 2005 har private leverandører fået ret til at etablere dagtilbud og modtage et tilskud pr. barn på linje med de kommunale institutioner, når forældrene vælger dette dagtilbud. Fra 2005 hhv. 2004 har forældre endvidere haft frit valg over kommunegrænserne mht. dagtilbuds- og klubtilbudspladser. Fra 2002 har forældrene haft mulighed for at få tilskud til pasning af egne børn, ligesom der også er mulighed for at få et tilskud til en privat børnepasser eller til en privat pasningsordning.

Rammevilkår for konkurrence

Danmarks præstationer på konkurrenceområdet er knyttet til de rammevilkår, der findes på området.

Konkurrenceloven og håndhævelse af denne er afgørende betingelser for effektiviteten af markederne.

Endvidere spiller sektorlovgivning og graden af liberaliseringer på infrastrukturområderne en særlig rolle.

Derudover har vilkårene for opstart af virksomheder og åbenhed overfor udlandet betydning for konkurrencen. Disse forhold er beskrevet i hhv. kapitel 10 og 9.

I forhold til konkurrenceudsættelsen af offentlige opgaver findes særlige rammevilkår, fx i form af EU's udbudsregler.

Figur 8.17 Rammer for konkurrence

8. KONKURRENCE

Regulering af konkurrencen på private markeder

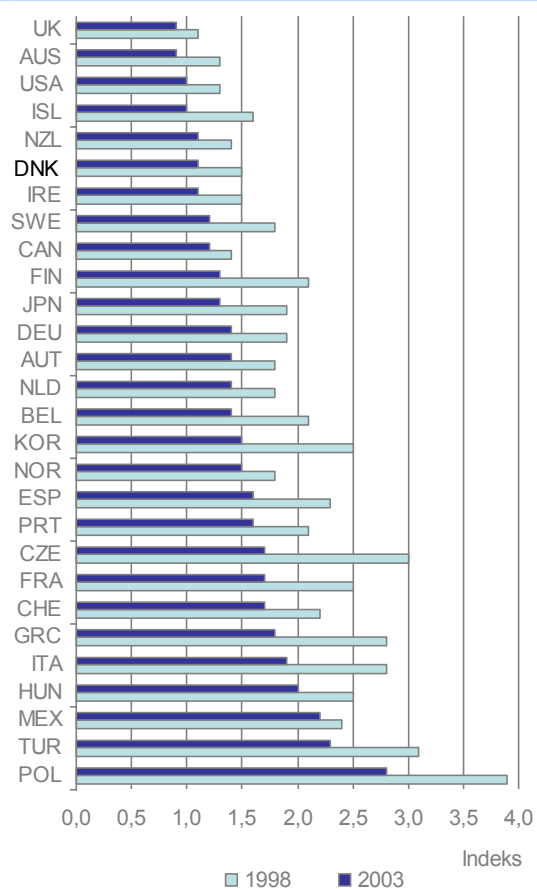
Konkurrenceloven opstiller de fælles konkurrenceregler for alle virksomheder i Danmark. Formålet med loven er at hindre virksomhederne i at misbruge deres markedsmagt, fx til at holde konkurrenter ude af markedet. Konkurrenceloven skal også forhindre, at virksomhederne laver karteller, så de kan sætte urimeligt høje priser - på forbrugernes bekostning. Endelig betyder loven, at der kan stilles betingelser for fusioner.

Myndighederne påvirker dog ikke alene konkurrencen gennem konkurrenceloven. Der findes en række former for offentlig regulering, der begrænser konkurrencen ved at skabe adgangsbarrierer for nye – eventuelt udenlandske – virksomheder. Det kan fx være i form af offentligt ejerskab, eneretsbevillinger, antalsbegrænsninger og autorisationsordninger.

Mange forhold spiller ind på, hvordan et marked reguleres. Det kan eksempelvis være hensyn til forhold som forsyningssikkerhed, nationale interesser mv. På nogle ”naturlige” monopolområder er en vis regulering nødvendig af konkurrencehensyn. Det gælder fx vedr. el-nettet, hvor reguleringen af et naturligt monopol er sket sideløbende med liberaliseringerne i de sidste fem år.

Omfanget af konkurrencebegrænsende offentlig regulering i Danmark er i den laveste tredjedel blandt landene i OECD. Reguleringen er typisk mindre i de engelsktalende lande, mens Danmark er bedre placeret end de kontinentaleuropæiske lande, se figur 8.18.

Figur 8.18 Markedsregulering

Kilde: OECD Economics Department Working Paper No. 419, "Product Market Regulation in OECD Countries: 1998 to 2003."

Den konkurrencebegrænsende regulering er reduceret i Danmark siden 1998. Alligevel placerer Danmark sig kun marginalt bedre i 2003 end i 1998. Det skyldes, at stort set alle de øvrige OECD-lande også har reduceret reguleringen af deres markeder i omtrent samme tempo som i Danmark.

Opgørelsen bygger på tre underindeks

- graden af statslig kontrol (bl.a. offentligt ejerskab og priskontrol),
- etableringsbarrierer (bl.a. tilladelser, licenser og administrative byrder)
- barrierer for international handel og udenlandske investeringer (FDI).

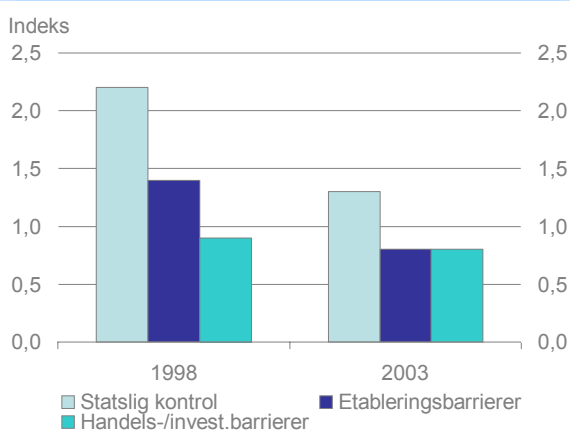
For alle tre underindeks er reguleringen i Danmark reduceret siden 1998.

8. KONKURRENCE

Det er dog især underindekset for statslig kontrol (som bl.a. omfatter prisregulering og offentlig ejerskab af produktionsvirksomheder) og underindekset for etableringsbarrierer, der er faldet. Underindekset for international handel og investeringer – hvor reguleringen i forvejen er begrænset (og i øvrigt fastlægges i EU-regi) – er kun faldet marginalt, se figur 8.19.

Figur 8.19 Regulering i Danmark

Kilde: OECD Economics Department Working Paper No. 419, "Product Market Regulation in OECD Countries: 1998 to 2003."

Implementeringen af det indre marked er et vigtigt element i åbningen af markederne i forhold til udenlandske konkurrenter. Dette er beskrevet i kapitel 9.

Liberalisering af infrastrukturer

En undersøgelse af liberaliseringsgraden inden for 11 infrastrukturer⁸ viser, at forbedringspotentialet i Danmark i forhold til at øge konkurrencen på infrastrukturområderne samlet set er nogenlunde som gennemsnittet for en række EU-lande, se tabel 8.3.

⁸ Jernbaner, lufthavne, postomdeling, el, naturgas, fjernvarme, tele, distribution af TV, vandforsyning og spildevandshåndtering samt deponering og forbrænding af affald

Tabel 8.3 Kvaliteten af rammebetingelser for infrastrukturer

	Forbedringspotentiale, pct.	
	Danmark	EU*
Adskillelse af regulering og ejerskab	27	45
Begrænsning og udbud af enerettigheder	55	42
Separation og tredjepartsadgang	33	44
Tekniske barrierer	30	22
Internationalisering	45	51
Samlede rammebetingelser	38	41

Anm.: Forbedringspotentialet måler, hvor gode rammevilkårene er for at skabe konkurrence. Et forbedringspotentiale på 0 angiver, at lovgivningen har skabt de bedst mulige rammevilkår for konkurrence. EU* udgøres her af Sverige, Norge, Finland, Storbritannien, Frankrig, Holland, Tyskland, Polen og Ungarn.

Kilde: Konkurrenceredegørelse 2005, kapitel 3. Konkurrencestyrelsen.

Håndhævelse af lovgivning på private markeder

Håndhævelse af konkurrenceloven handler om konkurrencemyndighedernes muligheder og værktøjer til opklaring og håndtering af konkrete sager, men også om hvordan der i øvrigt arbejdes for at øge konkurrencen i Danmark, fx gennem analyser og anbefalinger, se boks 8.8.

De danske myndigheder har ikke de samme værktøjer til opklaring af konkurrenceovertrædelser til rådighed som EU-kommissionen og størstedelen af EU-landene.

Fx kan konkurrencemyndighederne i USA og i næsten alle EU-lande samt EU-kommissionen – gennem et såkaldt leniency-program – give bødenedsættelser eller bødefritagelser til virksomheder, som sam-

8. KONKURRENCE

arbejder med myndigheder om at opklare kartelsager. Den mulighed har de danske myndigheder ikke. Ifølge opgørelser fra Konkurrencestyrelsen er Danmark sammen med 5 andre EU-lande pt. de eneste EU-lande uden et leniency-program, se tabel 8.4.

Tabel 8.4 Leniencyprogrammer i forskellige lande

	Har	Har ikke
USA	X	
EU-Kommissionen	X	
England	X	
Tyskland	X	
Frankrig	X	
Belgien	X	
Finland	X	
Irland	X	
Holland	X	
Sverige	X	
Cypern	X	
Tjekkiet	X	
Grækenland	X	
Ungarn	X	
Litauen	X	
Letland	X	
Slovakiet	X	
Estland	X	
Luxembourg	X	
Polen	X	
Østrig	X	
Spanien		X
Italien		X
Portugal		X
Slovenien		X
Danmark		X
Malta		X

Kilde: Konkurrencestyrelsen.

OECD og EU-Kommissionen vurderer, at leniency er et centralt instrument til bekæmpelse af ulovlige karteller (OECD (2004), EU-Kommissionen (2002)).

Herudover har EU-kommissionen og flere lande fx mulighed for ransagning på private

adresser, ligesom konkurrencemyndighederne i flere lande kan udstede administrative bøder til virksomheder, der overtræder konkurrenceloven.

Boks 8.8 Håndhævelse som indikator

Der foreligger ikke en fyldestgørende indikator for håndhævelsen af lovgivningen. Det skyldes blandt andet, at en simpel optælling af antallet af sager (afgørelser) ikke vil give et retvisende billede af indsatsen. Fx vil en sådan opgørelse ikke tage højde for hverken størrelse eller væsentlighed af de enkelte sager og afgørelser. Derimod er det muligt at se på, hvilke instrumenter og beføjelser konkurrencemyndighederne i forskellige lande er i besiddelse af.

Regulering af konkurrence om offentlige opgaver

EU's udbudsregler, det statslige udbudscirkulære og konkurrenceloven udgør de væsentligste lovgivningsmæssige rammer for konkurrence om offentlige opgaver.

Danmark er sammen med Finland, Holland og Sverige i front med hensyn til korrekt og rettidig implementering af EU's udbudsdirektiver⁹.

I forhold til en række nabolande (fx Sverige og Norge) har Danmark imidlertid ikke helt så klare rammer for kontrakter, der er uden for EU-udbudsdirektivernes procedureforskrifter - fx hvis de er mindre end direktivernes mindsteværdier, eller hvis de vedrører undtagne såkaldte bilag B-ydelser (fx kultur-, social- og sundhedsydelser, såsom drift af idrætsanlæg, ældrepleje, sprogundervisning til indvandrere mv.). Disse kontrakter er underlagt EU's principper om ligebehandling og ikke-diskrimination, men hvad disse principper indebærer i praksis kan i nogle tilfælde forekomme uklart.

⁹ Se "Public Procurement in the European Union. Exploring the Way Forward", Green Paper, EU-Kommissionen 1996.

8. KONKURRENCE

På det statslige område foreskriver det statslige udbudscirkulære allerede i dag, at alle opgaver, som en statsinstitution udfører, og som vil kunne udføres af eksterne leverandører med passende mellemrum, skal sendes i udbud. Opgaver med en forventet kontraktsum under 500.000 kr. er dog undtaget denne bestemmelse. Derudover pålægger det statslige udbudscirkulære statsinstitutionerne at udarbejde udbudspolitikker, som identificerer alle institutionernes udbudseggede opgaver. Tilsvarende regler findes ikke på det kommunale område.

Ud over de overordnede lovgivningsmæssige rammer er området reguleret af sektorlovgivning, der kan indeholde incitamenter eller barrierer for offentlig-privat samarbejde. Eksempelvis indeholder Lov om social service bestemmelser om, at kommuner skal tilbyde frit valg mellem offentlige og private leverandører af hjemmehjælp. Omvendt er der også forbud mod udlicitering på enkelte områder. Det er fx ikke lovligt at udlicitere drift af folkeskoler, se boks 8.9.

Boks 8.9 Eksempler på forbud mod udlicitering mv.

Lov om folkeskoler indebærer, at det ikke er muligt at udlicitere folkeskolens undervisningsopgaver. Loven indebærer endvidere, at skolefritidsordninger ikke kan udliciteres.

Lov om ungdomsskoler indebærer, at undervisningen i ungdomsskoler ikke kan udliciteres.

Driften af musikskoler kan kun udliciteres til selvejende institutioner eller andre offentlige myndigheder. Statens Musikråd kan dog godkende andre ordninger.

Udlicitering af myndighedsopgaver (fx visitation, skatteopkrævning mv.) er som udgangspunkt forbudt, med mindre der findes en specifik hjemmel.

Kilde: www.udbudsportalen.dk.

For at et marked for offentlige opgaver kan fungere ordentligt, er det endvidere nødvendigt, at rammerne skaber gennemsigtighed,

så man kan sammenligne leverandørernes pris og kvalitet.

Det er svært at vurdere markeders gennemsigtighed objektivt. En indikator for gennemsigtigheden på markedet for offentlige ydelser er, om der er klare, omkostningsbaserede regnskabsprincipper i den offentlige sektor.

Indførelsen af omkostningsbaserede regnskaber i kommunerne blev påbegyndt for regnskabsåret 2004. For 2005 skal kommunerne udarbejde omkostningsbaserede regnskaber for hele kontoplanen. På det statslige område indføres der fra 2005 omkostningsbaserede regnskaber, og i 2007 indføres der omkostningsbaserede bevillinger på finansloven.

Organiseringen af de offentlige opgaver spiller også en rolle for gennemsigtighed og konkurrenceudsættelse. Intern kontraktstyring og adskillelse af bestiller- og udførerfunktionen (BUM) i det offentlige kan således være et første skridt for reelt at overveje inddragelse af private leverandører. 43 pct. af kommunerne anvendte kontraktstyring i 2003 - især på de tekniske områder. Halvdelen af kommunerne havde imidlertid valgt at beholde deres oprindelige organisationsstruktur.

Håndhævelse af lovgivning på markeder for offentlige opgaver

I forhold til håndhævelse af konkurrencen om offentlige opgaver spiller konkurrencemyndighederne, Klagenævnet for udbud og det kommunale tilsyn de væsentligste roller.

Klagesystemet i forhold til konkurrence om offentlige opgaver synes at være relativt velfungerende. Inden for de sidste 10 år har EU-Kommissionen indledt mindre end fem sager mod Danmark, hvilket indikerer, at klagerne har tillid til det danske klagesystem. Antallet af klager til Konkurrencestyrelsen og Klagenævnet for Udbud har været nogenlunde konstant de seneste år. Omvendt har

8. KONKURRENCE

det vist sig at være svært at håndhæve fair konkurrence i fritvalgsordninger ud fra de nuværende bestemmelser i konkurrenceloven.

9. ÅBENHED OVER FOR OMVERDENEN

Globaliseringen betyder, at de økonomiske, kulturelle og politiske forbindelser på tværs af landegrænser bliver stadig tættere. Vi handler og kommunikerer med næsten alle lande, og vi deltager aktivt i den internationale arbejdsdeling.

Globaliseringen skaber en mere åben verden og giver derved Danmark nye muligheder for at øge velstanden og skabe bedre job. Danske virksomheder får adgang til nye markeder, nye teknologier og produktionsmetoder. Samtidig får borgerne adgang til nye, bedre og billigere produkter.

I dag ligger Danmarks samhandel med andre lande omtrent på gennemsnittet for OECD-landene. Danmarks udenrigshandel er dog - bl.a. som følge af vores geografiske placering - moderat, når man sammenligner med andre små lande, som typisk har en stor udenrigshandel.

Danske virksomheders investeringer i udlandet ligger i det europæiske midterfelt. Europa modtager broderparten af investeringerne, mens investeringer i Kina og det øvrige Sydøstasien stadig spiller en beskedne rolle. De udenlandske virksomheders investeringer i Danmark er vokset i de seneste år. Samlet set er der nogenlunde balance

mellem de danske investeringer i udlandet og de udenlandske investeringer i Danmark.

Det er regeringens mål, at

- Danske interesser skal varetages effektivt på den globale scene - politisk, økonomisk, kulturelt og konkret for danske borgere og virksomheder.
- Det danske samfund skal have god indsigt i og forståelse af andre lande og kulturer - også kulturer, der er meget forskellige fra vores.
- Udlandet skal have kvalificeret viden om Danmark og Danmarks særlige kompetencer.
- Alle unge skal have en uddannelse med globalt perspektiv.
- Mange flere danske studerende skal på uddannelsesophold i udlandet, så de kan få international indsigt og større forståelse for andre kulturer.
- Det skal være mere attraktivt for højt-kvalificerede udenlandske studerende og undervisere at komme til Danmark.
- Uddannelsesinstitutionerne skal fortsat udvikle og videreudvikle attraktivt faglige miljøer, så de kan bidrage til at tiltrække og fastholde højt-kvalificeret arbejdskraft og virksomheder i Danmark.

Tabel 9.1 Hvordan ligger Danmark i forhold til andre lande?

	Under gennemsnittet	Midterfeltet	Top 5
Samhandel		■	
Danske direkte investeringer i udlandet		■	
Udenlandske direkte investeringer i Danmark		■	
Nettoindvandring af højtuddannede	■		
Andel udenlandske studerende		■	
Samlede vurdering		■	

Anm.: Top 5 (grøn) dækker over en placering i top fem blandt landene i OECD. Under gennemsnittet (rød) dækker over en placering under OECD-gennemsnittet. Ellers angives en placering i midterfeltet (gul). For den samlede vurdering opnås en placering i top fem, når Danmark ligger i top fem på mere end halvdelen af de viste områder. De opstillede mål refererer til figur 9.1 (Samhandel), figur 9.8 (Danske direkte investeringer i udlandet og Udenlandske direkte investeringer i Danmark), figur 9.17 (Nettoindvandring af højtuddannede) og figur 9.21 (Andel udenlandske studerende).

9. ÅBENHED OVER FOR OMVERDENEN

Uddannelsesinstitutionerne og de studerende deltager allerede i dag i mange internationale aktiviteter. Der er i dag flere danske studerende, der tager en del af uddannelsen i udlandet end for 10 år siden. Ca. 8.500 danske studerende læste en del af eller hele uddannelsen i udlandet i studieåret 2004/05. Antallet er dog ikke steget de seneste år.

Andelen af udenlandske studerende i Danmark er mindre end i mange andre lande. I de seneste år er der dog givet stadigt flere opholdstilladelser i forbindelse med studier eller arbejde i Danmark, og antallet af udenlandske udvekslingsstuderende i Danmark er mere end fordoblet i de sidste 10 år. Ande-

len af udlændinge i ansøgerfeltet til stillinger ved danske universiteter er vokset lidt i de senere år.

Der er behov for mere viden om, hvordan Danmark tiltrækker flere højt kvalificerede udenlandske studerende og undervisere.

Ligesom en række europæiske lande har Danmark nogenlunde balance i nettoindvandringen af højtuddannede. Danmark ligger dog under gennemsnittet for OECD-landene. En række engelsktalende lande samt de øvrige nordiske lande har en bedre balance for højtuddannedes mobilitet. Af de højtuddannede danskere, der udvandrer, vender godt 20 pct. ikke tilbage.

Tabel 9.2 Status for regeringens mål i Globaliseringsstrategien

Regeringens mål

Danske interesser skal varetages effektivt på den globale scene – politisk, økonomisk, kulturelt og konkret for danske borgere og virksomheder.

Det danske samfund skal have god indsigt i og forståelse af andre lande og kulturer – også kulturer, der er meget forskellige fra vores.

Udlandet skal have kvalificeret viden om Danmark og Danmarks særlige kompetencer.

Alle unge skal have en uddannelse med globalt perspektiv.

Mange flere danske studerende skal på uddannelsesophold i udlandet, så de kan få international indsigt og større forståelse for andre kulturer.

Det skal være mere attraktivt for højt kvalificerede udenlandske studerende og undervisere at komme til Danmark.

Uddannelsesinstitutionerne skal udvikle attraktive faglige miljøer, så de kan bidrage til at tiltrække og fastholde højt kvalificeret arbejdskraft og virksomheder i Danmark.

Måling i redegørelsen

Der er behov for at udvikle indikatorer på dette område.

Der er behov for at udvikle indikatorer på dette område.

Der er behov for at udvikle indikatorer på dette område.

Antal studerende til og fra Danmark har været stigende i de seneste år.

Antallet af danske udvekslingsstuderende har været stigende i de sidste 10 år.

Andelen af udenlandske studerende er mindre i Danmark end i en række andre OECD-lande, men højere end i de nordiske lande. I de senere år er antallet af udenlandske udvekslingsstuderende fordoblet, og universiteterne har oplevet en stigning i andelen af udlændinge i ansøgerfeltet, se kapitel 6.

Udenlandske virksomheders investeringer i Danmark er vokset i de seneste år. Det samme gælder antallet af personer, der kommer til Danmark for at studere eller arbejde. Danmarks nettoindvandring af højtuddannede ligger dog under OECD-gennemsnittet.

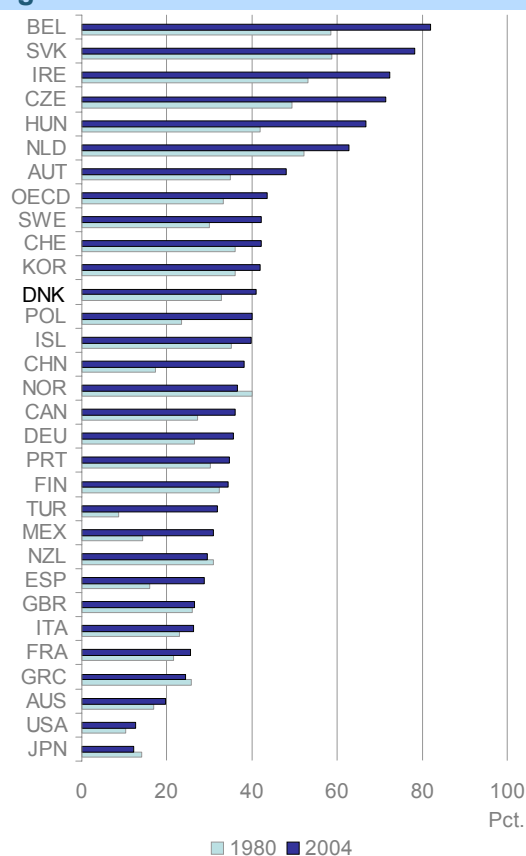
9. ÅBENHED OVER FOR OMVERDENEN

Handel med udlandet

Globaliseringsprocessen indebærer blandt andet øget samhandel mellem landene. Handlen stimuleres navnlig af løbende liberaliseringer af handelsrestriktioner og teknologiske fremskridt, der bl.a. har resulteret i lavere transportomkostninger.

Samhandlen er generelt taget til over de seneste årtier. Den internationale handel er således øget for en lang række OECD-lande, herunder Danmark. Også et land som Kina tager i stigende grad del i samhandlen, se figur 9.1.

Figur 9.1 International handel

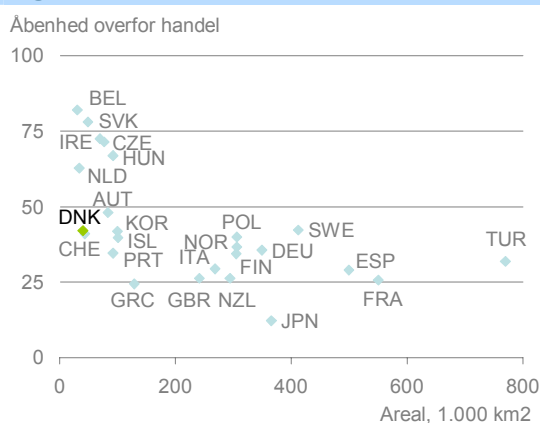

Anm.: Gennemsnit af eksport og import i pct. af (2x) BNP. For en række lande foreligger der ikke data i 1980, i stedet benyttes 1990 for Kina og Polen, 1991 for Tyskland og Ungarn samt 1993 for Slovakiet.
Kilde: OECD og IMF.

Danmark tilhører en gruppe af små åbne økonomier, der er forholdsvis afhængige af international udveksling af varer og tjenester. Sammenlignet med andre små lande er

Danmarks udenrigshandel dog moderat. En række lande, herunder Belgien, Holland og Østrig er mere åbne end Danmark, se figur 9.2. Det kan blandt andet skyldes, at en mere central geografisk placering er med til at øge disse landes samhandel.¹ Det er fx tilfældet for Belgien, Holland og Østrig. Store økonomier som USA og Japan handler derimod naturligt mindre med andre lande.

Figur 9.2 Handelspotentiale, 2004

Anm.: Krydsplottet af landenes areal (opgjort i 1.000 km²) og åbenheden overfor handel, se anmærkningen til figur 9.1. Kina, Canada, USA, Australien og Mexico vises ikke.

Kilde: OECD, IMF og Verdensbanken (World Development Indicators 2005).

Vareeksporten er steget forholdsvis markant i forhold til BNP siden 1970, primært som følge af markante løft i begyndelsen af 1980'erne og igen omkring 2000, se figur 9.3.

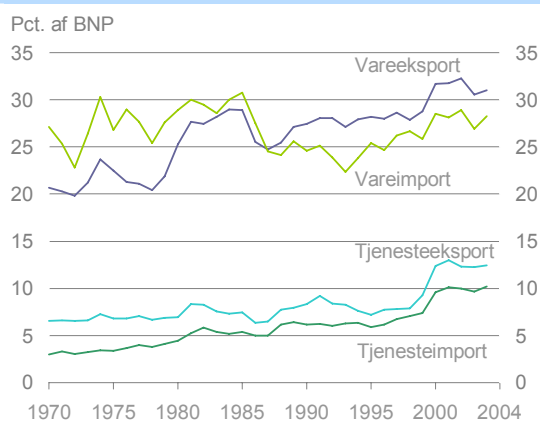
Importen af varer har været svagt stigende siden 2000. Importkvoten for varer ligger nu på samme niveau som i slutningen af 1970'erne. Tjenestehandlen steg markant i 2000 bl.a. som følge af en fusion inden for rederierhvervet.

¹ Se fx Vækst gennem globalisering, Økonomi- og Erhvervsministeriet, 2003 samt Danmark som foregangsland, Strukturovervågning - international benchmarking af Danmark, Finansministeriet, 1999.

9. ÅBENHED OVER FOR OMVERDENEN

Figur 9.3 Vare- og tjenestehandel

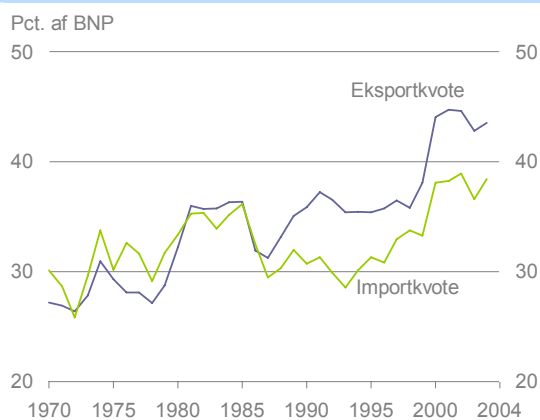

Anm.: Løbende priser.

Kilde: ADAM's databank, forår 2005.

Den danske udenrigshandel med varer og tjenester er samlet set steget gennem de seneste årtier. Især eksporten er steget markant. Eksportkvoten er vokset fra 27 pct. af BNP i 1970 til 44 pct. i 2004, mens importkvoten er steget fra 30 til 38 pct. af BNP fra 1970 til 2004, se figur 9.4.²

Figur 9.4 Eksport- og importkvoter

Anm.: Løbende priser, varer og tjenester under ét.

Kilde: ADAM's databank, forår 2005.

Det forhold, at serviceerhvervene gradvist spiller en større rolle i den danske økonomi, dæmper udviklingen i handelskvoterne. Det skal ses i sammenhæng med, at der er en

² Im- og eksportkvoter opgøres som hhv. import og eksport målt som andel af BNP. Opgjort i mængder er handlen i pct. af BNP steget endnu kraftigere, idet prisudviklingen på handlede varer og tjenester har været langsommere end den generelle prisudvikling

lang række serviceydelser fx rengøring, børnepasning, ældrepleje og andre personlige serviceydelser, der ikke kan handles internationalt.

Når serviceerhvervene vinder frem, vil der alt andet lige ske et fald i importkvoten. Til gengæld er der generelt en stigende tendens til international handel inden for de enkelte erhverv. Graden af åbenhed varierer imidlertid betydeligt fra erhverv til erhverv. Industrien er således langt mere åben end serviceerhvervene. Handelskvoterne for landbrugsvarer er ligeledes noget lavere end handelskvoterne i industrien, se tabel 9.3.

Tabel 9.3 Erhvervenes åbenhed overfor international handel

	1990	1995	2000	2002
Eksport				
Landbrug mv.	0,19	0,17	0,19	0,18
Industri	0,44	0,48	0,51	0,52
Service	0,11	0,11	0,15	0,14
Import				
Landbrug mv.	0,15	0,14	0,17	0,17
Industri	0,50	0,56	0,66	0,69
Service	0,03	0,03	0,04	0,04

Anm.: Eksport og import fra det pågældende erhverv som andel af dansk produktionsværdi i erhvervet. I opgørelsen er der set bort fra energi- og vandforsyning, bygge og anlæg samt råstofudvinding.

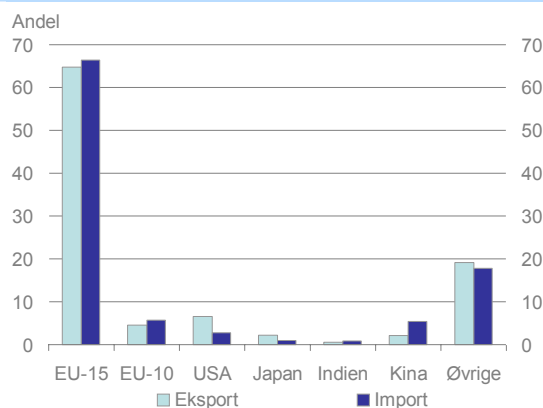
Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

I industrien går lidt over halvdelen af produktionen til eksport, mens andelen er mindre for servicesektoren. Tilsvarende er importen fra udenlandske industribrancher betydeligt større end importen af serviceydelser, se tabel 9.3.

En betydelig del af fremgangen i den internationale handel skyldes øget samhandel mellem høj-indkomstlande, se Factbook. For Danmarks vedkommende foregår over 60 pct. af den samlede handel med EU-15-landene, se figur 9.5.

9. ÅBENHED OVER FOR OMVERDENEN

Figur 9.5 Danmarks samhandelslande

Anm.: 2005. EU-15 er ekskl. Danmark. EU-10 er de 10 nye EU-lande. Kina er inkl. Hongkong. Løbende priser.

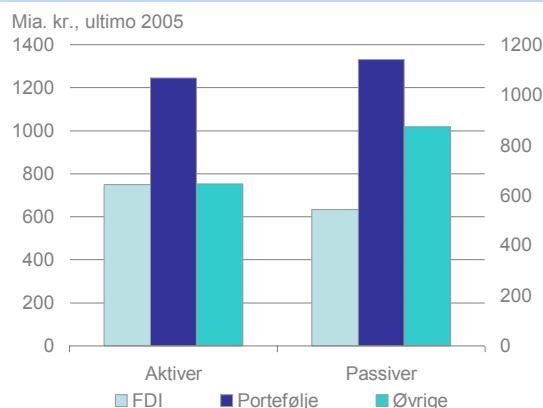
Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger.

Internationale investeringer

I takt med globaliseringen investeres der mere på tværs af landegrænser. Investeringerne kan bl.a. foretages som direkte udenlandske investeringer (Foreign Direct Investments, FDI) eller porteføljeinvesteringer, se figur 9.6.

Porteføljeinvesteringer, dvs. investeringer i aktier og obligationer, og øvrige investeringer i udlandet giver mulighed for, at danske opsparende kan opnå en større forrentning og/eller en lavere risiko. Udenlandsk køb af danske obligationer og aktiver bidrager til effektiviteten af de finansielle markeder i Danmark, bl.a. fordi handelsomfanget øges.

Figur 9.6 Danmarks aktiver og passiver over for udlandet, 2005

Anm.: Danmarks aktiver og passiver over for udlandet omfatter FDI, porteføljeinvesteringer, øvrige investeringer og finansielle derivater (netto). FDI er egenkapital og koncernlån mv. Porteføljeinvesteringerne er investeringer i aktier, obligationer eller andre kapitalandele, der ikke er direkte investeringer. Øvrige investeringer omfatter handelskreditter, lån og indskud samt øvrige mellemværender. Finansielle derivater (dvs. værdipapirer, hvis værdi er afledt af et underliggende aktiv som fx aktier, obligationer eller aktieindeks) vises ikke i figuren.

Kilde: Danmarks Nationalbank.

De direkte udenlandske investeringer bidrager til den internationale videndeling. Direkte udenlandske investeringer, FDI, sker enten ved opbygning af produktionskapacitet i andre lande (fx hvis en virksomhed vælger at starte en produktion i et andet land) eller ved opkøb af en kontrollerende ejerandel i et allerede eksisterende selskab.³ Via FDI kan virksomhederne udveksle idéer og ny viden om fx produktionsmetoder på tværs af landegrænser. Det gælder både, når danske virksomheder investerer i udenlandske selskaber, og når udenlandske selskaber investerer i danske virksomheder.

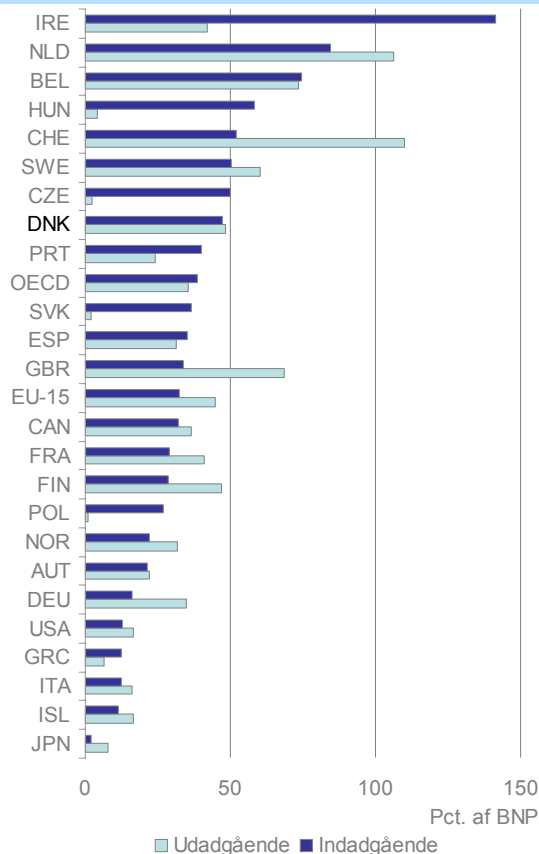
Beholdningen af ind- og udadgående FDI kan dermed give et billede af virksomheder-

³ Der er tale om en direkte investering, hvis investor besidder 10 pct. af egenkapitalen eller stemmerne i en grænseoverskridende virksomhed. Desuden omfatter direkte investeringer lån og kreditter mellem virksomheder, der er forbundet direkte eller indirekte med hinanden (fx søsterselskaber).

9. ÅBENHED OVER FOR OMVERDENEN

nes investeringer i international videndeling. Danmarks beholdning af ind- og udadgående FDI ligger lidt efter de førende lande, men over gennemsnitt for OECD, se figur 9.7.

Figur 9.7 Beholdning af ind- og udadgående FDI, 2003

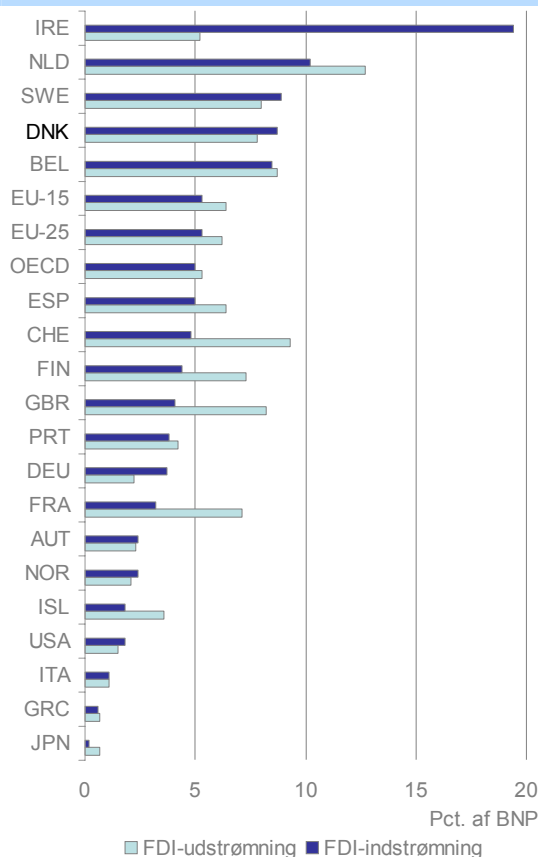

Anm.: OECD viser gennemsnittet for OECD-landene i figuren. Værdi af beholdningen af ind- og udadgående FDI.

Kilde: World Investment Report 2005 (FN).

Danmark har tiltrukket relativt mange direkte udenlandske investeringer i årene 1999-2003. Kun Irland, Holland og Sverige har haft en større FDI-indstrømning i disse år, se figur 9.8.

Figur 9.8 Ind- og udstrømning af FDI, 1999-2003

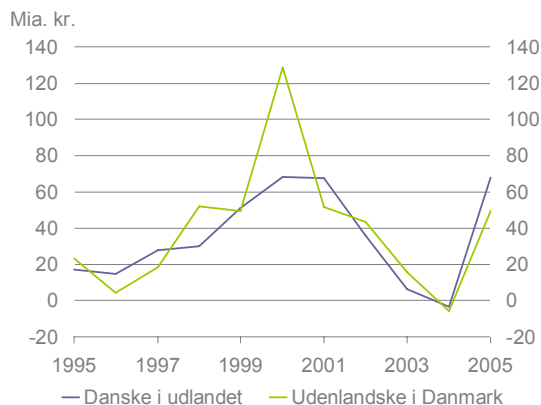
Anm: Den gennemsnitlige ind- hhv. udstrømning af FDI i perioden 1999-2003 i pct. af BNP (opgjort netto, dvs. korrigeret for tilbageførsler af egenkapital og afdrag på koncernlån). Der benyttes et gennemsnit over 5 år, da både ind- og udstrømningen af FDI kan variere betydeligt fra år til år som følge af enkeltstående investeringer. OECD angiver gennemsnittet for landene i figuren.

Kilde: World Investment Report, 2005, FN og egne beregninger.

Direkte udenlandske investeringer kan variere betydeligt fra år til år. Det gælder især relativt små lande, hvor køb eller salg af få store virksomheder kan have forholdsvis stor betydning for FDI i et enkelt år. Generelt er der nogenlunde balance mellem ind- og udadgående FDI i Danmark, se figur 9.9.

9. ÅBENHED OVER FOR OMVERDENEN

Figur 9.9 Dansk FDI ind- og udstrømning

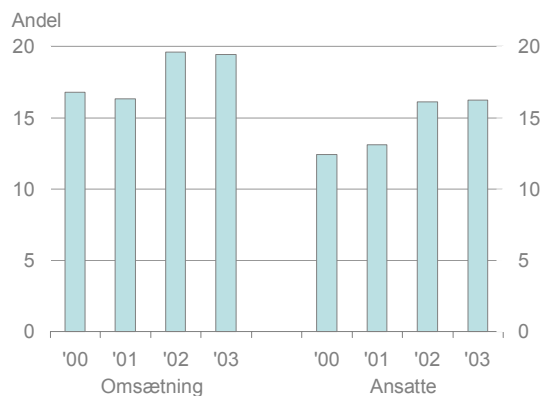

Anm.: Nettotilgang, dvs. korrigeret for tilbageførsler af egenkapital og afdrag på koncernlån. I 2004 var både ind- og udstrømningen af FDI negativ. Det afspejler nedbringelse af koncernlån. Data er ekskl. gennemløbsinvesteringer. Angivet i løbende priser.

Kilde: Danmarks Nationalbank.

Godt 1 pct. af alle virksomheder i Danmark er udenlandsk ejede. Alligevel spiller udenlandsk ejede virksomheder en betydelig rolle i dansk økonomi. I 2003 stod de udenlandsk ejede virksomheder således for 1/6 af den samlede beskæftigelse og 1/5 af omsætningen i alle virksomheder i Danmark, se figur 9.10.

Figur 9.10 Udenlandsk ejerskab i Danmark

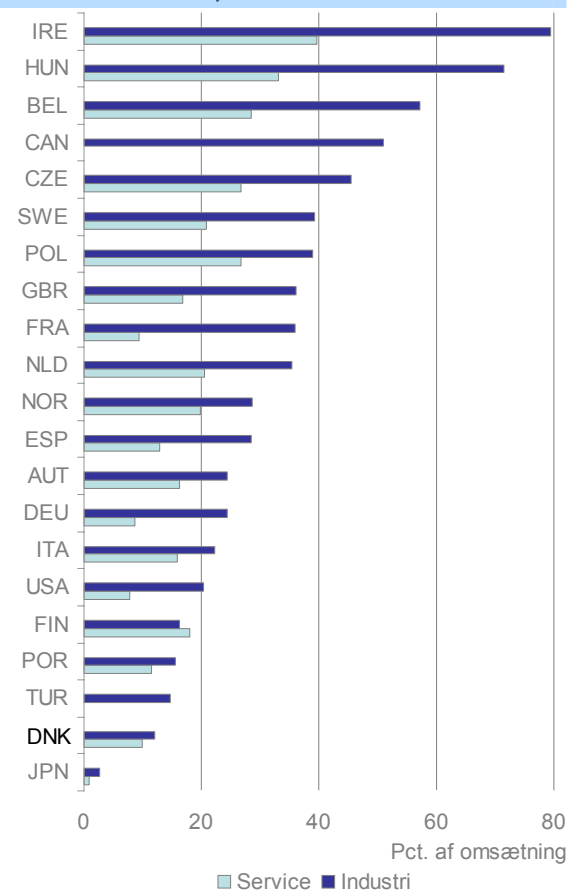
Anm.: Andel af hhv. omsætning og ansatte i virksomheder i Danmark, der udgøres af udenlandsk ejede selskaber. Ansatte opgøres i antal årsværk. Omsætningen omfatter ikke el-, gas-, vand- og varmemforsyning, pengeinstitutter og finansieringsvirksomhed, foreninger mv. I 2003 var der 269.000 virksomheder i Danmark og af dem var 3.066 udenlandsk ejet, hvilket svarer til 1,2 pct. af virksomhederne i Danmark.

Kilde: Dansk erhvervsliv i internationalt perspektiv, Danmarks Statistik, 2006 og egne beregninger.

Udenlandsk ejede virksomheders omsætning udgør imidlertid en relativt mindre del af den samlede danske omsætning i forhold til sammenlignelige lande, se figur 9.11.

9. ÅBENHED OVER FOR OMVERDENEN

Figur 9.11 Udenlandsk ejerskab i OECD-landene, 2002

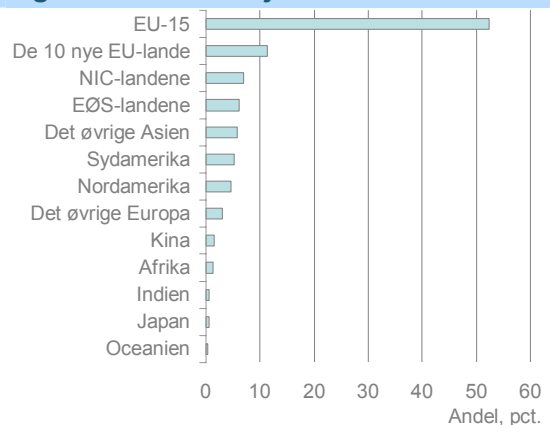

Anm.: Andel af den samlede omsætning i OECD-landene for hhv. industri- og serviceerhverv, som udenlandske ejede virksomheder har. Der foreligger ikke data for Tyrkiet og Canada for serviceerhverv. Data er for 2002 for de fleste lande, dog er data for bl.a. Danmark for 1999. Udenlandske selskaber har en markant lavere andel af omsætningen i Danmark i figur 9.11 i forhold til figur 9.10. Det skyldes dels, at der er sket en relativ kraftig fremgang i den andel af omsætningen, som udenlandske selskaber har i Danmark fra 1999 til 2002, samt at statistikken er kvalitetsforbedret i de seneste år.

Kilde: OECD (Measuring Globalisation, Economic Globalisation Indicators, 2005).

For danske virksomheder er der en klar tendens til, at de etablerer sig i nærliggende lande. 52 pct. af de ansatte i danske datterselskaber i udlandet er beskæftiget i EU-15, mens kun 1,5 pct. er beskæftiget i Kina, se figur 9.12.

Figur 9.12 Dansk ejerskab i udlandet

Anm.: 2004. Andel af de ansatte i danske datterselskaber i udlandet, der er beskæftiget i forskellige lande. NIC (nyligt industrialiserede lande) er Hongkong, Malaysia, Filippinerne, Singapore, Sydkorea, Taiwan, Thailand. EØS-landene er Norge, Island og Liechtenstein. EØS inkluderer her også Schweiz. Det øvrige Europa er inkl. Rusland.

Kilde: Dansk erhvervsliv i internationalt perspektiv, Danmarks Statistik, 2006 og egne beregninger.

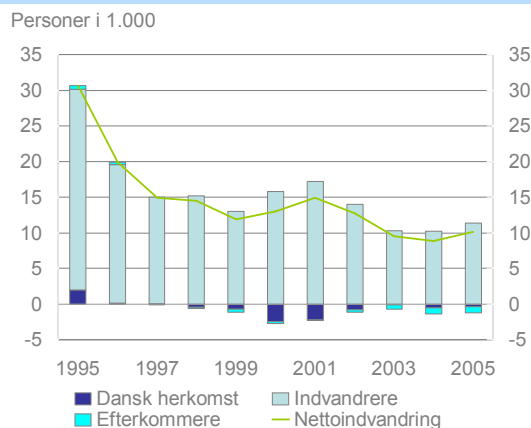
Vandringer over landegrænser

Kvalificeret arbejdskraft er en afgørende forudsætning for, at Danmark fortsat kan være et af verdens rigeste lande. Arbejdskraftens vandringer hen over landegrænserne er en potentiel kilde til at sikre tilstrækkelig kvalificeret arbejdskraft i Danmark. Både gennem indvandring og ved at de danskere, der tager ud, vender hjem med styrkede kompetencer.

I de senere år er nettoindvandringen til Danmark aftaget, se figur 9.13.

9. ÅBENHED OVER FOR OMVERDENEN

Figur 9.13 Nettoindvandring og herkomst

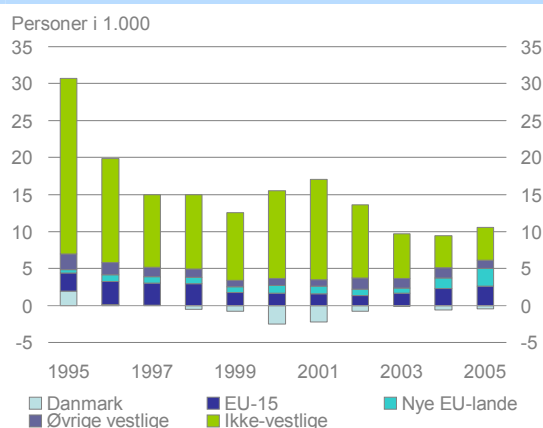

Anm.: En person har dansk herkomst, hvis mindst én af forældrene er både dansk statsborger og født i Danmark, mens en indvandrer er en person, der er født i udlandet af forældre med udenlandsk statsborgerskab. En efterkommer er en person, der er født i Danmark, men hvor begge forældre er udenlandske statsborgere. Indvandrere inkluderer også nettoindvandring af personer med uoplyst herkomst. Den høje nettoindvandring i 1995 afspejler en ekstraordinær stor indvandring fra Bosnien-Herzegovina på ca. 15.000 personer.

Kilde: Integrationsministeriets udlændingedatabase i Danmarks Statistik.

Det afspejler såvel færre nyankomne som flere genudvandrere fra ikke-vestlige lande. Nettoindvandringen fra EU og andre vestlige lande har været nogenlunde uændret, se figur 9.14.

Figur 9.14 Nettoindvandring og oprindelsesland

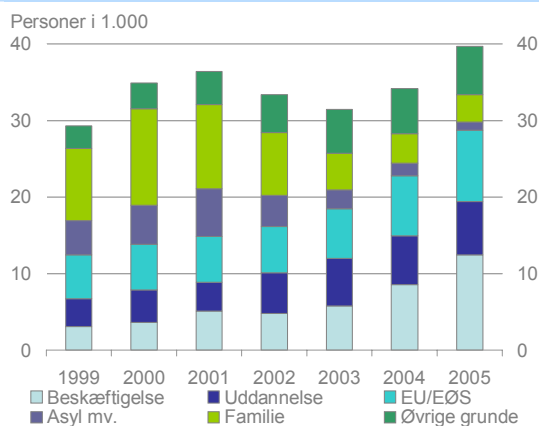
Anm.: "Danmark" er danskere, der vender hjem til Danmark efter nogle år i udlandet. EU-15 er ekskl. Danmark. "Nye EU-lande" er de 10 nye EU-medlemslande. "Øvrige vestlige" er Island, Norge, Andorra, Liechtenstein, Monaco, San Marino, Schweiz, Vatikanstaten, Canada, USA, Nordamerika i øvrigt, Australien og New Zealand. Den høje nettoindvandring i 1995 afspejler en ekstraordinær stor indvandring fra Bosnien-Herzegovina på ca. 15.000 personer.

Kilde: Integrationsministeriets udlændingedatabase i Danmarks Statistik.

Stadigt flere kommer hertil for at arbejde eller studere, mens færre får opholdstilladelse af asyl- eller familiemæssige grunde, se figur 9.15.

9. ÅBENHED OVER FOR OMVERDENEN

Figur 9.15 Opholdstilladelser

Anm.: Data for 2005 er foreløbige. Beskæftigelse inkluderer også opholdstilladelser under jobkortordningen. EU/EØS omfatter statsborgere fra EU/EØS-lande samt schweiziske statsborgere. Statsborgere fra EU/EØS-landene får et opholdsbevis som bevis for deres rettigheder efter reglerne om fri bevægelighed mellem EU-landene. Der gælder særlige regler for statsborgere i de ti nye EU-lande, se fodnote 4. Familie omfatter familiesammenføringer af flygtninge, indvandrere og danskere. I 2004 var ca. halvdelen af familiesammenføringerne til danske eller nordiske statsborgere. "Øvrige grunde" inkluderer personer med tidligere dansk indfødsret, nær familiemæssig tilknytning og andre særlige grunde.

Kilde: Danmarks Statistik.

Siden 2002 er antallet af opholdstilladelser af beskæftigelsesmæssige grunde steget med mere end 150 pct., mens uddannelsesområdet tegner sig for en stigning på ca. 30 pct. Antallet af opholdstilladelser til arbejde og studier i Danmark ligger dog noget højere. Der er ligeledes sket en stigning i opholdstilladelser for borgere fra EU/EØS-lande. 3 ud af 4, der får opholdstilladelse via EU/EØS-ophold, kommer til Danmark for at arbejde eller studere.

En del af stigningen i opholdstilladelserne på beskæftigelsesområdet afspejler lønarbejde udført af personer fra de nye EU-lande.⁴ Fra 2004 til 2005 blev antallet af opholdstilladelser til personer fra de nye EU-lande mere end fordoblet fra ca. 2.100 til ca. 4.900.

Udviklingen i de tildelte opholdstilladelser afspejler endvidere de ændringer af regler og ordninger på området, der er foretaget i de senere år. Ændringerne er navnlig slået igennem efter 2002 som følge af strammingerne af udlændingeloven, så der i dag gives flere opholdstilladelser til erhvervs- og studieforbere og færre til flygtninge og familiesammenførte.

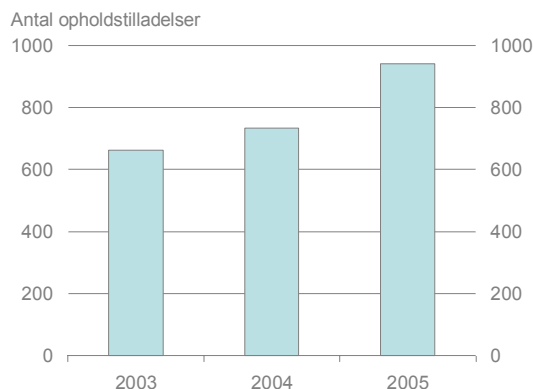
For at tiltrække kvalificeret arbejdskraft på beskæftigelsesområder, hvor der mangler arbejdskraft i Danmark, blev jobkortordningen indført per 1. juli 2002. Ordningen gælder kun for udvalgte beskæftigelsesområder. For at benytte ordningen skal en række krav opfyldes: Udlændinge skal have et konkret jobtilbud, kunne ansættes under almindelige danske løn- og ansættelsesforhold og kunne forsørge sig selv, mens de opholder sig i Danmark. I 2004 omfattede de udvalgte beskæftigelsesområder ingeniører, videnarbejdere inden for naturvidenskab og teknologi, læger og sygeplejersker med dansk autorisation samt IT-specialister.

Jobkortordningen anvendes i beskedent, men stigende omfang, se figur 9.16.

⁴ Den såkaldte Østaftale, der sikrer en gradvis overgang til EU's generelle regler om arbejdskraftens frie bevægelighed, omfatter Estland, Letland, Litauen, Polen, Slovakiet, Slovenien, Tjekkiet og Ungarn. Aftalen trådte i kraft 1. maj 2004 og blev i foråret 2006 forlænget frem til 1. maj 2009. I forbindelse med forlængelsen blev ordningen justeret på en række områder.

9. ÅBENHED OVER FOR OMVERDENEN

Figur 9.16 Opholdstilladelser under jobkortordningen

Anm.: Data for 2005 er foreløbige. Antal opholdstilladelser under specialist- og jobkortordningen. Udlændingestyrelsen registrerer ikke uddannelsesbaggrund for de personer, der får en opholdstilladelse ifm. jobkortordningen.

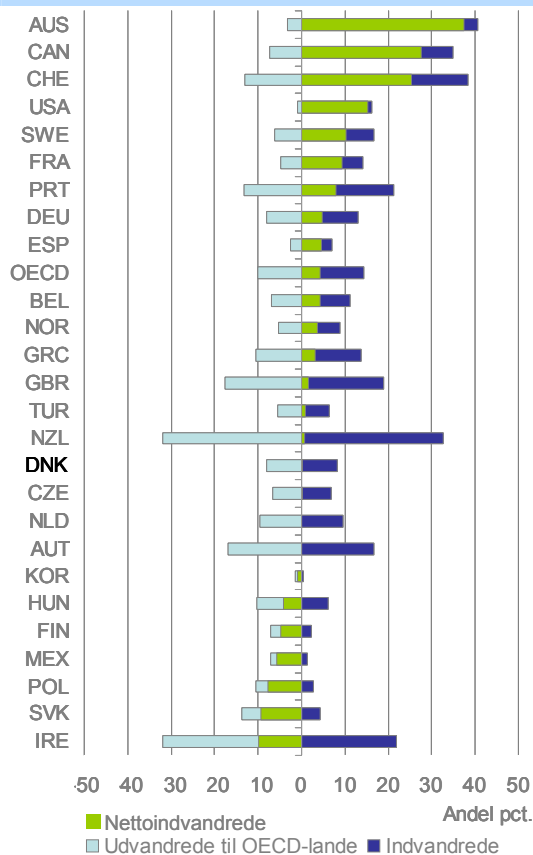
Kilde: Udlændingestyrelsen (Nøgletal på Udlændingeområdet 2003, Tal og fakta på udlændingeområdet 2004 samt Seneste tal på udlændingeområdet, 26. januar 2006).

Mere end 1/3 af opholdstilladelseerne under jobkortordningen gives til indere, knap 15 pct. til personer fra USA og ca. 7 pct. til kinesiske statsborgere. Både japanere og russere tildeles 5 pct. af tilladelseerne, mens den sidste tredjedel af opholdstilladelseerne tildeles personer fra andre lande.

Indvandring af højtuddannet arbejdskraft

For de fleste OECD-lande er indvandringen af højtuddannede større end eller nogenlunde på niveau med udvandringen. Bl.a. har Australien, Canada og USA har en markant højere nettoindvandring af højtuddannede end de øvrige lande, hvilket skal ses i lyset af, at det er engelsktalende lande, se figur 9.17.

Figur 9.17 Ind- og udvandring af højtuddannede

Anm.: Antallet af ind- og udvandrede højtuddannede i forhold til antallet af indfødte højtuddannede. Data er for årene 2000-2002 for de fleste lande. Der foreligger ikke data for indvandringen til Island, Italien og Japan. Bemærk, at data ikke viser, hvor længe de højtuddannede er ind- eller udvandret, herunder om vandringsen er midlertidig eller permanent. OECD omfatter ikke Luxembourg, Island, Italien, Japan og det tidl. Tjekkioslovakiet.

Kilde: OECD (Database on immigrants and expatriates, November 2005 og Trends in International Migration, 2005).

Ligesom en række europæiske lande har Danmark nogenlunde balance i nettoindvandringen af højtuddannede. Både en række engelsktalende lande og de øvrige nordiske lande har en bedre balance for højtuddannedes mobilitet. Nettoindvandringen af højtuddannede til Danmark ligger imidlertid

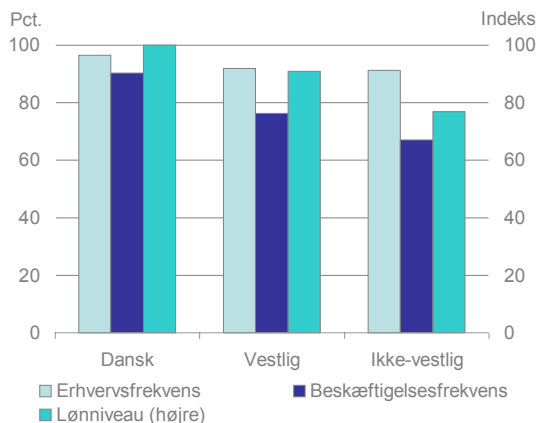
9. ÅBENHED OVER FOR OMVERDENEN

under gennemsnittet for OECD og de øvrige nordiske lande.⁵

I mange lande er der i øvrigt en væsentligt større andel højtuddannede, der vandrer, end det er tilfældet i Danmark. Det kan betyde, at Danmark deltager mindre i den internationale videndeling end andre lande.

I gennemsnit er både erhvervsdeltagelsen og lønnen for højtuddannede udlændinge i Danmark noget lavere end for andre højtuddannede, se figur 9.18. Det må bl.a. i det lys vurderes, at Danmark (netto) har oplevet en lille reduktion i udbuddet af højt kvalificerede som følge af højtuddannedes vandring.

Figur 9.18 Højtuddannedes erhvervsdeltagelse og løn, 2002

Anm.: Gennemsnitslønnen for højtuddannede danskfødte er sat til 100, data dækker kun lønmodtagere. Opgørelsen kan være påvirket af, at uddannelsesniveauet er uoplyst for ca. 15 pct. af indvandrerne i 2002. Antallet af personer med en lang videregående uddannelse kan derfor være højere, hvilket kan have betydning for resultaterne. Definitionen af højtuddannede er anderledes end i OECD's data i figur 9.17. OECD definerer højtuddannede som personer med en videregående uddannelse, hvad enten den er kort, mellemlang eller lang. I de danske tal har de højtuddannede en lang videregående uddannelse. Kilde: "Ud- og Indvandring af højt kvalificerede (brain-drain/-gain)", Globaliseringsrådets sekretariat.

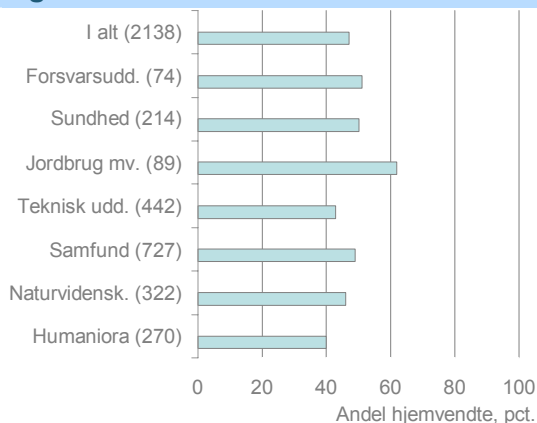
Indvandrere kan tilføre særlige kvalifikationer, udenlandske kontakter samt indsigt og forståelse for andre kulturer til det danske samfund.

Udvandrere, der rejser ud for at arbejde eller studere og vender hjem med styrkede kompetencer, kan også være med til at forbedre den danske arbejdsstyrkes kvalifikationsniveau. Næsten halvdelen af dem, der udvander, vender tilbage inden for 4 år, se figur 9.19. Efter 8 år er der dog stadig næsten 40 pct., der ikke er vendt hjem, se figur 9.20. Tendensen er stort set den samme for de forskellige uddannelsesretninger.

⁵ Bemærk dog, at også personer uden en lang videregående uddannelse kan have særlige kvalifikationer. Det gælder fx iværksættere.

9. ÅBENHED OVER FOR OMVERDENEN

Figur 9.19 Genindvandrede efter 4 år

Anm.: Andel af de udvandrede kandidater og PhD'ere i 1999, der er vendt hjem til Danmark per 1. januar 2003. I parentes er angivet antallet af udvandrede personer i 1999 angivet. Data er baseret på en særkørsel fra Danmarks Statistik og omfatter personer med en dansk kandidat- eller PhD-grad, som rejser til udlandet. Disse personer kan også omfatte indvandrede og efterkommere i Danmark, der vælger at få en dansk uddannelse og efterfølgende vender tilbage til oprindelseslandet.

Kilde: "Færdiguddannede akademikers internationale mobilitet", Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling, arbejdsnotat, december 2005.

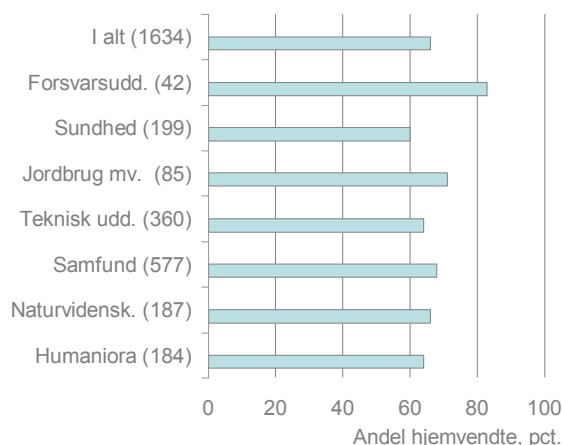
Boks 9.1 Opgørelse af "kvalifikationsbalancen" ved vandringer

Det er vanskeligt at opgøre "kvalifikationsbalancen" ved vandringer. Det skyldes bl.a., at danske og udenlandske uddannelser ikke altid kan sammenlignes, idet de ofte er forskelligt opbygget på tværs af lande.

Dertil kommer, at der er en vis usikkerhed knyttet til opgørelsen af indvandreres uddannelse, idet den er baseret på et spørgeskema, hvor der ikke er krav om dokumentation og ingen reel vurdering af uddannelseskvaliteten. Spørgeskema-undersøgelser tenderer til at overvurdere uddannelsesniveaut.

Udvandrerens uddannelsesmæssige kvalifikationer kendes derimod mere præcist, idet både personer med dansk herkomst samt efterkommere typisk er uddannet i Danmark.

Figur 9.20 Genindvandrede efter 8 år

Anm.: Andelen af de udvandrede kandidater og PhD'ere i 1995, der er vendt hjem til Danmark per 1. januar 2003. Data i parentes angiver antal udvandrede personer i 1995. Se anmærkning til figur 9.19.

Kilde: "Færdiguddannede akademikers internationale mobilitet", Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling, arbejdsnotat, december 2005.

En undersøgelse⁶, der dækker perioden 1990-2000, viser, at godt 20 pct. af de udvandrede højtuddannede personer fortsat opholder sig i udlandet efter 10 år. Undersøgelsen viser desuden, at ca. 30 pct. af de højtuddannede udvandrere ikke er vendt tilbage til Danmark efter 5 år. Det kan skyldes såvel nationale som internationale forhold, såsom jobmæssige muligheder samt skatte- og familiemæssige forhold.

Studerende

Danmark har gavn af, at danske studerende rejser ud og vender hjem med styrkede kompetencer og ny viden. Der er også fordele ved, at udenlandske studerende kommer til Danmark. Det kan bl.a. medvirke til mere internationaliserede studie- og forskermiljøer og bidrage til at tiltrække højt specialiseret arbejdskraft til de danske virksomheder.

De studerende kan vælge enten at læse hele deres uddannelse i et andet land eller gennemføre en del af uddannelsen i udlandet via udvekslingsophold. Knap 5.000 danske

⁶ Se Vækst gennem globalisering, Økonomi- og Erhvervsministeriet, 2003

9. ÅBENHED OVER FOR OMVERDENEN

studerende tog på udvekslingsophold i udlandet i studieåret 2004/05, se tabel 9.4.

Tabel 9.4 Studerende til og fra Danmark, studieåret 2004/05

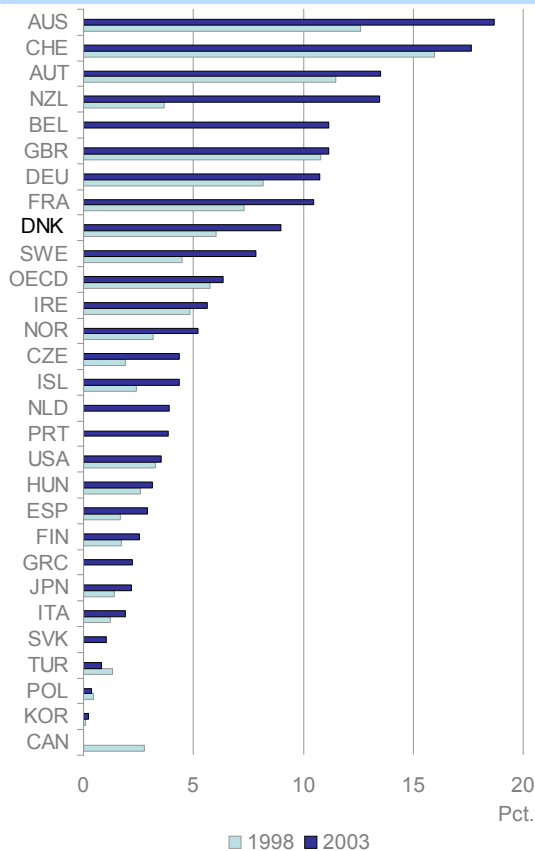
	Danske studerende til udlandet	Udenlandske studerende til Danmark
Studieophold	4.634	5.947
Hele uddannelser	3.860	4.634
I alt	8.494	10.581

Anm.: Studieophold er ophold af mindst 3 måneders varighed. Data for studieophold er for studieåret 2004/05. Hele uddannelser omfatter personer, der er i gang med en kort, mellemlang eller lang videregående uddannelse i året 2004.

Kilde: ”Danske studerende i udlandet og udenlandske studerende i Danmark 2004/05, Mobilitetsstatistik - videregående uddannelser, april 2006, CIRIUS (Center for Information og Rådgivning om Internationale Uddannelses- og Samarbejdsaktiviteter).

Danmark har færre udenlandske studerende i forhold til det samlede antal studerende end lande som f.eks. Australien og Schweiz, men flere udenlandske studerende end i de øvrige nordiske lande, se figur 9.21.

Figur 9.21 Andel udenlandske studerende, 2003

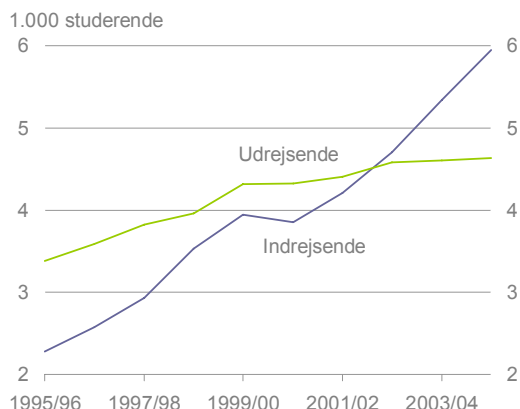
Anm.: Udenlandske studerende i pct af den samlede studenterbestand på videregående uddannelser. Der er ikke data for 2003 for Canada, og for 1998 foreligger der ikke data for Holland, Portugal, Belgien, Grækenland og Slovakiet. I Danmark udgør udenlandske statsborgere 9,0 pct. af den samlede studenterbestand, men kun 4,8 pct. i en opgørelse ud fra udenlandske studerende med midlertidigt uddannelsesgrundlag.

Kilde: OECD, Education at a Glance 2005 samt ”Bilag om udenlandske studerende på hele uddannelser i Danmark”, Globaliseringsrådets sekretariat.

Siden 1995 har antallet af danske studerende, der tager en del af deres uddannelse i udlandet, været stigende. I de senere år har væksten dog været svagere end tidligere. I samme periode er antallet af udenlandske udvekslingsstuderende i Danmark mere end fordoblet, se figur 9.22.

9. ÅBENHED OVER FOR OMVERDENEN

Figur 9.22 Udvekslingsstuderende til og fra Danmark

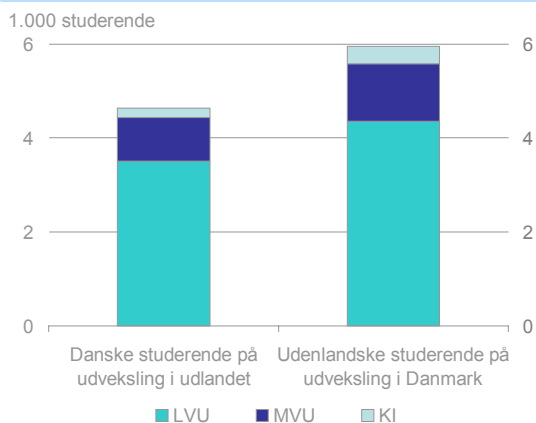

Anm.: Data for udvekslingsophold på sygeplejeuddannelserne og de korte videregående uddannelser er ikke medtaget. Det reelle omfang af udvekslinger er derfor større end data viser.

Kilde: CIRIUS.

Det er især studerende på lange videregående uddannelser, der deltager på udvekslingsophold. Det gælder både for danske studerende, der rejser ud, og udenlandske studerende, der tager til Danmark, se figur 9.23.

Figur 9.23 Studerende på udvekslingsophold i studieåret 2004/05

Anm.: Opgørelsen følger studieåret. LVU og MVU er lange hhv. mellemlange videregående uddannelser. KI er uddannelser under Kulturministeriet. Institutioner.

Kilde: CIRIUS.

Ca. 1/3 af de danske studerende, der tager på udvekslingsophold, gør det gennem EU's uddannelsesprogram Erasmus. Tilsvarende kommer ca. 2/3 af de udenlandske udveks-

lingsstuderende til Danmark via Erasmus-programmet.⁷

Rammevilkår for international handel og investeringer

Rammerne for international handel og investeringer har betydning for Danmarks præstation på disse områder. Gode rammevilkår på det ene område kan desuden spille ind på Danmarks præstation på det andet område. Eksempelvis kan udenlandske virksomheder, der investerer i Danmark, medvirke til at øge Danmarks udenrigshandel.

Figur 9.24 Rammer for international handel og investeringer

En lang række forhold har betydning for international handel og investeringer. Blandt de vigtigste rammevilkår er stabile makroøkonomiske forhold, en veluddannet og fleksibel arbejdsstyrke samt erhvervslivets øvrige rammevilkår, som fx effektiv offentlig regulering. Disse forhold er beskrevet i kapitlerne 3-5, 11, 13 og 14. Dertil kommer de generelle produktions- og afsætningsforhold.

Formelle restriktioner og tekniske hindringer er ligeledes afgørende betingelser for international handel og investeringer. Både i EU og i WTO arbejdes der for gradvise

⁷ Se mobilitetsstatistikken fra CIRIUS, <http://www.ciriusonline.dk/>.

9. ÅBENHED OVER FOR OMVERDENEN

handelsliberaliseringer på tværs af medlemslandene.

Endelig spiller reguleringer og selskabsbeskatningen en rolle for de internationale investeringer.

Formelle og tekniske handelshindringer

I WTO indgås multilaterale, juridisk bindende aftaler for samhandel. Aftalerne indgås efter forhandlinger i såkaldte handelsrunder, hvor EU-landene forhandler som en samlet gruppe. Over tiden er både antallet af medlemslande og de områder, der forhandles om, blevet udvidet. I 1947 deltog 23 lande i forhandlingerne om frihandel, mens WTO i dag har 149 medlemslande. Traditionelt har forhandlingerne primært omfattet told på varer. I takt med, at nye varer og serviceydelser er kommet til, er der i de senere år kommet fokus på andre typer handelshindringer såsom miljømæssige hensyn og særlige nationale krav til bestemte varer eller serviceydelser. En oversigt over de gradvise handelsliberaliseringer i WTO findes i Factbook.

I EU spiller opbygningen af det indre marked en afgørende rolle for handlen mellem EU-landene. På trods af de senere års handelsliberaliseringer og udbygning af EU's indre marked, findes der stadig en række hindringer for samhandel mellem lande, se boks 9.2.

Boks 9.2 Handelshindringer

Der findes flere forskellige typer af handelshindringer.

De administrative barrierer for handel kan fx være lange sagsbehandlingstider eller bureaukratisk fungerende myndigheder.

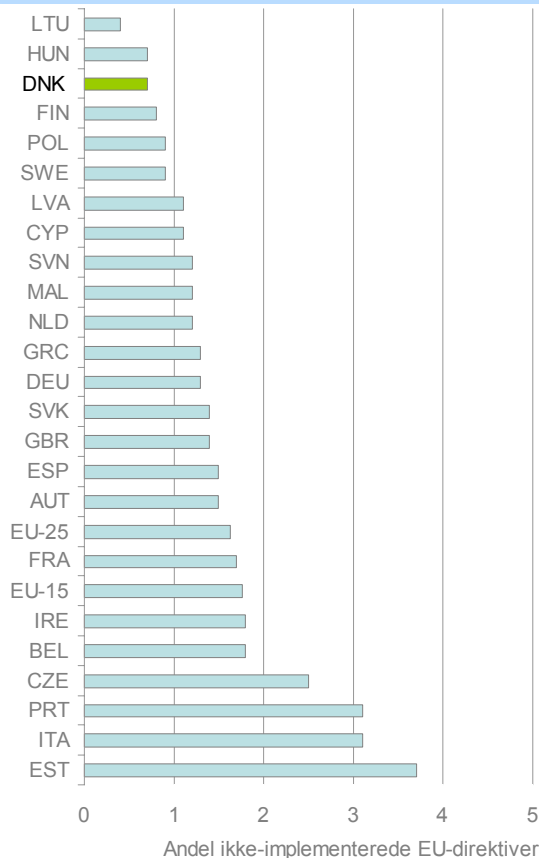
Tekniske handelshindringer er ofte begrundet i sikkerheds- eller miljømæssige hensyn. Eksempler er nationale regler for certificering/godkendelse af produkter og produktionsmetoder, specielle nationale standarder, krav til pakning og mærkning af produkter samt nationale regler for indholdsstoffer og grænseværdier.

Dertil kommer en række andre barrierer såsom politiske forhold og korrupsion samt love og regler, der ofte ændres uden varsel.

I EU-regi søges handelshindringerne nedbragt via fælles EU-direktiver for det indre marked. Danmark er nr. 1. i EU-15 mht. implementering af EU-direktiver for det indre marked i national lovgivning. I EU-25 er det alene Litauen og Ungarn, som ligger bedre end Danmark.. Generelt ligger de nye østeuropæiske medlemslande bedre end landene i EU-15, se figur 9.25.

9. ÅBENHED OVER FOR OMVERDENEN

Figur 9.25 Ikke-implementerede direktiver for EU's indre marked

Anm.: Andelen af EU-direktiver for det indre marked, der ikke er implementeret i medlemslandene per 1. december 2005 (pct.). EU-landene har en målsætning om, at andelen maksimalt må være 1,5 pct.

Kilde: Internal Market Scoreboard, December 2005, No. 14 bis, EU-Kommissionen.

Dertil kommer, at Danmark er blandt de lande, der har implementeret flest EU-produktstandarder.

I EU's indre marked søges handelshindringer desuden løst via uformelt samarbejde i SOLVIT-netværket.⁸ SOLVIT benyttes i de tilfælde, hvor offentlige myndigheder i medlemslandene anvender lovgivningen om det indre marked forkert. Hvis der ikke kan findes en løsning via uformelt samarbejde, kan medlemslandene indbringe sagen for EU-

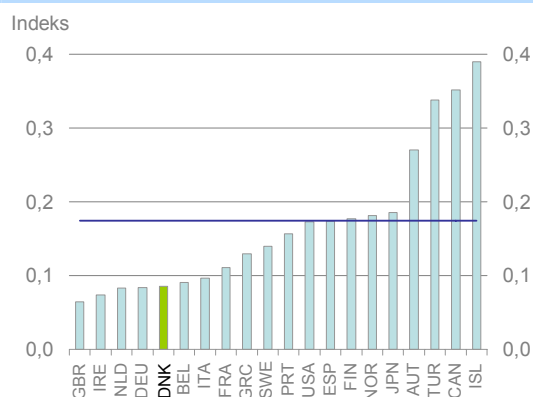
⁸ Netværket er oprettet i 2002, og der findes et nationalt SOLVIT-center i hvert medlemsland. Medlemslandene omfatter de 25 EU-lande samt Norge, Island og Liechtenstein.

Kommissionen eller eventuelt til domstolene. I 2004 blev der i alt behandlet 289 sager i netværket. 12 af disse sager blev behandlet af det danske SOLVIT-center.⁹

Regulering af udenlandske investeringer

I Danmark er der relativt få formelle restriktioner for udenlandske investeringer. En international sammenligning foretaget af OECD i 2000 viser, at Danmark hører til blandt de lande, der har færrest formelle restriktioner, se figur 9.26.

Figur 9.26 Formelle restriktioner for udenlandske direkte investeringer (FDI), 2000

Anm.: Indekset sammenvejer landenes formelle restriktioner for FDI. En score på 1 udtrykker mange restriktioner, og en score på 0 ingen restriktioner. I scoren indgår en række indikatorer inden for tre kategorier: 1) Restriktioner for adgang til markederne for udenlandske investorer. 2) Restriktioner i nationale virksomheder for udenlandske ejerskab og kontrol. 3) Operationelle restriktioner. Den vandrette linie viser gennemsnittet for alle OECD-lande. Ikke alle OECD-lande er med i figuren.

Kilde: Measures of Restrictions on Inward Foreign Direct Investment for OECD Countries, OECD Economics Studies, No. 36, 2003/1.

Modsat flere andre OECD-lande har Danmark ikke screening og godkendelsesprocedurer for udenlandske investeringer. Restriktioner på ejerskab og kontrol med virksomheder udgør ca. 1/3 af de danske FDI-restriktioner, mens operationelle restriktioner

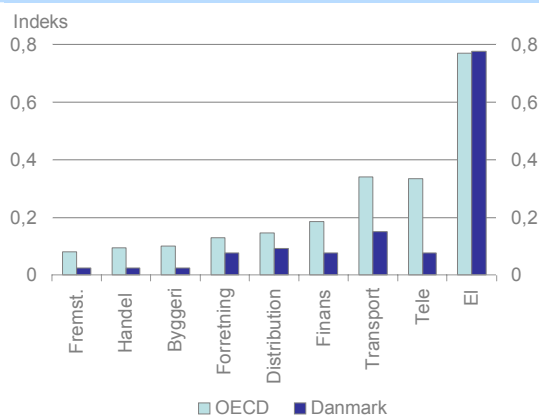
⁹ Omfatter kun sager, som ikke er løst ved indledende undersøgelser mellem de nationale SOLVIT-centre.

9. ÅBENHED OVER FOR OMVERDENEN

ner udgør resten. Operationelle restriktioner er krav til bestemte måder at producere på. Et eksempel herpå er restriktioner for input til og drift af mobil- og fastnettelefoni på trods af liberalisering af telebranchen.

Også på tværs af sektorer var restriktionerne mere lempelige i Danmark end for OECD som helhed i 2000, se figur 9.27.

Figur 9.27 Formelle restriktioner for FDI på sektorniveau, 2000

Anm.: Se anmærkning til figur 9.26. "Handel" er handel og restaurationsvirksomhed, "Forretning" er forretningsservice og "Fremst." er fremstilling.

Kilde: Measures of Restrictions on Inward Foreign Direct Investment for OECD Countries, OECD Economics Studies, No. 36, 2003/1.

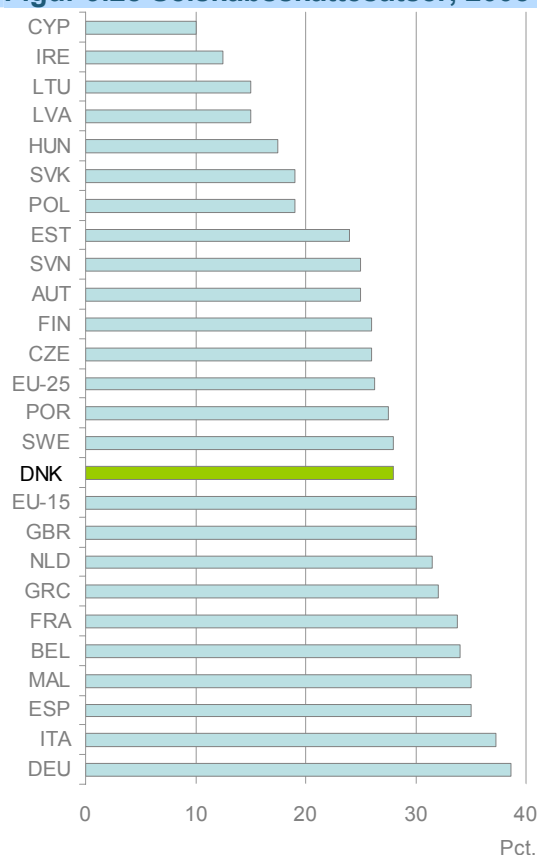
En yderligere opdeling af de danske restriktioner i 2000 viser, at begrænsningerne for udenlandsk ejerskab og kontrol af virksomheder primært gør sig gældende i energi-branchen og til dels på transportområdet. På blandt andet disse områder er der i de seneste år sket en liberalisering af kravene for ejerskab af virksomheder. Danmarks score vil på den baggrund givetvis være lavere, hvis undersøgelsen blev gennemført i dag.

Selskabsbeskatning

I takt med, at de teknologisk og politisk betingede muligheder for at investere i udlandet er blevet bedre, øges betydningen af andre ikke-formelle forhold. Det er forhold som arbejdsmarkedets fleksibilitet, effektiviteten og udbuddet af den offentlige sektors service samt beskatningen. De to førstnæv-

te forhold samt personbeskatningen er beskrevet i kapitel 11 og 13. Selskabsbeskatningen i Danmark er på niveau med satserne i en række andre EU-lande. Dog er den danske selskabsbeskatning på 28 pct. lidt højere end det uvægtede EU-25-gennemsnit, men lavere end EU-15-gennemsnittet. Det er således især i de nye EU-lande, at selskabskattesatsen er lavere end i Danmark og resten af Europa, se figur 9.28.

Figur 9.28 Selskabsskattesatser, 2005

Anm.: Uvejede gennemsnit for EU-15 og EU-25.

Kilde: Skatteministeriet.

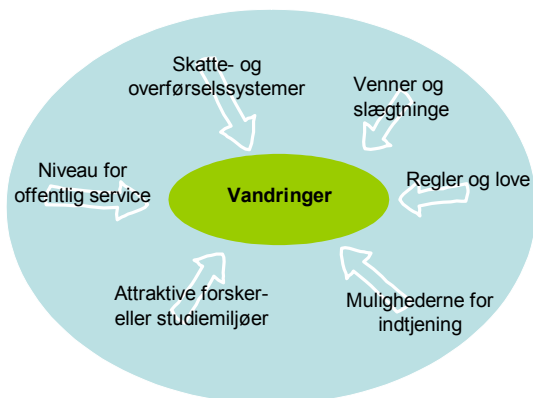
Rammevilkår for vandringer

En lang række forhold har betydning for vandringsmønstrene på tværs af landegrænser. Det gælder fx ønsket om at bosætte sig nær venner og slægtninge samt mulighederne for karriere, beskæftigelse og indtjening. Attraktive forsker- eller uddannelsesmiljøer spiller også ind. Desuden påvirkes vandringsmønstrene af skattemæssige forhold,

9. ÅBENHED OVER FOR OMVERDENEN

overførselssystemernes indretning, niveauet for den offentlige service og sikkerhed mv.

Figur 9.29 Rammer for vandringer

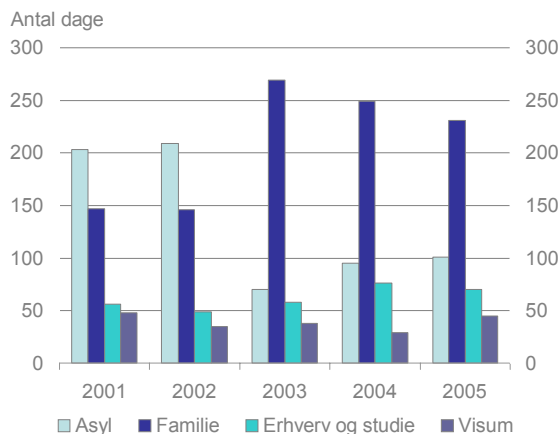

Isoleret set indebærer et højt skattniveau - med tilsvarende høje offentlige ydelser - typisk en omfordeling (både mellem personer og hen over livsforløbet for den enkelte). Denne omfordeling kan alt andet lige øge tilskyndelsen til at flytte til Danmark for personer med et lavt indtjeningspotentiale og tilskyndelsen til at udvandre for personer med høj indkomst, se kapitel 1.

Regler og love er også et rammevilkår for vandringer, se ovenfor.

For at kvalificeret udenlandsk arbejdskraft så hurtigt som muligt kan komme ind på det danske arbejdsmarked, er det vigtigt, at sagsbehandlingstiden for opholdstilladelser er så kort som muligt. Sagsbehandlingstiden for erhvervs- og studieophold i Danmark er steget svagt siden 2001, men er relativt kort sammenlignet med andre sagstyper, se figur 9.30.

Figur 9.30 Sagsbehandlingstid, opholdstilladelser

Anm.: Data for 2005 er foreløbige. "Asyl" er spontane asylsager, "Familie" er familiesammenføringssager, mens "Erhverv og studie" er erhvervs- og uddannelsessager. Endelig viser tabellen også visumsager.

Kilde: Udlændingestyrelsen.

Udviklingen i sagsbehandlingstiden for asyl- og familieområdet er påvirket af en lang række lovændringer i de senere år. Som eksempel kan nævnes skærpelsen af tilknytningsskravet, samt indførelsen af et generelt alderskrav på 24 år for begge ægtefæller som betingelse for familiesammenføring. Begge regelændringer skete i 2002 og har betydet, at behandlingen af de enkelte sager på familieområdet er blevet tungere.

De studerendes mobilitet på tværs af landegrænser påvirkes af en række forhold, såsom antallet af udvekslingsaftaler mellem danske og udenlandske universiteter og undervisningsafgifter (tuition) ved udenlandske universiteter.

I Danmark er det gratis at studere.¹⁰ I de fleste angelsaksiske lande betaler de studerende for deltagelse i undervisningen. Der er stor variation i deltagerbetalingens størrelse

¹⁰ Fra 1. september 2006 vil der blive opkrævet fuld betaling for den uddannelse, studerende fra lande udenfor EU/EØS-landene tager i Danmark. Samtidig etableres en friplads- og stipendieordning, så de dygtigste udenlandske studerende fortsat kan læse gratis på et dansk universitet.

9. ÅBENHED OVER FOR OMVERDENEN

– både på tværs af lande og universiteter.
Desuden varierer deltagerbetalingen ofte mellem forskellige studieretninger inden for et og samme universitet.

10. IVÆRKSÆTTERE

Iværksættere spiller en vigtig rolle for dynamikken og væksten i økonomien. Gennem nye virksomheder sker der en stadig afprøvning af nye idéer og nye måder at gøre tingene på. Samtidigt medvirker iværksættere til at skærpe konkurrencen i økonomien ved at udfordre de eksisterende virksomheder på markederne. Det er ikke mindst vækstiværksættere – nye virksomheder, der hurtigt skaber arbejdspladser og høj omsætning – som er med til at skabe vækst.

Regeringens mål er, at:

- Danmark fortsat skal være blandt de europæiske lande, hvor der hvert år startes flest nye virksomheder.
- Danmark i 2015 skal være blandt de lande i verden, hvor der er flest vækstiværksættere.

Danmark er blandt de højtudviklede lande i Europa, hvor der startes flest nye virksomheder, men er dog ikke i top fem blandt OECD landene.

Der er imidlertid få af de nye virksomheder, som kommer ind i et solidt vækstforløb.

Danmark har på en international målestok relativt få vækstiværksættere.

Andelen af vækstiværksættere har ligget på et nogenlunde konstant niveau de senere år. De nye virksomheder har dog generelt haft en større gennemsnitlig vækst i både omsætning og beskæftigelse end de tidligere generationer af nye virksomheder. Tillige overlever en stigende andel af de nye iværksættere de første vanskelige år.

På en række områder er de danske rammevilkår for iværksættere fuldt på højde med de bedste lande. Fx er omkostningerne ved at starte virksomhed blandt de laveste i Europa. Udbuddet af venturekapital i opstartsfasen ligger også højt i forhold til andre OECD lande.

På andre områder viser undersøgelser til gengæld, at de danske rammevilkår halter noget efter de bedste internationalt set. Det gælder fx undervisning i iværksætteri på de videregående uddannelser og venturekapital i virksomhedernes ekspansionsfase.

Tabel 10.1 Hvordan ligger Danmark i forhold til andre lande?

	Under gennemsnittet	Midterfeltet	Top 5
Etableringsrater		■	
Andelen af vækstiværksættere		■	
Tidsforbrug og omkostninger ved etablering af virksomhed			■
Venturekapital		■	
Samlede vurdering		■	

Anm.: Top 5 (grøn) dækker over en placering i top fem blandt landene i OECD. Under gennemsnittet (rød) dækker over en placering under OECD-gennemsnittet. Ellers angives en placering i midterfeltet (gul). For den samlede vurdering opnås en placering i top fem, når Danmark ligger i top fem på mere end halvdelen af de viste områder. De opstillede mål refererer til figur 10.1 (Etableringsrater), figur 10.8 (Andelen af vækstiværksættere), figur 10.7 og figur 10.18 (Tidsforbrug og omkostninger ved etablering af virksomhed) samt figur 10.13 (Venturekapital).

Tabel 10.2 Status for regeringens mål i Globaliseringsstrategien

Regeringens mål

Danmark skal fortsat være blandt de europæiske lande, hvor der hvert år startes flest nye virksomheder.

Danmark skal i 2015 være blandt de lande i verden, hvor der er flest vækstiværksættere.

Måling i redegørelsen

Etableringsraten i Danmark er blandt de højeste i Europa.

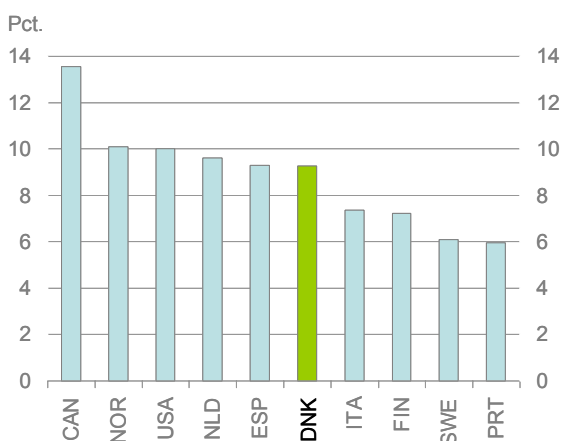
Danmark har en lavere andel af vækstiværksættere end mange andre lande. Der offentliggøres ikke løbende internationalt sammenlignelige tal for antallet af vækstiværksættere, hvorfor der er et behov for at udvikle en sådan indikator. Andelen af vækstiværksættere i Danmark har ligget nogenlunde stabilt i de seneste 3 år.

Etablering af virksomheder

Etablering af nye virksomheder spiller en vigtig rolle for dynamik og vækst i økonomien.

Danmark ligger på niveau med de bedste lande, når det gælder start af nye virksomheder. Nye virksomheder udgør næsten 10 pct. af det samlede antal virksomheder i Danmark. Det er højere end i en række andre europæiske lande som fx Sverige og Finland, se figur 10.1.

Figur 10.1 Etableringsrater, 2002

Anm.: Antal nye virksomheder i pct. af samtlige virksomheder. Nye virksomheder har virket under et år. Opgørelsen, der bl.a. er baseret på Eurostat data, bygger på registreringer af nye virksomheder og er harmoniseret på tværs af lande samt korrigeret for sektorforskelle, se boks 10.1.

Kilde: SourceOECD.

Det såkaldte Total Entrepreneurship Activity (TEA) angiver den procentdel af befolkningen, der påtænker at starte en virksomhed eller er i gang (maksimalt 3½ år gammel). Indekset omfatter flere lande, men skal fortolkes med forsigtighed, idet der bl.a. er tale om en interview-baseret undersøgelse, hvor resultaterne typisk svinger fra år til år. Målt på TEA indekset lå iværksætteraktiviteten i Danmark i 2005 relativt lavt i forhold til andre OECD-lande, se Factbook.

Boks 10.1 Datagrundlag for etablering af virksomhed

Opgørelsen af etableringsraterne på tværs af OECD landene er ikke fuldt ud sammenlignelige. Fx kan virksomheder åbnes i enkelte amerikanske stater uden indrapportering. Hermed undervurderes etableringsraten for USA. I løbet af 2006 kan det forventes, at sammenligningsgrundlaget mellem USA, Canada, New Zealand m.fl. og de europæiske lande forbedres.

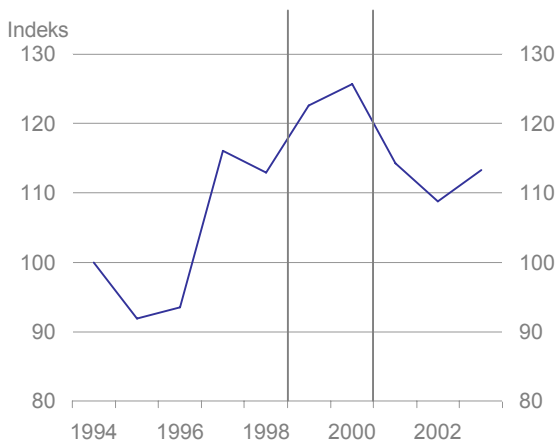
Det såkaldte TEA indeks viser - i modsætning til de faktiske etableringsrater - en niveauforskel mellem Europa og resten af verden. TEA indekset har dog den fordel, at det er muligt at sammenligne med lande udenfor OECD.

Antallet af nye virksomheder svinger med konjunkturerne. Siden 1994 er der hvert år startet mellem 14.000 og 18.000 nye virksomheder.

10. IVÆRKSÆTTERE

Etableringsraten steg op gennem 1990'erne. Omkring 2000 skete der et mindre fald, som dog blev vendt til en stigning i 2003, se figur 10.2.

Figur 10.2 Udvikling i etableringsraten, danske virksomheder

Anm.: Udviklingen i antal nye virksomheder i forhold til alle virksomheder. 1994 er indeks 100. Nye danske virksomheder er afgrænset til firmaer, der er aktive inden for momspligtige private byerhverv, se boks 10.2. Serien er præget af databrud i 1999 og 2001, hvilket bl.a. skyldes en ny opgørelsesmetode. De nye firmaer er underlagt et aktivitetskrav, som er højere end tidligere.

Kilde: Danmark Statistik.

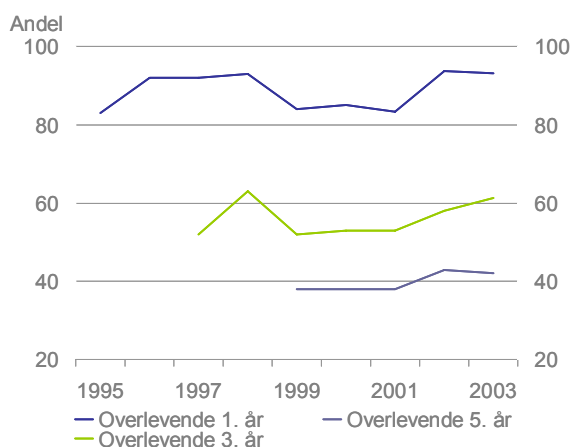
Boks 10.2 Afgrænsning af nye virksomheder i Danmark

Af hensyn til sammenlignelighed over tid omfatter tidsserier for Danmark alene nye firmaer, der er aktive inden for de momspligtige private byerhverv. Data fra EUROSTAT og OECD indeholder bl.a. også nye firmaer, som ikke er momspligtige. Desuden indgår flere brancher, bl.a. råstofudvinding og forsyningsvirksomhed.

Overlevelse

Andelen af overlevende virksomheder har været stigende i de senere år. I 2003 overlevede mere end 93 pct. af virksomhederne det første år, se figur 10.3. En tilsvarende stigende tendens ses for andelen af virksomheder, der er tre og fem år gamle. Overlevelsesraterne er givetvis påvirket af konjunkturerne.

Figur 10.3 Overlevelse, nye virksomheder, pct.

Anm.: Andel af nye virksomheder, der stadig lever efter et givent antal år. Dvs. 2003 tallet for overlevende 5. år angiver andelen af nye virksomheder fra 1998, der stadig var aktive i 2003.

Kilde: Danmarks Statistik.

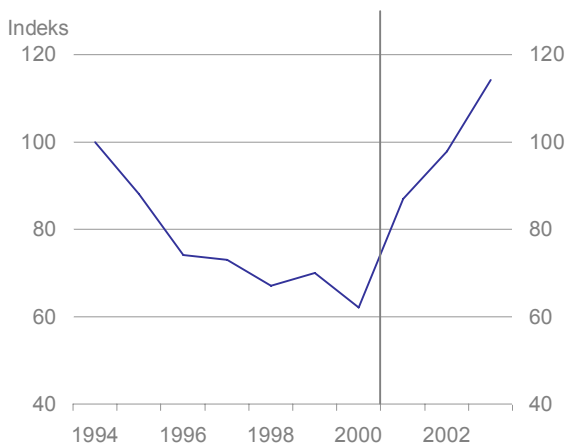
Normalt har det været sådan, at virksomheder, der fra starten er rettet mod eksportmarkederne, har klaret sig bedre i det lange løb, se bl.a. Vækst og dynamik i nye virksomheder – 5. statistiske portræt, Erhvervs- og Byggestyrelsen 2005.¹

I forhold til den samlede omsætning er eksportandelen faldet i de nye virksomheder fra 1995 til 2000. De nye virksomheder i 2001, 2002 og 2003 afviger dog fra denne trend, se figur 10.4.²

¹ Antallet af virksomheder, der eksporterer i deres første leveår, lå i perioden 1994-2001 på omtrent det samme årlige niveau. I 2003 var det omtrent 7 ud af 100 nye virksomheder, der eksporterede fra starten, se Factbook.

² Dette skyldes i høj grad et lille antal virksomheder, der har etableret sig inden for engroshandel, hvor omsætningen primært er baseret på eksport.

Figur 10.4 Eksportandelen, nye danske virksomheder

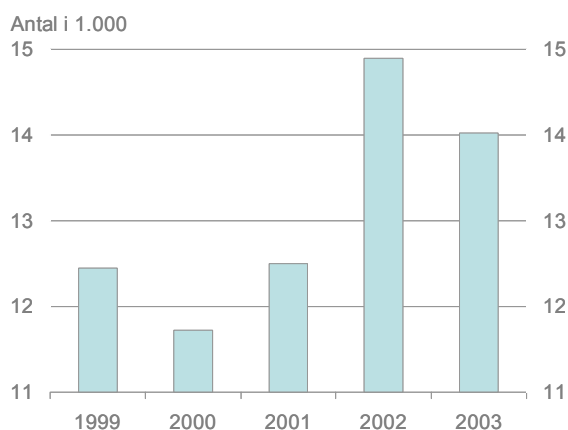
Anm.: Indeks for eksportens andel af omsætningen i nye virksomheder i deres 1. år. 1994 er sat til indeks 100. Databrud i 2001 skyldes ny opgørelsesmetode i forhold til iværksætterstatistikken. De nye firmaer er underlagt et aktivitetskrav, som er højere end tidligere. Det er udelukkende nye virksomheder i de momsregistrerede private byerhverv for alle år.

Kilde: Danmarks Statistik.

Vækst i nye virksomheder

I 2002 og 2003 var der 14-15.000 beskæftigede i fem år gamle virksomheder (dvs. blandt de overlevende, nystartede virksomheder i hhv. 1997 og 1998). Det er en væsentlig stigning i forhold til de forudgående årgange (1994-1996) af nye virksomheder, se figur 10.5.

Figur 10.5 Antal beskæftigede i alt, fem år gamle virksomheder

Anm.: Antal fuld- og deltidsbeskæftigede i overlevende virksomheder efter fem år. 2003 angiver antal beskæftigede i overlevende virksomheder fra 1998-årgangen i år 2003.

Kilde: Danmarks Statistik.

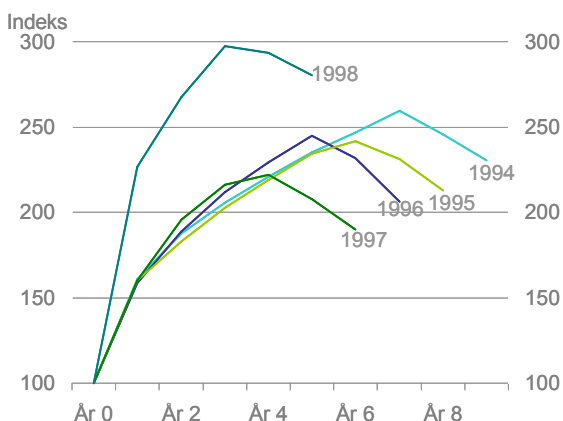
Det afspejler, at flere nye virksomheder havde en markant højere vækst i beskæftigelsen end nye virksomheder fra de tidligere årgange. Fx tredoblede en gennemsnitlig ny virksomhed fra 1998 antallet af beskæftigede frem til 2003, se Factbook.

Omsætningen er i den samme periode vokset med omtrent 450 pct. for en gennemsnitlig ny virksomhed fra 1998. Ligesom for beskæftigelsen er det mere set over en 5-årig periode end for de tidligere årgange af virksomheder, se Factbook.

Væksten kan også anskues over en længere periode end fem år. En ny virksomhed fra årgangen 1994 har gennemsnitligt oplevet en højere vækstrate i beskæftigelsen efter at have eksisteret mere end seks år, end tilfældet er for nye virksomheder fra årgangen 1995 og 1996, se figur 10.6. En gennemsnitlig virksomhed fra 1997 og særligt 1998 årgangen har til gengæld en kraftig vækst i beskæftigelsen i deres første leveår. Højest sandsynligt spiller konjunkturerne en væsentlig rolle for dette mønster.

10. IVÆRKSÆTTERE

Figur 10.6 Ansatte i nye virksomheder

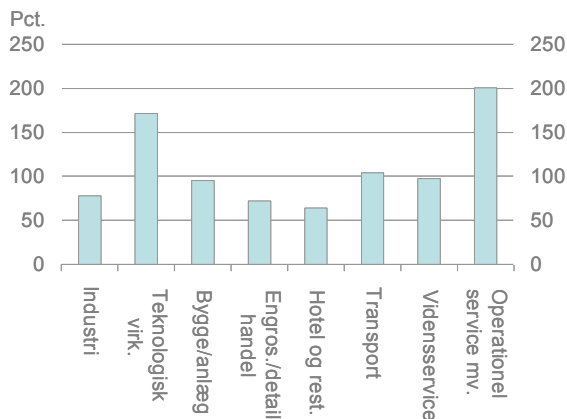

Anm.: Med 1994 menes der 1994 årgangen af nye virksomheder osv. Indeks for gennemsnitligt antal ansatte. År 0 sat til indeks 100.

Kilde: Danmarks Statistik.

Beskæftigelsesudviklingen i nye virksomheder varierer betragteligt fra branche til branche. I den øvre halvdel ligger virksomheder i de teknologiske erhverv og inden for operationel service mv. Virksomheder fra hotel- og restaurationsbranchen samt handel ligger noget lavere, se figur 10.7.

Figur 10.7 Beskæftigelsesvækst i nye virksomheder fordelt på brancher

Anm.: 1996 til 1998 årgangenenes gennemsnitlige vækst frem til 2003.

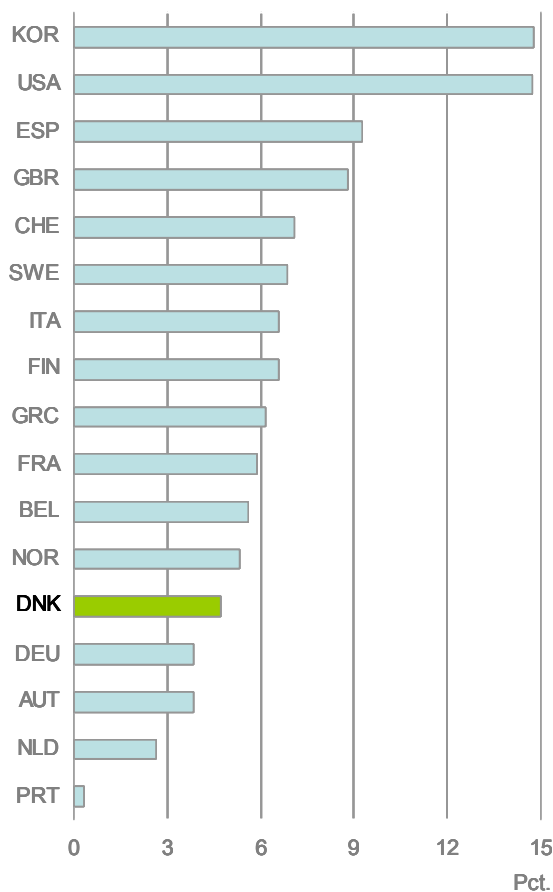
Kilde: Danmarks Statistik.

Vækstiværksættere

Iværksættere med en særlig høj vækst har en væsentlig betydning for økonomien i form af en høj totalfaktorproduktivitet.³ Disse virksomheder har altså en effektiv anvendelse af kapital og arbejdskraft.

Danmark har en lavere andel af vækstiværksættere end mange andre lande. Mindre end 5 pct. af alle iværksættere i Danmark havde i 2003 en vækst på over 60 pct. siden 2001, se figur 10.8.

Figur 10.8 Andel af vækstiværksættere, 2003

Anm.: Vækstiværksættere i forhold til samlede antal iværksættere, se boks 10.4.

Kilde: Bureau van Dijk og Iværksætterindeks 2005, Erhvervs- og Byggestyrelsen.

³ Se Vækstregørelse 05, Økonomi- og Erhvervsministeriet 2005.

10. IVÆRKSÆTTERE

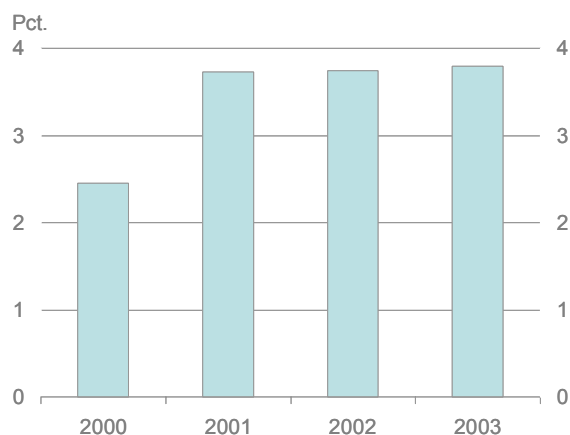
Det placerer Danmark efter lande som Sverige, Finland og Norge. Talmaterialet er behæftet med betydelig usikkerhed, men repræsenterer det bedste på nuværende tidspunkt, se boks 10.3.

Boks 10.3 Vækst blandt iværksættere, international sammenligning

Den internationale sammenligning af iværksættervækst er foretaget af Erhvervs- og Byggestyrelsen (2005A) og bygger på datamateriale fra Bureau van Dijk. Det er i øjeblikket den mest anvendelige kilde. Data skal fortolkes med en vis forsigtighed, bl.a. fordi oplysningerne ikke er indsamlet fra nationale statistikbureauer og derfor forbundet med større usikkerhed end ellers. Virksomheder med færre end 15 ansatte er udeladt, enkelte virksomheder kan være registreret flere gange, enkeltmandsejede virksomheder kan være udeladt og opdatering sker irregulært. Det er uvist, hvor stort et problem dette udgør, da disse mangler formentligt går igen på tværs af lande.

Andelen af vækstiværksættere i Danmark har været stabil siden 2001.⁴ I 2000 havde 2½ pct. af de fem år gamle virksomheder præsteret en vækst på over 60 pct., siden de startede, se figur 10.9. I 2003 var den tilsvarende andel blandt fem år gamle virksomheder steget til 3½ pct.

Figur 10.9 Andel af vækstiværksættere blandt fem år gamle virksomheder

Anm.: 2003 angiver andelen af vækstiværksættere fra 1998-årgangen i år 2003 osv. Andel vækstiværksættere er angivet i forhold til antal overlevende iværksættere i samme periode, se boks 10.4.

Kilde: Danmarks Statistik.

Boks 10.4 Definitioner af vækstiværksættere

Den bedst dækkende internationale undersøgelse af vækstiværksættere bygger på virksomheder, der er startet i perioden 1996 til 2000 og har mellem 15 og 200 ansatte i 2001. Disse virksomheder oplever mindst en gennemsnitlig vækst i beskæftigelse og/eller omsætning på 60 pct., og virksomheden eksisterer stadig i 2003, se Iværksætterindeks 2005, Erhvervs- og Byggestyrelsen. Som nævnt, er der forbehold for datamaterialet, se boks 10.3.

Bagatelgrænsen på 15 ansatte fanger naturligvis ikke alle nye virksomheder. I opgørelsen på alene danske tal defineres en vækstiværksætter som en virksomhed, der fem år efter etablering har en beskæftigelse på mindst fem personer (inkl. bibeskæftigede) og samtidig har en omsætning på mindst fem mio.kr. Desuden kræves i lighed med den internationale undersøgelse, at den (simple) gennemsnitlige vækst i beskæftigelse og omsætning over de fem år er større end 60 pct.

⁴ Bemærk, at den danske definition afviger fra den internationale definition, se boks 10.4.

Rammevilkår for iværksættere

Mange faktorer spiller ind på iværksætternes etablering, udvikling og vækst. Det kan fx være de generelle afsætningsmuligheder, iværksætternes kompetencer, adgang til kapital og regulering, se figur 10.10

Figur 10.10 Generelle rammevilkår for iværksættere

En række lande, heriblandt Danmark, yder en særskilt indsats for at forbedre rammerne for iværksættere. I dette delafsnit redegøres for fire forhold, der skønnes særligt vigtige for iværksættere:⁵

- Iværksætternes kompetencer
- Adgang til venturekapital
- Administrative byrder
- Konkursregler

Iværksætterkompetencer

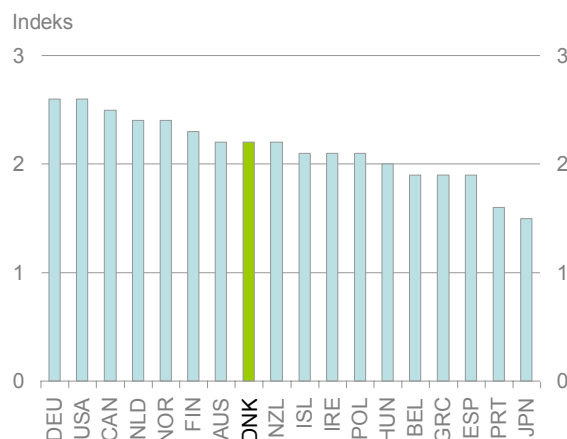
Det har betydning for nye virksomheders overlevelse og vækst, at der er en velfungerende infrastruktur, hvor iværksætterne kan få rådgivning og sparring.⁶

⁵ For en mere komplet udredning, se fx Iværksætterindeks 2005, Erhvervs- og Byggestyrelsen.

⁶ På nuværende tidspunkt er det ikke muligt at tilvejebringe data, der kan sammenligne Danmarks iværksætterinfrastruktur med andre landes. Danmark er dog i samarbejde med Canada, Holland og Tyskland ved at udvikle en metode til international sam-

menligning af iværksætterinfrastrukturen. Se også boks 10.5.

Figur 10.11 Uddannelse i iværksætteri, 2004

Anm.: Kvalitativ ekspertvurdering af iværksætteri i undervisningen i grundskole, gymnasium, handelskole og teknisk skole (udvalgte lande), se boks 10.5. Kilde: Beregninger på grundlag af Global Entrepreneurship Monitor (2004-2005).

Boks 10.5 Bedre indikatorer for uddannelse

Information om udbuddet af iværksætterrelevante undervisningstilbud i Danmark er begrænset. I øjeblikket benyttes Global Entrepreneurship Monitor, der er baseret på interviews og kvalitative ekspertvurderinger. I regi af OECD forventes en international sammenligning af udbredelsen af undervisning i iværksætteri på universiteter færdig medio 2006.

På de videregående uddannelser er iværksætterundervisningen i Danmark også noget svagere end i de bedste lande, se figur 10.12. Kun Grækenland og Japan vurderes at have en lavere kvalitet af den udbudte

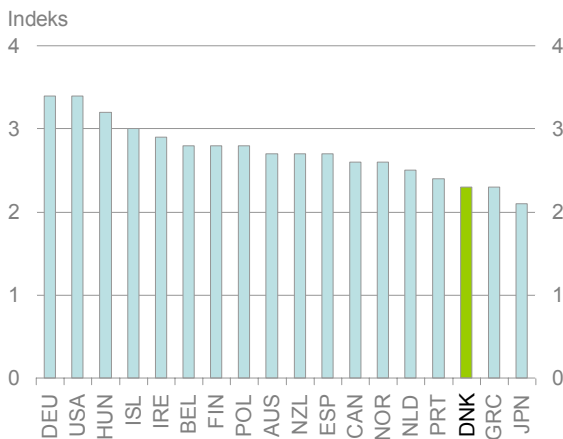
menligning af iværksætterinfrastrukturen. Se også boks 10.5.

10. IVÆRKSÆTTERE

undervisning inden for iværksætteri end Danmark.

Figur 10.12 Videregående iværksætteruddannelser, 2004

Anm.: Kvalitativ ekspertvurdering af iværksætteri i undervisningen på videregående uddannelser (udvalgte lande), se boks 10.5.

Kilde: Beregninger på grundlag af Global Entrepreneurship Monitor (2004-2005).

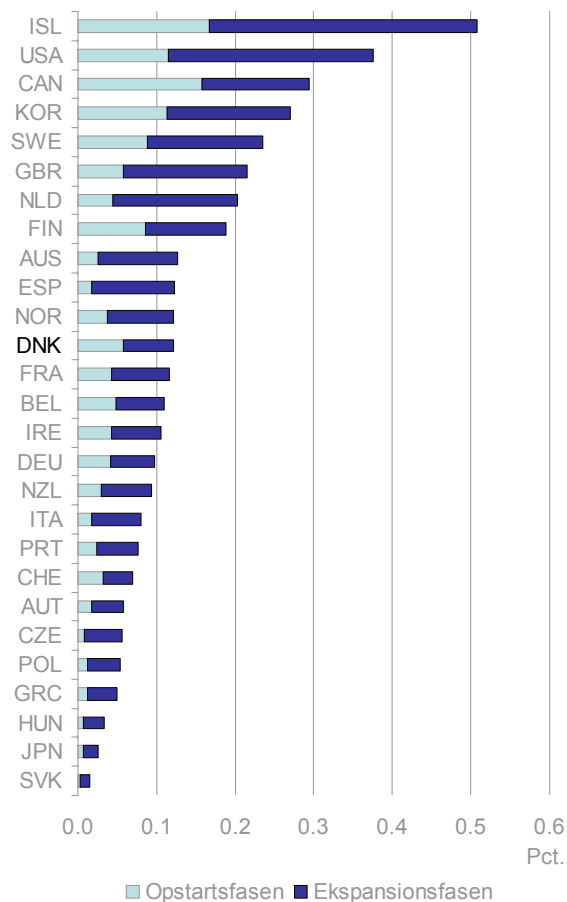
Venturekapital

Venturekapital er kendetegnet ved, at virksomheden tilføres både kapital og kompetencer fra en investor⁷. Venturekapital er særligt egnet til at finansiere vidensintensive virksomheder med en lang udviklingshorisont. I Danmark står det offentlige i en vis udstrækning bag udviklingen af venturekapitalmarkedet via Vækstfonden. Vækstfonden har været aktiv på venturemarkedet siden 2001.

Det danske udbud af venturekapital ligger i midterfeltet blandt OECD landene med et godt stykke op til fx Sverige, se figur 10.13.

⁷ Venturekapital udgør sammen med private equity den samlede tilgængelige risikovillige kapital. Venturekapital er dog mere målrettet nye virksomheder, mens private equity er rettet mod mere modne virksomheder.

Figur 10.13 Ventureinvesteringer i opstarts- og ekspansionsfasen

Anm.: Gennemsnitlige ventureinvesteringer i pct. af BNP, 2000-2003. Dog med undtagelse af Island (2000-2001), Japan, New Zealand, Australien samt Korea (1998-2001).

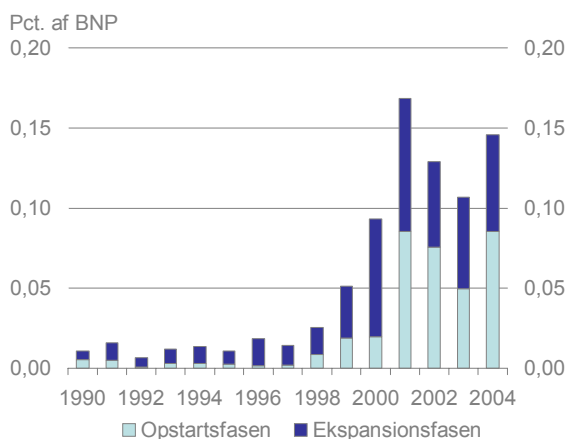
Kilde: OECD (2005).

Mht. ventureinvesteringer i opstartsfasen er Danmark godt med. Det er investeringer, hvor private investorer normalt er tilbageholdende, fordi risikoen er høj og investeringshorisonten lang.

Der er sket et markant løft i ventureinvesteringerne i Danmark siden 1998, se figur 10.14.

10. IVÆRKSÆTTERE

Figur 10.14 Danske ventureinvesteringer

Anm.: Udviklingen i de samlede investeringer, 1990-2004.

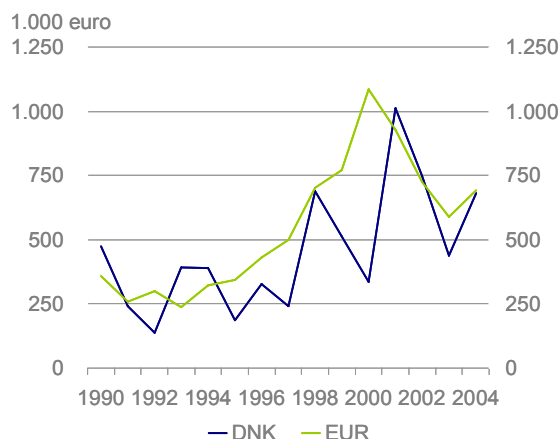
Kilde: OECD, Venture Capital database.

Mens ventureinvesteringerne tidligere hovedsageligt var rettet mod ekspansionsfasen, er de nu i langt højere udstrækning målrettet opstartsfasen.

Danske venturefonde spreder investeringerne i opstartsfasen på forholdsvis mange virksomheder.

For så vidt angår størrelsen af den enkelte investering i opstartsfasen, afviger Danmark ikke fra det vesteuropæiske gennemsnit, se figur 10.15.

Figur 10.15 Gennemsnitlig investering i opstartsfasen

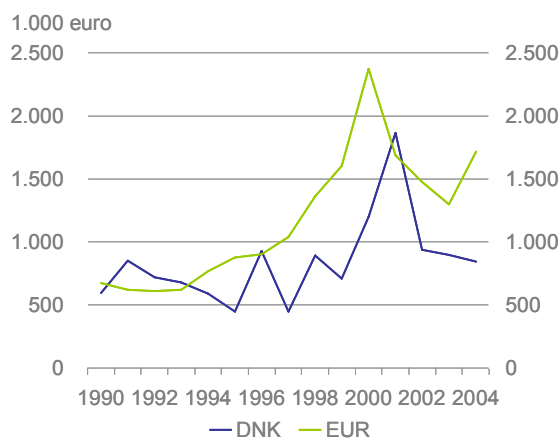

Anm.: Udviklingen i gennemsnitlige ventureinvesteringssummer per investeringsrunde i opstartsfasen, 1990-2004. EUR er et gennemsnit for vesteuropæiske lande.

Kilde: EVCA.

Derimod ligger Danmarks gennemsnitlige investeringer under de vesteuropæiske markeder i de senere ekspansive faser, se figur 10.16.

Figur 10.16 Gennemsnitlig investering i ekspansionsfasen

Anm.: Udviklingen i gennemsnitlige ventureinvesteringssummer per investeringsrunde i ekspansionsfasen, 1990-2004. EUR er et gennemsnit for vesteuropæiske lande.

Kilde: EVCA.

Administrative byrder

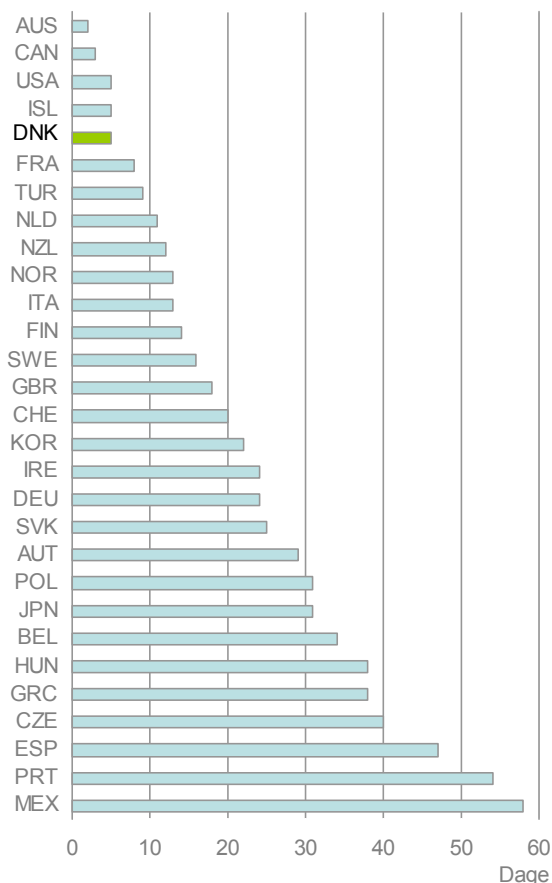
Den tid og de ressourcer, som en virksomhed bruger på at forstå regulering og indsamle, udarbejde og rapportere informatio-

10. IVÆRKSÆTTERE

ner til offentlige myndigheder, kunne bruges på at udvikle forretningen.

Målt på antallet af dage, det tager at starte en virksomhed op, er Danmark bedst placeret af alle lande i Europa efter Island, se figur 10.17.

Figur 10.17 Tidsforbrug på opstart, 2005

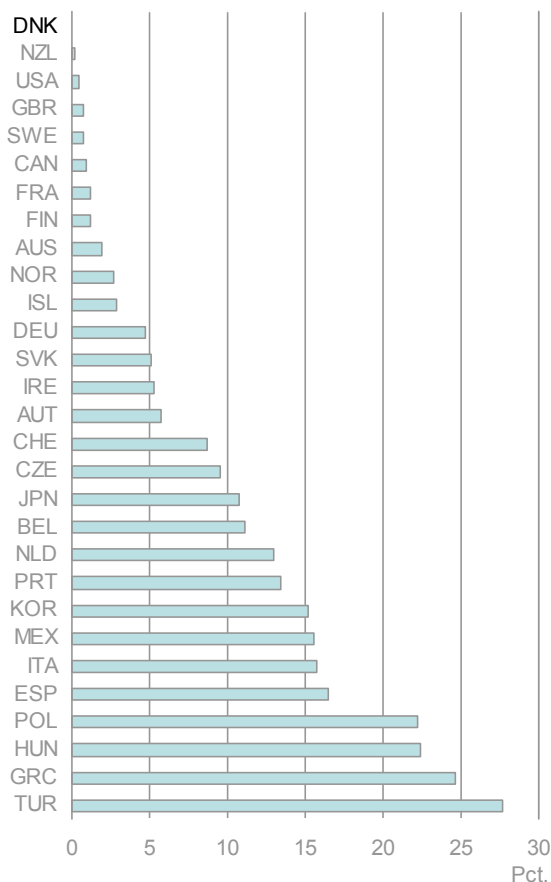

Anm.: Antal dage, der går med at få registreret en ny virksomhed.

Kilde: Verdensbanken, Doing Business 2005.

Navnlig opgjort på de omkostninger, der er forbundet med opstart, udmærker vilkårene sig for danske virksomheder. Blandt alle lande i Verdensbankens undersøgelse har Danmark det laveste niveau, se figur 10.18.

Figur 10.18 Startomkostninger, 2005

Anm.: Beløb i gebyrer og afgifter, som det koster at starte ny virksomhed i pct. af BNI per capita.

Kilde: Verdensbanken, Doing Business 2005.

Der henvises i øvrigt til afsnittet om administrative byrder i kapitel 13 om en effektiv offentlig service.

Konkurslovgivning

Mulighederne for at afvikle gæld er et centralt element for iværksættere, som forsøger at starte ny virksomhed efter et kuldsejlet forsøg. Problemet er dog udelukkende aktuelt for iværksættere, der hæfter personligt for gælden. Det reguleres i konkursloven.

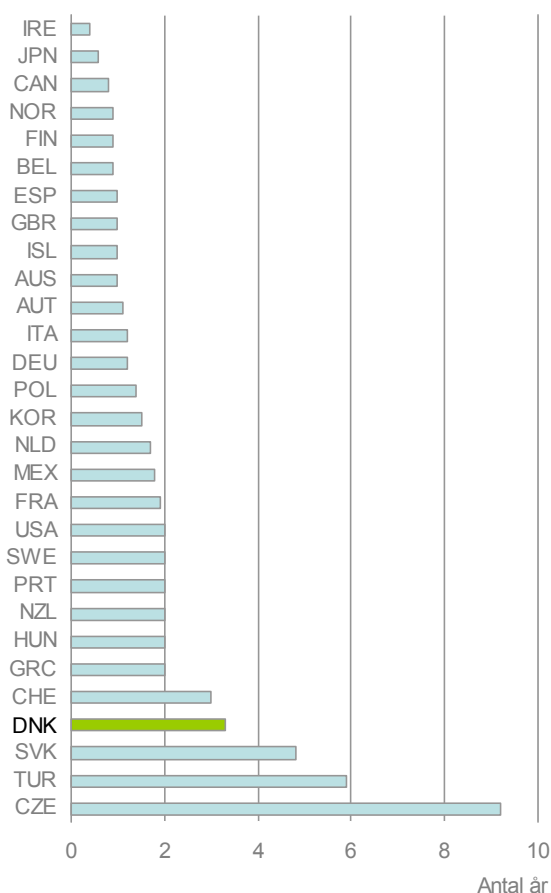
Ifølge en orienterende undersøgelse af alle konkursboer fra 2000 ved Sø- og Handelsretten i København var den gennemsnitlige sagsbehandlingstid for afsluttede konkursboer 22 måneder.

10. IVÆRKSÆTTERE

Ifølge en undersøgelse fra Verdensbanken tager det længere tid at afvikle en virksomhed i Danmark end i andre sammenlignelige lande, se figur 10.19.

Undersøgelsens resultater er dog behæftet med stor usikkerhed, da den ikke er baseret på empiriske data, men på vurderinger foretaget af advokater på baggrund af en fiktiv case. For Danmarks vedkommende har kun én advokat deltaget i undersøgelsen.

Figur 10.19 Antal år det tager at afvikle en virksomhed, 2005

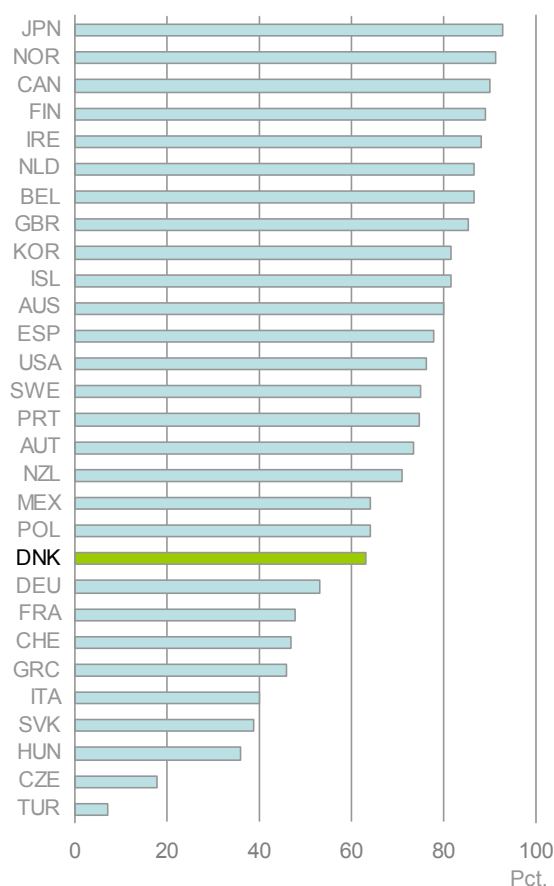
Anm.: Gennemsnitlig antal år før en person er fri af gæld mv. fra konkursramt virksomhed.

Kilde: Verdensbanken, Doing Business 2005.

En konkurs fritager ikke en iværksætter for gælden, men en erhvervsdrivende, der er gået konkurs, vil kunne få gældssanering efter særligt lempelige regler, idet afdragsperiodens længde fastsættes til tre år mod normalt fem år.

Verdensbankens undersøgelse omfatter endvidere, hvor stor en del kreditorerne får tilbage fra en insolvent virksomhed, se figur 10.20. Også her rangerer Danmark lavt. Denne del af undersøgelsen er behæftet med samme usikkerhed, jf. ovenfor.

Figur 10.20 Recovery rate, 2005

Anm.: Angiver den andel af de samlede udeståender, som kreditorer får tilbage fra en insolvent virksomhed.

Kilde: Verdensbanken, Doing Business 2005.

11. FLEKSIBELT ARBEJDSMARKED

Et fleksibelt arbejdsmarked er en forudsætning for vækst og velfærd. Samtidig stiller globaliseringen og den teknologiske udvikling store krav til virksomhedernes og dermed arbejdsmarkedets omstillingsevne.

Høj beskæftigelse og lav ledighed er væsentlige succeskriterier for et velfungerende arbejdsmarked. Danmark er blandt den tredjedel af OECD-landene, der har den laveste ledighed. Og for de unge under 25 år ligger Danmark i top fem.

Det danske arbejdsmarked er kendetegnet ved en kombination af fleksibilitet og social tryghed: Den såkaldte flexicuritymodel. Den bidrager ikke kun til høj beskæftigelse og lav ledighed, men også til en relativt lige indkomstfordeling. Modellen har derfor afgørende betydning for Danmarks velstand og sammenhængskraft.

Regeringen ønsker at udvikle og forny det danske velfærdssamfund, så det er robust overfor den stadig kraftigere internationale konkurrence. Regeringen har i sit velfærdsspil opstillet en række mål for det danske arbejdsmarked.

Voksen- og efteruddannelsesindsatsen er central i forhold til at sikre, at den danske arbejdsstyrkes kvalifikationer fortsat kan udvikle sig i takt med behovene på arbejdsmarkedet. I globaliseringsstrategien har regeringen opstillet fire målsætninger for voksen- og efteruddannelsesindsatsen:

- Alle skal uddanne sig hele livet.
- Voksen- og efteruddannelsesindsatsen skal være effektiv og fleksibel og understøtte gode jobmuligheder for den enkelte, en god konkurrenceevne i virksomheden og høj beskæftigelse og velstand i samfundet.
- Voksen- og efteruddannelserne skal give mulighed for at løfte kompetencerne for alle – ikke mindst de kortuddannede.
- Voksen- og efteruddannelse skal afspejle ændringer i kvalifikationskrav og behov på arbejdsmarkedet.

Danmarks udgangspunkt i forhold til at opfylde disse målsætninger er relativt godt. I internationalt perspektiv er deltagelsen i voksen- og efteruddannelse i Danmark høj og på niveau med de øvrige nordiske lande.

Tabel 11.1 Hvordan ligger Danmark i forhold til andre lande?

	Under gennemsnittet	Midterfeltet	Top 5
Lav strukturledighed		■ →	
Lav ungdomsledighed			■
Fleksibel regulering		■	
Mobilitet*			■
Økonomisk incitament til at arbejde	■ →		
Voksen- og efteruddannelse (VEU)*			■
Ufaglærtes deltagelse i VEU			■
Samlet vurdering			■

Anm.: Top 5 (grøn) dækker over en placering i top fem blandt landene i OECD. Under gennemsnittet (rød) dækker over en placering under OECD-gennemsnittet. Ellers angives en placering i midterfeltet (gul). For den samlede vurdering opnås en placering i top fem, når Danmark ligger i top fem på mere end halvdelen af de viste områder. En pil angiver de seneste års tendens, når en sådan kan fastslås. * angiver, at der ikke er tale om data for OECD-landene, men fx udvalgte EU-lande. De opstillede mål refererer til figur 11.8 (Lav strukturledighed), figur 11.10 (Lav ungdomsledighed), figur 11.16 (Fleksibel regulering), figur 11.1 (Mobilitet), figur 11.17 (Økonomisk incitament til at arbejde), figur 11.4 (VEU) og figur 11.5 (Ufaglærtes deltagelse i VEU).

11. FLEKSIBELT ARBEJDSMARKED

Samtidig er Danmark det OECD-land, hvor den største andel af ufaglærte deltager i voksen- og efteruddannelse (VEU). Dog deltager ufaglærte mindre i VEU end grupper med højere uddannelsesniveau, og gruppen af ufaglærte er mindre motiverede for at deltage.

Resultaterne på det danske arbejdsmarked skal ses i lyset af de rammevilkår, der er for området.

Danmark placerer sig blandt den tredjedel OECD-lande, der har den mest fleksible regulering af arbejdsmarkedet. Virksomhederne kan hurtigt og uden større omkostninger afskedige og ansætte medarbejdere, hvilket bidrager til, at den danske arbejdsstyrke er blandt de mest mobile.

I modsætning til i de fleste andre lande er der i Danmark en høj og især langvarig økonomisk kompensation i tilfælde af ledighed, særligt for lavtlønnede.

Høje kompensationsgrader øger isoleret set den strukturelle ledighed, men denne effekt afbødes af stramme rådighedsregler og en omfattende aktiv arbejdsmarkedspolitik.

Danmark er netop karakteriseret ved en meget omfattende aktiv arbejdsmarkedspolitik. Denne indsats bidrager til at fastholde og udbygge de lediges kvalifikationer og sikrer, at de ledige reelt står til rådighed for arbejdsmarkedet. Men indsatsen er relativt ressourcekrævende.

Den danske arbejdsmarkedsmodel understøtter et ledighedsniveau, der er under eller på niveau med lande som USA og Storbritannien, hvor lave ydelser i højere grad sikrer tilskyndelsen til at arbejde. De positive resultater på det danske arbejdsmarked må imidlertid ses i relation til de omkostninger, den danske arbejdsmarkedsmodel medfører.

Tabel 11.2 Status for regeringens mål i Globaliseringsstrategien

Regeringens mål

Alle skal uddanne sig hele livet.

Voksen- og efteruddannelsesindsatsen skal være effektiv og fleksibel og understøtte gode jobmuligheder for den enkelte, en god konkurrenceevne i virksomheden og høj beskæftigelse og velstand i samfundet.

Voksen- og efteruddannelserne skal give mulighed for at løfte kompetencerne for alle, ikke mindst de kortuddannede.

Voksen- og efteruddannelserne skal afspejle ændringer i kvalifikationskrav og behov på arbejdsmarkedet.

Måling i redegørelsen

Danmark er blandt de førende lande med hensyn til deltagelse i voksen- og efteruddannelse.

Det er aftalt i forbindelse med trepartsdrøftelserne mellem Regeringen og arbejdsmarkedets parter, at der nedsættes en arbejdsgruppe bestående af visse ministerier og arbejdsmarkedets parter med det formål at opstille indikatorer, der kan give et bedre billede af udviklingen i voksen- og efteruddannelsesindsatsen.

Danmark er det land i OECD, hvor den største andel af de ufaglærte deltager i voksen- og efteruddannelse. Dog deltager ufaglærte i mindre grad end personer med højere uddannelsesniveau.

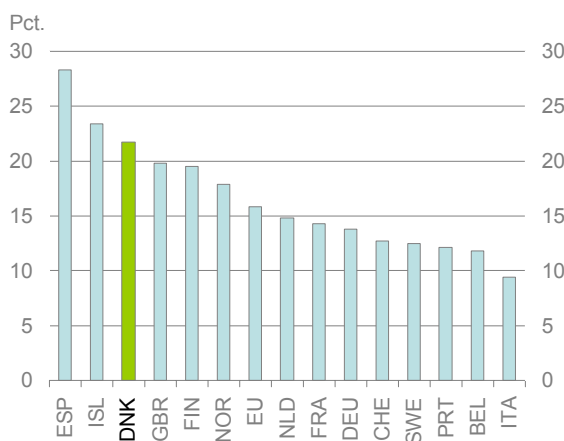
Et klart flertal af danske virksomheder vurderer, at udbyttet af voksen- og efteruddannelse af medarbejderne er positivt. Der skal udvikles mere konkrete indikatorer for, i hvor høj grad voksen- og efteruddannelsesindsatsen afspejler krav og behov på arbejdsmarkedet.

Anm.: Der er ikke i Globaliseringsstrategien opstillet konkrete mål for den øvrige arbejdsmarkedspolitik.

Mobilitet

De relativt lempelige vilkår for ansættelser og afskedigelser i Danmark bidrager til en høj jobomsætning. Danmark er således blandt de EU-lande, der har den højeste andel jobskifte blandt beskæftigede inden for et år, se figur 11.1.

Figur 11.1 Jobskifte blandt beskæftigede, 1998

Anm.: Beregnet som andel af beskæftigede, der var beskæftiget året før og har haft deres stilling mindre end et år. Opgørelsen i denne figur adskiller sig metodemæssigt fra opgørelser udført af fx Det Økonomiske Råd og er derfor ikke fuldt sammenlignelig med de traditionelle opgørelser på danske data.

Kilde: Stimpson, A. (2000), Preliminary Results from the HRST Mobility Analysis.

Den høje mobilitet gør det nemmere at udligne forskelle i ledighed mellem delarbejdsmarkeder.

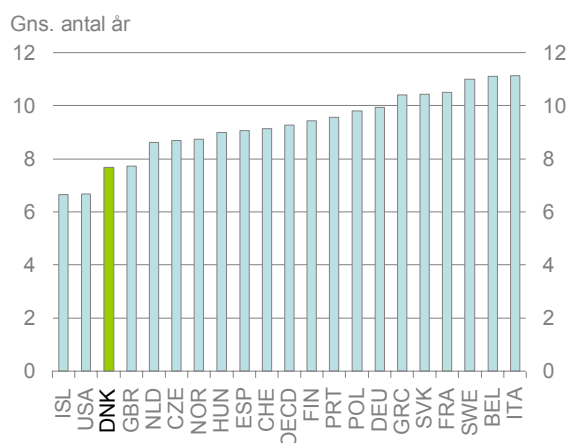
På danske registerdata opgøres andelen af nyansatte blandt de beskæftigede i et givet år til omkring 30 pct. Knap en tredjedel af samtlige beskæftigede i Danmark skifter altså job i løbet af året.¹

En høj jobomsætning er ikke et mål i sig selv. En vis jobanciennitet er således væsentlig for muligheden for at udbygge kompetencer for den enkelte og sikre erfaringsopsamling i virksomhederne.

¹ Se fx Det Økonomiske Råd (2003), Dansk økonomi forår 2003.

Den høje jobomsætning i Danmark medfører en lav jobanciennitet målt i forhold til de øvrige OECD-lande, se figur 11.2. Danmark er således blandt de fem lande, der har den laveste jobanciennitet.

Figur 11.2 Jobanciennitet blandt lønmodtagere, 2001

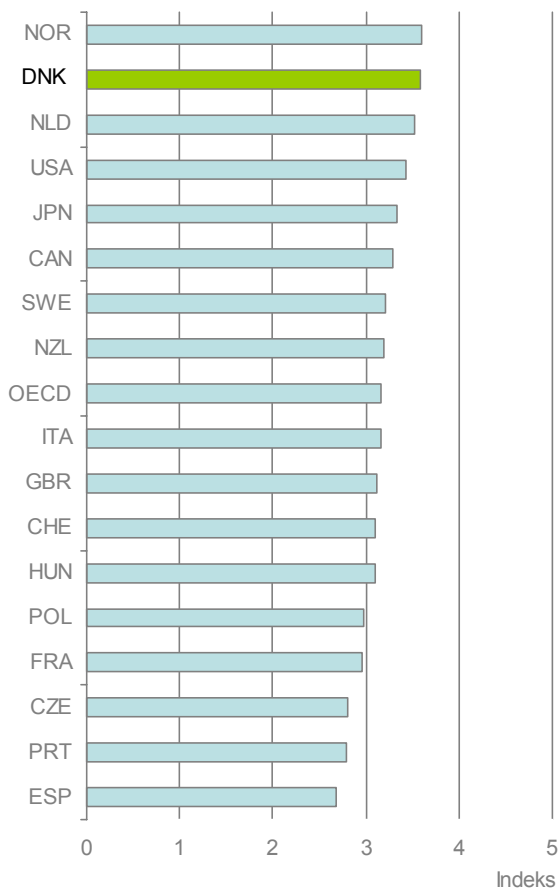

Kilde: CEPS (2004), A New European Agenda for Labour Mobility.

Den høje jobomsætning er med til at sikre gode muligheder for genbeskæftigelse på grund af et større antal jobåbninger. Det er sammen med en relativt høj og særligt langvarig kompensation ved ledighed i Danmark med til at øge de danske beskæftigedes oplevelse af tryk på arbejdsmarkedet, se figur 11.3.

Figur 11.3 Oplevet jobtryghed, fastansatte, 1997/1998

Anm.: Indekset angiver den gennemsnitlige svarværdi på spørgsmålet ”I hvilken grad, om overhovedet, er De bekymret for muligheden for at miste Deres nuværende job?” Skala fra 1 (Jeg bekymrer mig en hel del) til 4 (Jeg bekymrer mig slet ikke). Billedet ændres ikke, hvis man i stedet betragter ansatte på midlertidige kontrakter, hvor Danmark også ligger i top mht. egen oplevelse af jobtryghed.

Kilde: OECD (2004), Employment Outlook.

Voksen- og efteruddannelse

Den høje jobomsætning i Danmark indikerer en relativt fleksibel og omstillingsparat arbejdsstyrke. Det er imidlertid vigtigt, at denne omstillingsparathed omfatter både mulighed for og vilje til at opkvalificere sig, så man bliver i stand til at varetage nye, evt. mere produktive job.²

Generelt har den danske arbejdsstyrkes kvalifikationer udviklet sig i takt med behovene på arbejdsmarkedet.³ Fremover ventes færre jobmuligheder for personer med relativt få kvalifikationer. Samtidig kan der opstå mangel på kvalificeret arbejdskraft.

På samfundsplan er den primære målsætning med voksen og efteruddannelse (VEU) at øge den samlede vækst og velfærd. VEU-indsatsen kan medføre gevinster i form af bl.a. øget produktivitet, en større og mere mobil arbejdsstyrke, lavere strukturel ledighed og forebyggelse af flaskehalse. Til gengæld er der en række omkostninger forbundet med indsatsen; både til de direkte uddannelsesrelaterede udgifter og til tiden, der går med deltagelsen i VEU. Omkostningen er særlig stor, hvis voksen- og efteruddannelse finder sted i arbejdstiden. Det skyldes, at arbejdsudbuddet i det tilfælde reduceres med deltagelsesperioden.

For den enkelte kan motivationen til deltagelse være faktorer som faglig, personlig og karrieremæssig udvikling, bedre arbejdsmarkedstilknytning eller højere løn. For virksomhederne er gevinsterne en mere kvalificeret arbejdskraft og dermed højere produktivitet og højere indtjening. Der kan også være en positiv effekt på medarbejdertilfredsheden.

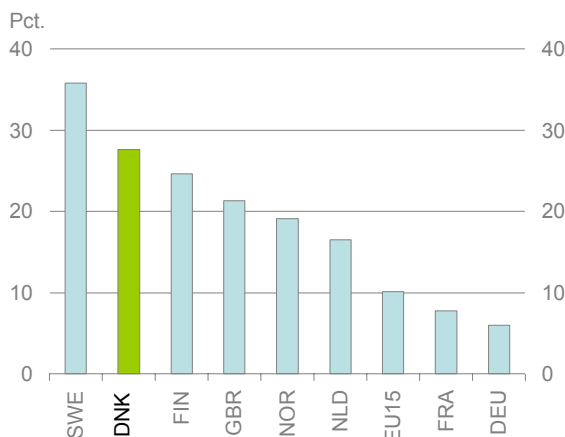
² Det ordinære uddannelsessystem behandles separat i kapitlerne ’3. Folkeskolen’, ’4. Ungdomsuddannelserne’ og ’5. Videregående uddannelser’.

³ Se kapitel 2, ’Sammenhængskraft’.

11. FLEKSIBELT ARBEJDSMARKED

I internationalt perspektiv er deltagelsen i VEU i Danmark høj og på niveau med de øvrige nordiske lande, se figur 11.4.

Figur 11.4 Har deltaget i uddannelse de seneste fire uger, 2004

Anm.: Pct. af 25-64-årige. Tidligere opgørelser over længere perioder og for flere lande kommer til samme resultat; at Danmark er i top fem med hensyn til deltagelse i voksenuddannelse, se Livslang opkvalificering og uddannelse for alle på arbejdsmarkedet - rapport fra Trepartsudvalget (2006).

Kilde: Eurostat Labour Force Survey / Arbejdskraftundersøgelsen.

Der er således relativt set væsentligt flere danske 25-64-årige, der har deltaget i uddannelsesaktiviteter indenfor de seneste 4 uger, end gennemsnittet for EU15-landene. Undersøgelsen refererer til alle former for uddannelse. For lande som Danmark med relativt sen studiestart betyder det, at en del af den ordinære studieaktivitet indgår i opgørelsen, hvilket bidrager til, at omfanget af VEU overvurderes.

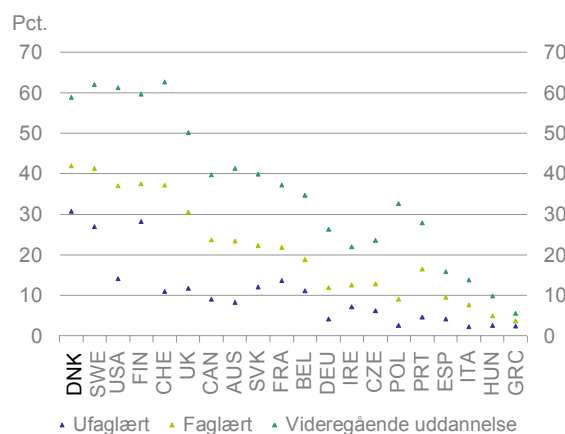
Ifølge de analyser, som *Trepartsudvalget om livslang opkvalificering og uddannelse for alle på arbejdsmarkedet* har gennemført, deltog mere end 60 pct. af de beskæftigede og ledige i 2004 i enten offentligt udbudt VEU, privat udbudt VEU eller virksomhedsinterne VEU-aktiviteter.

Blandt de beskæftigede er deltagelsesgraden knapt 80 pct. for personer med en videregående uddannelse, godt 60 pct. for de faglær-

te og 53 pct. for ufaglærte. Voksne med svage eller snævre kompetencer deltager altså mindre i VEU end andre grupper. Samtidig er personer i denne gruppe mindst motiverede for at deltage.⁴

Set i international sammenhæng er Danmark dog blandt de lande, hvor den største andel af de ufaglærte i arbejdsstyrken deltager i VEU, se figur 11.5.

Figur 11.5 Deltagelse i kurser og træning efter uddannelsesbaggrund, 2003

Anm.: Andel af 25-64-årige i arbejdsstyrken, der har deltaget i uddannelse i form af kurser o.l. inden for det seneste år.

Kilde: OECD (2005), Education at a Glance.

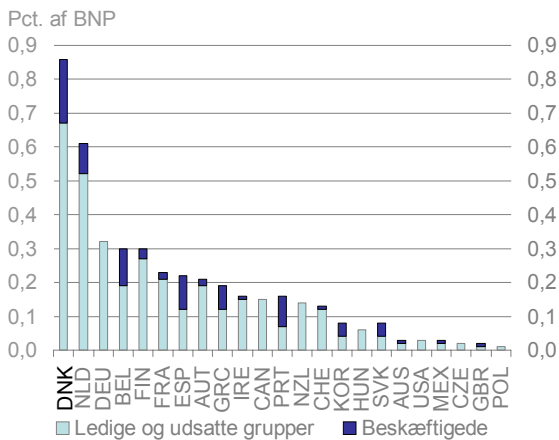
I Danmark er der et stort bidrag til VEU-aktiviteter fra både virksomheder og det offentlige.

Relativt til andre OECD-lande er de offentlige udgifter til VEU høje – både i indsatsen for beskæftigede og ledige, se figur 11.6. Det skal også ses i sammenhæng med det meget begrænsede omfang af brugerbetaling for deltagerne i VEU i Danmark.

⁴ Se Livslang opkvalificering og uddannelse for alle på arbejdsmarkedet - rapport fra Trepartsudvalget (2006).

11. FLEKSIBELT ARBEJDSMARKED

Figur 11.6 Offentlige udgifter til VEU, 2002

Anm.: Figuren viser udgifter opgjort som led i den aktive arbejdsmarkedspolitik. Tal for Norge og Sverige er ikke vist i figuren, idet opgørelsen af udgifter er uplausibel lav for disse to lande i forhold til øvrige, tilgængelige opgørelser. Japan og Italien er ikke medtaget, da det for disse lande ikke er muligt at foretage en opsplitning af udgifterne på beskæftigede og øvrige. For Grækenland vedrører tallene 1998, for Danmark og Portugal 2000 og for Irland og Mexico 2001.

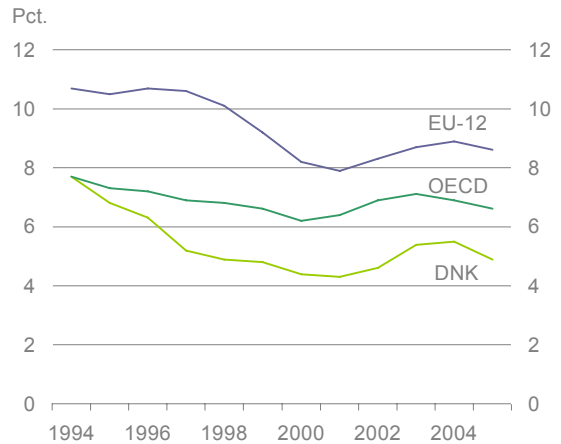
Kilde: OECD (2004), Employment Outlook.

Ledighed

Et velfungerende arbejdsmarked skal sikre lav ledighed samtidig med, at der fastholdes et tilstrækkeligt udbud af arbejdskraft.

Siden starten af 1990'erne har Danmark oplevet en væsentlig mere gunstig udvikling i den faktiske ledighed, end tilfældet har været i OECD set under ét eller i EU12-landene, se figur 11.7.

Figur 11.7 Udvikling i faktisk ledighed, udvalgte lande, 1994-2004

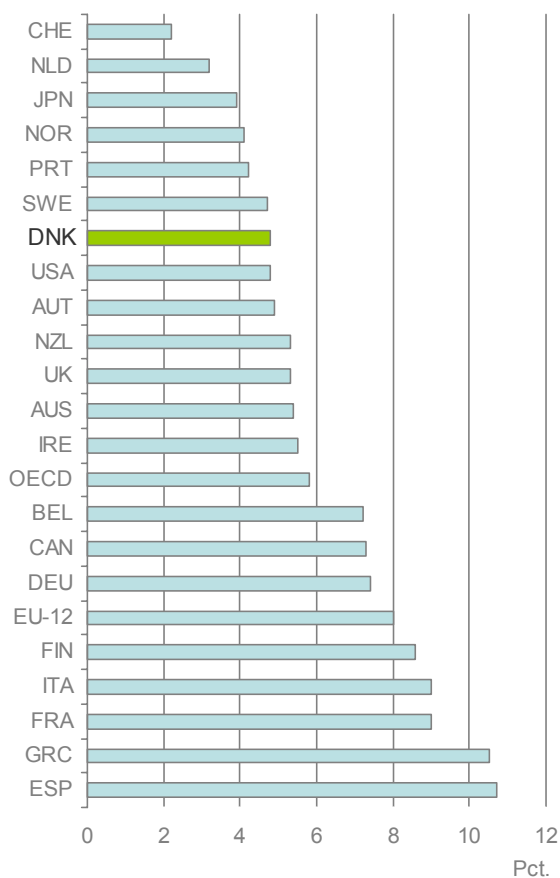
Anm.: Den faktiske ledighed er opgjort som den standardiserede ledighed.

Kilde: OECD (2005), Economic Outlook No. 78 og OECD Main Economic Indicators.

Konjunktursituationen i det enkelte land spiller en stor rolle for den faktiske ledigheds størrelse. Derfor kan det være mere retvisende at betragte den strukturelle ledighed. I 2004 er Danmark blandt den bedste tredjedel af OECD-landene med hensyn til at opnå lav strukturel ledighed, se figur 11.8.

11. FLEKSIBELT ARBEJDSMARKED

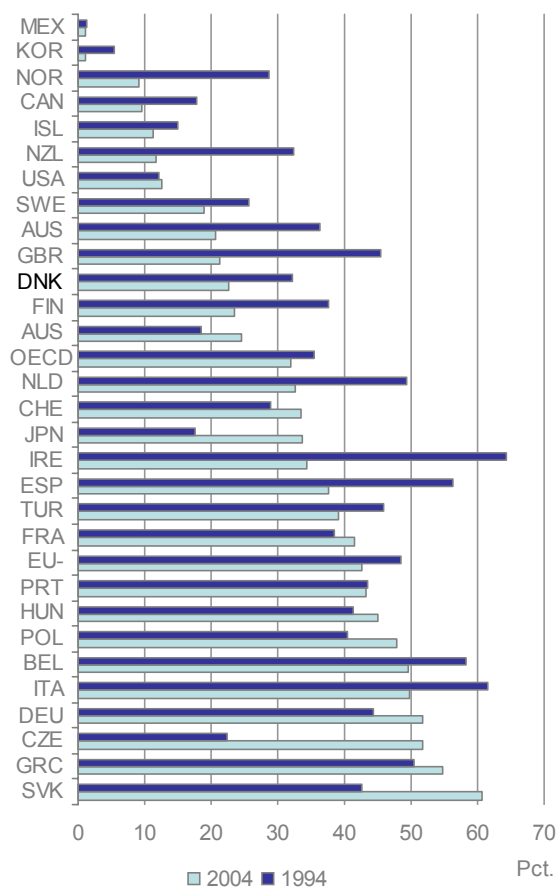
Figur 11.8 Strukturel ledighed, 2004

Kilde: OECD (2005), Economic Outlook No. 78.

Antallet af langtidsledige i Danmark er også lavt. Danmark ligger i den bedre halvdel af OECD-landene med hensyn til andelen af ledige, der har været uden for beskæftigelse i 12 måneder eller mere, se figur 11.9. Samtidig er de langtidslediges andel af den samlede ledighed i Danmark faldet fra over 30 pct. i 1994 til 22,6 pct. i 2004. Et tilsvarende fald ses imidlertid også i mange andre OECD-lande.

Figur 11.9 Andel af ledige, der har været ledige 12 mdr. eller mere, 2004 og 1994

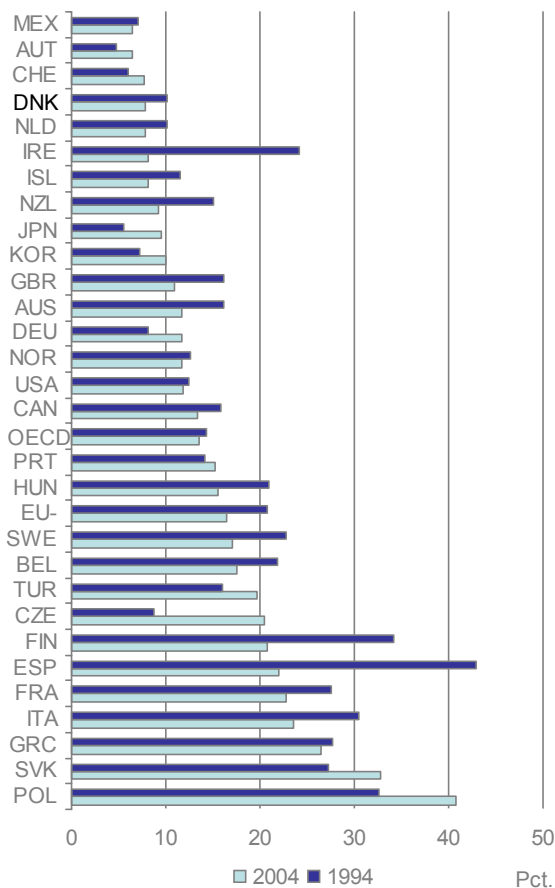
Kilde: OECD (2005), OECD in Figures.

Danmark er blandt landene med absolut lavest ungdomsledighed i 2004. Kun i Mexico, Østrig og Schweiz er ledigheden for de unge lavere, se figur 11.10.

Ungdomsledigheden i Danmark var højere – også målt relativt til de øvrige lande – i 1994. Den gunstige udvikling siden da hænger bl.a. sammen med den særlige ungeindsats, der blev indledt i 1996 og som sigter på at få unge i enten beskæftigelse eller uddannelse frem for at være på passiv forsørgelse.

11. FLEKSIBELT ARBEJDSMARKED

Figur 11.10 Ledighed for unge under 25 år, 2004 og 1994

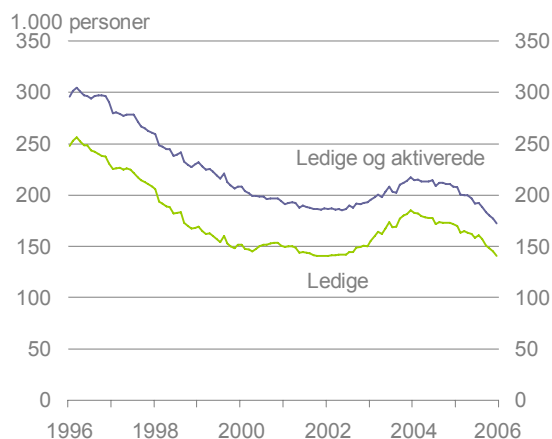

Anm.: OECDs opgørelse af ledigheden baserer sig på interviewundersøgelser, og giver typisk et opgjort ledighedsniveau, der overstiger niveauet i de mere nøjagtige registerdata for Danmark. I registerdata opgøres ledigheden for unge under 25 år til godt 7 pct. i 1996 mod knapt 4 pct. i 2004.

Kilde: OECD (2005), OECD in Figures.

Den samlede bruttoledighed udgøres af ledige plus de, der er aktiverede som led i den aktive arbejdsmarkedspolitik. Siden 1996 er der sket et fald i både ledigheden og det samlede antal ledige og aktiverede i Danmark, se figur 11.11. Dog er der i årene 2002 og 2003 en stigning som følge af generelt svagere konjunkturer. Denne udvikling er imidlertid vendt fra 2004, og antallet af ledige og aktiverede er nu det laveste siden 1996.

Figur 11.11 Registrerede ledige og aktiverede

Anm.: Kun AF-aktiverede er medtaget i figuren. Sæsonkorrigerede tal.

Kilde: Danmarks Statistik, Beskæftigelsesministeriet og egne beregninger.

Den aktive arbejdsmarkedspolitik skal sikre, at ledige har mulighed for omskoling, jobtræning mv. i det omfang, det er nødvendigt for at finde arbejde. Derudover skal den aktive arbejdsmarkedspolitik også afprøve, om de ledige reelt står til rådighed for arbejdsmarkedet. Dette er særlig vigtigt i Danmark, hvor den økonomiske kompensation til visse grupper af ledige er relativt høj.

Ud over at være et middel til opkvalificering og rådighedstest har aktivering også en motivationseffekt. Nogle ledige øger således deres jobsøgning markant, når et aktiveringsforløb nærmer sig. Derfor er der en større afgang af ledige til beskæftigelse, uddannelse mv., når et aktiveringsforløb nærmer sig.⁵

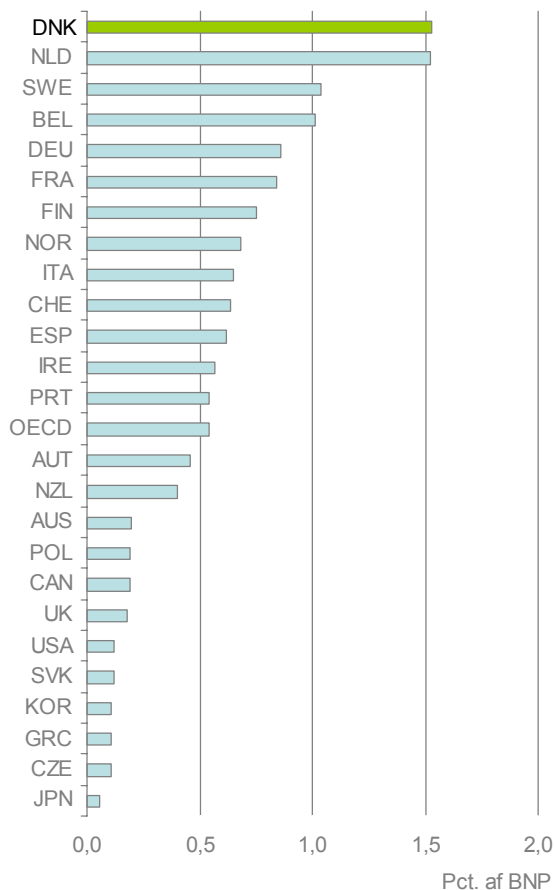
Omfanget af aktiv arbejdsmarkedspolitik i Danmark er blandt de absolut højeste i OECD målt i pct. af BNP, se figur 11.12. Udgifterne til aktivering per ledig er også relativt høje i Danmark. Man skal være opmærksom på, at ikke kun omkostningsniveau, men også effektivitet og kvalitet af den aktive arbejdsmarkedspolitik er be-

⁵ Se figur 1.13a i Factbook; afgangsrater fra ledighed.

11. FLEKSIBELT ARBEJDSMARKED

stemmende for indsatsens samlede betydning for arbejdsmarkedet.

Figur 11.12 Udgifter til aktiv arbejdsmarkedspolitik i pct. af BNP, 2003

Kilde: OECD (2005), Employment Outlook.

Indenfor de seneste år er der sket en omlægning af aktiveringsindsatsen i forbindelse med *Flere i arbejde*. Denne omlægning har medført et forøget antal aktiveringsforløb, men med kortere varighed. Det har resulteret i et fald i aktiveringsgraden⁶ fra 2001 til 2004, se figur 11.13.

⁶ Aktiveringsgraden beregnes som forholdet mellem antal aktiverede og samtlige ikke-beskæftigede, der står til rådighed for arbejdsmarkedet. Beregnes aktiveringsgraden udelukkende for de dagpengeforsikrede, opgøres den tilsvarende som antal aktiverede forsikrede i forhold til samlet antal ikke-beskæftigede forsikrede, der står til rådighed.

Figur 11.13 Aktiveringsgrader fordelt efter anciennitet, forsikrede ledige, 2001 og 2004

Kilde: Beskæftigelsesministeriet, Serviceeftersyn – Flere i arbejde, Analysepapir 5.

De kortere, men mere hyppige aktiveringsforløb samt et særligt initiativ vedrørende intensive kontaktføløb kan øge aktiveringsens effektivitet. Et større antal forløb giver således en mere kontinuert rådighedsafprøvning. Dog skal de enkelte forløb være af så lang varighed, at der sker en reel afprøvning af de lediges rådighed.

Ud over aktiveringsforløb har rådighedsregler og deres administration indflydelse på, i hvor høj grad ledige reelt deltager på arbejdsmarkedet. Udeblivelse fra tilrettelagte forløb eller møder, lav jobsøgningsaktivitet og manglende vilje til at acceptere jobtilbud kan være tegn på manglende reel rådighed. I hvor høj grad det medfører sanktioner, fx i form af mistede dagpengeydelse, vil have betydning for den enkeltes tilbøjelighed til denne type adfærd.

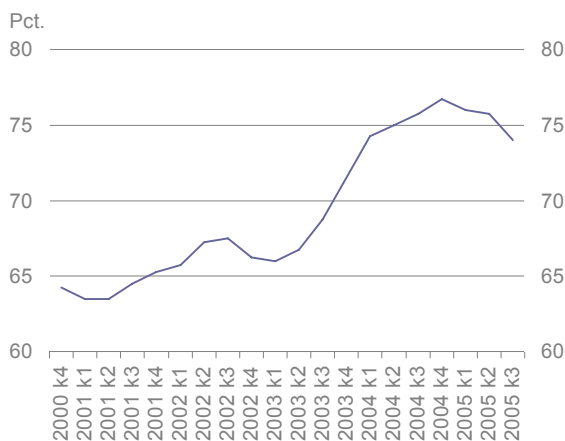
Den reelle rådighed blandt ledige i Danmark kan belyses ved hjælp af Arbejdskraftundersøgelsen. Her bliver ledige modtagere af kontanthjælp og dagpenge spurgt, om de ønsker job, om de søger job og om de kan acceptere et jobtilbud inden for 14 dage.

Andelen af danske ledige, der reelt står til rådighed for arbejdsmarkedet, har generelt

11. FLEKSIBELT ARBEJDSMARKED

udvist en stigende tendens i perioden fra 2000 til 2005, se figur 11.14. Dog er der sket et mindre fald i den reelle rådighed fra sidst i 2004 frem til 2005.

Figur 11.14 Andel af ledige, der reelt står til rådighed for arbejdsmarkedet

Anm.: Personer, der ønsker at komme i beskæftigelse, er aktivt jobsøgende og kan tiltræde et job indenfor 14 dage, vurderes reelt at stå til rådighed for arbejdsmarkedet. Firekvartalers rullende gennemsnit.

Kilde: Arbejdskraftundersøgelsen (Labour Force Survey).

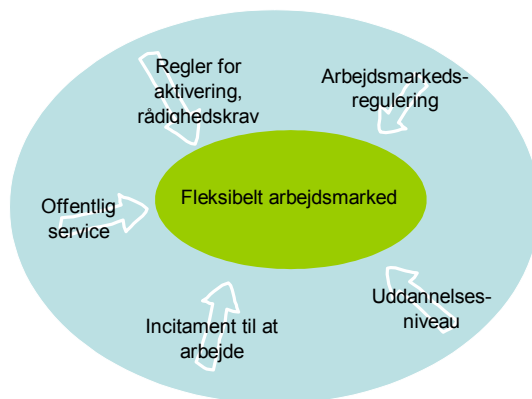
Stigningen i rådighed fra begyndelsen af 2003 og det efterfølgende fald fra 2004 til 2005 kan være knyttet til udviklingen i ledigheden i samme periode. Svage konjunkturer kan øge andelen af stærke ledige, der i højere grad ønsker og søger arbejde. Det vil betyde en stigning i andelen af ledige, der reelt står til rådighed for arbejdsmarkedet. Tilsvarende kan der ske et fald i rådigheden, når konjunkturerne bedres, og de stærke ledige opnår job.

Rammevilkår for arbejdsmarkedets fleksibilitet

Arbejdsmarkedets præstation bygger på de rammevilkår, der er for borgernes deltagelse, herunder regulering af muligheder for ansættelse og afskedigelser, incitamenter til at arbejde, uddannelsesniveau i befolkningen samt de servicetilbud, det offentlige stiller til rådighed.

Det danske arbejdsmarked er kendetegnet ved en høj erhvervsfrekvens for såvel mænd som kvinder sammenlignet med de øvrige OECD-lande. Det skyldes blandt andet, at en række serviceydelser løfter opgaver, der ellers skulle udføres i hjemmet.⁷

Figur 11.15 Rammevilkår for arbejdsmarkedet

Derudover er den danske arbejdsstyrke relativt veluddannet, og der sker en høj grad af opkvalificering løbende over arbejdslivet, jf. afsnit om VEU ovenfor.

Fleksibilitet

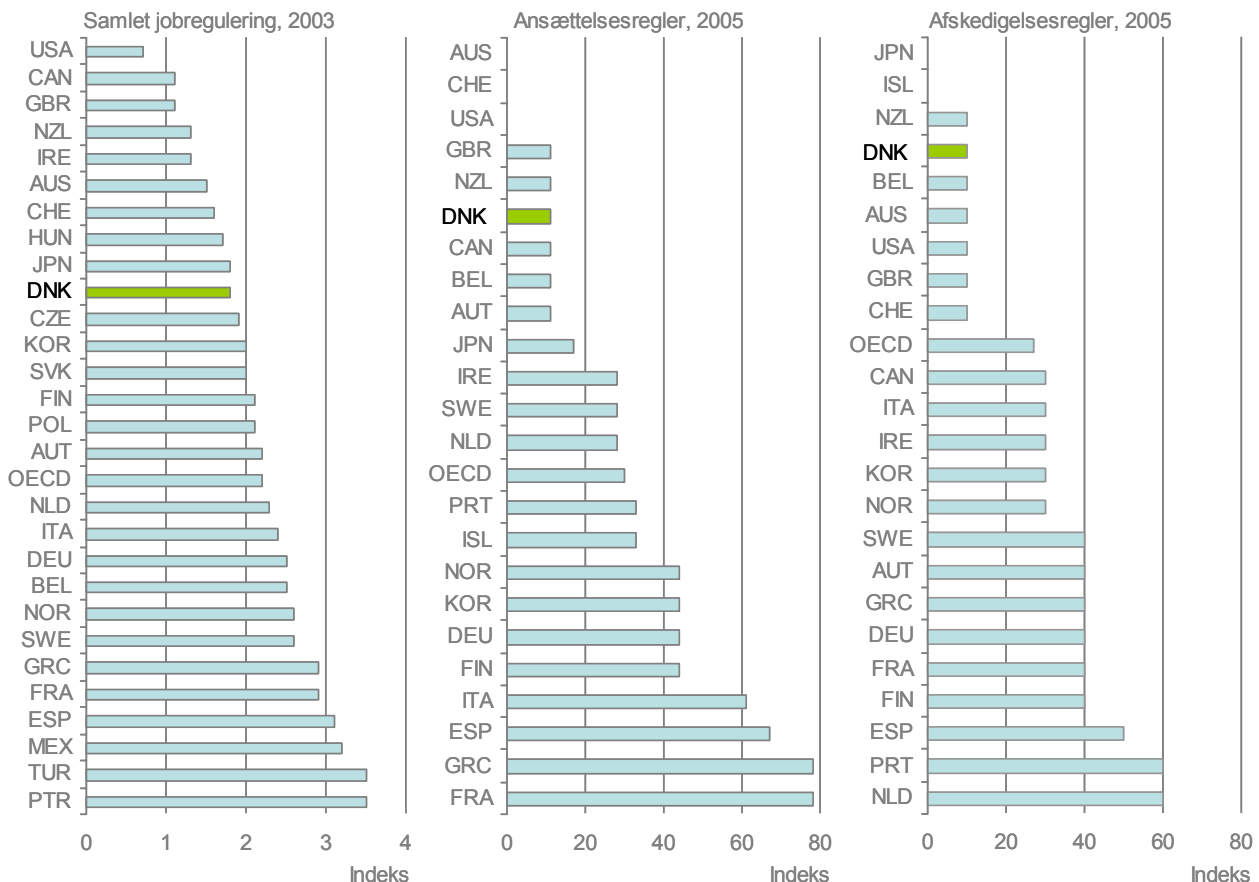
Regulering af arbejdsmarkedet har bl.a. til formål at sikre de beskæftigedes arbejdsvilkår. Men en for kraftig regulering kan have u hensigtsmæssige konsekvenser, idet et kraftigt reguleret arbejdsmarked kan hindre arbejdskraften i at strømme over i andre, evt. mere produktive sektorer i takt med, at afsætnings- og produktionsvilkårene ændrer sig. Lande med omfattende jobbeskyttelsesregler har da også tendens til en langsomme introduktion af ny teknologi til skade for produktivitetsudviklingen.⁸

⁷ I kapitlet 10. 'Velstand' er der en nærmere gennemgang af forskellige gruppers erhvervsdeltagelse.

⁸ Se Pierre, G. og S. Scarpetta (2004), Employment Regulation Through the Eyes of Employers, IZA Discussion Paper No. 1424.

11. FLEKSIBELT ARBEJDSMARKED

Figur 11.16 Flexibilitet i regler for ansættelse og afskedigelse

11. FLEKSIBELT ARBEJDSMARKED

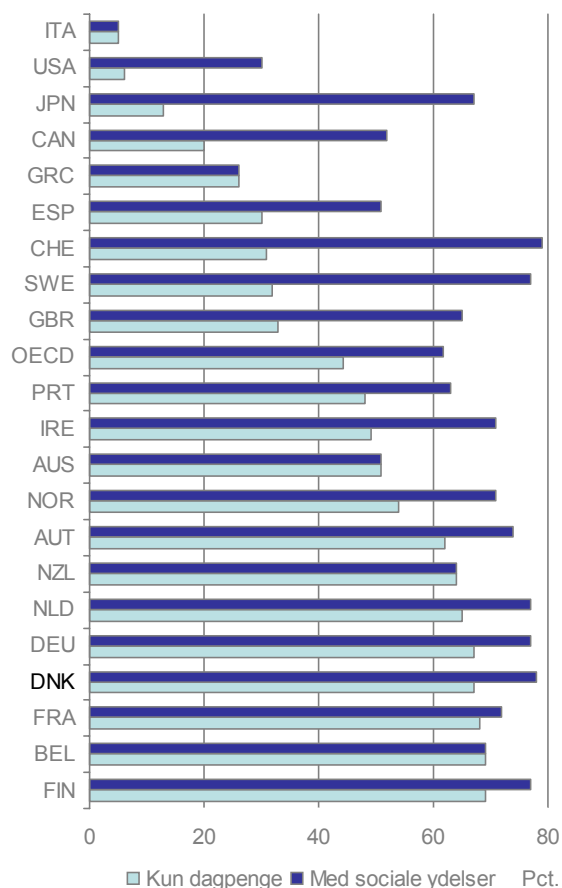
de. Derfor er det afgørende, at der er en tilstrækkelig økonomisk gevinst ved at deltage på arbejdsmarkedet.

Størrelsen af denne gevinst skal imidlertid afbalancere flere hensyn. På den ene side vil høje sociale ydelser mindske gevinsten ved at være i beskæftigelse, og de skaber i praksis en grænse for hvilken løn, der udbydes job til. På den anden side kan et højt ydelsesniveau bidrage til at øge fleksibiliteten på arbejdsmarkedet, idet en relativ høj kompensation ved ledighed mindsker medarbejdernes ønske om jobbeskyttelsesregler. Dermed bliver det lettere for virksomhederne at foretage nødvendige tilpasninger af arbejdskraftindsatsen i produktionen.

Kompensationsgraden er et udtryk for, hvor stor en andel indkomsten ved ledighed udgør af indkomsten i beskæftigelse – i hvor høj grad man som ledig bliver kompenseret for tabet af arbejdsindkomst. Figur 11.17 viser kompensationsgraden i OECD-landene opgjort efter skat, den såkaldte nettokompensationsgrad, for et femårigt ledighedsforløb.

Opgjort både med og uden sociale ydelser, er Danmark blandt de fem lande, der har den højeste gennemsnitlige nettokompensationsgrad over det femårige ledighedsforløb, se figur 11.17. Det skyldes især, at Danmark har en af de længste dagpengeperioder blandt OECD-landene. Samtidig har Danmark den højeste kompensationsgrad for lavtlønnede.

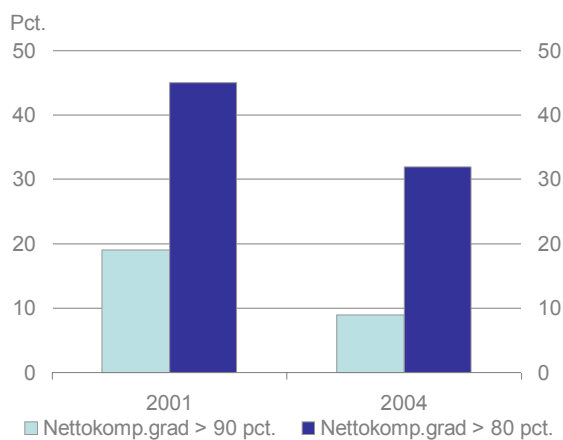
Figur 11.17 Nettokompensation over en femårig ledighedsperiode, 2002

Ann.: Kompensationsgraden er beregnet netto som et simpelt gennemsnit af kompensationen over et femårigt ledighedsforløb for forskellige familietyper. 'Kun dagpenge' beregner nettokompensationen som følge af dagpengelignende ydelser alene, mens 'Med sociale ydelser' angiver den samlede nettokompensation inklusiv kontanthjælp-lignende ydelser samt bolig- og børnerelaterede ydelser, dog ikke tilskud til børnepasning. For en nærmere beskrivelse af de anvendte familietyper, se OECD (2004), Benefits and Wages, kap. 3. Kilde: OECD (2004), Benefits and Wages.

Den andel af de danske ledige, der har en kompensationsgrad over hhv. 80 og 90 pct., er faldet de seneste tre år, se figur 11.18. Der er dog fortsat knap 10 pct. af de fuldt ledige, der har en nettokompensationsgrad over 90 pct. og dermed små økonomiske incitamenter til at komme i beskæftigelse.

Figur 11.18 Andel af fuldt ledige med nettokompensationsgrad over hhv. 80 og 90 pct., 2001 og 2004

Anm.: Ved beregning af nettokompensationsgraden er der taget højde for ændringer i indkomst, skattebetaling samt sociale ydelser og tilskud ved overgang mellem ledighed og beskæftigelse.

Kilde: Finansministeriet (2004), Fordeling og incitamenter.

Den relativt høje danske kompensationsgrad for lavtlønnede og langtidsledige skal ses i sammenhæng med den øvrige arbejdsmarkedspolitik, ikke mindst aktiveringsindsatsen og rådighedsreglerne. Ikke-beskæftigede vil derfor skulle leve op til en række krav for at modtage den høje compensation.

12. VELFUNGERENDE FINANSIELLE MARKEDER

Kapitalmarkedet og finansielle institutioner, som banker og pensionsselskaber mv., har en vigtig rolle i forbindelse med finansieringen af de investeringer, virksomhederne gør i ny teknologi. Effektive finansielle markeder, herunder bank-, realkredit- og aktiemarkedet, er en forudsætning for, at de mest rentable investeringer realiseres. For velfstanden i Danmark er det derfor afgørende, at de finansielle markeder er effektive.

Bruttoinvesteringerne i danske virksomheder er forholdsvis store ift. i andre lande.

Det danske aktiemarked er lidt mindre end i sammenlignelige lande. Det hænger bl.a. sammen med, at der er få meget store virksomheder i Danmark, men afspejler også en mindre tendens blandt danske virksomheder til at lade sig notere.

De samlede omkostninger ved handel med aktier lader til at være gennemsnitligt i Danmark sammenlignet med andre lande.

Markedet for unoterede aktier er forholdsvis lille, men der er sket en vis udvikling på området i de seneste år.

Danske virksomheder har desuden adgang til låntagning på det danske realkreditmarked, som i en international sammenligning er kendetegnet ved at være effektivt.

Effektiviteten af bankmarkedet ligger på niveau med udlandet. Rentemarginalen (inklusive løbende gebyrer, men ikke gebyrer ved etablering) på større udlån er lavere i Danmark end i euroområdet. På de mindre udlån til virksomheder er rentemarginalen derimod større. Danske bankers rentemarginal på indlån over for husholdninger er en anelse højere end i euroområdet.

Danmark er hurtig til at implementere EU direktiver på det finansielle område, hvilket stimulerer effektiviteten på det danske finansielle marked. De lovgivningsmæssige barrierer for konkurrence på bankmarkedet er ikke større end i andre OECD-lande. I forhold til juridisk sikkerhed på værdipapirmarkedet ligger Danmark lidt under middel ift. OECD-landene, om end gennemsnitlig sammenlignet med de europæiske lande.

Tabel 12.1 Hvordan ligger Danmark i forhold til andre lande?

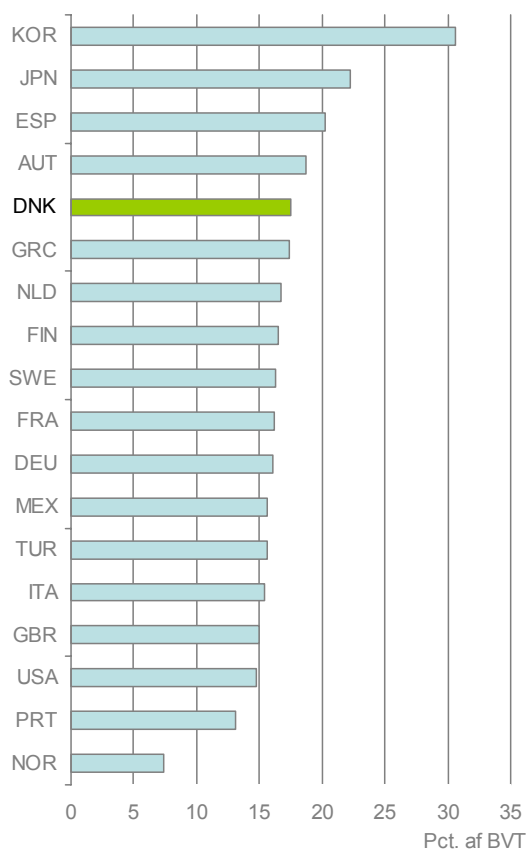
	Under gennemsnittet	Midterfeltet	Top 5
Virksomheders bruttoinvesteringer			■
Effektivitet aktiemarked*		■	
Effektivt realkreditmarked*			■
Effektivitet bankmarked*		■	
Samlet vurdering		■	

Anm.: Top 5 (grøn) dækker over en placering i top fem blandt landene i OECD. Under gennemsnittet (rød) dækker over en placering under OECD-gennemsnittet. Ellers angives en placering i midterfeltet (gul). For den samlede vurdering opnås en placering i top fem, når Danmark ligger i top fem på mere end halvdelen af de viste områder.* angiver sammenligning med euroområdet. De opstillede mål refererer til figur 12.1 (Virksomheders bruttoinvesteringer), figur 12.13 (Effektivitet aktiemarked), figur 12.10 (Effektivt realkreditmarked) og figur 12.9 (Effektivitet bankmarked).

Investeringsniveauet

Danmark ligger over gennemsnittet for investeringer i fysisk kapital sammenlignet med OECD-lande, der har de højeste - som fx. maskiner, transportmidler, bygninger mv., se figur 12.1. Investeringsniveauet har ligget ganske stabilt i Danmark.

Figur 12.1 Bruttoinvesteringer

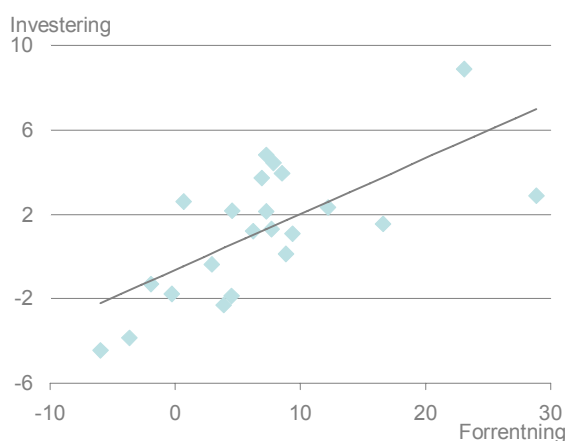
Anm.: Investeringer ekskl. boliger. Pct. af BVT (bruttoværditilvækst), gennemsnit pr. år, 1990-2004. Kilde: SourceOECD.

I en velfungerende økonomi kanaliseres opsparingen over i de investeringer, hvor der forventes det største afkast (justeret for risiko ved investeringerne).

Fordelt på brancher i Danmark er der en klar positiv sammenhæng mellem den beregnede faktiske forrentning (som anvendes som en indikator for de risikjusterede afkast) og investeringer, se figur 12.2.

Kapitalen flytter sig således gradvist over i de brancher, hvor afkastet er højest. Disse bevægelser bidrager alt andet lige til, at forrentningen efterhånden udjævnes på tværs af brancher. Det skyldes, at afkastet på kapital reduceres i de brancher, der akkumulerer kapital, mens det øges i de brancher, der afgiver kapital.

Figur 12.2 Forrentning og investeringer

Anm.: Brancher i Danmark. Årlig stigningstakt i pct. af kapitalen. De forventede risikjusterede afkast, som investeringerne foretages på grundlag af, er ikke direkte observerbare. Som indikator anvendes de beregnede faktiske afkast. Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken og egne beregninger.

I det følgende fokuseres på effektiviteten af formidlingen af opsparingen over i investeringer samt tendenser på det finansielle marked.

Det finansielle system

Opsparing er grundlaget for investeringer i produktionsapparat mv. Det finansielle system har en vigtig rolle som mellemlid mellem husholdninger og virksomheder, se figur 12.3 for en illustration af det finansielle system.

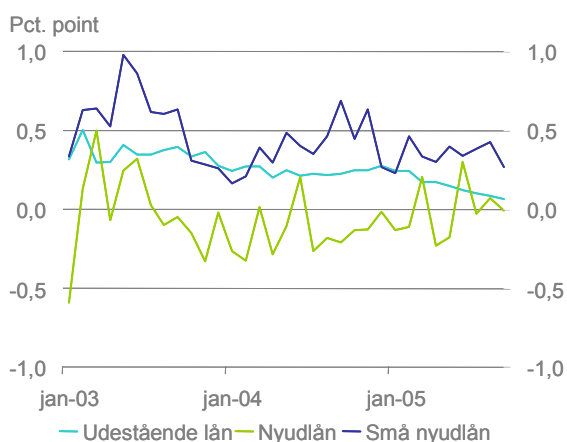
De danske husholdninger medvirker således til finansieringen af virksomhederne gennem placering af opsparing på de finansielle markeder i form af bl.a. indlån, pension og

Bankmarkedet

Danske penge- og realkreditinstitutter har holdt en forholdsvis højere rentemarginal på udestående udlån til virksomheder i Danmark sammenlignet med euroområdet². Dog har danske penge- og realkreditinstitutters rentemarginal på nyudlån tenderet til at være lavere end udestående lån i de seneste 2 år. Samlet set er rentemarginalen på virksomhedsudlån faldet relativt til euroområdet, se figur 12.5.

Figur 12.5 Rentemarginal på virksomhedsudlån, forskel ift. euroområdet

Anm.: Penge- og realkreditinstitutter. Difference ml. rentemarginal i Danmark og euroområdet, hvor rentemarginalen er defineret som udlånsrenten minus 3-måneders CIBOR-rente. Statistikken indeholder rentebetalinger samt løbende gebyrer. Udestående lån er inkl. kassekreditter. Små lån er lån under 1 mio. EUR (7,5 mio. kr.). Udsvingene i begyndelsen af perioden kan skyldes udsving i pengemarkedsrenterne.

Kilde: MFI-statistik, Nationalbanken og ECB samt egne beregninger.

Dog tyder tallene på, at erhvervsvirksomhederne, som optager mindre lån (mindre end 7,5 mio. kr.), betaler en højere rente end de tilsvarende virksomheder i euroområdet. Der er her formentligt tale om mindre virksomheder, da større virksomheder kan optage mere fordelagtige lån.

En række forhold som valg af produkttype, underliggende forskelle i kreditrisiko, varighed og sikkerhedsstillelse samt forskel i opkrævning af gebyrer gør, at disse tal skal tolkes med forsigtighed. I Danmark udstedes bl.a. flere lån med lang løbetid end i euroområdet, hvilket medvirker til, at den beregnede rentemarginal er højere end i udlandet³.

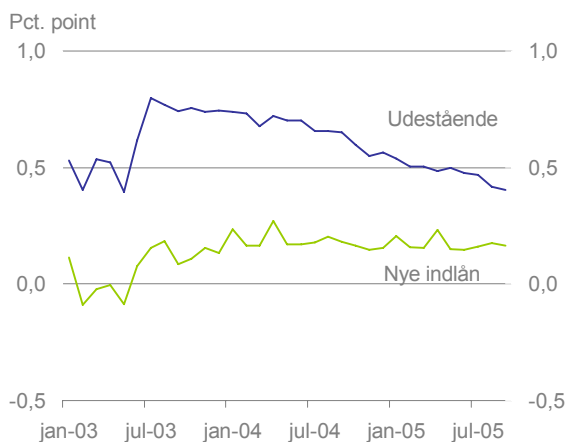
Bankernes rentemarginal på indlån fra husholdningerne er højere i Danmark end i euroområdet, se figur 12.6. Danske husholdninger får altså en relativ lavere rente på indlån end husholdningerne i euroområdet. Forskellen i rentemarginalerne på nyudlån er dog noget mindre end ved det samlede udestående indlån, og forskellen i rentemarginalerne for udestående lån er mindsket over de seneste år. Resultaterne skal fortsat tages med forbehold blandt andet som følge af den store betydning af realkreditsektoren.

² Tallene inkluderer løbende gebyrer, men ikke fx etableringsgebyrer, som kan udgøre en betydelig andel af de samlede omkostninger, se diskussion vedr. ÅOP nedenfor.

³ Realkreditudlån indgår blandt andet som udlån i den danske MFI-statistik, mens indlånet (køb af obligationer) ikke gør det. Det giver en skævhed i opgørelsen.

12. VELFUNGERENDE FINANSIELLE MARKEDER

Figur 12.6 Rentemarginal på husholdningernes indlån - forskel ift. euroområdet

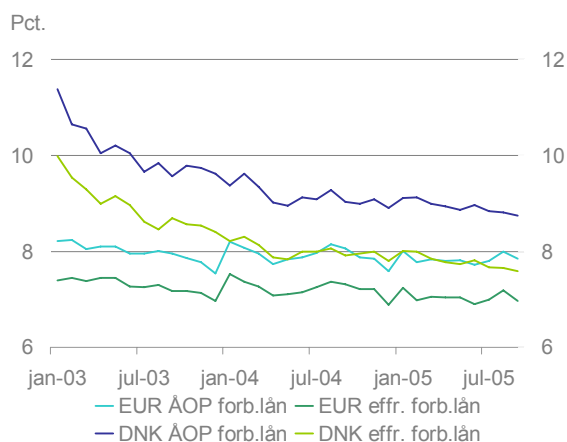

Anm.: Penge- og realkreditinstitutter. Rentemarginalen på indlån er defineret ved den 3 måneders pengemarkedsrente fratrukket indlånsrenten. En positiv værdi betyder, at danske kunder får en mindre rente på indlån, korrigeret for renteniveau. Se i øvrigt anmærkning til figur 12.5.

Kilde: Danmarks Nationalbank ECB og egne beregninger.

Omkostningerne ved et forbrugslån er højere i Danmark end i euroområdet, både når der ses på "årlige omkostninger i procent" (ÅOP) og den effektive rente, se figur 12.7.⁴ Forskellen mellem ÅOP og den effektive rente er et udtryk for engangsgebyrer i forbindelse med oprettelse af et forbrugslån. Denne forskel er større i Danmark end i euroområdet. Gebyrer kan være betaling for en serviceydelse som rådgivning mv. knyttet til långivningen, som efterspørges af kunden.

Figur 12.7 Nyudlån til husholdninger, effektive renter og ÅOP

Anm.: Penge- og realkreditinstitutter. "Årlige omkostninger i procent" (ÅOP) angiver de samlede omkostninger ved etablering af et forbrugskreditlån, herunder fx. etableringsomkostninger. Den effektive rente tager kun højde for renteomkostninger og evt. løbende provisioner.

Kilde: Danmarks Nationalbank og ECB.

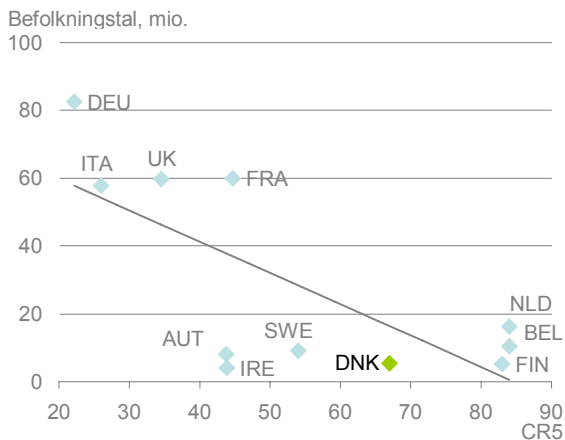
En høj markedskoncentration kan skabe baggrund for en mindre grad af konkurrence. Den danske banksektor er relativt koncentreret, se figur 12.8. Det er normalt, at koncentrationen er relativt høj på små markeder som det danske. I Danmark er koncentrationen højere end i Sverige, Irland og Østrig, men lavere end i Finland, Belgien og Holland.

⁴ Der er i disse tal ikke taget højde for kassekreditter, hvor renten er lavere i Danmark end i euroområdet. I ÅOP indregnes både løbende og engangsgebyrer.

12. VELFUNGERENDE FINANSIELLE MARKEDER

Figur 12.8 Koncentration i banksektoren

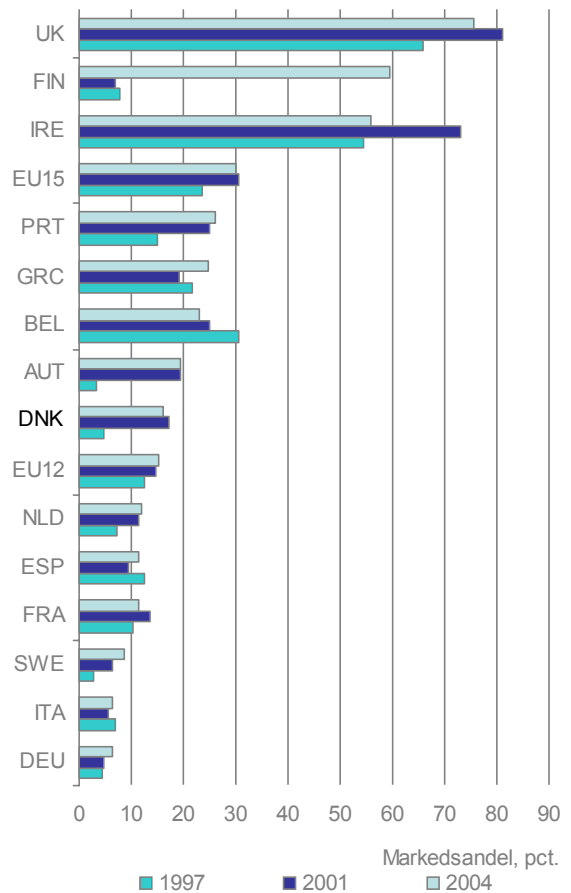

Anm.: 2004. Koncentrationsindekset CR5 beregner markedsandelen, målt ved balancen, for de fem største institutter på ikke-konsolideret basis.

Kilde: ECB og Ecwin.

Udenlandsk tilstedeværelse på bankmarkedet kan tilføre en vis konkurrenceudsættelse til gavn for kunderne og effektiviteten i markedet. De udenlandske kreditinstitutters markedsandel i Danmark er under gennemsnittet for EU15, se figur 12.9. Tallene skal dog fortolkes varsomt, da enkelte institutters ændring af nationalt tilhørsforhold kan have stor betydning for udlandets markedsandel. Fx stiger tallet for Finland fra 2001 til 2004, hvor Nordea i mellemtiden flyttede hovedkvarter fra Finland til Sverige. Nordea Finland anses samtidigt i statistikken som en udenlandsk bank. Anses Nordea Danmark som udenlandsk bank, vil tallet for Danmark være ca. 30 pct.

Figur 12.9 Udenlandske kreditinstitutters markedsandel

Anm.: Filialer m.v. af udenlandske bankers udlån ift. samlet udlån i Danmark. Ekskl. Nordea Danmark.

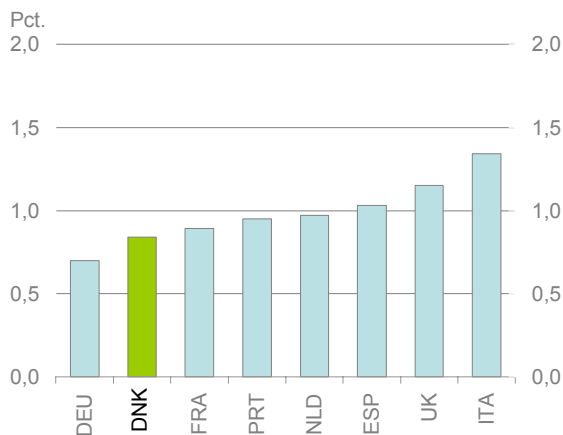
Kilde: ECB – EU Banking Structures (2005).

Realkreditmarkedet

Det danske realkreditmarked er en relativ effektiv finansieringskilde for husholdninger og virksomheder. Realkreditlånene er således forholdsvis billige i Danmark, når der korrigeres for det generelle renteniveau og risikopræmier, se figur 12.10.

12. VELFUNDERENDE FINANSIELLE MARKEDER

Figur 12.10 Effektiviteten af det danske realkreditmarked, 2003

Anm.: Den justerede pris er den nationale rente på realkreditlånet justeret for det generelle renteniveau, kreditrisiko og optionselement.

Kilde: Mercer Oliver Wyman, "Study on the Financial Integration of European Mortgage Markets", 2003.

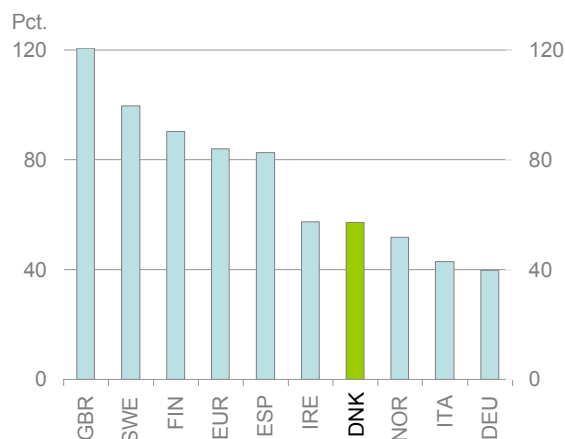
Aktiemarkedet

Et stort og likvidt aktiemarked er med til at sikre en effektiv kapitalformidling.

Lidt over halvdelen af alle danske aktier og kapitalandele er noteret på Københavns Fondsbørs.

Det danske marked for noterede aktier er mindre end i sammenlignelige lande som Sverige og Finland, men på linje med størrelsen af markederne i Norge og Irland, se figur 12.11.

Figur 12.11 Størrelsen af aktiemarkeder internationalt, pct. af BNP, ult. 2004

Anm.: EUR er Euronext-børs; Belgien, Holland, Portugal og Frankrig. Kun indenlandske aktier, dvs. ekskl. udenlandske selskaber.

Kilde: FESE.

Den relativt beskedne størrelse af aktiemarkedet i Danmark skal ses i sammenhæng med en række forhold.

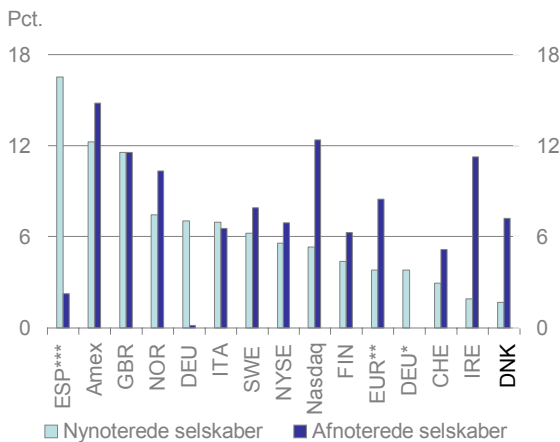
Størrelsen af de danske virksomheder spiller formentlig en rolle. De store virksomheder i Danmark er relativ små i international sammenligning, og der er en tendens til, at aktiemarkedet er større i de lande, hvor en stor del af arbejdsstyrken er beskæftiget i store virksomheder.

I de seneste år har det danske børsmarked oplevet et større antal afnoteringer og kun få nynoteringer, se figur 12.12.⁵ Det reducerer størrelsen af aktiemarkedet.

⁵ Allerede noterede virksomheder på Københavns Fondsbørs har benyttet aktiemarkedet til at hente supplerende kapital. I den henseende ligger det danske aktiemarked kun lidt under gennemsnittet. Se evt. Federation of Stock Exchanges årlige opgørelser, www.fese.com

12. VELFUNDERENDE FINANSIELLE MARKEDER

Figur 12.12 Ny- og afnoteringer på fondsbørser, 2000-2004

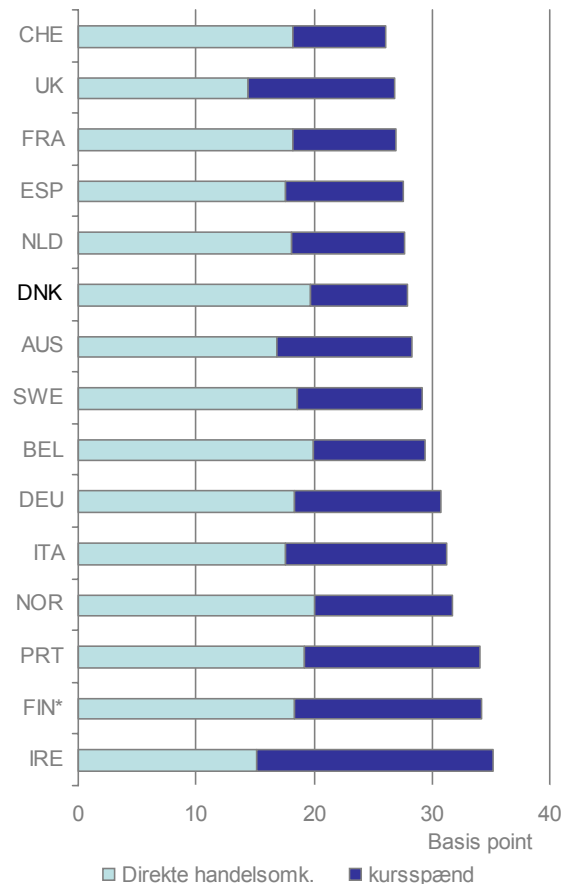

Anm.: * Der findes ikke tal for antallet af afnoteringer fra Deutsche Börse. ** Euronext = Euronext + Lisabon i 2000. *** 2002-2003. Pct. af antal noterede selskaber.

Kilde: World Federation of Exchanges og FESE.

Det relativt mindre marked for noterede aktier - sammen med det forhold, at de noterede virksomheder er relativt små - kan være årsag til de høje direkte handelsomkostninger, se figur 12.13. Det vægtede kursspænd på det danske marked ligger dog forholdsvist lavt. Samlet set betaler en institutionel investor ikke meget mere for at handle på det danske marked end på en række udenlandske markeder.

Figur 12.13 Direkte handelsomkostninger og kursspænd, 2004

Anm.: Direkte handelsomkostninger (kurtage m.v.) samt omkostninger ifm. kursspænd ved aktiehandel indberettet af internationale institutionelle investorer. Opgjort som basispoint. Kursspændet er et effektivt kursspænd opgjort ved at vægte de handlede selskabers markedsværdi. Det ikke-vægtede effektive kursspænd for hele Københavns Fondsbørs, som i højere grad afspejler kursspændet på mindre noterede virksomheder, ligger til gengæld noget over det tilsvarende kursspænd i Sverige, og på niveau med det Norske, jf. "Aktiemarkedet og globaliseringen", Økonomi- og Erhvervsministeriet (2006). For Finland er kursspændet for 2003.

Kilde: Elkins/McSherry LLC.

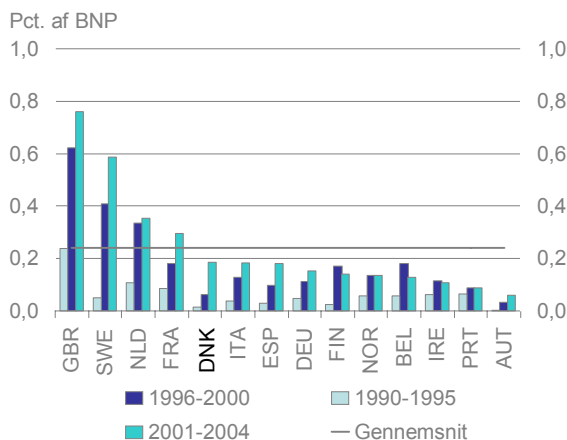
Risikovillig kapital og unoterede aktier

Unge virksomheder og forskningsintensive virksomheder med patenterede produkter kan have et stort finansieringsbehov. Private investorer kan samtidigt være tilbageholdende med at investere i sådanne selskaber, da risikoen er høj og investeringshorisonten lang. På markedet for venture kapital (unge virksomheder) og private equity (mere

12. VELFUNDERENDE FINANSIELLE MARKEDER

modne virksomheder) specialiseres der i finansiering af netop dette segment, og markederne kaldes samlet for markedet for risikovillig kapital. Dette marked er i Danmark noget mindre end i andre lande. Især private equity markedet (fx kapitalfonde) er lille, mens venture kapital er lige så udbredt som i andre sammenlignelige lande. Se i øvrigt kapitel om iværksættere.

Figur 12.14 Risikovillig kapital, investeringer, pct. af BNP

Anm.: Risikovillig kapital er her defineret som venture capital- og private equity markedet.
Kilde: SourceOECD.

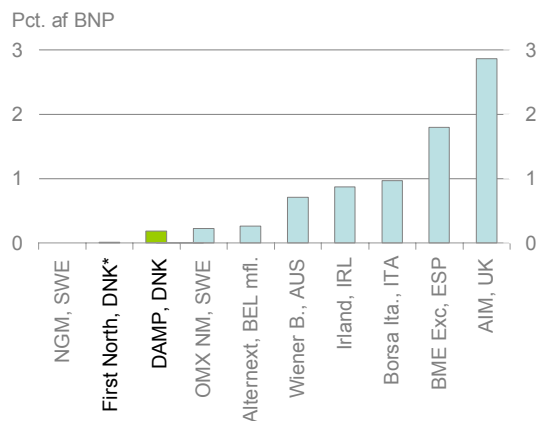
De noterede aktier har i gennemsnit over de seneste år udgjort lidt under 40 pct. af de totale danske aktier og kapitalandele. En mindre andel af de unoterede virksomheder benytter sig af markeder for risikovillig kapital og alternative markedspladser til at skaffe kapital. En alternativ markedsplads er her en samlebetegnelse for markedspladser med mere lempelige krav til de noterede virksomheder i forhold til større børser.⁶

Danmark har i øjeblikket to markedspladser af denne karakter, Dansk AMP og First North (OMX). Markedsværdien er begræn-

⁶ Juridisk er der flere typer af markedspladser af denne karakter; alternative markedspladser og autoriserede markedspladser.

set i forhold til en række tilsvarende udenlandske markedspladser, se figur 12.15.

Figur 12.15 Størrelsen af "alternative markedspladser"

Anm.: 2004. NGM: Nordic Growth Market (Sverige), DAMP: Dansk AMP, Alternext: Euronext (Frankrig, Holland, Portugal og Belgien), AIM: London SE (Storbritannien), New Market OMX (Sverige). BME (Spanien), Borsa Italia (Italien). *First North, OMX (Danmark - 2005), Nordic Growth Market (Sverige).

Kilde, NGM, DAMP, Euronext, World Federation of Exchanges, First North.

Rammevilkår for det finansielle system

Kapitaldannelsen og effektiviteten af det finansielle systems effektivitet mv. afhænger af en række forhold. Opsparing er som nævnt grundlaget for investeringer i produktionsapparat mv.

Effektive finansielle markeder sikrer, at der investeres i de mest rentable projekter. I den forbindelse spiller de finansielle institutioner og konkurrencen på markederne en central rolle. Konkurrencen på de finansielle markeder er beskrevet ovenfor.

Hertil kommer, at beskatning, regulering og tilsyn spiller en afgørende rolle for det finansielle system.

12. VELFUNGERENDE FINANSIELLE MARKEDER

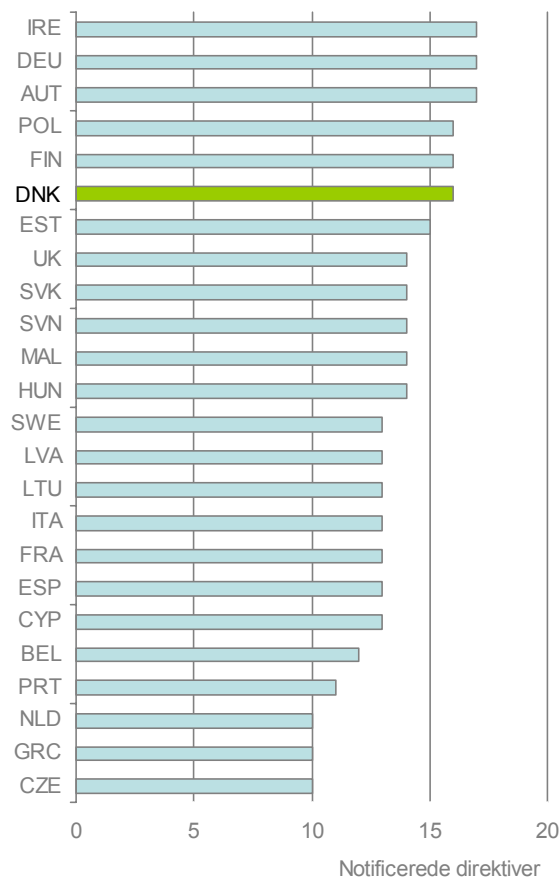
Figur 12.16 Rammevilkår for det finansielle system

Europa-Kommissionen har iværksat en finansiell handlingsplan for at sikre ensartede regler og vilkår for de europæiske finansielle markeder.

Dette stimulerer den finansielle integration i Europa. Ensartede regler eksempelvis for grænseoverskridende betalinger kan øge konkurrencen fra udlandet på de finansielle markeder og dermed fremme effektiviteten i den finansielle sektor. Andre eksempler er fælles regler om retslige forhold ved overdragelse af værdipapirer over grænser og udarbejdelse af prospekter ved noteringer af aktier, som har medvirket til at øge den finansielle integration. Danmark ligger i toppen, når det gælder hurtig og rettidig implementering af direktiver på det finansielle område i national lovgivning, se figur 12.17.

Figur 12.17 Notificerede direktiver på det finansielle område

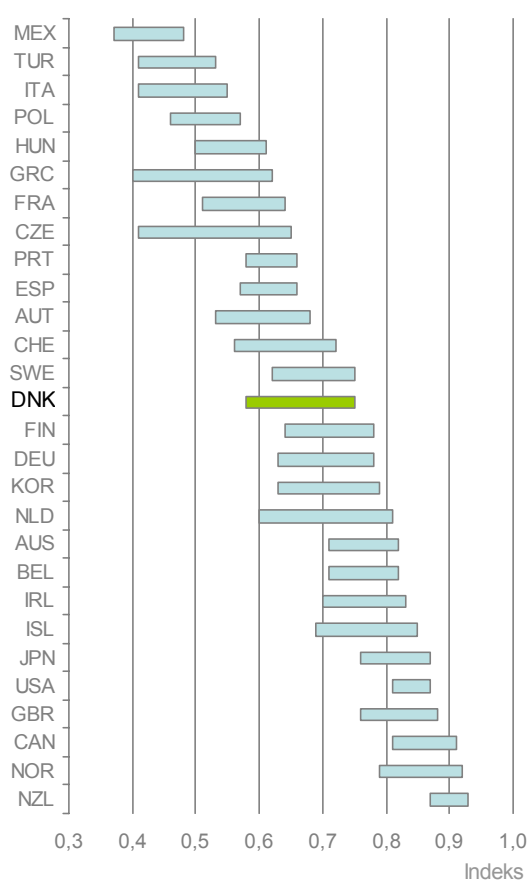
Anm.: Antal direktiver der er notificeret og godkendt af EU-kommissionen, per september 2005. Efter implementering af et direktiv i national lovgivning indsender medlemslandene dokumentation til godkendelse i Kommissionen.

Kilde: EU-Kommissionen.

OECD vurderer, at dansk lovgivnings konkurrencemæssige betydning på bankmarkedet er på niveau med andre sammenlignelige lande, se figur 12.18. Krav ved oprettelse af et pengeinstitut er et af de forhold, der vurderes at hæmme konkurrencen i Danmark. Det skal bemærkes, at reguleringen af den finansielle sektor ikke alene sigter mod at øge konkurrencen. Reguleringen skal også tilgodese forhold som finansiell stabilitet og forbrugerbeskyttelse mv. Opfyldelsen af disse krav har umiddelbart en negativ betydning for konkurrencen. Omvendt kan disse krav også styrke forbrugertilliden, hvilket kan fremme mobiliteten – og dermed konkurrencen.

12. VELFUNGERENDE FINANSIELLE MARKEDER

Figur 12.18 Barrierer for konkurrence på bankmarkedet pga. regulering

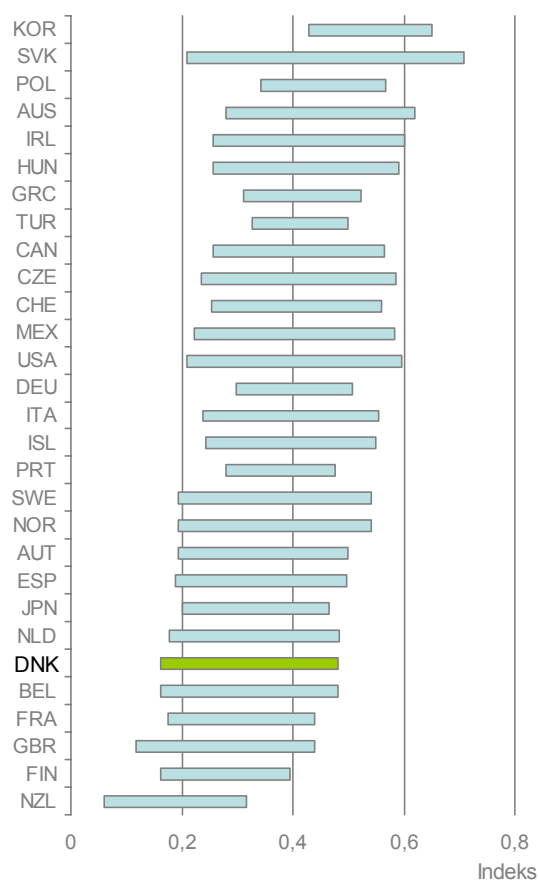

Anm.: 2003. En høj værdi svarer til høje barrierer for konkurrence i den finansielle sektor. Indekset opsamler indikatorer for adgang for udenlandsk konkurrence, offentligt bank ejerskab osv. i et indeks, som ligger mellem 0 og 1. Der angives et spænd, hvor den "sande" vurdering med høj sandsynlighed forventes at ligge, med middelværdi midt i spændet.

Kilde: OECD, Economic Policy reforms, 2006.

På værdipapirmarkedet er modsætningsforholdet mellem regulering og konkurrence mindre. I stedet har reguleringens karakter indflydelse på niveauet af investorens sikkerhed og prisgennemsigtighed i handelssystemerne. I forhold til juridisk sikkerhed på værdipapirmarkedet ligger Danmark i følge OECD's undersøgelse lidt under middel ift. OECD-landene, om end gennemsnitligt sammenlignet med de europæiske lande, se figur 12.19. Underindikatorerne tyder på, at det bl.a. er konkurslovgivningen og aktionærrettigheder, som trækker ned.

Figur 12.19 Juridisk sikkerhed på værdipapirmarkedet

Anm.: 2005. Indekset opsamler indikatorer som juridisk sikkerhed, kreditor- og debitorrettigheder, investorbekyttelse og investors stilling ift. konkurslovgivning i et indeks, som ligger mellem 0 og 1. En højere værdi betyder en vurdering af højere sikkerhed for investoren. Der angives et spænd, hvor den "sande" vurdering med høj sandsynlighed forventes at ligge, med middelværdi midt i spændet.

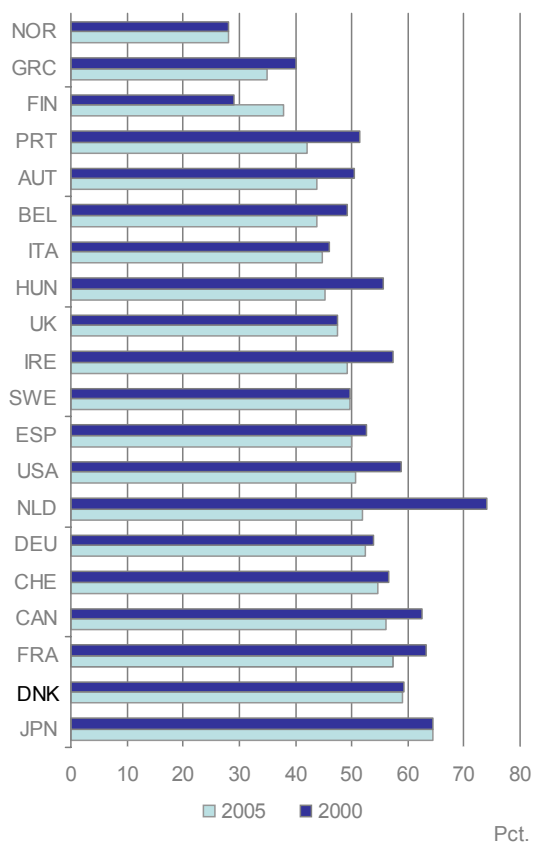
Kilde: OECD, Economic Policy reforms, 2006.

Det forventede afkast efter skat er et andet forhold af betydning for aktiemarkedet. I Danmark beskattes husholdningers aktieinvesteringer relativt hårdere end i andre lande, se figur 12.20.

Aktieindkomstbeskatningen skal ses i lyset af det generelle niveau for beskatningen af kapitalindkomst. Beskatningen af kapitalindkomst i Danmark er generelt set højere end i udlandet, om end det er svært at sammenligne på tværs af lande.

12. VELFUNDERENDE FINANSIELLE MARKEDER

Figur 12.20 Effektiv beskatning ved dividendeudbetalinger, 2000 og 2005

Anm.: Den effektive skattesats opgør, hvor mange procent, som fragår virksomhedens resultat ved beskatning på virksomhedsniveau (effektive skattesats) og dernæst på personskat (højeste skattesats på 43 pct. for DK). For 2005 er den effektive skattesats for Danmark baseret på en selskabsskat på 28 pct.

Kilde: OECD.

Den samlede beskatning af aktieafkast i form af selskabsskat og aktieindkomstskat/pensionsafkastskat overstiger typisk beskatningen af obligationsafkast (det gælder dog ikke for en topskatteyder med positiv nettokapitalindkomst). Det indebærer en vis ugunst for egenkapital finansierede investeringer, herunder relativt til gældsfinansierede investeringer.

13. EFFEKTIV OFFENTLIG SERVICE

Den offentlige sektor spiller en nøglerolle i samfundet. Det offentlige er med til at sætte de fælles rammer, som borgere og virksomheder skal agere indenfor. Det er fx gennem de offentlige institutioner, at de lovfæstede regler i samfundet håndhæves.

Den offentlige sektor udgør en forholdsvis stor del af dansk økonomi. Derfor er det afgørende, at produktionen i den offentlige sektor er effektiv og servicen tilfredsstillende for såvel borgere som virksomheder.

Når Danmark gør det godt i internationale sammenligninger hænger det blandt andet sammen med, at Danmark har effektive offentlige institutioner og et velfungerende politisk system – også kaldet *Good Governance*.

For at Danmark kan opretholde en offentlig service i verdensklasse er det nødvendigt, at offentlige institutioner konstant tænker i nye måder at levere ydelser og produkter på.

Derfor er det regeringens mål, at

- Danske offentlige institutioner skal være blandt de mest innovative i verden. De skal have fokus på at udvikle nye idéer,

som kan omsættes til bedre service for borgere og virksomheder.

Der findes i dag ingen målinger af innovationskraften i den offentlige sektor. Det er derfor et led i globaliseringsstrategien, at gennemføre systematiske målinger af innovationskraften i større statslige institutioner. Initiativet skal på sigt spredes til øvrige dele af den offentlige sektor.

Der eksisterer derimod målinger, der viser, at offentlige institutioner generelt leverer en service, der både er effektiv og af høj kvalitet. Fx viser landsdækkende brugertilfreds-hedsundersøgelser, at der er en stor tilfredshed med den offentlige service på en række områder. Det gælder blandt andet skole-, dagpasnings- og ældreområdet.

En effektiv offentlig sektor har også betydning for virksomhederne. Lave administrative byrder betyder, at virksomhederne bedre kan koncentrere indsatsen om deres hovedopgaver, produktion og afsætning, til gavn for værdiskabelsen og dermed levestandarden i Danmark.

Internationale undersøgelser viser, at Danmark er blandt de lande, der har den laveste administrative regulering i OECD.

Tabel 13.1 Hvordan ligger Danmark i forhold til andre lande?

	Under gennemsnittet	Midterfeltet	Top 5
Good Governance			■
Lave administrative byrder*			■
Digital infrastruktur			■ →
Samlet vurdering			■

Anm.: Top 5 (grøn) dækker over en placering i top fem blandt landene i OECD. Under gennemsnittet (rød) dækker over en placering under OECD-gennemsnittet. Ellers angives en placering i midterfeltet (gul). For den samlede vurdering opnås en placering i top fem, når Danmark ligger i top fem på mere end halvdelen af de viste områder. En pil angiver de seneste års tendens, når en sådan kan fastslås. * angiver, at der kun er data for Danmark, Tyskland, Belgien, Sverige, USA, Storbritannien og Holland. De opstillede mål refererer til tabel 13.3 (Good Governance), figur 13.7* og figur 13.8 (Lave administrative byrder) samt tabel 13.5 (Digital infrastruktur).

13. EFFEKTIV OFFENTLIG SERVICE

En måde at forbedre og forny den offentlige service på er at udnytte teknologiens muligheder i den offentlige forvaltning. Digital forvaltning kan på en og samme gang skabe bedre service for borgere og virksomheder og medvirke til at reducere de administrative byrder. Danmark er et af de lande i verden, der har opnået størst succes med digitalisering af den offentlige forvaltning.

Det er en forudsætning for digital forvaltning, at den digitale infrastruktur er udbygget, herunder at borgere, virksomheder og

det offentlige kan anvende informations- og kommunikationsteknologi. Danmark ligger her helt i top blandt 65 lande.

Konkurrence om at udføre offentlige opgaver er en anden måde at styrke effektiviteten i den offentlige produktion på. Samtidig kan det give bedre og mere fleksible løsninger for borgerne. Konkurrence om offentlige opgaver er beskrevet i kapitel 8.

Tabel 13.2 Status for regeringens mål i Globaliseringsstrategien

Regeringens mål

Danske offentlige institutioner skal være blandt de mest innovative i verden. De skal have fokus på at udvikle nye idéer, som kan omsættes til bedre service for borgere og virksomheder.

Måling i redegørelsen

De foreliggende indikatorer viser, at der er stor brugertilfredshed med den offentlige service, lave administrative byrder og en effektiv digital forvaltning. I dag findes der dog ikke egentlige målinger af innovationskraften i den offentlige sektor.

Det er et led i globaliseringsstrategien, at der årligt udarbejdes en redegørelse med dokumentation, nye kritiske indsatsområder og eksempler på succesfuld innovation i større statslige institutioner. Initiativet skal på sigt spredes til øvrige dele af den offentlige sektor.

13. EFFEKTIV OFFENTLIG SERVICE

Good Governance

Good Governance er et samlet begreb for den offentlige sektors og det politiske systems funktionsevne. Begrebet måler den måde, politiske beslutninger træffes og implementeres på. Verdensbanken, OECD, IMF m.fl. anerkender alle, at Good Governance er af afgørende betydning for et lands økonomiske udvikling og formåen.

Good Governance kan ifølge Verdensbanken måles ud fra seks indikatorer:

- Medbestemmelsesret og ansvarlighed
- Politisk stabilitet og fravær af vold
- Bureaukratisk effektivitet
- Kvalitet i regulering
- Retssikkerhed
- Kontrol med korruption

Indikatorerne er nærmere beskrevet i boks 13.1.

Danmark scorer generelt højt på de seks indikatorer, se tabel 13.3. Det viser, at Danmark har et velfungerende politisk system og velfungerende offentlige institutioner.

De øvrige nordiske lande - Norge, Sverige og Finland - placerer sig generelt også højt på Good Governance indikatorerne. Derimod placerer de sydeuropæiske lande - Spanien, Italien, Grækenland og Portugal - sig typisk lavt.

Danmarks gode placeringer afspejler, at det danske samfund generelt er velfungerende. Danmark har en effektiv og forholdsvis decentraliseret offentlig sektor. Danskerne har demokratiske og retfærdige civile rettigheder, og der er et lavt niveau af korruption og kriminalitet. Det påvirker indikatorerne "Bureaukratisk effektivitet", "Medbestemmelsesret og ansvarlighed" og "Kontrol med korruption" positivt.

Tabel 13.3 Good Governance indikatorer – top 10

Placering	Medbestemmelsesret og ansvarlighed	Politisk stabilitet og fravær af vold	Bureaukratisk effektivitet	Kvalitet i reguleringen	Retssikkerhed	Kontrol med korruption
1	DNK	FIN	DNK	FIN	FIN	FIN
2	NOR	NOR	FIN	NZL	NOR	DNK
3	SWE	NZL	NZL	DNK	NZL	NZL
4	FIN	SWE	NLD	NLD	DNK	SWE
5	NLD	IRE	NOR	IRE	SWE	NOR
6	NZL	DNK	CAN	AUS	AUS	AUT
7	AUS	AUT	AUS	GBR	NLD	NLD
8	DEU	NLD	SWE	CHE	AUT	GBR
9	CAN	CAN	GBR	SWE	GBR	AUS
10	USA	PRT	USA	AUT	DEU	CAN

Anm.: Undersøgelsen omfatter Danmark og 18 andre OECD-lande.
Kilde: Verdensbanken 2004.

13. EFFEKTIV OFFENTLIG SERVICE

Ifølge Verdensbanken trækker den øgede risiko for internationale terrorhandlinger derimod ned på Danmarks placeringer på indikatorerne vedrørende ”Politisk stabilitet og vold” og ”Retssikkerhed”. Danmarks høje beskatningsniveau har også en negativ effekt på indikatoren ”Kvalitet i regulering”.

Boks 13.1 Good Governance indikatorer

1. Medbestemmelsesret og ansvarlighed
De forhold ved den politiske proces, der vedrører civile friheder, politiske og humane rettigheder, borgerinddragelse samt ansvarlighed i udvælgelse af det politiske styre.
2. Politisk stabilitet og fravær af vold
Risikoen for, at et lands politiske styre gøres ustabil eller væltes med ikke-lovlige og/eller voldelige midler - herunder terror og voldsforbrydelser.
3. Bureaukratisk effektivitet
Kvaliteten af den offentlige service og bureaukratiet, embedsmændenes kompetencer og uafhængighed samt det politiske systems troværdighed i forbindelse med politikimplementering.
4. Kvalitet i regulering
Indholdet af de politiske beslutninger, herunder forekomsten af ikke-markedsvenlige politikker som fx priskontrol og mangelfuld revision samt regulative byrder på udenrigshandel og erhvervsliv.
5. Retssikkerhed
Borgernes tiltro til og overholdelse af lovgivningen. Indikatoren inkluderer udbredelsen af kriminalitet, domstolenes effektivitet og forudsigelighed samt håndhævelse af indgåede aftaler.
6. Kontrol med korruption
Graden af korruption dvs. i hvilket omfang politisk magt udøves for at opnå private fordele.

Anm.: Hver af de 6 Good Governance indikatorer er baseret på mellem 8 og 12 forskellige datakilder. I alt 18 forskellige datakilder danner grundlag for alle seks indikatorer. De 18 datakilder bidrager med informationer fra over 200 enkeltindikatorer
Kilde: Verdensbanken, 2005.

Brugernes tilfredshed

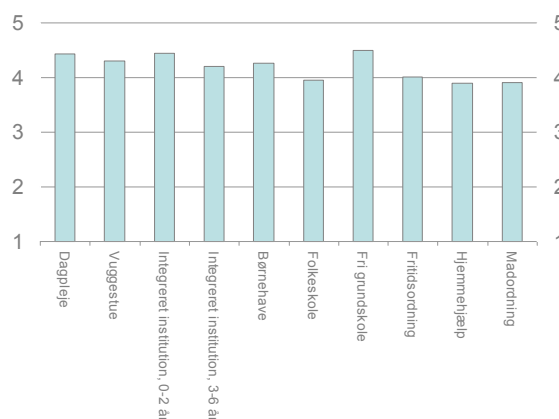
Det er afgørende, at brugere af den offentlige sektor er tilfredse med de serviceydelser, de modtager. Det gælder både i forhold til ydelsernes kvalitet og effektivitet.

Brugerundersøgelser er et redskab til at vurdere arbejdet i den offentlige sektor. De afdækker brugernes oplevede kvalitet af den service, som de offentlige institutioner leverer. Samtidig skaber undersøgelserne bedre viden om brugernes holdninger og forventninger. Det giver et godt grundlag for at udvikle serviceydelser, der er mere sammenhængende, effektive og tilpasset den enkelte.

Service på dagpasnings-, skole- og ældreområdet

Brugere af serviceydelser på dagpasnings-, skole- og ældreområdet i Danmark er samlet set tilfredse. Næsten 4 ud af 5 brugere er enten tilfredse eller meget tilfredse med serviceydelsernes kvalitet på de tre områder, se figur 13.1.

Figur 13.1 Brugertilfredshed på dagpasnings-, skole- og ældreområdet, 2005

Anm.: Brugernes tilfredshed er målt på en skala fra 1 til 5, hvor 1 betyder ”meget utilfreds” og 5 ”meget tilfreds”.

Kilde: KL og Finansministeriet, 2005.

13. EFFEKTIV OFFENTLIG SERVICE

Sammenlignes 2003 med 2005 er brugernes tilfredshed på dagpasnings-, skole- og ældreområdet stort set uændret, se figur 13.2.

Figur 13.2 Brugertilfredshed på dagpasnings-, skole- og ældreområdet i 2003 og 2005

Anm.: Brugernes tilfredshed er målt på en skala fra 1 til 5, hvor 1 betyder ”meget utilfreds” og 5 ”meget tilfreds”.

Kilde: KL, 2003 og KL og Finansministeriet, 2005.

Sundhedsområdet

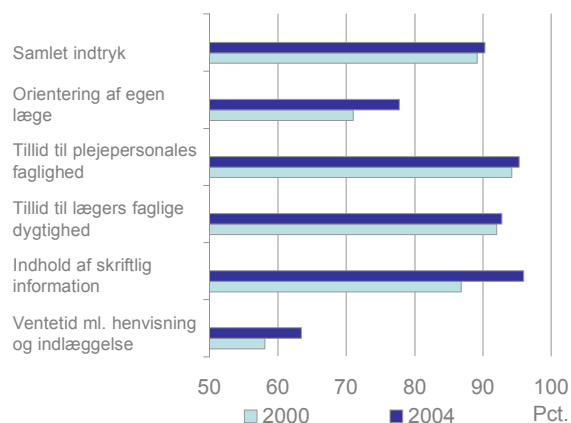
En betydelig del af den offentlige sektors udgifter ligger på sundhedsområdet. Sundhedsområdet spiller derfor en stor rolle ikke kun i forhold til den offentlige sektors effektivitet, men også i forhold til, at borgerne er tilfredse med de leverede serviceydelser.

Landsdækkende undersøgelser af patienters oplevelser på de danske sygehuse kan give et billede af borgernes tilfredshed med den del af sundhedsområdet, der vedrører sygehuse.¹

Samlet set er patienternes tilfredshed med sygehuse stor. I alt 90 pct. af patienterne vurderede i 2004, at det samlede indtryk af indlæggelsen var virkelig godt eller godt. Undersøgelserne viser, at der på en række centrale områder er en stor grad af tilfredshed med sygehuse, se figur 13.3. Det gæl-

der fx i forhold til samspillet mellem sygehuset og patientens egen læge og tilliden til personalets faglige dygtighed.

Figur 13.3 Tilfredshed med sygehuse

Anm.: Undersøgelsen måler andelen af patienter, der har svaret positivt på oplevelserne på de ovennævnte områder på sygehuset. Differensen op til 100 kan fortolkes som forbedringspotentialet.

Kilde: Patienters oplevelser på landets sygehuse 2004, Enheden for brugerundersøgelser.

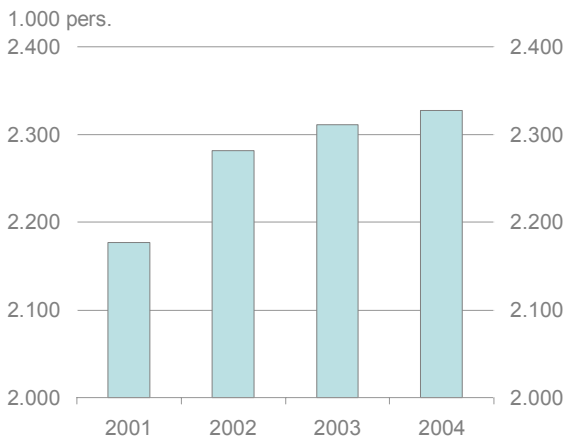
Samtidig er tilfredsheden på flere punkter steget fra 2000 til 2004. Således har der været en klar fremgang fra 2000 til 2004 i andelen, der er tilfredse, på områder som ventetid mellem henvisning og indlæggelse, tillid til personalets faglige dygtighed og information fra sygehuset til egen læge.

Fra 2001 til 2004 er aktiviteten på sygehuse i form af behandlede og opererede borgere øget med knap 7 pct. fra godt 2,2 mio. til over 2,3 mio., se figur 13.4.

¹ Patienters oplevelser på landets sygehuse 2004, Enheden for brugerundersøgelser.

13. EFFEKTIV OFFENTLIG SERVICE

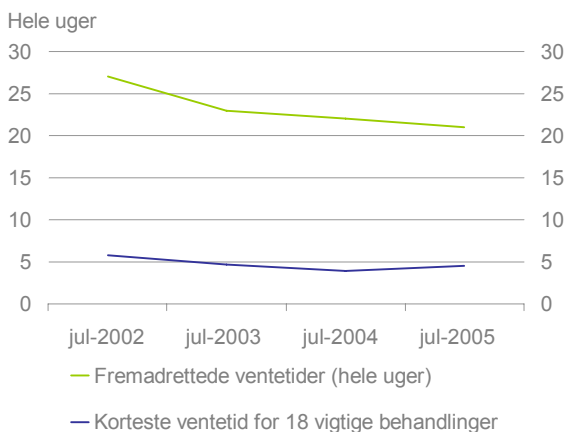
Figur 13.4 Antal behandlede og opererede borgere

Kilde: Landspatientregistret, Sundhedsstyrelsen.

Sideløbende med en forøget aktivitet er de fremadrettede ventetider faldet markant fra 27 uger i juli 2002 til 21 uger i juli 2005, se figur 13.5. Den korteste ventetid, som er et udtryk for, hvor hurtigt patienten kan komme i behandling et sted inden for landets grænser, er samtidig faldet fra knap 6 uger til ca. 4½ uge.

Figur 13.5 Ventetider

Anm.: Ventetiderne er for 18 vigtige behandlinger som fx brok og diskusprolaps. De fremadrettede ventetider er de enkelte sygehuses skøn over den forventede ventetid. Den korteste ventetid måler landsgennemsnittet af de korteste ventetider for de 18 vigtige behandlinger.

Kilde: Landspatientregistret, Sundhedsstyrelsen.

Sagsbehandlingstider

For at opnå en mere effektiv offentlig service er det nødvendigt, at afgørelser træffes så hurtigt, som det er muligt og forsvarligt.

Lange sagsbehandlingstider kan have både økonomiske og personlige omkostninger for berørte borgere og virksomheder. Sagsbehandlingstider er også afgørende for borgere og virksomheders tilfredshed med sagsbehandlingen i den offentlige sektor.

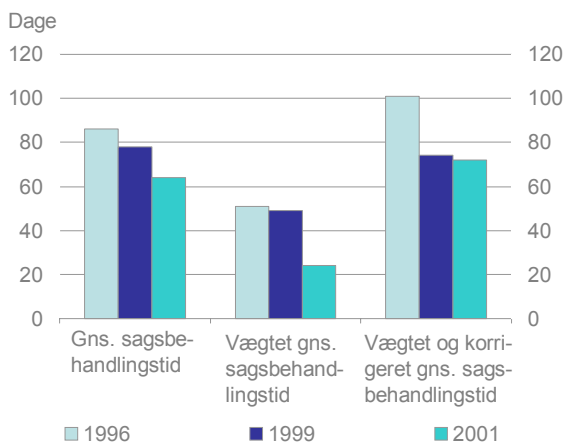
Boks 13.2 Sagstyper

Sagsbehandlingstiderne er målt for en række sagskategorier, som bl.a. omfatter sagstyperne:

- Klager over offentlige embeder m.m.
- Ankesager/rekurs
- Breve til ministeren
- Tildeling af tilskud
- Tildeling af personlige økonomiske ydelser

Den gennemsnitlige sagsbehandlingstid i staten er faldet fra 86 til 64 dage fra 1996 til 2001. Det er et fald i sagsbehandlingstiden på 34 pct., se figur 13.6.

Figur 13.6 Sagsbehandlingstider i staten i 1996, 1999 og 2001

Anm.: "Gennemsnitlig sagsbehandlingstid" er udregnet på baggrund af antallet af sagstyper. "Vægtet gennemsnit" er udregnet på baggrund af antallet af sager i hver sagstype. "Vægtet og korrigeret sagsbehandlingstid" er et vægtet gennemsnit af de ti sagstyper med flest sager. Det skal bemærkes, at antallet af sagstyper varierer i de udvalgte år. Sagsbehandlingstiden i 1996 og 1999 er således ikke opgjort for alle de sagstyper, der blev behandlet i 2001.

Kilde: Finansministeriet, 2003.

For næsten halvdelen (45 pct.) af sagstyperne er den gennemsnitlige sagsbehandlingstid faldet i perioden fra 1996 til 2001. Derimod er sagsbehandlingstiden i samme periode steget for 26 pct. af sagstyperne. Sagsbehandlingstiden er uændret for 29 pct. af sagstyperne fra 1996 til 2001.²

² I perioden fra 1996 til 1999 faldt sagsbehandlingstiden mest for sagskategorierne "Breve til ministeren", "Klager over offentlige embeder m.m." og "Ankesager/rekurs". I perioden 1999-2001 faldt sagsbehandlingstiden fortsat mest for sagskategorierne "Klager over offentlige embeder m.m." og "Ankesager/rekurs". Sagsbehandlingstiden for sagskategorierne "Tildeling af tilskud" og "Tildeling af personlige økonomiske ydelser" faldt ligeledes, i modsætning til den foregående periode.

Administrative byrder

For virksomhederne vil lettelser af de administrative byrder³ betyde, at ressourcerne kan anvendes til andre og mere værdiskabende aktiviteter som produktion, afsætning og produkt- og forretningsudvikling. Administrative lettelser kan dermed forbedre virksomhedernes konkurrenceevne og vil vedvarende styrke værdiskabelsen i Danmark.

Administrative lettelser er af særlig betydning for små og nystartede virksomheder.

Beregninger viser, at værditilvæksten i samfundet stiger med 1,4 mia. kr., hver gang de administrative byrder reduceres med 1 mia. kr.⁴ Det er derfor en god idé for samfundet som helhed at skabe administrative lettelser, hvis det kan ske, uden at andre vigtige samfundshensyn tilsidesættes. De væsentligste redskaber til at sikre dette er regelforenkling og digitalisering.⁵

De samlede administrative omkostninger i Danmark er lavere end i de øvrige europæiske lande, der på nuværende tidspunkt har udarbejdet samlede opgørelser over omkostningerne.⁶ I Danmark udgør omkostningerne på nuværende tidspunkt 2,1 pct. af BNP eller 31,1 mia. kr. Det er et fald på 5,1 pct. eller knap 1,7 mia. kr. siden 2001. De admi-

³ Administrative byrder er virksomhedernes administrative omkostninger ved at efterleve reguleringen, fx indsendelse af årsregnskab eller indberetninger til Danmarks Statistik.

⁴ Økonomi- og Erhvervsministeriet 2005, Vækstredøgelse 05.

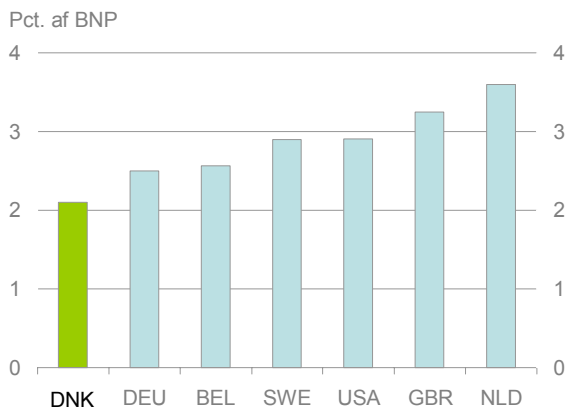
⁵ Fx afskaffelse af kapitalforklaring for selvstændige erhvervsdrivende, forenkling af årsregnskabsloven eller mulighed for at ansøge om refusion af sygedagpenge via internettet.

⁶ De administrative omkostninger i Danmark opgøres ved hjælp af AMVAB-metoden. AMVAB (Aktivitetsbaseret Måling af Virksomhedernes Administrative Byrder) er en opgørelse af, hvor lang tid virksomhederne bruger på at efterleve krav i danske love og bekendtgørelser omregnet i kroner (intern og ekstern tid). Der tages ikke hensyn til, at virksomhederne i visse tilfælde vil udføre opgaven, selvom der ikke var krav herom.

13. EFFEKTIV OFFENTLIG SERVICE

nistrative omkostninger udgør i Tyskland, USA og Holland henholdsvis 2,5, 2,9 og 3,6 pct. af BNP, se figur 13.7.

Figur 13.7 Administrative omkostninger

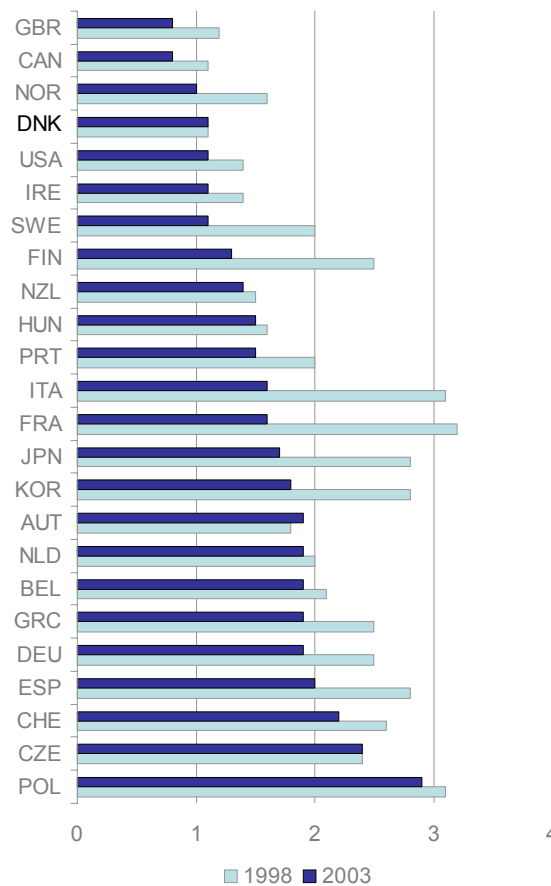
Anm.: Tallene bygger på forskellige opgørelsesmetoder, hvorfor sammenligninger skal foretages med varsomhed. For Danmark og Nederlandene er procentsatserne baseret på AMVAB-målinger. De andre lande bygger på andre typer af opgørelser (spørgeskemaundersøgelser mv.).

Kilde: Erhvervs- og Selskabsstyrelsen, 2005 (Danmark), Office of Secretary of State of Administrative Simplification i Belgien (USA, Tyskland og Belgien), Better Regulation Task Force, www.brtf.gov.uk (Storbritannien), Närings- och Teknikutvecklingsverket (Sverige) og Ministry of finance, the Netherlands (Nederlandene).

Ifølge en opgørelse af blandt andet administrativ regulering⁷ i en række OECD-lande, var Danmark i 2003 blandt landene med mindst administrativ regulering, se figur 13.8.

⁷ Indikatoren for administrativ regulering omfatter procedurer for indberetninger, information og ansøgninger til det offentlige samt administrative byrder i forbindelse med virksomhedsopstart.

Figur 13.8 Administrativ regulering

Anm.: 0 angiver en lav og 6 en høj reguleringsgrad.

Kilde: OECD Economics Department Working Paper No. 419, "Product Market Regulation in OECD Countries: 1998 to 2003."

I de fleste af landene er graden af administrativ regulering faldet fra 1998 til 2003. Danmark har fastholdt et lavt niveau.

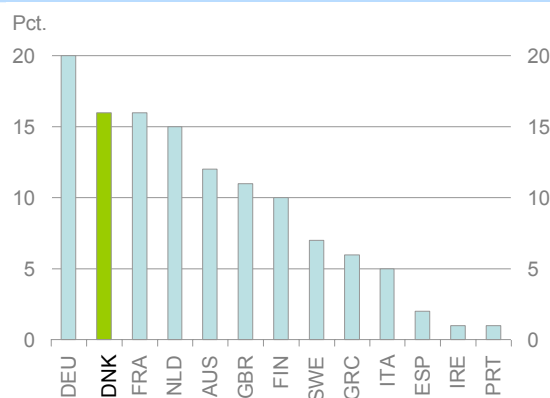
Opgørelsen af administrativ regulering omfatter også administrative byrder i forbindelse med virksomhedsopstart. Danmark har her den laveste grad af regulering blandt de udvalgte OECD-lande. Det afspejler, at Danmark har de laveste omkostninger i forbindelse med virksomhedsopstart og er et af de lande i OECD, hvor det er hurtigst at starte virksomhed.

Det forhindrer imidlertid ikke, at forholdsvis mange danske virksomheder ifølge en anden undersøgelse opfatter de administrative byrder som begrænsende i forbindelse med fx

13. EFFEKTIV OFFENTLIG SERVICE

opstart og drift af virksomhed. Af de danske virksomheder er det 16 pct., der betragter de administrative byrder som en vigtig begrænsning for virksomhedens ydeevne. Det placerer Danmark næsthøjest i undersøgelsen, kun overgået af Tyskland, se figur 13.9.

Figur 13.9 Mindre virksomheders vurdering af administrative byrder, 2001

Anm.: Andel af små og mellemstore virksomheder, der vurderer administrative byrder som en vigtig begrænsning for virksomhedernes ydeevne.

Kilde: EU-Kommissionen (2001), "A Pocketbook of enterprise policy indicators".

Digital forvaltning

Digital forvaltning er et vigtigt redskab til at skabe en effektiv offentlig sektor, der kan mindske administrative byrder og give bedre service for virksomheder og borgere.

Danmark er højt placeret i de internationale undersøgelser af digital forvaltning. I en undersøgelse af digital forvaltning fra 2005 er Danmark - sammen med en række andre lande - nr. 3.⁸ Canada blev nr. 1 og USA nr. 2. I undersøgelsen analyseres, hvor gode landene er til at yde digital service over for borgere og virksomheder.

I 2004 og 2005 blev Danmark nr. 1 i en måling af e-parathed i verdens 65 største øko-

⁸ Accenture, Leadership in Customer Service: New Expectations, New Experiences, 2005.

nomier.⁹ I denne undersøgelse af e-parathed måles landenes evne til at skabe rammerne - både i det offentlige og i det private - for digitale erhvervsmuligheder og serviceydelser.¹⁰

OECD har evalueret Danmarks strategi og løsninger for digital forvaltning.¹¹ OECD påpegede, at Danmark har gjort markante fremskridt inden for digital forvaltning. De fremhævede bl.a. gode politiske og institutionelle rammer for og en stærk overordnet ledelse af digital forvaltning. Desuden fremhævede OECD, at Danmark har haft succes med at udvikle en fælles vision og en veldefineret strategi for digital forvaltning. Strategien er kendt på tværs af den offentlige sektor og har været en vigtig katalysator i forhold til at implementere digital forvaltning i Danmark.

Digital kommunikation med borgere og virksomheder

I 2004 benyttede 43 pct. af borgerne de offentlige digitale serviceydelser, hvor det i 2002 var 41 pct., se figur 13.10. Den offentlige sektors mål for 2004 var, at 50 pct. af borgerne skulle anvende offentlige digitale serviceydelser.¹²

⁹ The Economist/IBM, The 2005 e-readiness rankings, 2005. E-parathed er en måde at måle landenes parathed til digital forvaltning på.

¹⁰ Se også afsnittet om digital infrastruktur, hvor undersøgelsen er nærmere beskrevet.

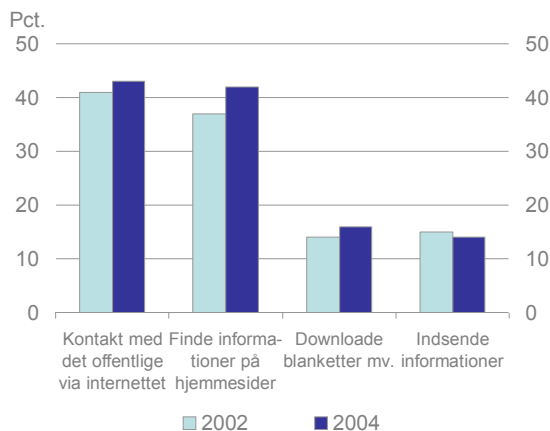
¹¹ OECD, OECD Peer Review of E-Government in Denmark, 2005.

¹² Regeringen m.fl., Bilag til Strategi for digital forvaltning 2004-2006, 2004.

13. EFFEKTIV OFFENTLIG SERVICE

Figur 13.10 Borgernes anvendelse af offentlige digitale serviceydelser

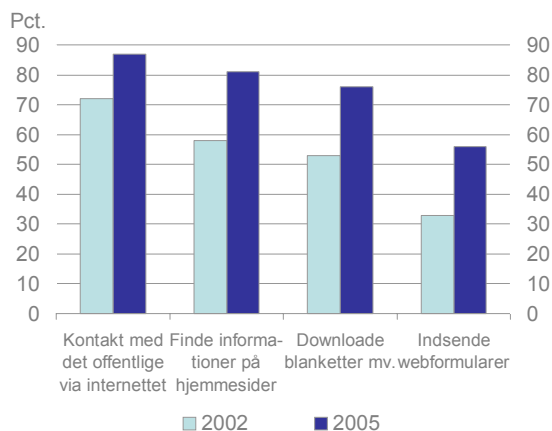

Anm.: Der findes ikke sammenlignelige målinger for borgernes anvendelse i 2005, da Danmarks Statistik i 2005 har foretaget nogle beregningstekniske ændringer.

Kilde: Danmarks Statistik, Befolkningens brug af internet 2002 og 2004.

I 2005 benyttede 87 pct. af virksomhederne sig af offentlige digitale serviceydelser, se figur 13.11.¹³ Det er en anelse mindre end den offentlige sektors mål på 90 pct.¹⁴ - men dog en stigning på 15 procentpoint i forhold til 2002.

Figur 13.11 Virksomhedernes anvendelse af offentlige digitale serviceydelser

Kilde: Danmarks Statistik, Danske virksomheders brug af it 2002 og 2005.

Integration af IKT-systemer¹⁵

Integration mellem myndighedernes IKT-systemer er en af forudsætningerne for, at digital forvaltning kan give de fulde effektiviseringsgevinster og serviceforbedringer. Derudover skal de enkelte offentlige myndigheder lave tilpasninger i deres egne systemer, hvis den fulde effekt skal sikres.

Andelen af myndigheder, der foretager indkøb elektronisk med digital fakturering, er steget fra 19 pct. i 2004 til 69 pct. i 2005, se figur 13.12. Stigningen er bl.a. et resultat af bekendtgørelsen vedrørende e-faktura, der forpligter de offentlige myndigheder til at kunne modtage fakturaer digitalt.

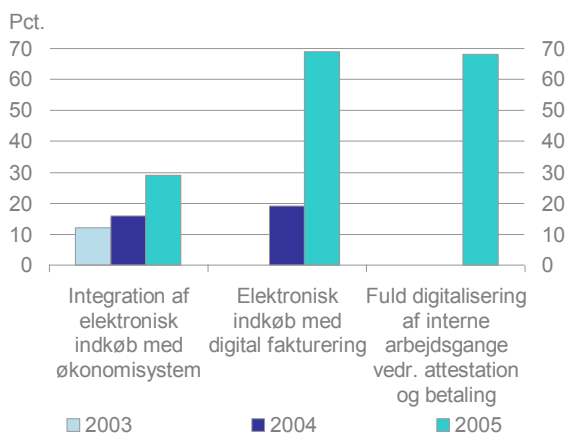
¹³ Et eksempel herpå er Virk.dk, der er en central informations- og indberetningsportal, som giver erhvervslivet én elektronisk indgang til den offentlige sektor.

¹⁴ Se fodnote 12.

¹⁵ IKT er informations- og kommunikationsteknologi.

13. EFFEKTIV OFFENTLIG SERVICE

Figur 13.12 Elektroniske indkøb, attestationer og betalinger

Anm.: Der er kun indsamlet data om elektronisk indkøb med digital fakturering i 2004 og 2005, mens data om fuld digitalisering af interne arbejdsgange kun er indsamlet i 2005.

Kilde: Danmarks Statistik, Den offentlige sektors brug af it.

29 pct. af de offentlige myndigheder har integreret elektroniske indkøb med økonomisystemet. Det er en stigning fra 16 pct. i 2004.

Endelig har 68 pct. af de offentlige myndigheder fuldt ud digitaliseret de interne arbejdsgange vedrørende attestation og betaling.

Digital infrastruktur

Informations- og kommunikationsinfrastruktur (IKT-infrastruktur) er en central rammebetingelse i videnssamfundet. IKT-infrastrukturen lægger rammerne for en udbredt anvendelse af IKT i alle dele af samfundet. Digitale erhvervs muligheder bidrager til vækst i dansk erhvervsliv, en sammenhængende og avanceret IKT-infrastruktur skaber nye muligheder for borgerne, og digital forvaltning understøtter effektivitet og innovation i den offentlige sektor.

E-parathed er en måde at opgøre, om borgere, virksomheder og det offentlige er parate til at tage IKT i anvendelse. Danmark ligger

forrest i en undersøgelse af e-parathed i 68 lande i 2004, 2005 og 2006, se tabel 13.4.

Tabel 13.4 e-parathed, 2006

DNK	9,00
USA	8,88
CHE	8,81
SWE	8,74
GBR	8,64
NLD	8,60
FIN	8,55
AUS	8,50
CAN	8,37
NOR	8,35

Anm.: Scoren måler e-parathed på en skala fra 1-10, hvor 10 er udtryk for fuldstændig e-parathed. De 10 mest e-parate lande i verden - bortset fra Hong Kong - er vist. E-parathed er overordnet målt ved den digitale infrastruktur, karakteristika for økonomien, borgere og virksomheders anvendelse af digitale ydelser og investering i IKT, de lovgivningsmæssige rammer, befolkningens kompetencer og tilgængeligheden af IT-supportfunktioner.

Kilde: The Economist/IBM, The 2006 e-readiness rankings, 2006.

I sammenligning med andre lande, er den danske IKT-infrastruktur blandt de bedste. Danmark placerer sig således forrest i samme undersøgelse, hvad angår den digitale infrastruktur, se tabel 13.5.

13. EFFEKTIV OFFENTLIG SERVICE

Tabel 13.5 Digital infrastruktur, top 10 2006

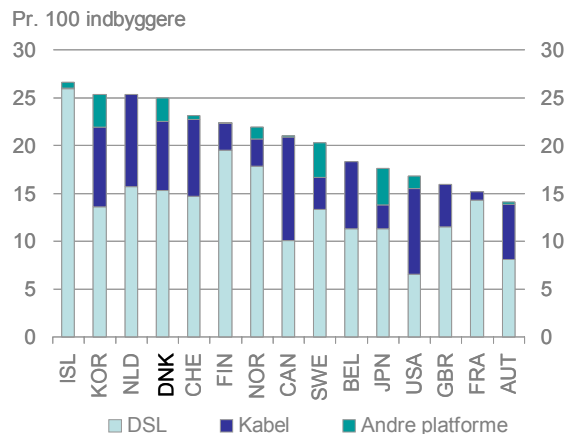
DNK	8,70
CHE	8,50
NLD	8,20
SWE	8,00
GBR	7,90
USA	7,85
FIN	7,80
AUS	7,80
CAN	7,75
NOR	7,70

Anm.: Scoren måler borgere og virksomheders adgang til faste og mobile telefonserviceydelser, computere samt internet. Skalaen går fra 1-10, hvor 10 er udtryk for bedst adgang. De 10 mest e-parate lande i verden - bortset fra Hong Kong og Singapore - er vist.

Kilde: The Economist/IBM, The 2006 e-readiness rankings, 2006.

En anden opgørelse¹⁶ placerer også Danmark blandt de førende lande inden for OECD, når det drejer sig om virksomhedernes og befolkningens anvendelse af bredbånd. I december 2005 var der i Danmark 25 bredbåndsforbindelser pr. 100 indbyggere, se figur 13.13.

Figur 13.13 Bredbåndsforbindelser, 2005

Anm.: DSL er en samlet betegnelse for en type bredbåndsforbindelse, hvoraf ADSL er den mest udbredte.

Kilde: OECD ICT Key Indicators, april 2006.

Når det alene drejer sig om virksomhedernes anvendelse af bredbånd, rangerer Danmark højest inden for EU. Mere end 80 procent af de danske virksomheder har således en bredbåndstilslutning.

¹⁶ OECD ICT Key Indicators, april 2006 [www.oecd.org/sti/ICTindicators].

14. SUND SAMFUNDSØKONOMI

Makroøkonomisk stabilitet og sund økonomi er vigtige betingelser for holdbar økonomisk vækst.

Stabile makroøkonomiske rammer giver forudsigelighed, hvilket er afgørende i forbindelse med langsigtede planlægning - både for virksomheder og borgere. Erhvervslivet kan med stabile rammer bedre foretage investeringer, ligesom private husholdninger vil have fordel af en høj grad af sikkerhed omkring deres økonomiske situation.

Dansk økonomi er sund. I forbindelse med valutasamarbejdet i EU er der aftalt fem såkaldte konvergenskrav (Stabilitets- og vækstpakten). Kravene vedrører offentligt underskud og gæld, inflation, renter og valutakurs. Overholdelse af disse krav er i god overensstemmelse med en sund samfundsøkonomi. Danmark overholder alle kriterier med en bred margin.

Danmark havde i 2004 et af de største overskud på den offentlige saldo blandt alle OECD-lande. Den offentlige gæld i pct. af

BNP er blevet nedbragt betydeligt de senere år og er nu ca. 36 pct. af BNP. Finanspolitikken understøtter dermed troværdigheden omkring fastkurspolitikken over for euroen.

Den danske inflation har været afdæmpet og stabil siden begyndelsen af 90'erne, navnlig som følge af fastkurspolitikken. Kun Italien og Frankrig har en mere stabil inflation og ligger samtidig i nærheden af den mere eller mindre eksplicitte inflationsmålsætning for mange lande på 2 pct.

Med hensyn til rente og rentespænd samt valutakursstabilitet ligger Danmark også pænt.

Betalingsbalancen viser solide overskud, og udlandsgælden er løbende blevet nedbragt. Danmark er nu for første gang siden anden verdenskrig gældfrit (netto).

Erhvervsdeltagelsen er blandt de højeste i OECD. Samtidig er ledigheden relativ lav. Efter danske forhold er ledigheden nu på et historisk lavt niveau.

Tabel 14.1 Hvordan ligger Danmark i forhold til andre lande?

	Under gennemsnittet	Midterfeltet	Top 5
Offentlig saldo			■
Afdæmpet og stabil inflation			■
Rente (lang)		■	
Samlet vurdering			■

Anm.: Top 5 (grøn) dækker over en placering i top fem blandt landene i OECD. Under gennemsnittet (rød) dækker over en placering under OECD-gennemsnittet. Ellers angives en placering i midterfeltet (gul). For den samlede vurdering opnås en placering i top fem, når Danmark ligger i top fem på mere end halvdelen af de viste områder. De opstillede mål refererer til figur 14.2 (Offentlig saldo), figur 14.6 og figur 14.7 (Afdæmpet og stabil inflation) samt figur 14.8 (Rente).

Samlet vurdering af samfundsøkonomien

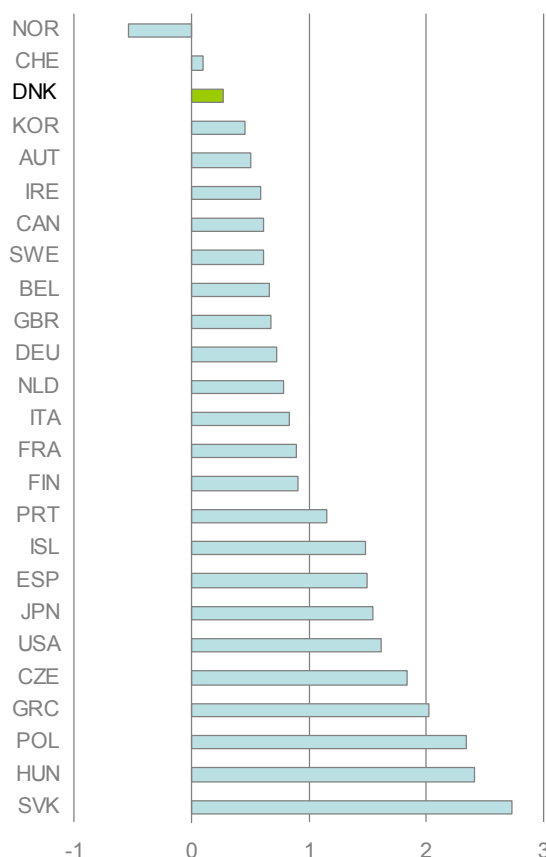
Der findes ikke én enkelt indikator, der sammenfatter samfundsøkonomiens tilstand. Det er nødvendigt at tage flere nøgletal i betragtning, herunder den offentlige saldo, inflationen, inflationsstabilitet, betalingsbalancen og ledigheden.

For at give et samlet billede af dansk økonomis tilstand sammenholdt med andre lande er det nødvendigt at se på nøgletallene i sammenhæng. Eksempelvis vil en situation med meget lav ledighed være mindre robust, hvis modstykket er høj inflation og/eller underskud på betalingsbalancen.

Der findes imidlertid ikke en veldefineret metode til at sammenveje disse nøgletal og dermed beregne et samlet indeks for samfundsøkonomiens tilstand.

Hvis man benytter ens vægte for de fem indikatorer ligger Danmark på en sjetteplads blandt OECD-landene i 2004. Hvis man i stedet benytter vægte¹, hvor indikatorer med store udsving mellem landene vægter mindre end indikatorer med små udsving, lå dansk økonomi på en tredjeplads i 2004, se figur 14.1.

Figur 14.1 Samlet vurdering, vægtet gennemsnit

Anm.: Indekset er beregnet som et vægtet gennemsnit af følgende indikatorer: Ledighed, offentligt underskud, inflationen, inflationsstabilitet og betalingsbalanceunderskud. Som vægte er benyttet den reciprokke værdi af standardafvigelsen inden for hver indikator således, at indikatorer med store udsving mellem landene vægter mindre end indikatorer med små udsving. Se de respektive figurer for yderligere information om de enkelte indikatorer.

Kilde: Beregninger fra Finansministeriet.

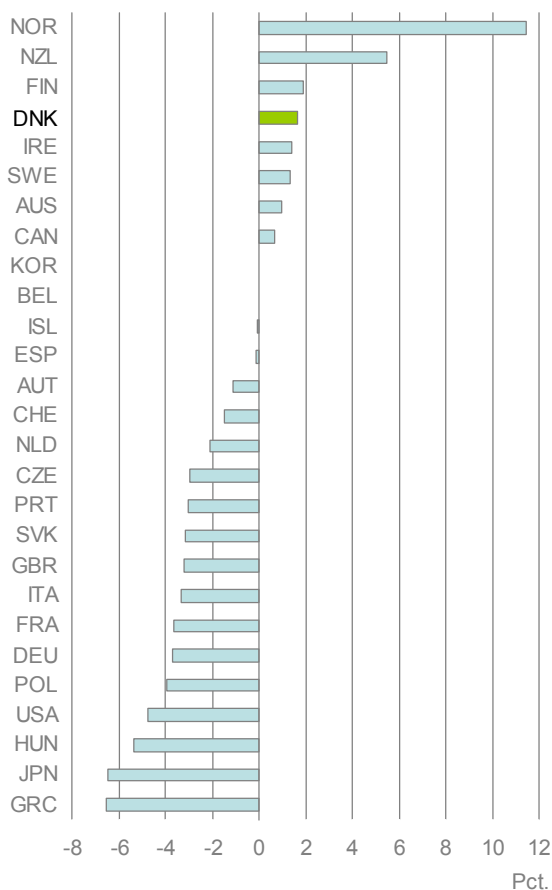
De indikatorer, som indgår i indekset, gennemgås i de følgende afsnit, idet ledigheden dog er omtalt i kapitel 11.

¹ Den reciprokke værdi af standardafvigelsen for hver indikator.

Offentligt overskud og offentlig gæld

Danmark havde med ca. 1,7 pct. af BNP det næststørste offentlige budgetoverskud i EU i 2004, se figur 14.2.

Figur 14.2 Offentlig saldo, 2004

Kilde: OECD – Economic Outlook 78.

Det store overskud afspejler i betydeligt omfang, at aktivitetsniveauet i Danmark er højt. Hertil kommer blandt andet særligt store indtægter fra pensionsafkastskat og selskabsskat. Hvis der korrigeres for midlertidige forhold, er det såkaldte strukturelle overskud anslået til ca. 1 pct. af BNP i 2004 og 2005. Danmark er ét af kun 3-4 lande i EU15, der har overskud på den strukturelle saldo.

Et centralt operationelt mål er, at det gennemsnitlige strukturelle overskud på de offentlige finanser (efter Danmarks Statistiks

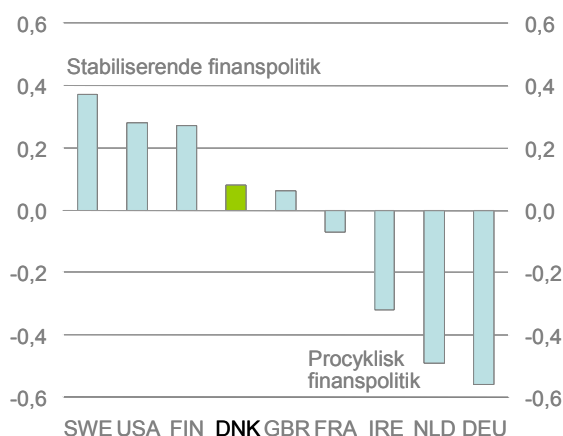
definition) skal udgøre mellem ½ og 1½ pct. af BNP frem til 2010. Det danske strukturelle offentlige overskud ligger i dag midt i målintervallet.

Finanspolitikken har fokus på stabilitet og langsigtet holdbarhed. Det vil sige, at finanspolitikken som en hovedregel virker dæmpende i perioder med højkonjunktur og ekspansivt i perioder med lavkonjunktur.

Ændringer i den strukturelle offentlige saldo er mål for finanspolitikkenes stramhed.

Målt som ændringer i den strukturelle offentlige saldo har finanspolitikken generelt virket stabiliserende, se figur 14.3.

Figur 14.3 Stabiliserende finanspolitik

Anm: Korrelation mellem ændringer i strukturel offentlig saldo og ændringer i outputgab, 1987 til 2002.

Kilde: OECD Economic Outlook 74.

Ændringer i den strukturelle offentlige saldo kan imidlertid skyldes forhold, som ikke er betinget af finanspolitikken. Den strukturelle saldo bliver således typisk styrket i gode tider.

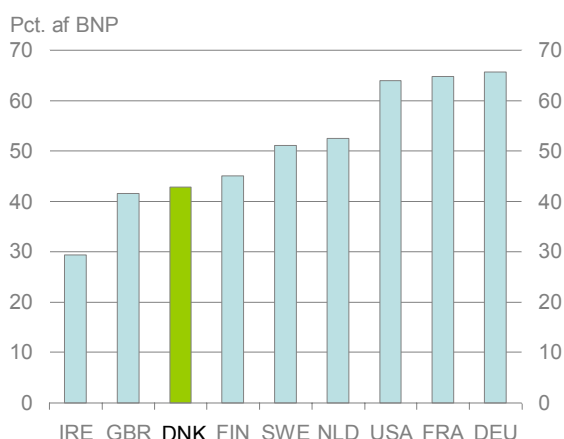
Den såkaldte finanseffekt er et andet og mere præcist mål for effekten af den førte politik. Finanseffekten er et mål for de offentlige udgifter og indtægters påvirkning af aktiviteten i samfundet. Finanspolitikken har typisk virket stabiliserende, idet finanseffek-

ten oftest har været positiv i perioder med ledige ressourcer, mens den har været om-trent neutral eller svagt stram i perioder med pres på kapaciteten. (Der foreligger ikke internationalt sammenlignelige beregninger af finanseffekten).

Lavere offentlig gæld giver større fleksibilitet i tilrettelæggelsen af den økonomiske politik. Normalt reduceres finansieringsomkostninger også efterhånden som gælden reduceres.

Ved udgangen af 2004 udgjorde den danske offentlige gæld ifølge ØMU-definitionen knap 43 pct. af BNP, se figur 14.4.

Figur 14.4 Offentlig gæld (ØMU-definition), 2004

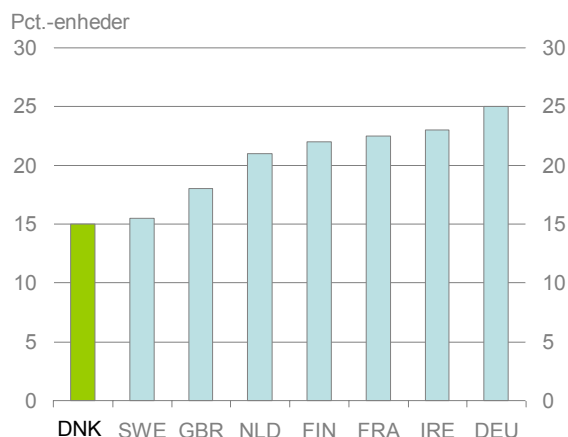
Anm.: For USA er brugt General government gross financial liabilities i stedet for ØMU-definitionen.

Kilde: OECD.

Det finanspolitiske mål om overskud skal sikre, at Danmark har et godt udgangspunkt i forhold til at håndtere, at der bliver flere ældre og færre erhvervsaktive de kommende årtier.

Samtidig peger de tilgængelige prognoser på, at den fremtidige stigning i ældreandelen er mindre i Danmark end i mange andre lande, se figur 14.5.

Figur 14.5 Stigning i ældreandelen, 2000-2050

Anm.: USA er ikke medtaget i figuren.

Kilde: Eurostats befolkningsprognose.

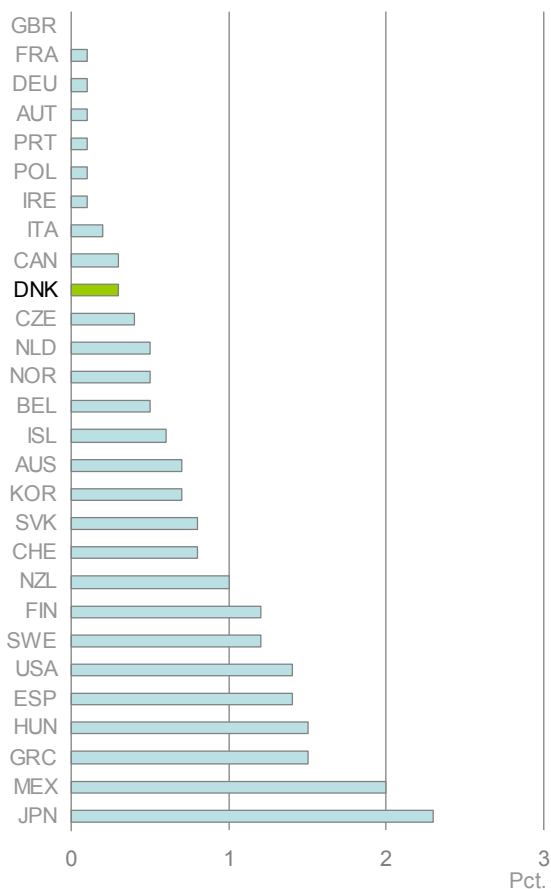
Potentialet for at øge erhvervsfrekvensen og beskæftigelsen er til gengæld bedre i andre lande end i Danmark. Det skyldes, at der i en række lande er lavere erhvervsdeltagelse (især blandt kvinder og ældre) og højere ledighed end i Danmark, se kapitel 1. Danmark har også et højt skattetryk.

Inflation, renter og valutakurs

Et vigtigt element i makroøkonomisk stabilitet er en både lav og stabil inflation. Den danske fastkurspolitik betyder indirekte, at ECB's inflationsmål også gælder for Danmark. Inflationsmålet tjener dermed som et anker for inflation og inflationsforventninger i Danmark. Det har bidraget til at bringe inflationen ned på et lavt og stabilt niveau.

Den danske inflation var i 2005 1,7 pct. Det er på linje med den europæiske centralbanks målsætning om en inflation på lige under 2 pct., se figur 14.6. Både meget lav og meget høj inflation er problematisk. For at få et enkelt mål er landene i figur 14.6 rangordnet efter deres inflations afvigelse fra 2 pct. En inflation på 2 pct. er en mere eller mindre eksplicit inflationsmålsætning for mange lande.

Figur 14.6 Inflation, 2005 (numerisk afvigelse fra 2,0 pct.)

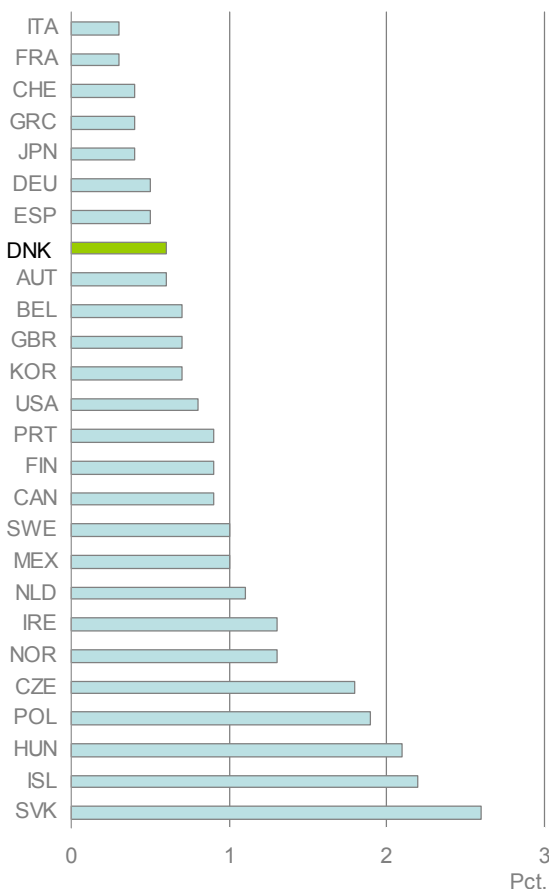

Anm.: HICP for EU-landene, CPI for øvrige lande.
Kilde: Eurostat og OECD.

Inflationen i 2005 var i de fleste lande præget af de kraftige energiprisstigninger.

Den danske inflation har været relativt stabil sammenlignet med andre landes, se figur 14.7.

Figur 14.7 Inflationsstabilitet, 2001-2005

Anm.: Udregnet som standardafvigelsen for de månedlige år til år-prisstigninger.
Kilde: OECD og egne beregninger.

Niveauet for den danske lange rente (10-årig statsobligation) er tæt knyttet til renteniveauet i euroområdet gennem fastkurspolitikken. I forhold til renten i euroområdet er der i Danmark dog et rentespænd, som normalt er positivt.

Rentespændet afhænger blandt andet af de offentlige financers tilstand og af forventningerne til inflationen. De offentlige financer i Danmark er forbedret gennem de seneste ti år, og inflationen er som følge af den stabile udvikling blevet forankret på et lavt niveau.

Rentespændet til den tyske lange rente har de seneste fem år ligget på under 0,5 pct.point. I 2005 har spændet endda i længe-

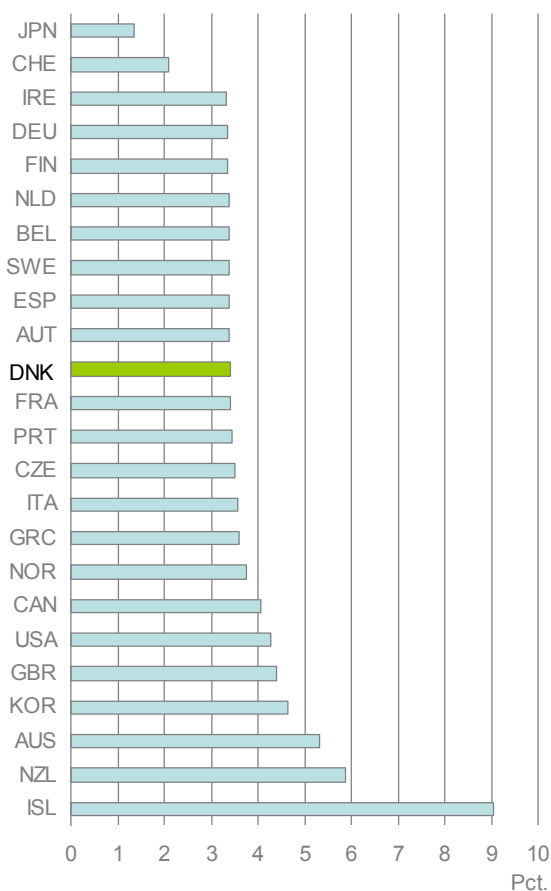

14. SUND SAMFUNDSØKONOMI

re perioder været svagt negativt, på trods af at Danmark står uden for eurosamarbejdet, og der derfor normalt må påregnes en lille risikopræmie på grund af valutakursrisikoen. Det lave rentespænd kan blandt andet forklares ved, at Danmarks økonomiske situation er bedre end de store EU-landes.

Den danske lange rente er på niveau med renten i eurolandene, se figur 14.8.

Figur 14.8 Rente (10-årig statsobligation)

Kilde: OECD – Main Economic Indicators.

En stabil valutakurs medvirker til at give forudsigelige og stabile vilkår både for samhandlen med udlandet og for udenlandske investeringer. Desuden reducerer en stabil valutakurs udsving i bidragene til den indenlandske inflation fra importerede varer (som afregnes i euro).

Fastkurspolitikken betyder, at udsving i kronen i forhold til euroen er beskedne. Siden euroens indførelse har kronekursen ligget tæt på centralkursen, se figur 14.9.

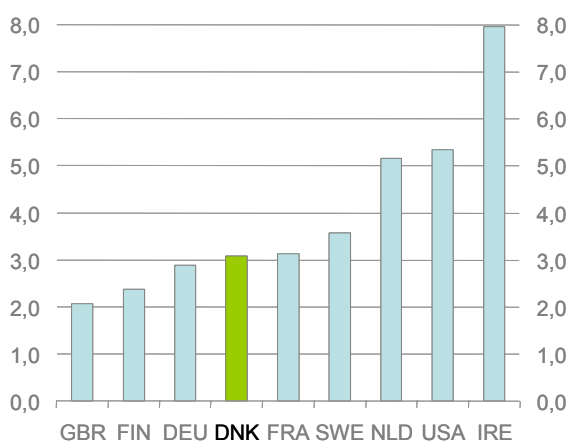
Figur 14.9 Kursen på danske kroner overfor euroen

Anm.: Centralkursen og udsvingsgrænserne i ERM2-valutasamarbejdet. Euro blev indført 1. januar 1999. Kilde: EcoWin og Danmarks Nationalbank.

Danmarks effektive valutakurs er ligeledes meget stabil. Værdien af den danske krone ligger altså ret stabilt i forhold til et handelsvægtet gennemsnit af valutaerne i de 28 lande, Danmark handler mest med, se figur 14.10.

Figur 14.10 Udsving i den effektive valutakurs

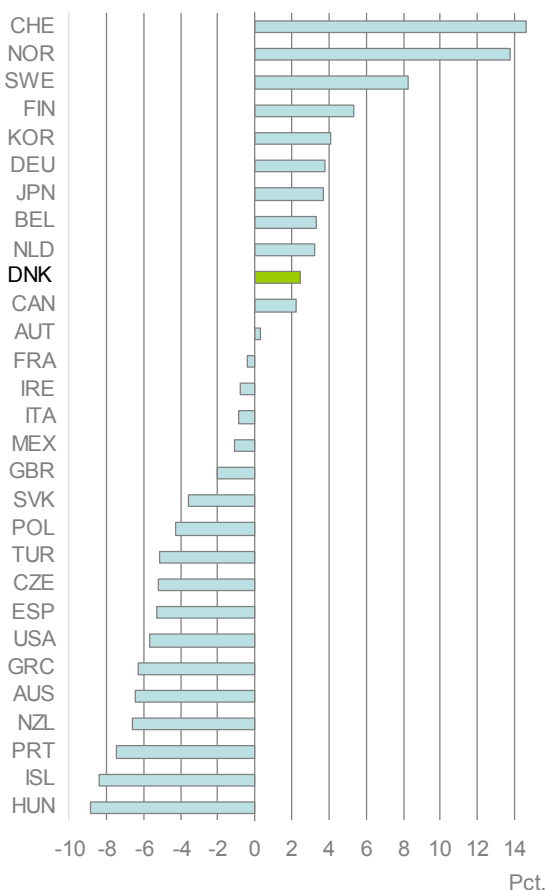

Anm.: Volatiliteten er beregnet som standardafvigelsen i den effektive valutakurs i 2001-2005. Kilde: EcoWin og egne beregninger.

Betalingsbalance og udlandsgæld

Det danske betalingsbalanceoverskud var i 2004 på 2,5 pct. af BNP, se figur 14.11.

Figur 14.11 Betalingsbalancen, 2004

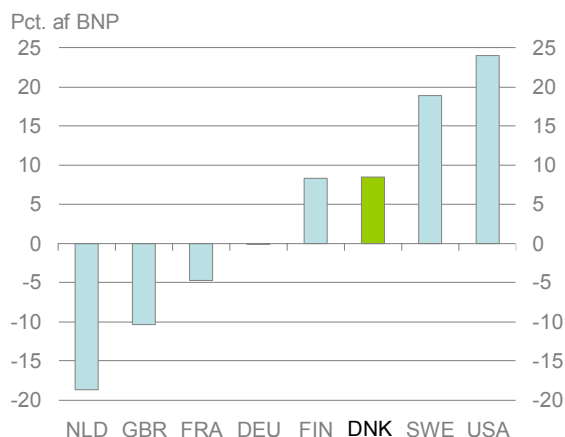

Kilde: OECD – Economic Outlook 78.

På baggrund af de løbende overskud på betalingsbalancen er udlandsgælden (netto) faldet fra lige under 40 pct. af BNP i sidste halvdel af 80'erne til under 10 pct. i 2004, se figur 14.12. Gælden til udlandet er endvidere påvirket af valutakurser og kurserne på aktier og obligationer.

Ifølge Danmarks Nationalbanks seneste opgørelse (fra marts 2006, og som ikke fremgår af figuren) har Danmark nu for første gang siden anden verdenskrig ikke netto-gæld til udlandet.

Figur 14.12 Udlandsgælden, 2004

Anm.: Tal for Irland er ikke tilgængelige.

Kilde: Eurostat og Bureau of Economic Analysis, U.S. Department of Commerce.

Den løbende nedbringelse af udlandsgælden medfører lavere rentebetalinger til udlandet, hvilket efterlader en større del af indkomsterne til forbrug og investeringer.

Vedvarende underskud og gældsstiftelse til udlandet er negativt, hvis det skyldes et dårligt skattesystem og uheldige opsparingsincitamer, sådan som det var tilfældet i 70'erne og 80'erne. Problemet med permanente underskud på betalingsbalancen ser nu ud til at være løst, idet Danmark har - med undtagelse af 1998 - haft overskud på betalingsbalancen hvert år siden 1990.

Ledighed og erhvervsfrekvens

Situationen på arbejdsmarkedet er en vigtig del af økonomiens tilstand. En sund økonomi er karakteriseret ved en høj erhvervsdeltagelse, en lav ledighed og mange jobåbninger, som gør det lettere at finde beskæftigelse for alle.

Danmark har både en lav ledighed og en høj erhvervsfrekvens, jf. henholdsvis kapitel 11. *Fleksibelt arbejdsmarked* og kapitel 1. *Velstand*.

Konkurrenceevneredegørelse 2006 præsenterer et målesystem for Danmarks konkurrencedygtighed. Hvordan ligger Danmark i dag i forhold til andre lande på de områder, der er afgørende for Danmarks konkurrencekraft og sammenhængskraft? Hvad er Danmarks styrker og svagheder? Hvor langt er vi fra målene i regeringens globaliseringsstrategi, og er vi på rette spor?

Danmarks præstation på de enkelte områder afhænger af rammevilkårene. Der er derfor også lagt vægt på at sammenligne de danske rammevilkår med rammevilkårene i andre lande. På en række områder er talmaterialet dog begrænset.

I redegørelsen vurderes præstation og rammevilkår på de afgørende områder for Danmarks velstand og sammenhængskraft.

Hvad sammenlignes

Sammenligningen sker inden for 14 områder, der beskrives i hvert sit kapitel:

1. Velstand
2. Sammenhæng gennem arbejde
3. Folkeskolen
4. Ungdomsuddannelserne
5. Videregående uddannelser
6. Offentlige forskning og universiteter
7. Virksomhedernes forskning, udvikling og innovation
8. Konkurrence
9. Åbenhed over for omverdenen
10. Iværksættere
11. Fleksibelt arbejdsmarked
12. Velfungerende finansielle markeder
13. Effektiv offentlig service
14. Sund samfundsøkonomi

Vurderingen af Danmarks præstation og rammevilkår sker på baggrund af:

- International benchmarking
- Et detaljeret system baseret på danske tidsserier

I benchmarkanalysen sammenlignes Danmark med de øvrige OECD-lande (der ses dog bort fra Luxembourg.).

I flere tilfælde mangler data for nogle OECD-lande, og i enkelte tilfælde findes alene tal for (en del af) landene i EU.

Nationale data giver mulighed for en mere detaljeret beskrivelse af Danmarks niveau, og om vi bevæger os i den rigtige retning. Desuden er de danske data ofte hurtigere opdateret end de internationale data, hvilket giver et bedre billede af den aktuelle situation.

En række af regeringens mål kan desuden alene følges gennem nationale indikatorer, da der ikke findes brugbare internationale tal.

Det er langt fra alt, der kan måles i dag. På nogle områder findes der ikke statistiske indikatorer. På andre områder kan der alene gives et pejlemærke for målopfyldelsen baseret på en eller flere upræcise indikatorer.

I de kommende år vil der derfor skulle udvikles en række nye indikatorer. Der er desuden behov for at forbedre flere af de indikatorer, vi allerede har, så de giver et mere præcist billede af de opnåede resultater og de tilbageværende udfordringer. De indikatorer, der præsenteres i dette års redegørelse, vil derfor blive erstattet og suppleret med andre i takt med, at vi bliver bedre til at måle de opnåede resultater.

Hvordan skabes overblik

I begyndelsen af hvert kapitel præsenteres en sammenfatning af den internationale benchmark-analyse.

Oversigten viser en række centrale indikatorer for Danmarks præstation på området. For hver af disse indikatorer er Danmarks placering angivet inden for grupperne:

- Verdensklasse (grøn)
- Midterfeltet (gul)
- Under gennemsnittet (rød)

”Verdensklasse” dækker over, at Danmark ligger i top fem. En placering under gennemsnittet dækker over, at Danmark med stor sikkerhed ligger under gennemsnittet blandt OECD. En placering i midterfeltet betyder, at Danmark ligger på eller over gennemsnittet; men ikke i top fem.

Gennemsnittet for OECD (EU) viser det typiske OECD-land (EU-land). Dermed anvendes det simple gennemsnit, og landene vægtes med andre ord ikke efter størrelse.

På baggrund af klassificeringen af disse indikatorer, er der lavet en samlet vurdering af Danmarks præstation inden for hvert område. Her dækker verdensklasse over en placering i top fem for mere end halvdelen af de underliggende internationale indikatorer. Under gennemsnittet dækker over, at mere end halvdelen af de internationale indikatorer ligger under OECD-gennemsnittet. Der rundes ned i tilfælde af ”point-lighed”.

Inden for hvert af de 14 områder er der desuden lavet en oversigt over målopfyldelsen for de 42 mål, der indgår i Globaliseringsstrategien. Denne oversigt præsenteres ligeledes i indledningen til kapitlerne.

Den umiddelbart mest tilgængelige afrapportering af hele systemet ville bestå i én samlet rangordning af Danmarks konkurrencedygtighed i forhold til en række af andre lande. Det vurderes imidlertid ikke hensigtsmæssigt at sammenfatte de mange forhold i én samlet indikator.

Det skyldes, at der ikke eksisterer (og ikke kan udvikles) et fagligt korrekt og dermed

bredt accepteret sæt af vægte til sammenvejning af de mange forskellige indikatorer. Resultatet vil således afhænge af, hvilke og hvor mange indikatorer, der indgår i beregningen, og med hvilke - arbitrære - vægte disse sammenvejes.

Hvordan udvælges data

I både den internationale benchmark og analysen baseret på danske tidsserier er relevans, målbarhed og bred anerkendelse bærende principper for valg af indikatorer. Indikatorerne er desuden udvalgt, så de samlet set giver det bedst mulige billede af hvert af de 14 områder.

Redegørelsen er derfor fortrinsvis baseret på internationalt sammenlignelige ”hårde” data, fra anerkendte internationale kilder. Hovedkilderne er Danmarks Statistik, OECD, EUROSTAT, UNCTAD, WTO, World Bank og GEM.¹ Kilder til de enkelte indikatorer fremgår af figurer og tabeller.

En række af de internationale sammenligninger er baseret på interviewundersøgelser udført af de nationale statistikbureauer. Der er så vidt muligt set bort fra andre mere usikre interviewbaserede oplysninger.

I enkelte tilfælde er der kendskab til afrapporteringsfejl i data (uden der nødvendigvis er kendskab til det korrekte tal). I disse tilfælde er problemet anført i anmærkningen til figuren og i den ledsagende tekst.

Data er stillet til rådighed

Data kan hentes på konkurrencevneredegørelsens hjemmeside www.xxxxx. Her er desuden adgang til en mere udførlig databeskrivelse, hvor der vurderes at være behov herfor. Endelig er der supplerende indikatorer inden for visse områder.

---

¹ Global Entrepreneurship Monitor.

Andre målinger af konkurrencedygtighed

De væsentligste internationale organisationer (OECD, IMF, Verdensbanken og FN) præsenterer ikke ét samlet mål for landenes evne til at skabe velstand, men en bred vifte af forskellige indikatorer. Lande som Storbritannien og USA, der arbejder med et koncept svarende til konkurrenceevneredegørelsen, har heller ikke valgt at opsummere deres målesystemer i et enkelt tal.

I en række internationale målinger primært udført af managementvirksomheder, tænketanke mv. er det valgt præsentere én samlet indikator.

Danmark opnår generelt gunstige placeringer i disse målinger, der dog skal tages med betydelige forbehold, se tabel A1.

Tabel A1 Danmarks placering i forskellige målinger

1. World Competitiveness Yearbook 2006 (IMD)	5 (7)
2. Growth Competitiveness Index 2005 (WEF)	4 (5)
3. Business Competitiveness Index 2005 (WEF)	4 (7)
4. Economist Intelligence Unit 2005	1 (6)
5. A.T. Kearney/Foreign Policy globalization index, 2005	7 (10)
6. Economic Freedom of the World 2005	13 (14)
7. Index of economic freedom 2006	8 (8)
8. Forbes Capital Hospitality Index, 2006	1

Anm.: Seneste foreliggende måling. Tidligere placeringer er angivet i parentes. Årstal er år for offentliggørelse af måling. Tallene bag beregningerne af indeksene er nyeste tal, men typisk fra tidligere år.

De internationale analyser lægger vægt på forskellige forhold. Rangordningen af landene varierer af den grund fra undersøgelse til undersøgelse.

Et fællestræk er, at fokus især er på de forhold, der er medvirkende til at skabe et godt erhvervsklima. Forhold, som en lille offentlig sektor, lave skatter, få administrative byrder, et regelret og gennemskueligt offentligt og politisk system samt en høj beskyttelsesgrad for ejendomsrettigheder trækker op.

I runde vendinger kan det siges, at Danmarks placering typisk trækkes op af, at Danmark er et velordnet samfund, hvor det offentlige system generelt er indrettet effektivt, bureaukratiet ikke hæmmer erhvervslivet voldsomt, lovgivningen ikke virker skævvridende, og der er lav korruption og kriminalitet.

Derimod trækker den offentlige sektors størrelse, skattetrykket og marginalsatten Danmarks placering nedad. Typisk trækker det også ned, at lønfastsættelsen er relativt centraliseret i Danmark.

Undersøgelserne lægger typisk stor vægt på en række mere basale faktorer så som infrastruktur, retssikkerhed, demokrati og personlig sikkerhed. Disse forhold er selvfølgelig vigtige og er generelt på plads i de vestlige lande - ikke mindst i Danmark. Den store interesse om netop disse forhold betyder, at der er mindre fokus på forhold som uddannelse, viden og iværksætterforhold.

Resultaterne af de forskellige undersøgelser skal fortolkes varsomt af flere grunde:

- Datamaterialet er på mange områder kun tilnærmelsesvist sammenligneligt mellem landene.
- Inden for mange områder er den kvalitative vurdering meget upræcis (fx mht. uddannelse, forskning og konkurrence).
- Konjunkturforskel (og vurderingen af konjunktursituationen) spiller en stor rolle for en række af indikatorerne.
- De samlede indeks beregnes typisk blot som simpelt gennemsnit af en række underindeks, der igen er simple gennemsnit

af nogle tilordnede værdier til en lang række indikatorer. En anden sammenvejning kan give en helt anden rangordning af landene.